

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

73 893

BARTIN İLİNİN BEŞERÎ COĞRAFYASI

DOKTORA TEZİ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Cemalettin ŞAHİN

Hazırlayan

Arş. Gör. Salih ŞAHİN

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM
DOKÜMANTASYON MENKUL

ANKARA-1998

G.Ü. SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
ANKARA

.....ait adlı
çalışma jürimiz tarafından
..... Ana Bilim/Ana Sanat dalında
DOKTORA/SANATTA YETERLİLİK/YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul
edilmiştir.

Başkan

Üye

Üye

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IV
TABLOLAR LİSTESİ	V
GRAFİK VE ŞEKİLLER LİSTESİ	VII
HARİTALAR LİSTESİ	IX
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	X
GİRİŞ	1
1. Araştırma Alanının Yeri	1
2. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi	2
3. Önceki Çalışmalar	7

BİRİNCİ BÖLÜM

FİZİKİ ve EKONOMİK COĞRAFYASI

1.1. Fizikî Coğrafya Özellikleri	11
1.2. Ekonomik Coğrafya Özellikleri	22

İKİNCİ BÖLÜM

YERLEŞME COĞRAFYASI

2.1 YERLEŞME ÖZELLİKLERİ	39
2.1.1. Yerleşmelerin Tarihçesine Genel Bakış	39
2.1.2. Bartın'da Yerleşmeleri Etkileyen Faktörler	39
2.1.2.1. Doğal Faktörler	45
2.1.2.2. Beşeri Faktörler	52
2.1.3. Yerleşme Tipleri	56
2.1.3.1. Kır Yerleşmeleri	59
2.1.3.1.1. Köyden Küçük Kır Yerleşmeleri	59

2.1.3.1.1.1. Mahalle Yerleşmeleri	59
2.1.3.1.1.2. Çiftlik Yerleşmeleri	64
2.1.3.1.1.3. Yayla Yerleşmesi	65
2.1.3.1.2. Köy Yerleşmeleri	68
2.1.3.2. Kasaba Yerleşmeleri	81
2.1.3.2.1. Amasra Kasabası	83
2.1.3.2.2. Kozcağız Kasabası	86
2.1.3.2.3. Ulus Kasabası	88
2.1.3.2.4. Kurucaşile Kasabası	89
2.1.3.2.5. Abdipaşa Kasabası	90
2.1.3.2.6. Kumluca Kasabası	91
2.1.3.2.7. Arıt Kasabası	93
2.1.3.3. Şehir Yerleşmesi	95
2.1.3.3.1. Bartın'ın Kuruluş ve Gelişmesi	96
2.1.3.3.2. Bartın'ın Fonksiyon Özellikleri	103
2.1.3.3.2.1. Konut Alanları	104
2.1.3.3.2.2. İş ve Ticaret Alanları	106
2.1.3.3.2.3. Resmi Kurum ve Kuruluşlar	108
2.1.3.3.2.4. Sanayi Alanları	109
2.1.3.3.2.5 Sosyal-Kültürel Yapılar	110
2.1.3.3.2.6. Ulaşımında Kullanılan Alanlar	111
2.1.3.3.2.7. Yeşil Alanlar	112
2.1.3.3.3. Bartın Şehrinin Etki Alanı	112
2.1.3.3.4. Bartın'da Şehirleşme Problemleri	118

2.1.4. Konutların Özellikleri	122
2.1.4.1. Yaylalardaki Konutlar	123
2.1.4.2. Köylerdeki Konutlar	126
2.1.4.3. Kasabalardaki Konutlar	132
2.1.4.4. Bartın Şehrindeki Konutlar	133

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NÜFUS COĞRAFYASI

3.1. NÜFUS ÖZELLİKLERİ	140
3.1.1. Nüfusun Gelişimi ve Nüfus Hareketleri	141
3.1.1.1. Kır Nüfusu	145
3.1.1.2. Kasaba Nüfusu	155
3.1.1.3. Şehir Nüfusu	160
3.1.2. Nüfusun Dağılışı ve Nüfus Yoğunlukları	170
3.1.3. Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Yapısı	184
3.1.4. Nüfusun Hanehalkı Özellikleri	196
3.1.5. Nüfusun İşgücü ve Sektörel Dağılımı	201
3.1.6. Nüfusun Eğitim Özellikleri	205
3.1.7. Nüfus Projeksiyonları	209
SONUÇ	214
KAYNAKÇA	219

ÖNSÖZ

"Bartın İlinin Beşerî Coğrafyası" isimli bu çalışma doktora tezi olarak hazırlanmıştır.

Batı Karadeniz Bölümü'nde yer alan Bartın, Zonguldak iline bağlı bir ilçe merkezi iken 1991 yılındaki bir kanunla il statüsüne getirilmiştir.

Bu çalışmanın asıl amacı Bartın ilinin beşerî coğrafya özelliklerini ortaya koymak ve idarî statüde yapılan değişikliğin bir yerleşmedeki ekonomik, sosyal ve diğer alanlara etkilerinin araştırılmasıdır.

Tez başlıca dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Bartın ilinin yeri belirtildikten sonra, yörenin fizikî ve ekonomik coğrafyasına kısaca değinilmiştir. İkinci bölümde çalışma alanının yerleşme coğrafyası özellikleri detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise ilin nüfus özellikleri anlatılmıştır. Sonuç kısmında ise tesbit edilen özellikler, varılan sonuçlar ve ileride yapılacak plânlamalara yön verecek şekilde öneriler belirtilmiştir.

Bu araştırmanın hazırlanması sırasında büyük katkıları olan ve çeşitli aşamalarda yardım ve desteklerini esirgemeyen hocam Sayın Prof. Dr. Cemalettin ŞAHİN'e teşekkür ederim.

Tezi hazırlarken fikir ve görüşlerine başvurduğum hocam Prof. Dr. Ali ÖZÇAĞLAR'a teşekkürü borç bilirim.

Araştırmanın hemen her aşamasında büyük yardımlarını gördüğüm kıymetli arkadaşım Dr. Servet KARABAĞ'a, arazi çalışmalarına katılan arkadaşlarım Arş. Gör. Turhan ÇETİN, Öğretmen Kürşat ERGEN'e ve öğrencim Mücahit COŞKUN'a; büro çalışmaları sırasında yardım eden arkadaşım Arş. Gör. Nurcan DEMİRALP'e teşekkür ederim. Yine arazi çalışmaları sırasında, gerek anketlerin uygulanmasında, gerek yerel yöneticiler ile diyalog kurmamda ve gerekse çeşitli dökümanların toplanmasında çok büyük yardımlarını gördüğüm İl Mahallî İdareler Müdürü Sayın Orhan GÖKDENİZ'e de teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca maddî ve manevî yardımlarını hiç bir zaman yardımlarını esirgemeyen eşime de minnettarlığımı belirtmek isterim.

Ankara, 1998

Salih ŞAHİN

TABLOLAR LİSTESİ

- Tablo: 1- Bartın'da sıcaklık ve yağışın yıllık gidişi (s. 14).
- Tablo: 2- Araştırma alanında arazinin kullanıma göre bölünüşü (s. 21).
- Tablo: 3- Bartın ilinde elde edilen ziraî ürünler (s. 24).
- Tablo: 4- Bartın Ticaret ve Sanayi Odasında kayıtlı sanayi kuruluşlarının sektörler itibariyle dağılımı (s. 27).
- Tablo: 5- Bartın şehrinin bazı merkezlere olan kara yolu uzaklıkları (s. 33).
- Tablo: 6- Bartın ilinde mahalle yerleşmelerinin ilçelere göre dağılışı (s. 62).
- Tablo: 7- Bartın ilinde mahalle sayılarının köylere göre dağılışı (s. 62).
- Tablo: 8- 1991'den sonra köy statüsü kazanan mahalleler ve bağlı oldukları yerler (s. 63).
- Tablo: 9- 16. yüzyılda çiftlik olup günümüzde köy statüsü kazanan yerleşmeler (s. 65).
- Tablo: 10- Bartın'a bağlı ilçelerde köy başına düşen arazi miktarı (s. 68).
- Tablo: 11- Bartın ilinde köylerin yüz ölçümlerine göre dağılışı (s. 72).
- Tablo: 12- Bartın ilinde köy yerleşmelerinin yükselti gruplarına göre dağılışı (s. 73).
- Tablo: 13- Bartın ilinde köylerin ekonomik faaliyet türlerine göre dağılışı (s. 75).
- Tablo: 14- Bartın ilinde köylerin nüfus gruplarına göre dağılışı (s. 76).
- Tablo: 15- Bartın ilinde bulunan merkez köyler (s. 79).
- Tablo: 16- Bartın şehrinde faal nüfusun sektörlere göre dağılımı (s. 114).
- Tablo: 17- Bartın şehrindeki konutların taşıyıcı sisteme ve kat sayılarına göre dağılımı (s. 136).
- Tablo: 18- Bartın'da sayım yıllarına göre nüfusun durumu (s. 141).
- Tablo: 19- Bartın ilindeki nüfus artışının bazı yerleşmeler ve Türkiye geneli ile karşılaştırılması (s. 143).
- Tablo: 20- Bartın'da nüfusun sayım dönemlerine göre artış ve azalışı (s. 144).
- Tablo: 21- Kır nüfusunun sayım yıllarına göre durumu (s. 145).

Tablo: 22- Bartın ilinde kır nüfusunun sayım dönemlerine göre artış ve azalışı (s. 146).

Tablo: 23- Bartın ilinde sayım dönemlerine göre kır nüfusunun cinsiyet durumu ve kır nüfusunun toplam nüfus içindeki payları (s. 149).

Tablo: 24- Köy, Kasaba ve şehir nüfuslarının toplam nüfus içindeki oranları (s. 150).

Tablo: 25- İnceleme alanında sayım yıllarına göre ortalama köy büyüklükleri (s. 151).

Tablo: 26- Sayım yıllarına göre kır nüfus artış hızından fazla ve az artış gösteren köyler sayısı (s. 153).

Tablo: 27- İnceleme alanında yer alan kasaba yerleşmelerinde nüfusun sayım yıllarına göre gidişi (s. 155).

Tablo: 28- İnceleme alanındaki kasabalar nüfusunun cinsiyete göre durumu (s. 157).

Tablo: 29- Kasabalar nüfusunun yıllık artış oranları (s. 158).

Tablo: 30- Bartın şehir nüfusunun sayım yıllarına göre gelişimi (s. 161).

Tablo: 31- Bartın şehir nüfusunun sayım yıllarına göre yıllık ortalama artış ve azalışı (s. 163).

Tablo: 32- İnceleme alanında nüfusun yükselti basamaklarına göre dağılışı (s. 171).

Tablo: 33- İnceleme alanında nüfus gruplarına göre yerleşme sayıları ve nüfusları (s. 173).

Tablo: 34- Bartın ilinde sayım yıllarına göre aritmetik nüfus yoğunluğunun durumu (s. 178).

Tablo: 35- İnceleme alanında genel cinsiyet oranlarının yıllara göre durumu (s. 185).

Tablo: 36- İnceleme alanında nüfusun cinsiyet oranları (s. 186).

Tablo: 37- Bartın şehrinde nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı ve Türkiye geneli ile karşılaştırılması (s. 194).

Tablo: 38- Bartın şehir nüfusunun yaş gruplarına göre dağılımı (s. 195).

Tablo: 39- Bartın ilinde ortalama hane halkı büyüklüğü (s. 199).

Tablo: 40- Bartın ilinde hanehalkı sayıları (s. 200).

Tablo: 41- İnceleme alanındaki çalışma çağı ve aktif nüfus oranları (s. 202).

Tablo: 42- İnceleme alanında çalışan nüfusun sektörlere dağılımı (s. 203).

Tablo: 43- İnceleme alanında yaş bağımlılık oranları (s. 205).

Tablo: 44- İnceleme alanında okuma yazma bilen ve bilmeyen nüfus oranları (s. 206).

Tablo: 45- İnceleme alanında nüfusun bitirilen son eğitim kurumuna göre dağılışı (s. 207).

Tablo: 46- İnceleme alanının aritmetik artış yöntemine göre gelecekteki nüfusu (s. 211).

Tablo: 47- Geometrik artış metoduna göre, 1985-1990 yılları nüfusu dikkate alınarak inceleme alanının gelecekteki nüfusu (s. 212).

GRAFİK VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil: 1- Yayladaki konut planı örneği (s. 125).

Şekil: 2- Köylerdeki ahşap konut planı örneği (s. 128).

Şekil: 3- Şehirdeki ahşap konut planı örneği (s. 134).

Şekil: 4- Bartın şehrinin nüfus piramidi (s. 189).

Şekil: 5- Bazı kasabaların nüfus piramidi (s. 191).

Şekil: 6- Geniş aralıklı yaş gruplarına göre kırsal kesime ait nüfus piramidi (s. 192).

Şekil: 7- Kasabaların geniş aralıklı yaş gruplarına göre nüfus piramidi (s. 193).

Grafik: 1- Bartın'da sıcaklık ve yağışın yıl içindeki gidişi (s. 14).

Grafik: 2- Bartın'da yağışın mevsimlere dağılışı (s. 15).

Grafik: 3- İnceleme alanında kadın-erkek ve toplam nüfusun gelişimi (s. 142).

Grafik: 4- Köy, kasaba ve şehir nüfusunun yıllara göre gelişimi (s. 147).

Grafik: 5- Kasabalar nüfusunun gelişimi (s. 159).

Grafik: 6- Bartın şehrinde kadın-erkek nüfusunun gelişimi (s. 162).

Grafik: 8- Yükselti basamaklarına göre nüfus miktarı (s. 174).

HARİTALAR LİSTESİ

- Harita: 1- Araştırma alanının lokasyon haritası (sayfa: 3).
- Harita: 2- Araştırma alanının fizikî haritası (sayfa: 47-48 arası).
- Harita: 3- Bartın ilinde yükselti basamaklarına göre yerleşmelerin dağılışı (sayfa: 48-49 arası).
- Harita: 4- Bartın ilinde mahalle sayılarına göre yerleşmelerin dağılışı (sayfa: 59-60 arası).
- Harita: 5- Bartın ilinde merkez köylerin dağılışı haritası (sayfa: 78-79 arası).
- Harita: 6- Bartın şehrinde fonksiyon alanlarının dağılışı (sayfa: 103-104 arası).
- Harita 7- Bartın ilinde köy nüfuslarının 1935'e göre artış ve azalışları (1990) (sayfa: 153-154 arası).
- Harita: 8- Bartın ilinde nüfus gruplarına göre yerleşmelerin dağılışı (1935) (sayfa: 172-173 arası).
- Harita: 9- Bartın ilinde nüfus gruplarına göre yerleşmelerin dağılışı (1950) (sayfa: 172-173 arası).
- Harita: 10- Bartın ilinde nüfus gruplarına göre yerleşmelerin dağılışı (1970) (sayfa: 173-174 arası).
- Harita: 11- Bartın ilinde nüfus gruplarına göre yerleşmelerin dağılışı (1990) (sayfa: 173-174 arası).
- Harita: 12- Bartın ilinin aritmetik nüfus yoğunluğu haritası (1935) (sayfa: 175-176 arası).
- Harita: 13- Bartın ilinin aritmetik nüfus yoğunluğu haritası (1950) (sayfa: 175-176 arası).
- Harita: 14- Bartın ilinin aritmetik nüfus yoğunluğu haritası (1970) (sayfa: 178-179 arası).
- Harita: 15- Bartın ilinin aritmetik nüfus yoğunluğu haritası (1990) (sayfa: 178-179 arası).
- Harita: 16- Bartın ilinin fizyolojik nüfus yoğunluğu haritası (1990) (sayfa: 180-181 arası).
- Harita: 17- Bartın ilinin tarımsal nüfus yoğunluğu haritası (1990) (sayfa: 182-183 arası).

FOTOĞRAFLAR

Foto: 1- Bartın çayı ulaşımında kullanılan akarsulardan birisidir. Bartın çayı genellikle İnkumuna yolcu taşımak için kullanılmaktadır (s. 18).

Foto: 2- Araştırma alanında geniş alanlar kaplayan mısır tarlalarından bir görünüş (s. 2).

Foto: 3- Arazinin engebeli olması dolayısıyla araştırma alanın birçok bölümünde ilkel metotlarla tarım yapılmaktadır (s. 25).

Foto: 4- Bartın şehrinde ticaretin gelişmesinde Kadınlar pazarının önemli bir yeri vardır (s. 29).

Foto: 5- Araştırma alanında bulunan turistik değerlerin başında İnkumu plajı gelir (s. 34).

Foto: 6- Araştırma alanında turizmin geliştirilebileceği alanlardan birisi de yayla turizmidir. Resimde Ulu yayla'dan genel bir görünüş (s. 36).

Foto: 7- Bartın şehrinde çok sayıda ahşap konut bulunmaktadır (s. 37).

Foto: 8- Araştırma alanındaki en eski yerleşim birimlerinden birisi Amasra'dır. Resimde Romalılar döneminde kayalar üzerine işlenmiş figürler görülüyor (s. 40).

Foto: 9- Araştırma alanının büyük bölümünde yerleşme dağınık karakter taşır (s. 47).

Foto: 10- Yerleşmenin dağınık olmasında tarım alanlarının parçalı olması da etkili olmuştur (s. 50).

Foto: 11- Amasra kalesi ve plajından bir görünüş (s. 53).

Foto: 12- İnceleme alanındaki çok sayıdaki mahalle yerleşmesi vardır (s. 61).

Foto: 13- Araştırma alanında bulunan Ulu yayla'da insanların en önemli geçim kaynağı küçük baş hayvancılığıdır (s. 66).

Foto: 14- Ulu yayla'daki konutların tamamı ahşaptan oluşmaktadır (s. 67).

Foto: 15- Arıt kasabası kuzeyindeki çok eğimli yamaçlarda köyler bir dizi hâlinde sıralanmıştır (s. 70).

Foto: 16- Araştırma alanındaki bazı köyler yol boyunca uzanmaktadır. Bu tip köylere Kıyıklar köyü örnek olarak verilebilir (s. 74).

Foto: 17- Amasra kasabasının genel görünüşü (s. 83).

Foto: 18- Ulus kasabasının merkezinden bir görünüş (s. 88).

Foto 19- Bartın şehrinin Aladağ tepeden panoromik görünüşü (s. 100).

Foto: 20- Bartın şehrindeki tarihi ahşap konutlardan bir görünüş (s. 101).

Foto: 21- Bartın şehrindeki modern çok katlı konutlardan bir görünüş (s. 102).

Foto: 22- Şehirde haftada iki gün kurulan Kadınlar pazarında alış veriş yapanların tamamına yakını kadınlardan oluşur (s. 107).

Foto: 23- Bartın şehrindeki bazı sokakların darlığı sebebiyle ancak tek yönlü trafik akışına izin verilmektedir (s. 120).

Foto: 24- Ulu yayla'da yer alan konutların büyük bir bölümü çantı ev şeklinde inşa edilmiştir (s. 124).

Foto: 25- Ulu yayla'da bulunan konutların bir kısmı hartama adı verilen çatı tipiyle örtülmüştür (s. 126).

Foto: 26- Köylerdeki konutların bazıları taş temel üzerine hımiş şeklinde inşa edilmiştir (s. 127).

Foto: 27- Araştırma alanının dağlık kesiminde yer alan Ören köyünde ahşap ve tuğlanın karıştırılmasıyla elde edilmiş bir konut (s. 129).

Foto: 28- Köylerdeki konutların önemli bir kısmı ahşaptan oluşmaktadır. Ancak son yıllarda hemen her türlü yapı malzemesi inşaatlarda kullanılmaktadır (s. 130).

Foto: 29- Şehirde bulunan çok sayıdaki tarihi ahşap konutlardan bir görünüş (s. 133).

Foto: 30- Şehrin yeni gelişme alanlarında modern ve katlı konutların sayısı giderek artmaktadır (s. 137).

GİRİŞ

1. Araştırma Alanının Yeri

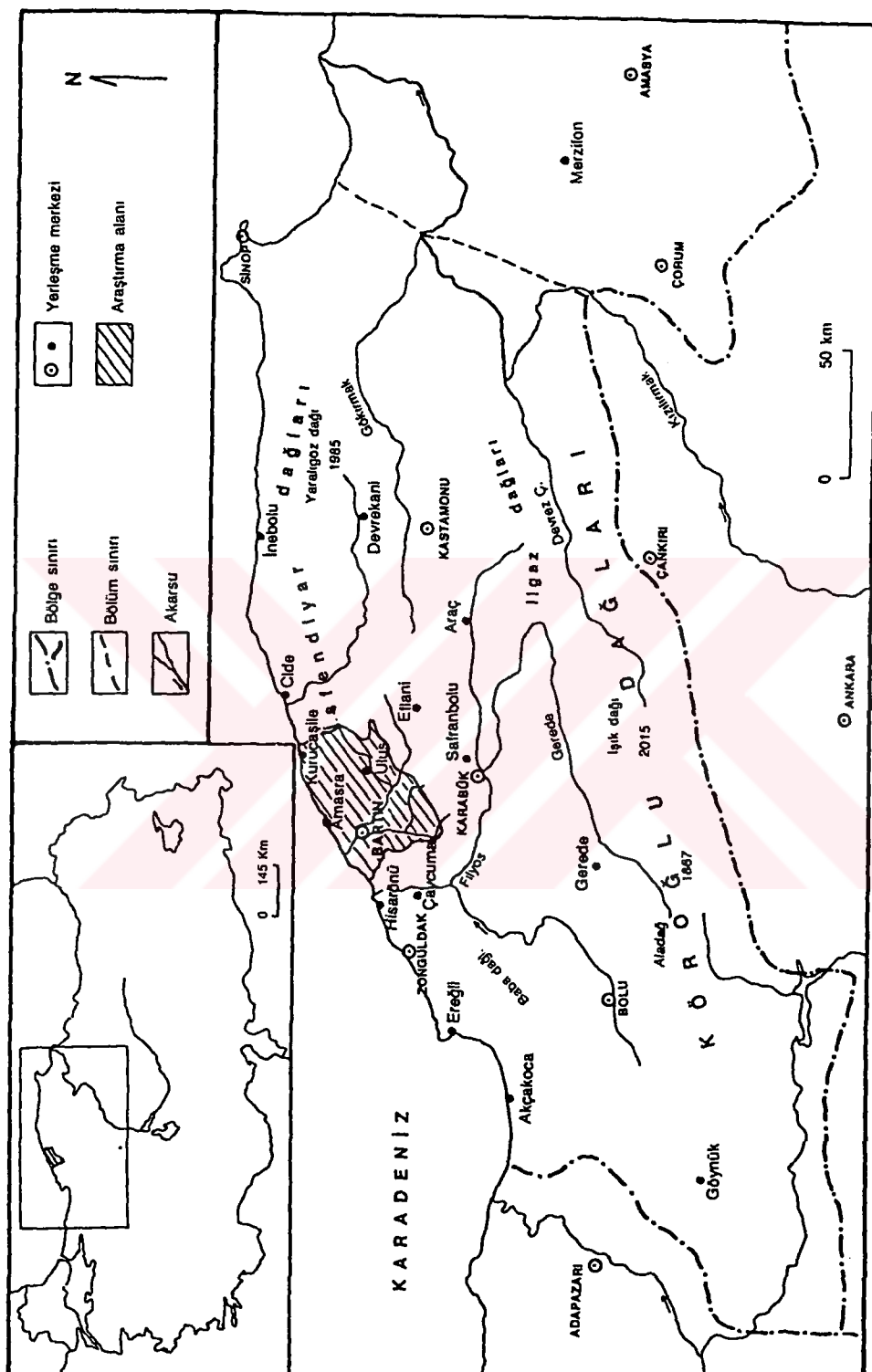
İnceleme alanını oluşturan Bartın ili, Batı Karadeniz bölümünde ve Karadeniz kıyısında yer alır (Harita: 1).

Bartın ili, kuzeydoğudan Cide (Kastamonu), doğudan Pınarbaşı (Kastamonu) ve Eflani (Karabük), güneyden Safranbolu ve Yenice (Karabük), batıdan ise Çaycuma (Zonguldak) ile sınırlandırılmıştır.

İnceleme alanında yükseklikler kuzeyden güneye ve batıdan doğuya doğru gidildikçe artmaktadır. Özellikle sahanın batı kesiminde Beşköprü ve Kızılelma köyleri çevresinde yükseklikler 0 ile 200 metre arasında değişir. Buradan doğuya doğru gidildikçe Bartın şehrinin bulunduğu alanda yükseklikler 20-50 metre civarındadır. Ancak şehrin doğusunda Amasra ve Arıt'a doğru olan kesimlerde yükseklikler birden bire artmaya başlar. Buralarda eğimi fazla yamaçlarla dağlık alanlara geçilir. Yükseklikler Arıt ve çevresinde 500-600 metreye, ilin doğudan sınırının geçtiği alanda ise 1 300 metrelere kadar çıkar. Bu dağlık kütle üzerinde yer alan bazı tepelerin yükseklikleri şöyledir: Akyar Tepe 1 056 m, Karadağ Tepe 1 169 m, Avlukaya Tepe 1 295 m. Bu tepelerin daha doğusunda inceleme alanının dışında bazı tepelerin yüksekliği 2 000 metreye yaklaşır.

Diğer yandan inceleme alanı içindeki en yüksek yer, güneydeki Bartın-Karabük illeri arasındaki dağlık kütle üzerinde bulunur. Mahmut Dağı üzerinde bulunan ve Fincankaya Tepesi olarak bilinen tepe 1 470 metre yüksekliğe sahiptir.

Özellikle Bartın şehir merkezi ve yakın çevresindeki alanın yükseltisi 250-300 metreyi geçmeyen alçak ve basık tepelerden, uzun ve yayvan sırtlardan oluşur. Bu sırt ve tepeler arasında genişliği yer yer 2-3 km'yi bulan vadiler topoğrafyanın hâkim görüntüsüdür. İnceleme alanının bu kesimindeki sırt ve tepeler üzerinde aşınım yüzeyleri dikkati çeker. Bu yüzeyleri parçalayan geniş vadiler az eğimli yamaçlara sahiptir (Kurter, 1961: 179).

2. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Araştırma alanı, sahip olduğu elverişli şartlar dolayısıyla çok eski devirlerden beri yerleşime sahne olmuştur. Tarihî devirler içinde Amasra önemli bir merkez özelliğinde iken özellikle bu çevrenin Osmanlı Devleti topraklarına katılmasıyla Bartın da önem kazanmaya başlamıştır.

Bartın ili, Batı Karadeniz bölümü içinde tarihi geçmişi, nüfus, yerleşme ve ekonomik coğrafya özellikleri bakımından çevresine göre bazı farklılıklar gösterir. Bu farklılıkların geçmişten günümüze incelenmesi ve gelecek hakkında çeşitli yorum, değerlendirme ve önerilerin yapılması tezin başlıca amacıdır.

Ülkemizde son yıllarda birçok alanda değişiklikler meydana gelmektedir. Hızlı nüfus artışına bağlı olarak ortaya çıkan bu değişikliklerin başında şehirleşme gelir. Hızlı şehirleşme ise bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu çalışma ile hızlı kentleşmeye bağlı sorunların ortaya çıkarılması da amaçlanmaktadır.

Bir yerin coğrafyasından söz edildiğinde oradaki bütün coğrafî özellikleri düşünmek gerekir. Ancak gerek konuların kapsamı gerekse maddi imkânsızlıklar dolayısıyla böyle çalışmaları yapmak her zaman mümkün olmamakta konular ayrı ayrı incelenmektedir. Bu sebeplerle tezde Bartın ilinin sadece beşerî coğrafya özellikleri incelenecektir. Ancak beşerî coğrafya özelliklerini açıklamaya yardımcı olmak üzere kısaca yörenin fizikî ve ekonomik coğrafyasından da bahsedilecektir.

Yapılan bu çalışma ile uygulama ve plânlamalara ışık tutmak da amaçlarımızdandır. Ekiden beri yörede önemli bir ticaret merkezi olan Bartın aynı zamanda oldukça eski bir yerleşim alanıdır. Yörede yapılacak yatırımların isabetli olması için herşeyden önce yörenin coğrafi potansiyelinin bilinmesi gerekmektedir. Bir yerin doğal özellikleriyle beşerî ve ekonomik durumu hakkında bilgi sahibi olmadan; gerçek ihtiyaçların öncelikle neler olduğu

araştırılmadan, yapılacak hizmetlerin o yöre ve ülke ekonomisine fazla bir şey kazandırmayacağı muhakkaktır. Bu sebeple yörenin beşerî coğrafya yönünden sahip olduğu potansiyelin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Ülkemizin bir çok yöresi fizikî coğrafya bakımından incelenmiştir. Buna karşılık beşerî ve ekonomik coğrafya ile ilgili çalışmalar daha azdır. Araştırma alanı ve çevresi ortam şartlarının uygun olmasından dolayı hem ekonomik hem de nüfus faaliyetlerinin yoğun olduğu bir alandır. İşte beşerî ve ekonomik özellikler bakımından ülkemizde önemli bir yeri olan Bartın ile ilgili detaylı bir coğrafî çalışma bulunmamaktadır.

Yerleşmelerin kuruluş ve gelişmesinde çeşitli fonksiyonlar etkilidir. Bartın ve çevresinin gelişmesinde ticarî fonksiyon etkili olmuştur. İleride belirtileceği gibi kurulduğu günden bugüne Bartın şehrinde canlı bir ticaret hayatı vardır. İşte Bartın'ın sahip olduğu bu özelliği etkileyen şartların araştırılması ve geleceğe yönelik yatırımların ona göre plânlanması yararlı olacaktır. Bunun için de yörenin beşerî ve ekonomik potansiyelinin ortaya çıkarılması gerekir.

Ayrıca beşerî coğrafya ile ilgili değerler çok kısa süre içinde değişmektedir. Değişen bu değerlerin bölge ve ülke ekonomisine olan katkılarının ortaya çıkartılması da bu çalışmanın amaçları arasındadır.

Ülkemizde çeşitli sebeplerle yerleşmelerin idarî statülerinde değişiklik yapılmaktadır. Gerek siyasî gerekse nüfus ve ekonomik sebeplerle, mahallelere köy, köylere ilçe, ilçelere ise il statüsü verilmektedir. Bu değişikliklerin temel amacı ülkenin her tarafına daha iyi hizmet götürmektir. Bu amaçla Bartın'a da 1991 yılında il statüsü verilmiştir. İdarî değişikliğe bağlı olarak Bartın'daki değişiklikleri ortaya koymak ta tezin amaçları arasında belirtilebilir.

Bu çalışma hazırlanırken Bartın ilinin idarî sınırları esas alınmıştır. İstatistik verilerin temininde herhangi bir sorunla karşılaşmamak için böyle bir yol seçilmiştir. Diğer yandan idarî birimler esas alınarak hazırlanacak çalışmalar ülkemizi yakından tanımak isteyenlere büyük fayda sağlayacaktır.

(Darkot, 1961: 36). Bu sebeplerle çalışmamıza konu olarak Bartın ili seçilmiştir.

Kısaca belirtmek gerekirse Bartın iliyle ilgili olarak daha önce detaylı bir beşerî coğrafya çalışmasının bulunmaması, yörenin nüfus ve yerleşme bakımından çeşitlilik göstermesi ve idarî değişikliğin etkilerinin ortaya çıkarılabilmesi amacıyla böyle bir konu doktora tezi olarak seçilmiştir.

Tezin hazırlanması sırasında ilk olarak geniş bir literatür çalışması yapılmıştır. Daha sonra konuyla ilgili temel haritalar hazırlanmıştır. Bu çalışmada 1/25 000, 1/50 000 ve 1/100 000 ölçekli topoğrafya haritaları baz olarak alınmıştır. Bartın iline bağlı köylerin sınırları, 1981 yılında Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından hazırlanan Köy Envanterlerinden temin edilmiştir. 1981 yılından sonra köy statüsü kazanan köylerin sınırları ise arazi çalışmaları sırasında muhtarların ve Bartın Valiliği Mahallî İdareler Müdürlüğü'nün yardımlarıyla tamamlanmıştır. Köy sınırları önce 1/25 000 ölçekli olarak hazırlandıktan sonra, 1/100 000 ölçekli hâle dönüştürülmüş ve nihayet tezde kullanım kolaylığı sağlaması açısından metin arasına koyabilmek için haritalar A3 boyutuna indirilmiştir.

Bu çalışmayı hazırlamak üzere 1995-1997 yılları arasında değişik zamanlarda araziye gidilmiştir. Arazi çalışmaları sırasında, sahadaki köylerin tamamına yakını gezip görülmüş ve gerek muhtarlarla gerekse halk ile mülakâtlar yapılmıştır. Şehirde ve kasabalarda yer alan çeşitli kişi, kurum ve kuruluşlardan veri ve bilgiler toplanmıştır. Bu sırada konuyla ilgili olarak hazırlanan anketler de sahada yer alan 267 köyün muhtarına uygulanmıştır. Arazi çalışmaları sırasında çok sayıda slayt ve fotoğraf da çekilmiştir.

Arazi çalışmalarıyla elde edilen bütün bilgi ve veriler, tablo, grafik ve haritalara dönüştürülmüştür. Daha sonra bu malzemelerden de yararlanılarak tezin metni oluşturulmuştur.

Bu tez çalışması hazırlanırken en büyük zorluk arazi çalışması sırasında

olmuştur. Çünkü topografyanın engebeli olması ve köy yollarının bozuk olması zaman zaman çalışmamızı geciktirmiştir. Diğer yandan Bartın'a bağlı yerleşim birimi sayısının çok olması ve bunların daha önce başka merkezlere bağlı bulunması nüfus bilgilerinin temininde zorluklara sebep olmuştur. Bu kadar çok köyün sınırının birleştirilmesi sırasında da bazı sorunlarla karşılaşmıştır.

3. Önceki Çalışmalar

Araştırma alanıyla ilgili çeşitli eserler bulunmaktadır. Bunların önemli bir kısmı yerel eserler niteliğindedir. Saha coğrafyacı olarak, makale bazında Emiroğlu ve Kurter tarafından incelenmiştir. Çalışmalarımız sırasında yararlandığımız yöreyle ilgili eserlerin başlıcaları aşağıda belirtilecektir.

1941 yılında yayınlanan "İktisat ve Ticaret Bakımından Bartın" isimli eserde önce Bartın'ın bulunduğu yeri, nüfusu ve meslekler kısaca belirtilmiştir. Daha sonra sırasıyla, Bartın'ın ticarî ve iktisadî ilişkileri, Bartın'da kerestecilik, maden direkçiliği, yumurtacılık, gemi yapımcılığı, Bartın ve çevresindeki madenler ve Bartın ve çevresinin tarihi hakkında bilgiler verilmiştir (Samancıoğlu, 1941).

İnceleme alanının sadece güney ve batı kesimlerini kapsayan "Zonguldak ile Safranbolu Arasındaki Sahada Morfolojik Müşahedeler" isimli makale Kurter tarafından hazırlanmıştır. 1961 yılında İstanbul Üniversitesi öğretim elemanları ve öğrencilerinin yaptığı bir araştırma ve inceleme gezisi sonrasındaki gözlem ve bulguları kapsamaktadır. Makalede Zonguldak ile Safranbolu arasındaki sahanın başlıca topografik, jeolojik ve jeomorfolojik özellikleri üzerinde durulmuştur (Kurter, 1961).

"Bütün Yönleriyle Bartın" isimli çalışmada genellikle Bartın il merkezini içine alacak şekilde bilgi verilmiştir. Eserde Bartın hakkında sosyal ve ekonomik özellikler oğünkü değeriyle verilmiştir (Cansever, 1965).

Emiroğlu, tarafından yayınlanan ve "Bartın'da Nüfus ve Ekonomik Faaliyetler" isimli makale, inceleme alanıyla ilgili olarak hazırlanmış tek

coğrafi çalışmadır. Makalede, Bartın ve çevresinde toprakların bölünüşü, yetiştirilen ürünler, hayvancılık, orman ve tahribi gibi konular yanında, Bartın'ın nüfus özellikleri, Bartın çayı ve ekonomik değeri, Bartın'da gemi yapımcılığı, balıkçılık ve Bartın limanının önemi üzerinde durulmuştur. Çalışmada Bartın'ın çevresine göre ekonomik bakımdan gelişmiş ve nüfusunun daha kalabalık bir şehir olduğu açıklanmıştır (Emiroğlu, 1968).

İnceleme alanında meydana gelen doğal afetler çeşitli ölçülerde zararlara yol açmıştır. Bunlardan birisi de depremlerdir. Abdüsselamoğlu tarafından hazırlanan "Bartın Depreminin Etkileri" isimli makalede 1967 yılında Bartın ve çevresinde meydana gelen depremin etkileri anlatılmaktadır. Makalede belirtildiğine göre bu depremde 25 kişi hayatını kaybetmiştir. Ayrıca Bartın şehrinde ve Amasra'da çok sayıda ahşap bina yıkılmış veya hasar görmüştür (Abdüsselamoğlu, 1969).

"İktisadî ve Sosyal Yönleriyle Bartın" adıyla Aşçıoğlu, tarafından hazırlanan çalışmada da Bartın ve çevresi hakkında çeşitli bilgiler verilmiştir. Bu eser başlıca dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yörenin tarihî ve coğrafi özellikleri ile, Bartın'daki sosyo-kültürel hayattan kısaca söz edilmiştir. İkinci bölümde ekonomik durum üzerinde durulmuş, üçüncü bölümde turizm ve folklor konularından bahsedilmiştir. Dördüncü bölümde ise Ticaret ve Sanayi Odası hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Oldukça basit ve sade bir dille yazılmış olan eserdeki bazı bilgiler günümüzde önemini kaybetmiştir (Aşçıoğlu, 1970).

Daha sonra belirtileceği gibi, inceleme alanında bir tane şehir yerleşmesi vardır. Şehirde bulunan konutlar kullanılan malzemeler, plânları, inşa tarzları bakımından çeşitli özellikler gösterir. Kemik, tarafından şehirdeki konutların özelliklerini ortaya koyabilmek amacıyla "Bartın Evleri ve Kentsel Değerleri Üzerine Bir Bakış" adıyla bir çalışma hazırlanmıştır. Yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış olan bu çalışmada şehirde bulunan konutların yapı malzemeleri ve plânları ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Şehirdeki konutlar üzerinde

durulurken bu çalışmadan büyük oranda yararlanılmıştır (Kemik, 1986).

Sakaoğlu'nun, yayınladığı "Amasra'nın Üç Bin Yılı" isimli çalışmada Amasra kasabasının kuruluşundan günümüze kadar geçirdiği aşamalar çok ayrıntılı bir şekilde ve daha çok tarihçi gözüyle aktarılmıştır. Eserde Amasra çevresindeki tarihî olaylar hakkında da bilgiler verilmiştir. Bu çalışma başlıca iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde M.Ö. 15. yüzyıldan Amasra'nın fethine kadar geçen süre anlatılmıştır. İkinci bölümde ise Amasra'nın fethinden 1987'ye kadarki olaylar hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca yine bu bölümde Amasra'daki eski eserler hakkında da bilgiler verilmiştir. Yörenin tarihçesi konusu anlatılırken bu eserden önemli ölçüde yararlanılmıştır (Sakaoğlu, 1987).

İnceleme alanını kapsayan en yeni çalışma Çilsüleymanoğlu tarafından hazırlanmış olan üç ciltlik eserdir. "Bartın Halk Kültürü" adını taşıyan bu eserde Bartın ve çevresiyle ilgili oldukça detaylı bilgiler verilmiştir. Daha çok sosyal ve kültürel konuların ele alındığı bu çalışmada bazı konularda çok fazla ayrıntıya girilmiştir. Üç ciltten oluşan eser Bartın ve çevresi hakkında detaylı bilgi edinmek isteyenlere kaynak teşkil edecek niteliktedir (Çilsüleymanoğlu, 1996).

Yukarıda belirtilen eserlerin yanısıra, yörede taş kömürü yataklarının olması sebebiyle çok sayıda jeolojik rapor ve makale de yayınlanmıştır. Tokay (1954-55), Akartuna (1953), Arni (1940, 1941) ve Fratschner (1960)'in çalışmaları bunlardan sadece birkaçıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM
FİZİKÎ ve EKONOMİK COĞRAFYASI

1.1. Fizikî Coğrafya Özellikleri

Jeolojik Jeomorfolojik Özellikler

Bir yerin jeolojik ve jeomorfolojik yapısı başta tarım olmak üzere, ulaşım, turizm, sanayi gibi ekonomik faaliyetler yanında, yerleşme ve nüfusun dağılışı gibi konular üzerinde de etkilidir. Bu sebeple, araştırma alanının başlıca jeolojik ve jeomorfolojik özellikleri hakkında kısaca bazı bilgiler verilecektir.

Sahada jeolojik bakımdan iç kesimlerde sade bir yapı hakimdir. Buna karşın deniz kıyısına doğru yaklaştıkça jeolojik yapı karmaşık bir görünüm alır.

Bartın il sınırları içinde en yaşlı kayaçları permien yaşlı kireçtaşları oluşturur. Bu kayaçlar Arıt antiklinalinin yapısında ve Kurucaşile'nin güneyinde bulunur. Kireçtaşları genellikle açık sarı ve beyaz renklidir. Arıt çevresinde yer alan paleozoik ve jura-kretase yaşlı kalkerlerin kalınlığı bazı kesimlerde 1 000 metreyi bulur.

İnceleme alanının güneydoğusundaki alanda alt kretase yaşlı kumtaşı-şeyl-kiltaşı kayaçları karışık hâlde bulunur. Çok kalın olan bu kayaçlar içinde genellikle fosil bulunmaz.

İnceleme alanının jeolojik yapısını genellikle 2. ve 3. zaman yaşlı fliş formasyonu oluşturur. Sahanın batısında eosen, güneyinde ve güneydoğusunda ise kretase yaşlı flişler geniş alan kaplamaktadır. Sahada yer alan flişler yer yer kıvrımlı ve kırıklı bir yapıya sahiptir. Flişler aşınmaya karşı dayanıksızdır (Kurter, 1961: 178). Bu sebeple topografyada belirgin girinti çıkıntılar bulunmaz. Yamaçlardaki eğim kırıklıkları belirgin değildir. Özellikle Bartın'ın güneybatısına doğru yapısını bu fliş tabakalarının oluşturduğu tepeler alçak ve basık bir özelliktedir. Genel olarak uzun sırtlar ve bunlar arasındaki geniş tabanlı vadiler topografyaya hâkimdir. Sözü edilen alan aşınım yüzeyi karakterindedir. Bu yüzeyi parçalayan vadiler geniş ve tatlı eğimli yamaçlara sahiptir. Tarımsal faaliyetler için uygun şartlara sahip olan bu alanlar üzerinde,

genellikle tahıl tarımı yapılmaktadır.

Amasra çevresinde küçük alanlar hâlinde volkanik kayalara rastlanır. Volkanik kayalar içinde en yaygın olarak bulunanı, bazaltik tüfler, aglomera ve doğu kesimde andezitlerdir. Bu kayaların yaşı da üst kretase olarak belirtilmektedir. Volkanik kayalar içinde yer yer kireçtaşı ve kilaşı kırıntılarına rastlanır.

İnceleme alanında en genç kayaları kuaterner yaşlı alüvyonlar oluşturur. Alüvyonlar Bartın çayı ve kollarının oluşturdukları geniş tabanlı vadiler içinde yer alır. Kocanas çayı vadisi boyunca Bartın ile Kozcağız arasında ve doğuda Gökırmak vadisi boyunca Bartın ile Çamlık köyü arasında ve Bartın ile Kabagöz köyü arasındaki alanda alüvyonlar vardır. Çok ince boyutlu kil, kum ve çakıllardan oluşan alüvyonlar tarım için oldukça elverişli olduğundan buralar yoğun kullanım alanlarıdır. Sahada tarım arazileri az olduğundan, verimli ve aynı zamanda az eğimli olan bu vadi tabanlarında özellikle sebze meyve ve mısır tarımı yapılmaktadır.

Gökırmak ve Arıt çayının aşağı kesimlerinde yer alan alüvyonlar içindeki kil ve mil taneleri tuğla kiremit yapımına elverişlidir. Bu sebeple Bartın şehri çevresinde çok sayıda tuğla kiremit fabrikası işletilmektedir.

Jeolojik bakımdan dikkati çeken özellik sahada çok sayıda antiklinal ve senklinalin bulunmasıdır. Genel olarak antiklinal ve senklinalerin uzanış yönleri doğu-batıdır. Antiklinallerin en büyüğü Arıt antiklinalidir. Bu antiklinalin yapısını iç kısımda paleozoik, dış kısımda ve yükseklerde ise jura-kretase yaşlı kalkerler oluşturur.

Araştırma alanının eğim özellikleri incelendiğinde başlıca üç grup eğim ayırdedilebilir. Bunlardan birincisi Gökırmak ve Kozcağız deresi vadisi boyunca uzanan az eğimli alanlardır. İkincisi sahanın güneyi, güneydoğusu ve doğusundaki çok eğimli alanlardır. Üçüncüsü ise bu iki eğim arasında yer alan ve genel olarak Bartın şehri ve çevresinde uzanan orta eğim grubuna sahip

alanlardır.

Birinci grup eğime sahip alanlarda eğim değerleri % 2'den azdır. Buralar tarım için oldukça elverişli sahaları oluşturur. Aynı zamanda çok sayıda yerleşmenin de bulunduğu az eğimli bu sahalarda, bazı sanayi tesisleri de kurulmuştur.

İkinci eğim grubunu oluşturan alanlarda eğim değerleri çoğu yerde % 50'den fazladır. Buralarda tarım yapmak mümkün olmadığından genellikle hayvancılık yapılmaktadır. Büyük bir bölümü kayalıklarla kaplı olan bu çok eğimli alanlarda yerleşmeler hem çok azdır hem de dağınık bir karakter taşır. Arıt çevresinde eğim değerleri bazı yerlerde % 80'lere ulaşmakta, bazı yerlerde ise daha da artmaktadır. Bu kesimler kayalıklardan oluşmaktadır.

Özellikle Bartın ile Kozcağz arasında yükseklik değerleri azdır. Öyleki bu sahada en yüksek nokta Başoğlu köyü yakınlarında Halimoğlu Tepesinde 358 metredir. Sözü edilen alanda eğim değerleri ise % 15-20 arasında değişir. Bu alanlar tarım, yerleşme ve diğer faaliyetler açısından elverişlidir.

iklim özellikleri

İnceleme alanında Karadeniz iklim tipi görülür. Karadeniz ikliminde hemen her mevsim yağışlıdır. Özellikle kıyı kesiminde yağış miktarı 1 000 mm'den yüksektir. Bu iklim tipinde yazlar çok sıcak değildir. Kışlar ise genellikle ılık geçer.

En sıcak ayın ortalama sıcaklığı 22-24 °C civarındadır. En soğuk ayın ortalama sıcaklığı ise 6-7 °C kadardır. Kış mevsiminde ortalama sıcaklık genellikle 0 °C'nin altına düşmez. Kıyıdan iç kısımlara doğru gidildikçe sıcaklık değerlerinde düşüş görülür.

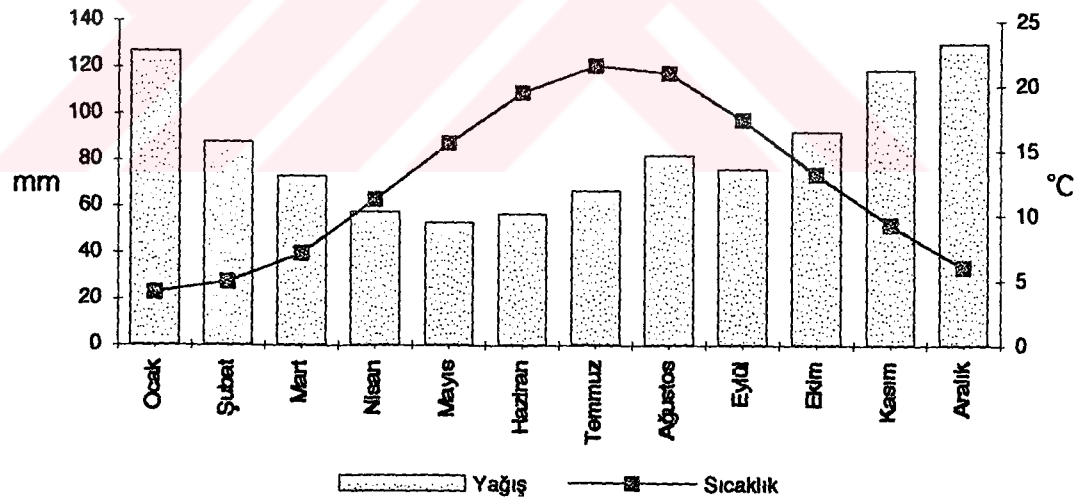
Araştırma alanının iklim özelliklerini ortaya koyabilmek için Bartın merkezde bulunan meteoroloji istasyonunun verileri kullanılmıştır. Buna göre; Bartın'da yıllık ortalama sıcaklık 12,6 °C'dir. Yıl içinde ortalama sıcaklık en

düşük değerine Ocak ayında ulaşır. Ocak ayının ortalama sıcaklığı 4,1 °C'dir. Buna karşın ortalama sıcaklıklar en yüksek değerine Temmuz'da ulaşır (Tablo: 1).

Tablo: 1- Bartın'da sıcaklık ve yağış değerleri (1953-1990).

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Yıllık
Yağış (mm)	127	88,2	73,2	57,9	53,4	57	67	82,5	76,4	92,5	119,1	130,4	1024,7
Sıcaklık (°C)	4,1	4,9	7,1	11,3	15,6	19,5	21,6	21	17,4	13,2	9,3	6	12,6

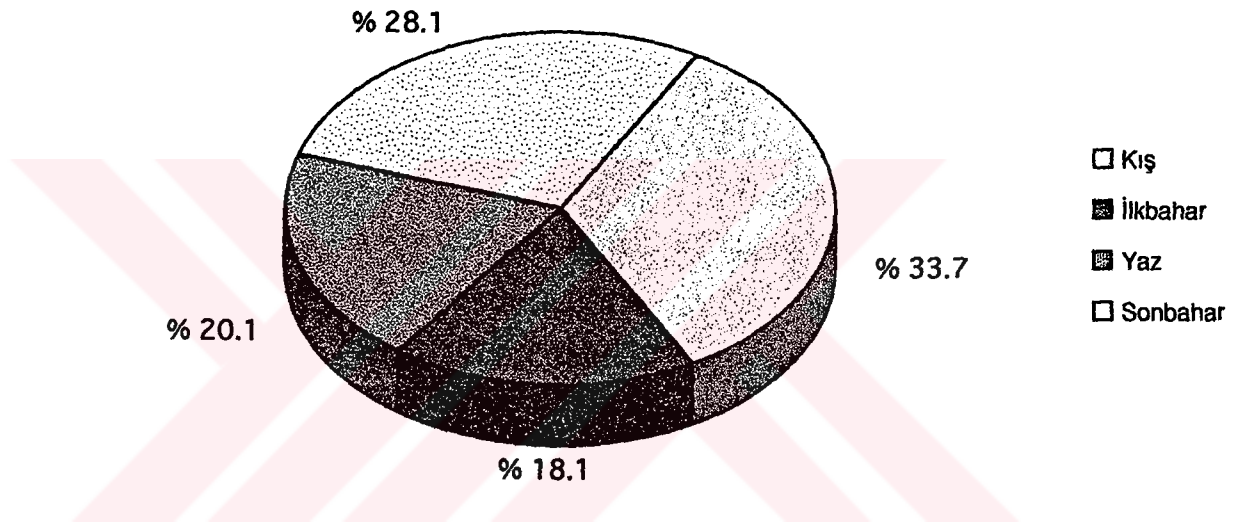
Bartın'da en yüksek sıcaklıkların aylara dağılışı incelendiğinde, Ağustos ayının 41,7 °C ile en yüksek değere sahip olduğu anlaşılar. En yüksek sıcaklıkların en düşük olduğu ayın ise 23,2 ile Ocak ayı olduğu görülür.

Grafik: 1- Bartın'da aylık ortalama sıcaklık ve yağışın yıl içindeki gidişi.

İnceleme alanı ve çevresi hemen her mevsim yağış alır. Bartın meteoroloji istasyonunun verilerine göre yıllık yağış miktarı 1024,7 mm'dir. Sahaya en çok yağış kış mevsiminde düşer (Grafik: 2). Kışın düşen yağış miktarı 345,6 mm'dir

(% 33,73). Bu mevsimi % 28,11'lik payı ile sonbahar mevsimi ve % 20,15'lik payı ile yaz mevsimi izler. Şekil 2'de de görüldüğü gibi en az yağış alan mevsim ilkbahardır (18,02). Yağışların hemen hemen bütün mevsimlere dağılması özellikle tarımsal faaliyetleri olumlu yönde etkilemektedir. Yağışlar dolayısıyla yörede su sıkıntısı çekilmemektedir. Bitkilerin en fazla suya ihtiyaç gösterdiği yaz mevsiminde bile sahaya 206,5 mm yağış düşmektedir. Yağışın en az düştüğü ay ise Mayıs (53,4 mm)'dir.

Grafik: 2- Bartın'da yağışın mevsimlere dağılışı.

Bartın ve çevresine düşen yağışların önemli bir kısmı yağmur şeklindedir. Özellikle sağanak yağışlara bağlı olarak Gökırmak ve Bartın çaylarının taşmasıyla yörede bazı zararlar meydana gelmektedir. Daha sonra belirtileceği gibi 1998 yılı mayıs ayındaki yağışlar yörede sel felaketine sebep olmuştur.

İnceleme alanı içinde ve Karadeniz kıyısında bulunan Amasra'da yıllık sıcaklık ortalaması 13,4 °C ve yıllık yağış toplamı 1001,4 mm'dir. Buna göre Bartın'ın yağış toplamı Amasra'dan biraz fazladır. Bu durum Amasra'nın coğrafi konumundan kaynaklanmaktadır. Çünkü Amasra'nın batı kesimi dağlarla kuşatılmış durumdadır. Diğer yandan Amasra'nın yıllık ortalama sıcaklığı Bartın'dan daha yüksektir.

Araştırma alanı sınırları içinde başka bir meteoroloji istasyonu da Arıt'ta bulunur. Arıt'ın verilerine göre yıllık sıcaklık ortalaması 10,4 °C yıllık yağış toplamı ise 1264,2 mm'dir. Arıt'ta yıllık ortalama sıcaklığın düşmesine karşın yıllık yağış toplamının arttığı anlaşılr. Bunun en önemli sebebi yükseltinin artmasıdır.

İklim ile ilgili yorumlama yaparken birden çok meteoroloji istasyonunun verilerini kullanmak daha sağlıklı sonuçlara ulaşmamızı sağlayacaktır. Bu sebeple Bartın çevresindeki bazı istasyonların verileri incelendiğinde aşağıdaki bilgiler elde edilmiştir. Buna göre Zonguldak'ta yıllık ortalama sıcaklık 13,2 °C yıllık yağış 1 220 mm, Cide'de yıllık sıcaklık ortalaması 12,7 °C, yıllık toplam yağış 1249,6 mm, Kastamonu'da yıllık sıcaklık ortalaması 9,7 °C, yıllık toplam yağış 461,5 mm, ve Karabük'te yıllık sıcaklık ortalaması, 13,2°C, yıllık toplam yağış 478,7 mm'dir. Verilen değerlere göre; yıllık sıcaklık ortalaması ve yıllık toplam yağışın deniz kıyısında daha fazla olduğu anlaşılr. Deniz kıyısından iç kesimlere doğru gidildikçe yıllık sıcaklık ortalaması ve yıllık toplam yağış miktarında düşüş görülür. Bu durum, deniz etkisinden uzaklaşma, karasallığın ve yeryüzü şekillerinin etkileri ile açıklanabilir.

Verilen bilgiler özetlenirse, araştırma alanının iklim özellikleri yerleşme veya insanların ekonomik faaliyetlerini genellikle olumlu yönde etkilemektedir.

Hidrografik özellikler

İnceleme alanında başlıca iki büyük akarsu vardır. Bunlardan birisi batıdaki Kocanas çayı diğeri ise doğudaki Gökırmak'tır.

Sahanın batısında yer alan Kocanas çayı Hasankadı köyü güneyinden doğar. Bakioğlu köyü yakınlarından kaynağını alan küçük bir kol, bu akarsuya katılır. Bazı kaynaklarda sadece Kocanas Çayı da Bartın Çayı olarak adlandırılmaktadır.

Kocanas çayı ve Gökırmak Bartın şehri içindeki Gazhane Burnu'nda birleşerek Bartın Çayı adını alır. Bartın Çayı buradan itibaren yaklaşık 12 km

devam ettikten sonra Karadeniz'e dökülür. Bartın Çayı'nın toplam uzunluğu 107 km'dir.

Bartın çayı özellikle sağanak yağışlardan sonra taşarak tarım alanları ve yerleşmelere zarar vermektedir. Daha sonra belirtileceği gibi araştırma alanındaki birçok yerleşim birimi akarsu vadilerinde kurulmuştur. Ayrıca vadi tabanları tarımsal faaliyetlerin en yoğun olduğu kesimlerdir. Bu sebeplerle taşkınlar yerleşmeler ve tarım alanlarında çok önemli zararlar yapmaktadır. Araştırma alanında hemen her yıl özellikle ilkbahar mevsiminde sağanak yağışlara bağlı olarak taşkınlar meydana gelmektedir. Nitekim 1998 yılı mayıs ayındaki sel felaketi trilyonlara varan zararlara yol açmıştır. Henüz zarar tesbit çalışmaları sürmektedir.

Yöredeki taşkınları önlemek, sulama yapmak ve enerji üretebilmek amacıyla Gökırmak çay üzerine bir baraj inşa edilecektir. Abdipaşa ile Bartın arasındaki kesimde Kirazlık köprü adıyla kurulacak bu barajın kısa sürede bitirilmesi çevrenin ekonomik yönden gelişmesi için de önemlidir.

İnsanlar akarsulardan, ulaşım, sulama, içme ve kullanma suyu olarak, su ürünleri ve enerji elde etme gibi amaçlarla yararlanırlar. Ülkemiz akarsularından en az yararlanan alan ulaşımdır. Çünkü akarsuların sularının az, yataklarının dar ve sığ olması gibi sebeplerle ulaşım sadece birkaç akarsuyun belirli kesimlerinde yapılmaktadır. Ülkemizde ulaşımda yararlanan akarsulardan birisi de Bartın Çayı'dır (Akkan, 1974: 507-509).

Bartın Çayı, geniş ve az eğimli bir yatak içinde akması, derinliğinin fazla ve akış hızının az olması dolayısıyla tarihî dönemlerden beri ulaşımda kullanılmaktadır. Öyleki Bartın'ın gelişmesi ve çevresinin etki merkezi olmasında Bartın Çayı aracılığıyla yapılan ticaretin büyük etkisi olmuştur. Çünkü Bartın'ın Osmanlı Devleti eline geçmesiyle, Amasra önemini yitirmeye başlamıştır. Bu sırada Bartın'da ticarî hayat canlanmıştır. Bartın'da söz konusu yıllarda en çok kereste ve tarımsal ürünler ticareti yapılıyordu. Keresteler ve diğer tarımsal ürünler ise başta İstanbul olmak üzere, diğer merkezlere de

Bartın Çayı aracılığıyla gemilerle gönderiliyordu (Aşçıoğlu, 1970: 120).

Bartın Çayı'nın ulaşım ve ticaretteki önemi giderek azalmasına karşın hâlen devam etmektedir. Günümüzde çayın derinliği azaldığından ancak küçük gemiler şehrin içine kadar girebilmektedir. Bu sebeple küçük gemilerle yine çeşitli ticarî malın taşınmasına devam edilmektedir. Ancak günümüzde Bartın Çayı'nın asıl önemi yolcu taşımacılığı dolayısıyladır. Çünkü özellikle son yıllarda küçük yat ve teknelerle şehrin plajı durumundaki İnkumu'na yolcu taşınmaktadır (Foto:1).

Foto: 1- Bartın çayı ulaşımında kullanılan akarsulardan birisidir. Resimde İnkumu plajına yolcu taşıyan bir tekne görülmektedir.

Belirtilen iki büyük akarsu ve kollarının araştırma alanındaki ziraî faaliyetlerde önemli etkileri vardır. Özellikle akarsuların vadilerinin genişlediği kesimlerde ziraat yapmak için bunlardan büyük oranda yararlanılmaktadır.

Araştırma alanında yer alan akarsuların bu kadar olumlu etkileri yanında, çevrelerine bazı olumsuz etkileri de vardır. Bu konu hakkında ileride bazı bilgiler verilecektir.

Bitki Örtüsü Özellikleri

Araştırma alanında ormanlar geniş yer kaplar. Bunun en önemli sebebi sahada Karadeniz iklim özelliklerinin görülmesidir. Çünkü hemen her mevsimin yağışlı olması bitki örtüsünün gür olmasına yol açmıştır. Tarım alanı dışındaki yerler genellikle ormanlarla kaplıdır.

İnceleme alanında bulunan ormanlar gerek maden ve elektrik direği olarak kullanmak üzere gerekse diğer kereste ihtiyacını karşılamak üzere devlet tarafından kesilmektedir. Ormanlar halk tarafından tarım arazisi açmak veya başka ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla da tahrip edilmektedir. Ormanlardan Zonguldak ve çevresindeki kömür ocaklarında kullanmak amacıyla maden direği üretimi yapılmaktadır.

Bartın ve çevresindeki ormanlarda hem geniş hem de iğne yapraklı ağaçlar bulunur. Ormanlarda yer alan başlıca ağaç türleri; köknar (*Abies*), meşe (*Quercus*), akçaağaç (*Acer*), karaağaç (*Ulmus*), ıhlamur (*Tilia rubra*) ve kayın (*Fagus orientalis*)'dir.

Meşeler daha çok sahanın batısındaki alçak yerlerde bulunur. Meşelerin bu alanda eskiden daha geniş alan kaplamakta olduğu belirtilebilir. Çünkü tarlaların kenarlarında ve içerlerinde meşelerin bulunması, tarım arazilerinin meşe ormanlarının tahribi sonucu açıldığının göstergesidir.

Geniş yapraklı ormanlardan olan akçaağaç ve karaağaçlar Amasra ve Kurucaşile çevrelerindeki alçak kesimlerde bulunur. Bu ağaçlar yeşil oldukları dönemlerde araziye tamamen örttüğünden güzel manzaralar oluşturur.

İnceleme alanındaki ormanlar içinde en geniş alanları köknar ve kayın ormanları kaplar. Bu ağaçlara genellikle Ulus'un güneyi ve doğusundaki yüksek dağlık kesimlerde rastlanır. Sahadan elde edilen kerestelerin büyük bir bölümü köknar ve kayından oluşmaktadır. Bu ağaçların yetiştirme süreleri uzundur. Bu sebeple söz konusu ağaçların kesilmesinin zararlı etkilerinin olacağı muhakkaktır.

Toprak Özellikleri

İnsanların ekonomik faaliyetlerini etkileyen faktörlerden birisi de toprak özellikleridir. İnceleme alanında çeşitli topraklar yer alır. Bunlar içerisinde en geniş alanları Gri Kahverengi topraklar kaplamaktadır. Bu topraklar genel olarak sahanın doğu yarısında yer alır. Bu topraklar hafif podzollaşmıştır. Yüzeyde ince bir yaprak katı, altında 5-10 cm'lik humus katı bulunur. Verimliliği üzerinde olduğu ana kayanın özelliklerine bağlı olan bu toprakların gübrenmesi iyi sonuçlar verir.

Kahverengi Orman toprakları da saha da geniş alanlar kaplar. İçerisinde yüksek miktarda kireç bulunduran bu topraklar, Bartın çayının batısında ve sahanın güneyinde yer alır. Genellikle üzeri yaprağını döken ağaçlarla kaplıdır. Bu toprakların tarıma açılmış kesimlerinde verimi yüksektir. Söz konusu alanlarda genellikle buğday ve mısır tarımı yapılmaktadır.

Arıt ve çevresinde kırmızı sarı podzolik topraklar geniş alan kaplar. Bu topraklar Arıt'ın güneyindeki alanda genel hatlarıyla güneybatı-kuzeydoğu yönünde uzanır. Ayrıca Arıt'ın kuzeybatısında da bu topraklar yer alır.

Sahada Bartın ile Kumluca arasında Kireçsiz kahverengi orman toprakları uzanır. Bu toprakların üzerleri de genellikle ormanlarla kaplı olup, tarım için açılmış kesimlerde buğday, arpa ve mısır gibi tahıllar yetiştirilir.

Araştırma alanındaki akarsuların vadi tabanlarında alüvyal topraklar yer alır. Vadi tabanlarında genişlikleri yer yer 2 km'yi bulan bu topraklar sahadaki en verimli alanları oluşturur. Kum, kil ve millerden oluşan alüvyal topraklara özellikle Bartın çayı ve Gökırmak vadileri boyunca uzanır. Ayrıca Bartın şehrinin doğusunda Arıt çayının aşağı kesimlerinde Epciler köyü ve çevresinde de alüvyal topraklar geniş alan kaplar.

Yukarıda belirtildiği gibi sahada tarımsal faaliyetler için kullanılabilecek alanlar oldukça dardır. Bu sebeple birim alandan daha fazla verimi elde etmek için gerekli önlemler alınmalıdır. Bu amaçla yöre halkı bilinçlendirilerek toprakların karakterine ve halkın ihtiyacına uygun tarım yapılması sağlanmalıdır.

Arazi Kullanım Özellikleri

Araştırma alanındaki halkın önemli bir kısmı geçimini tarımsal faaliyetlerden sağlamaktadır. İnceleme alanı arazi bölünüşü bakımından değerlendirildiğinde, önemli bir bölümünün ormanlarla kaplı olduğu görülür. Özellikle sahanın doğusunda ve güneyinde ormanlar geniş alan kaplar. Orman alanları çoğu yerde tarla açmak veya kereste temin etmek için tahrip edilmiştir.

Arazi kullanım bakımından dikkati çeken hususlardan birisi de Bartın şehri güneyindeki alanlarda tarım alanlarının geniş alan kaplamasıdır. Söz konusu bu tarım alanlarında halkın beslenmesinde önemli bir yeri olan buğday ve mısır ekimi yaygındır. Araştırma alanının doğu ve güney kesiminde tarım alanları ormanlık alanlar içinde parçalar hâlinde yer almaktadır. Bu durum sahadaki tarım alanlarının önemli bir kısmının ormanların tahribiyle açıldığının göstergesidir.

Tablo: 2- Araştırma alanında arazinin kullanıma göre bölünüşü.

	Tarım alanları	Otlak alanları	Orman alanları	Yerleşim alanları	Diğer alanlar	Toplam
Yüzölçüm(Km ²)	385,9	186,8	1281,7	58,8	117,8	2 031*
%	19,0	9,2	63,1	2,9	5,8	100

* Bartın ilinin yüz ölçümü ile ilgili olarak farklı değerler vardır. Bunlardan birisi DİE'nin verdiği 2 140 km², diğeri 1981 yılında Köy Hizmetleri tarafından hazırlanan Köy Envanter Etüdlerindeki köyler bazında verilen değerler ile haritalar üzerinden hesaplanan şehir ve kasaba merkezlerinin değerlerinin toplanmasından elde edilen 2 112 km² değeri ve üçüncüsü ise Bartın Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü'nden alınan 1 751 km² değeridir. Bu çalışmada 2 112 km² değeri kullanılmıştır. Yukarıdaki tablonun hazırlanmasında şehir ve kasaba merkezlerinin yüz ölçümleri dahil edilmemiştir.

Tablo 2'den de anlaşıldığı gibi araştırma alanında arazinin yarısından fazlasını ormanlar kaplar (% 63,1). Bunun en önemli sebebi sahadaki elverişli iklim şartlarıdır. Çünkü hemen her mevsim yeterli yağış düşmektedir. Bartın ilinde ormanlardan sonra arazi bölünüşü bakımından ikinci sırada tarım alanları gelir (19,2). Buna göre sahada tarım alanları geniş alanlar kaplamaz. Arazinin % 9,2'si çayır ve otlaklardan % 2,9'u yerleşim alanlarından oluşur. Geri kalan % 5,8'lik alan ise çeşitli seeplerle kullanılamayan alanlardır. Kullanılamayan alanlar, sahil kumları, kayalık, bataklık ve ırmak yataklarından oluşur.

İnceleme alanında topraklar hemen bütün yıl yeşil bir örtüyle kaplı olduğundan erozyon problemi yoktur. Ancak eğimin fazla olduğu bazı kesimlerde dikine sürümlerin yapılması küçük ölçüde erozyona sebep olmaktadır.

1.2. Ekonomik Coğrafya Özellikleri

Ziraî Faaliyetler

İnceleme alanında tarım, önemli bir ekonomik faaliyettir. Özellikle köy ve kasabalarda halkın büyük bir bölümü geçimini ziraat ve hayvancılıktan sağlar. Gökırmak ve Kocanas çayları arasında yer alan saha ziraî faaliyetlerin en yoğun olarak yapıldığı yerlerdir. Sözü edilen alanlar akarsular tarafından parçalanmıştır. Aşınım yüzeyi karakterindeki söz konusu bu alanlar, az eğimli düzlükler şeklindedir (Şahin, 1985: 39). Sahada tarım yapmak için en elverişli yerler buralarıdır. Ayrıca sahada büyük akarsuların geniş vadi tabanları bulunur. Buralar ise özellikle çeşitli sebzelerin yetiştirildiği alanlardır.

Daha önce belirtildiği gibi inceleme alanında ormanlar geniş alanlar kaplar. Ancak halk geçimini ziraî faaliyetlerden sağlayabilmek amacıyla ormanların bir kısmını tahrip ederek tarla alanları elde etmiştir. Kısıtlı olan tarım alanlarında en çok tahılların ekimi yapılmaktadır (46 192 hektar). En son verilere göre (1996), tahıllar içinde ise 25 575 ton ile buğday ilk sırayı alır. Bunu 22 698 ton ile mısır ve 3 068 ton ile arpa izler (Foto: 2). Bartın ve çevresinde az miktarda yulaf ekimi de yapılır (DİE, 1996: 305).

Foto: 2- Araştırma alanında halkın beslenmesinde mısır önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple sahada mısır tarlaları geniş alan kaplar.

Araştırma alanında yetiştirilen baklagiller içinde ilk sırayı 234 ton ile fasulye üretimi alır (DİE, 1996: 305). Ayrıca az miktarda bakla, bezelye ve fiğ ekimi de yapılır. Ancak bunların ticarî değeri yoktur.

Bartın'da en çok üretimi yapılan sebze domatestir. 1996 yılı verilerine göre ilde 5 737 ton domates üretilmiştir. Araştırma alanında domatesten sonra en çok yetiştirilen sebze lahanadır (1 245 ton). Evlerin önlerindeki küçük bahçelerde ve sulu tarım yapılan alanlarda hem beyaz hem de kara lahana üretilmektedir. Sulu tarımın yaygın olduğu akarsu boylarında biber de yetiştirilmektedir.

Tarımsal ürünlerden ayçiçeği ve patates de sahada yetiştirilen tarım ürünlerindendir. Yağlı tohumlardan olan ayçiçeği Bartın şehri çevresinde ve araştırma alanının batısındaki az eğimli düzlüklerde ekilmektedir. Halkın

beslenmesinde önemli bir yeri olan patates ise, küçük alanlar şeklinde sahanın tamamında yetiştirilmektedir. Patates kırsal kesimde evlerin önlerindeki küçük bahçelerde lahana yanında yetiştirilen bir bitkidir.

Tablo: 3- Bartın ilinde elde edilen ziraî ürünlerin miktarı (1996).

Tahıllar	52 316 ton
Sebzeler	14 877 ton
Yumrulu Bitkiler	336 ton
Yağlı tohumlar	710 ton
Baklagiller	372 ton

İnceleme alanında çeşitli meyveler de yetiştirilmektedir. En çok elma (4 432 ton), armut (3 007 ton), erik (2 245 ton) fındık (1 078 ton) ve kestane (1 001 ton) elde edilmektedir (DİE, 1996: 307).

Ayrıca meyveler içinde çilek üretimi de yaygındır. Adına festival düzenlenen çilek yetiştiriciliği halkın ticarî olarak yaptığı bir tarımsal faaliyettir. Yine 1996 verilerine göre sahada toplam 71 hektar alandan 442 ton çilek üretilmiştir (DİE, 1996: 307). Bu değerlere göre ülkemiz çilek üretiminin % 4'ü Bartın'dan karşılanmaktadır.

Hayvancılık

Hayvancılık, inceleme alanında eskiden beri önemli bir ekonomik faaliyettir. Yüksek kesimlerde daha çok küçük ve büyükbaş hayvancılık yapılırken, alçak kesimlerde ve özellikle Bartın şehri çevresinde kümes hayvancılığı ön plâna çıkmaktadır.

Hayvancılık insanların et, süt ve yumurta ihtiyaçları yanında, taşımacılık ve tarla işlerinin görülmesi amacıyla da yapılan bir ekonomik faaliyettir. Topografyanın engebeli olması ve modern tarım araçlarının her yere ulaşamaması sebebiyle sahanın birçok kesiminde tarla işleri dana, katır, at ve hatta eşeklerle yapılmaktadır (Foto: 3). Nitekim inceleme alanında bu amaçlarla kullanılmak üzere beslenen büyükbaş hayvan sayısı 20 bin civarındadır. Bunların 2 750'si eşek, 1 010'u at, 690'ı katır ve geri kalanı danalardan oluşur.

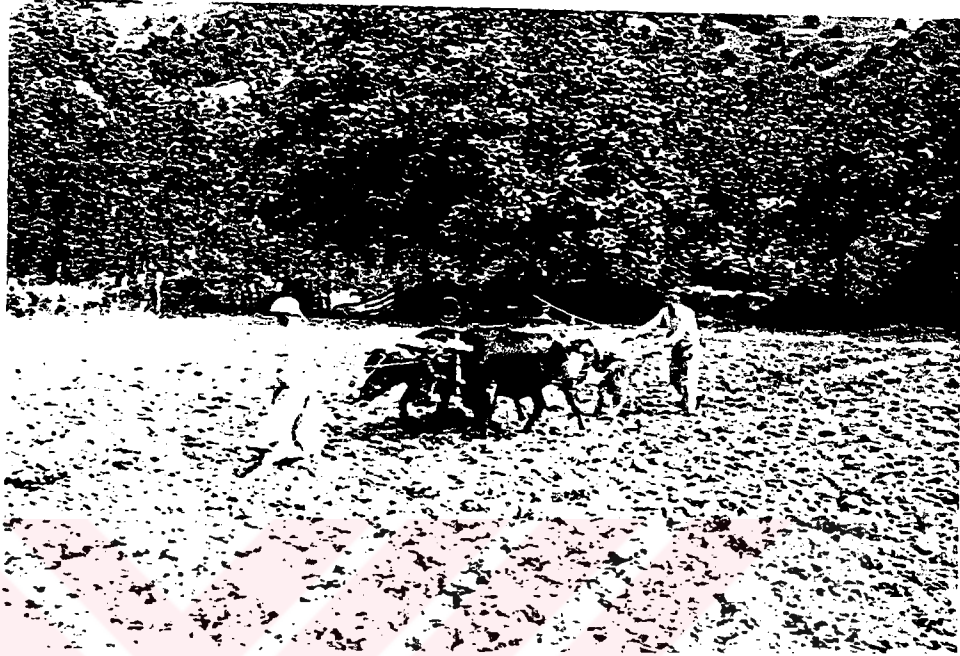

Foto: 3- Arazinin engebeli olmasından dolayı araştırma alanının çoğu yerinde tarla işleme ilkel metotlarla yapılmaktadır.

Büyükbaş hayvancılık denilince genellikle et ve süt elde etmek üzere yapılan hayvancılık anlaşılır. İnceleme alanında 1996 yılı verilerine göre toplam 79 900 sığır bulunmaktadır. Özellikle Arıt, Ulus ve Kumluca çevrelerindeki dağlık kesimlerde elde edilen süt ve süt ürünleri yörede kurulan haftalık pazarlara getirilerek satışa sunulmaktadır. Ancak henüz bu ürünleri daha iyi değerlendirecek ve uzun süre saklayacak bir yer bulunmamaktadır. Bu sebeple kurulacak bir tesis hayvancılığın gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Küçükbaş hayvanlar içinde en yaygın olarak yetiştirilen koyundur (1996 verilerine göre 3 350 adet). Koyun, özellikle Ulus'un güneyindeki köylerde yetiştirilmektedir. Gerek et ve sütü için gerekse yünü için beslenen koyunlar yaylaya çıkan (Ulu yayla) insanların temel geçim kaynaklarından birisidir. Devlet tarafından kıl keçisi yetiştiriciliğinin yasaklanması dolayısıyla bunların sayısı oldukça azalmıştır. İnceleme alanında kıl keçisi sahanın doğusundaki yüksek dağlık alandaki köylerde yetiştirilir.

İnceleme alanının deniz kıyısında bulunması sebebiyle balıkçılık ta bir geçim kaynağıdır. Özellikle Amasra, Kurucaşile'de ve bu ilçelere bağlı olan deniz kıyısındaki köylerde balıkçılık önemli bir ekonomik faaliyettir. Ancak Karadeniz'de derinliğin aniden artması ve gerekli yatırımların eksikliği dolayısıyla balıkçılık küçük teknelerle ve ilkel metodlarla yapılmaktadır. Yörede balıkçılığı geliştirebilmek için öncelikle kıyıdaki bazı köylerde balıkçı barınaklarının inşa edilmesi gelmektedir.

Madenler ve Enerji Kaynakları

Araştırma alanı maden yatakları ve hammaddeleri yönünden zengindir. Ancak kömür madeni dışında diğerleri yeteri kadar değerlendirilmemektedir. Madenlerin birçoğu ilkel yöntemlerle işletilirken, birçoğu da belli bir süre işletildikten sonra terkedilmektedir.

Ülkemizde bilinen en büyük taş kömürü yatakları Batı Karadeniz bölümünde yer alır. Bu kömür yataklarının bir kısmı ise inceleme alanı içindeki Amasra, Gömü ve Tarlaağzı köyleri çevresinde bulunur. Ayrıca Kazpınarı, Uğurlar ve Kaman köyleri çevresinde de taş kömürünün bulunduğu belirtilmektedir. Buradaki kömür yatakları çok derinde yer almaktadır.

Taş kömürü yataklarından başka, çeşitli alanlarda kil, Marn ve alçı taşı (Bartın şehri çevresi ve Kirlık köyü yakınları), Kalker (Gürgenpınarı, Karasu Nefsidurnuk köyleri ve İnkumu çevresinde, Ulus, Kumluca ve Helkeme köyleri yakınlarında), Dolomit (Bartın boğazında, Arıt çevresinde), Kuvarsit (Karasu köyü - İnkumu arasında ve Bartın boğazında), mermer (Aydınlar köyü civarında, Bahçecik köyü güneyinde, Helkeme köyü çevresinde) gibi maden yatakları vardır. Ayrıca Bartın'ın 20 km güneyinde Dereköy mevkiinde bir maden suyu çıkmakta ise de bundan ekonomik olarak yararlanılmamaktadır.

Sanayi

Bir yerde sanayiinin kuruluş ve gelişmesinde ham madde, enerji, ulaşım pazarlama ve işgücü gibi faktörler etkilidir.

İnceleme alanının önemli ölçüde ormanlarla kaplı olması dolayısıyla en çok bulunan ham madde orman ürünleridir. Yörede bulunan ham maddelere bağlı olarak gelişmekte olan sanayi sektörlerinin başında, ağaç sanayii, kağıt sanayii ve toprak sanayi gelir. Ayrıca, gıda, metal ve maden sanayiine ait yatırımlar da hızla artmaktadır.

Araştırma alanında çalışma çağında nüfus miktarı fazladır. Bu sebeple sanayi için gerekli olan işgücü ihtiyacını karşılayabilecek yeterli nüfus vardır. Diğer taraftan yörede açılan Çıraklık eğitim merkezlerindeki kurslarda ve çok programlı liselerde nitelikli insanlar yetiştirilmektedir.

Araştırma alanı, coğrafi konumu, kara, deniz ulaşımı ve büyük pazarlara yakınlığıyla da sanayinin gelişmesi için elverişli şartlara sahiptir.

Yukarıda belirtilen etkilerle inceleme alanında sanayi, her geçen gün gelişme gösteren ekonomik faaliyetlerden birisidir. İnceleme alanında sanayi faaliyetleri en çok Bartın şehrinde gelişmektedir. Şehirdeki sanayi ise özellikle son yıllarda hızla gelişmeye başlamıştır. İnceleme alanındaki sanayinin en dikkati çeken özelliği özel sektör yatırımlarının fazla olmasıdır.

Tablo: 4- Bartın Ticaret ve Sanayi Odasında kayıtlı sanayi kuruluşlarının sektörler itibariyle dağılımı.

Sanayi kuruluşunun adı	Sayısı
Toprak Sanayii	17
Ağaç Sanayii	6
Kağıt Sanayii	3
Gıda Sanayii	5
Metal Sanayii	4
Makine Sanayii	2
Maden Sanayii	2
Plastik Sanayii	2
Diğer Sanayii	6

Bartın ili kalkınmada birinci öncelikli iller arasında bulunmaktadır. Bu sebeple yapılacak yatırımlara devlet tarafından çeşitli kredi ve teşvikler verilmektedir. Böylece il içinden ve dışından gelen iş adamları özellikle şehir merkezinde çok sayıda sanayi tesisi kurmaktadır.

Ticaret

Bartın ile ilgili yazılmış bütün kaynaklarda buradaki canlı ticarî hayattan söz edilmektedir. Şehir ve çevresindeki ticaretin canlı olmasında Bartın çayı aracılığıyla çeşitli malların diğer limanlara pazarlanmasının önemli etkileri olmuştur.

Bartın şehrindeki ticaretin gelişmesinde, yüzyıllardır şehirde kurulan pazarın önemli etkileri olmuştur. Bartın pazarında Osmanlılar döneminde bile çevre yerleşmelerden gelip alışveriş yapanlar vardı. Bu konuda Uluslu İbrahim Hamdi 1700'lü yıllarda yazdığı "Atlas" isimli eserinde şunları belirtmektedir: "Bartın 24 karyeyi müstemil bir kaza olup her cumartesi hafta pazarı durur. Beher hafta, Bolu ve Borlu (Safranbolu) ve Eflani ve Ova ve Ulus kazalarından vâfir pazarcılar gelüp şimşir ve çıra ve keten tohumu ve pestil ve ceviz ve keten ipliği ve astar ve kereste getürüp alış veriş ederler." (Uluslu İbrahim Hamdi, 1 Cihannüma'nın İlaveli bir nüshası).

1857 tarihli Kastamonu Salnamesi'nde de Bartın'daki kereste ve yumurta ticaretinden bahsedilmektedir (Samancıoğlu, 1941: 12). Hem o tarihlerde hem de daha sonra Bartın limanından İstanbul'a kereste götüren gemiler dönüşlerinde çeşitli yiyecek ve giyecek eşyasını getirerek Bartın'da pazarlamaktaydı. Bartın'daki ticaret Zonguldak-Ankara demir yolunun açılmasından olumsuz etkilenmiştir. Çünkü böylece Bartın limanının önemi azalmış ve taşımacılıkta demir yolu daha çok kullanılmaya başlayınca ticaret Zonguldak'a kaymıştır.

Araştırma alanının ticaretinde şehir merkezinde yüz yıllardan beri çeşitli ürünlerin alışverişinin yapıldığı haftalık pazar kurulmaktadır. Bartın şehrindeki bu pazarın ülkemizin diğer yerlerinde kurulanlardan bazı farkları vardır.

Kadınlar pazarı adı verilen bu pazarın en önemli özelliği satış yapanların hemen hemen tamamının kadın olmasıdır (Foto: 4). Bartın pazarında, pazarcılar yer kapma kavgası yapmazlar. Birbirlerine ve alıcılara karşı saygılıdır. Kadınlar yöresel giysileriyle pazarda satış yaparlar. Pazar yerinde bağırıp çağırılmazlar. Kadınlar pazarı haftada iki gün salı-cuma günleri kurulur.

Foto: 4- Bartın'ın ticaretinde Kadınlar pazarının önemli bir yeri vardır. Haftada iki gün kurulan bu pazarda, halkın hemen her türlü ihtiyacına yönelik maddeler satılmaktadır.

Bu pazarda satış yapan kadınlar, çevrede kendilerinin elde ettikleri ürünlerinin yanı sıra diğer ticarî eşyaların da satışını yapmaktadırlar. Pazarda en çok satışı yapılan maddeler; kırsal kesimde yetiştirilen mevsimlik sebze ve meyveler ile hayvansal ürünlerdir.

Bartın şehrindeki pazarda, satıcıların tamamına yakınının kadın olmasının temel sebepleri; erkeklerin işsizlik dolayısıyla başka şehirlere göç etmesi ve erkeklerin genellikle dağlarda kerestecilikle uğraşmasıdır. Ayrıca 1930'lu yıllarda erkekler Zonguldak maden ocaklarında çalışmak zorunda kalmıştır. Dolayısıyla kadınlar, erkeğin yokluğunda evinin ihtiyaçlarının bir kısmını

kendi elde ettiği ürünleri bu pazarda satarak kazanmayı amaçlamaktadır. Bartın'da kadınlar pazarı kurulmadan önce, kadınlar şehirdeki sokaklarda sırtlarındaki küfelerde çeşitli maddeleri satıyorlardı. Ancak bu durum pek uygun bulunmadığından 1905'de Belediye Meclisi'nin aldığı bir kararla kadınların satışını rahatça yapabilmeleri amacıyla bir pazar yeri kurulmuştur.

Bartın pazarında satış yapanların tamamına yakını kadınlar oluşturmaktadır. Bu durum inceleme alanında yaşayan kadınların eğitim seviyesini gösteren bir ölçüdür. Çünkü alışveriş yapabilmek için okuma yazma bilmenin yanında belli bir eğitime de sahip olmak gerekir. Diğer yandan ülkemizin birçok yöresinde kadınların önemli bir kısmı okuma yazma dahi bilmemekte ve kadınlarda okuma yazma oranı hep düşük olmaktadır. 1990 yılı itibariyle ülkemizde Okuma yazma oranı % 80,4'dür. Bu değerin cinsiyete göre durumu incelendiğinde erkeklerin % 88,7'si, kadınların ise % 71,9'u okuma yazma bildiği anlaşılmaktadır (DİE, 1993: 14).

Yukarıda belirtilenlerden anlaşılabacağı gibi inceleme alanında yaşayan kadınlar okuma yazma bilmeleri yanında pazarda alışveriş yapabilecek kadar eğitime sahip oldukları anlaşılmaktadır. Böylece yöredeki kadınların eğitim seviyesi ülkemizin birçok yöresinden daha yüksektir (bak. Nüfusun eğitim özellikleri, sayfa: 205-209).

Araştırma alanında Bartın şehrinde kurulan bu büyük pazardan başka, kasabalarda ve bazı büyük köylerde kurulan haftalık pazarlar da çevre halkın ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik maddelerin alış-verişi yapılmaktadır.

Bartın ticaretinde kerestecilik ve yumurtacılık önemli bir yere sahiptir. İnceleme alanının ormanlarla kaplı olması halkın yaşamında önemli bir geçim kaynağıdır. Evliya Çelebi'nin eserinde Tersane-i Âmire'ye Bartın'dan kereste gittiğini belirtmesi dolayısıyla, keresteciliğin başlangıcı olarak 1402 tarihini esas almak mümkündür. Çünkü bu tarihte Osmanlı Devleti Gelibolu tersanesini kurmak için teşebbüse geçmiş ve tersanenin inşasında kullanılan kerestenin önemli bir kısmı Bartın'dan getirilmiştir.

Bartın ve çevresindeki ormanlardan başlıca, göknar, kayın, kavak, gürgen ve meşe tomruk ve keresteleri başka yerlere gönderilmiştir.

Bartın'da 1800'lü yıllardan beri bol miktarda yumurta elde edildiği belirtilmektedir. 1900'lü yılların başında Avrupa'ya ihraç edilmiştir. Daha sonra yumurta üretiminde azalma olmuş ve sadece İstanbul'a gönderilmeye başlanmıştır (Samancıoğlu, 1941: 57-61). Günümüzde kümes hayvancılığı eski önemini kaybetmiş olmasına karşın şehir çevresindeki tavuk çiftliklerinde yumurta üretilmektedir.

Araştırma alanında el sanatları da gelişmiştir. Şehir merkezinde hızla gelişen tel kırma yazmacılık ülke çapında ismini duyurmuştur. Ayrıca Amasra'da ağaç oymacılığı, Amasra, Kurucaşile ile Kurucaşile'ye bağlı Kapısuyu ve Tekkeönü köylerinde ahşap yat ve tekne yapımı hâlen devam eden atölye tipi üretim faaliyetleridir.

Bartın'da ticaretin gelişmesi için kıyı ticaretinin geliştirilmesi ve Bartın'da serbest bölge kurulması yararlı olacaktır.

Ulaşım

İnsanlar arasındaki çeşitli ilişkilerin oluşmasında ulaşım faaliyeti önemli bir yer tutar. Gerek ticaretin gerekse sosyo-kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ulaşım faaliyetleri sayesinde olur. Ancak yer yüzünde ulaşım her yerde istenilen düzeyde gelişmiş değildir. Dünyada ulaşım faaliyetleri teknolojinin gelişmesiyle son yıllarda oldukça gelişmiştir. Ancak dünyanın her tarafında ulaşım faaliyetleri her yerde aynı ölçüde gelişmemiştir. Bu durum aynı zamanda ülkenin ekonomik gelişmişliğinin de bir göstergesidir.

Bir yerde üretilen çeşitli maddelerin başka yerlere gönderilmesi de ulaşım faaliyeti sayesinde olur. Ulaşım faaliyetlerinin gelişmesi sadece ülkelerin gelişmişlikleri ile ilgili bir durum değildir. Ulaşım faaliyetlerini etkileyen başka faktörlerde vardır. Bunların başında ülkenin fizikî coğrafya şartları gelir. Örneğin kara ve demir yolunun ileri düzeyde olması doğrudan oranın sahip olduğu relief şartlarıyla da ilgilidir. Nitekim araştırma alanı gibi

topoğrafyanın engebeli olduğu yerlerde kara ulaşımında olumsuzluklar yaşanmaktadır. Böyle yerlerde yol yapımı daha çok para ve daha modern teknoloji gerektir.

Bir yerin ulaşım bakımından gelişmişlik derecesi oranın önemli yolların kavşağında bulunmasıyla da ilgili bir durumdur. İnceleme alanı ve çevresi önemli yollarının kavşak noktasında değildir. Buna karşın İstanbul'u Orta ve Doğu Karadeniz bölümüne deniz kıyısından bağlayan tek kara yolu inceleme alanından geçmektedir.

İnceleme alanını iç kesimlere bağlayan başlıca iki kara yolu vardır. Bunlardan birisi, Bartın-Abdipaşa-Safranbolu-Karabük yolu, diğeri ise batıdan Bartın-Çaycuma-Devrek-Mengen yoludur. Batıdaki yol daha çok kullanılır. Diğeri göre daha düzgün olan Bartın-Çaycuma kara yolu Devrek-Mengen arasında bir tünelden geçmektedir. Oldukça bakımsız olan ve Dorukhan tüneli adıyla bilinen bu tünel, özellikle kış mevsiminde trafiğin aksamasına sebep olmaktadır.

Bartın-Safranbolu yolu ise hem dar hem de virajlıdır. Daha çok kamyonlar ve özel otomobiller tarafından kullanılan bu yolun manzarası ise çok güzeldir.

Araştırma alanında en yakın hava alanı 30 km uzaklıkta Saltukova'da bulunur. 1959'dan önce sadece askerî amaçlı olarak kullanılan bu hava alanı 1970'li yıllarda kısa bir süre sivil havacılığa açılmıştır. Hâlen de burası sivil havacılığa kapalıdır.

İnceleme alanında tren yolu bulunmamaktadır. Ancak Ankara-Zonguldak demiryolu Bartın'ın 30 km uzağından geçer. Bartın şehrinin sanayi bakımından gelişmesi için demir yolunun şehre kadar uzatılmasının olumlu etkileri olacaktır. Çünkü sanayii mallarının taşınmasında demir yolu daha çok kullanılmaktadır.

Tablo: 5- Bartın'ın bazı merkezlere olan kara yolu uzaklıkları.

Merkezler	Uzaklık
Bartın-Cide	87 km
Bartın-Zonguldak	88 km
Bartın-Kastamonu	181 km
Bartın-Ankara	278 km
Bartın-Çankırı	335 km
Bartın-Sinop	346 km
Bartın-İstanbul	411 km
Bartın-Bursa	429 km

İnceleme alanının topografik yapısı dolayısıyla kara yolu bakımından çevre ile bağlantısında bazı olumsuzluklar yaşanmaktadır. Aynı durum Bartın iline bağlı birimlerin yolları için de geçerlidir. Çünkü başta Bartın-Amasra ve Amasra-Kurucaşile yolu olmak üzere köyler ile bağlantıyı sağlayan yollar ihtiyaca cevap vermekten uzaktır.

Bartın şehri çevresindeki köyler bir yana, diğer köylerin yolları toprak olduğundan, özellikle kış mevsiminde sık sık ulaşımına kapanmaktadır.

Bartın'da deniz ulaşımının yapıldığı ve hâlen belediye tarafından işletilmekte olan bir liman bulunur. Bartın limanı Batı Karadeniz'in en hareketli limanı özelliğinde ve rıhtımına aynı anda 6 gemi yanaşabilmektedir. Bu limandan 1995 yılı itibariyle toplam 66 954 ton ihracaat yapılmıştır. Aynı yıl limandan toplam 88 058 ton ithalat yapılmıştır. Limana ayda ortalama 25-30 gemi gelmekte ve bunların % 80'ini yabancı gemiler oluşturmaktadır.

Turizm

Ülkemizde turizm faaliyetleri son yıllarda büyük bir ilerleme kaydetmiş ve ülke ekonomisinde turizm gelirlerinin payı artmıştır. Ancak, ülkenin her tarafında turizm aynı seviyede gelişmemiştir. İnceleme alanında da turizm faaliyetleri henüz istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Oysa araştırma alanı turizm

bakımından önemli bir potansiyele sahiptir.

Turizm bakımından değerlendirilebilecek yerlerin başında, Amasra kasabası gelir. Karadeniz kıyısında kurulmuş bulunan kasaba ve çevresi zengin bir doğal güzelliğe sahiptir. Amasra ülkemizde iç turizmin ilk olarak başladığı yerlerden birisidir.

Kasaba çok eski bir tarihî geçmişe sahiptir. Bu sebeple kasaba ve çevresinde çok sayıda tarihî kalıntı bulunmaktadır. M.Ö. 15. yüzyıllarda kurulduğu belirtilen Amasra'nın tarihî bir kalesi vardır. Amasra Kalesi'nde Bizanslılardan, Romalılardan ve Osmanlılardan kalma yerli ve yabancı turistlerin gezip görmek istedikleri değerler bulunmaktadır.

Amasra kasabasında denize girilebilecek iki tane plaj vardır. Bunlardan birisi Büyük liman diğeri Küçük liman'dır. Ayrıca kale altlarındaki تنها sahillerde de denize girmek mümkündür.

Foto: 5- Karadeniz kıyısında yer alan plajlardan birisi, araştırma alanındaki İnkumu plajıdır.

Karadeniz kıyılarının diğer kıyılarımızdan ayrılan en önemli yanı, derinliğin aniden artmasıdır. Bu sebeple Karadeniz kıyısında çok az sayıda plaj bulunmaktadır. İşte Karadeniz Bölgesi'nin en büyük plajlarından birisi, Bartın şehrine 14 km uzaklıktaki **İnkumu plajı**dır (Foto: 5). İnkumu 3 km'lik bir uzunluğa sahip olup ilk olarak 1958'de plaj hâline getirilmiştir. Rüzgârlara karşı kapalı olan plaj, ince kumlardan oluşmaktadır. Burada hem devlet hem de özel sektöre ait çok sayıda konaklama tesisi yapılmıştır. İnkumu'nda hâlen 1 500 kadar konut, 15 pansiyon ve 1 de motel yer almaktadır. Bartın şehrinden her yarım saatte bir dolmuşlar İnkumu'na yolcu taşımaktadır.

Bartın'da bulunan plajlar, İnkumu, Amasra ve Çakraz köylerindeki ile sınırlı değildir. Batı kesimdeki Güzelcehisar, Büyük ve Küçük Kızılkum köyleri yakınlarında da küçük plajlar mevcuttur. Henüz birçok kişi tarafından bilinmeyen bu köyler ve çevresinde yoğun bitki örtüsü ve topografik özellikleriyle güzel manzaralara da sahiptir.

Kurucaşile ve çevresi de manzarası ve plajları ile turizm bakımından gelişmeye elverişli bir alandır. Ancak Bartın'ı Kurucaşile'ye bağlayan yolun bozuk olması turizmi olumsuz etkilemektedir. Kurucaşile kasabası ülkemizde ağaç tekne ve yat yapımcılığının sürdürüldüğü az sayıdaki merkezlerden birisidir.

Son yıllarda ülkemizdeki turizm faaliyetlerinin bir kısmını yayla turizmi oluşturmaktadır. Bu konuda Akdeniz Bölgesi, Adana Bölümü'ndeki ve Karadeniz Bölgesi, Doğu Karadeniz Bölümü'ndeki birçok yayla örnek olarak verilebilir. İnceleme alanında da Ulus ilçesi sınırlarında Ulu yayla adıyla bir yayla yerleşmesi bulunmaktadır. Ülkemizin diğer kesimlerindeki yaylaları aratmayacak doğal güzelliklere sahip olan Ulu yayla'ya henüz gereken önem verilmemiştir. Ulus'a 25 km uzaklıkta olan bu yaylaya turist çekebilmek için Turizm Bakanlığı'nca çalışmalar sürdürülmektedir. Yoğun köknar ormanlarının bulunduğu Ulu yayla avcılık için de elverişlidir (Ulu yayla'da 88 bin hektar orman vardır). Ulu yayla'nın turizme kazandırılması için öncelikle, yolunun

düzeltilmesi, doğayı tahrip etmeden bazı konaklama tesislerinin yapılması gerekir. Ayrıca iyi bir tanıtıma da ihtiyaç vardır.

Foto: 6- Ülkemizde son yıllarda yayla turizmi giderek gelişmektedir. Araştırma alanındaki Ulu yayla da bu turizm faaliyeti açısından elverişlidir.

Turizm bakımından değerlendirilebilecek doğal güzelliklerden birisi de Ulus'un doğusunda Ulukaya ile Alıçlı köyleri arasında bulunan karstik kaynaklardır. Ulu Çay vadisinin kuzey yamaçlarından yaklaşık 10 metre yükseklikten düşerek şelaleler oluşturan bu kaynakların görülmeye değer bir manzarası vardır. Ancak Ulus kasabası ile şelale arasındaki yol çok bozuktur. Yaklaşık 20 km uzunluğundaki bu yolun düzeltilmesi ve kaynakların yakınlarına bazı tesislerin yapılmasıyla, burası turizme kazandırılabilir (Foto: 6).

Daha sonra belirtileceği gibi inceleme alanında çok sayıda ahşap konut bulunmaktadır. Özellikle Bartın şehir merkezinde bulunan ahşap konutların bir bölümü tescil edilerek koruma altına alınmıştır. Söz konusu ahşap konutlar gerek plânları gerek inşa tarzları ve gerekse dış görünüşleriyle turistlerin ilgisini çekecek özelliklere sahiptir (Foto: 7). Ancak sahada bulunan ahşap konutların tanıtımı yapılmadığından pek fazla bilinmemektedir.

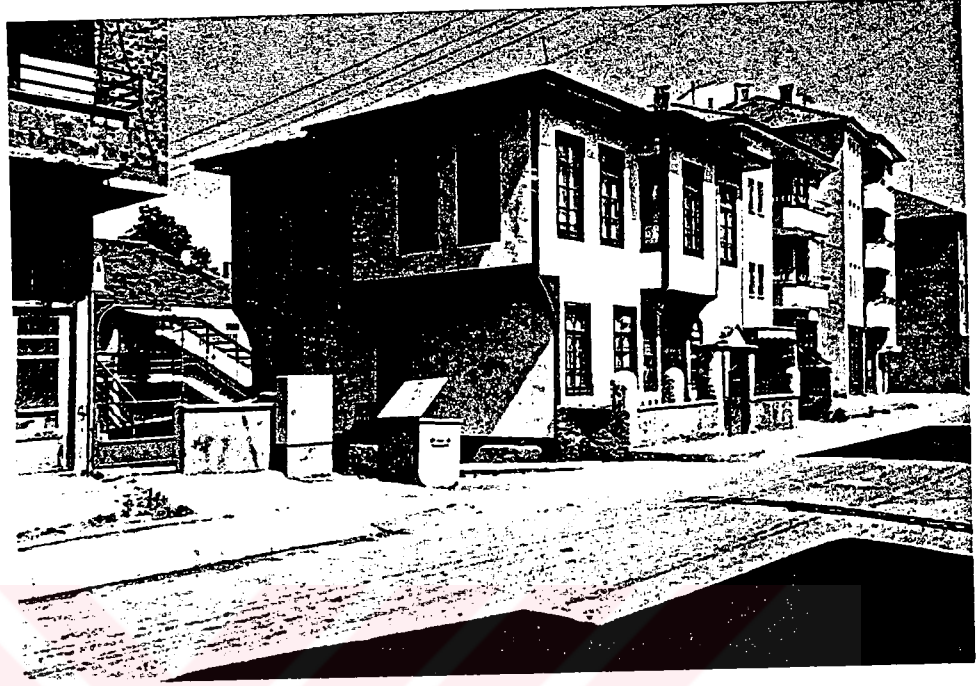

Foto: 7- Gerekli tanıtım yapıldığında ve korunduğunda önemli bir gelir elde edilebilecek olan tarihi Bartın evlerinden bir görünüş.

Turizm ile ilgili olarak belirtilebilecek Bartın şehir merkezinde çeşitli mesire yerleri de vardır. Kaynarca mevkii ve halkın şelale adını verdiği Bartın çayının kenarı bunlardan sadece ikisidir.

İnceleme alanında turizm faaliyetlerinin gelişebilmesi için, Bartın-İnkumu, Bartın-Amasra-Kurucaşile ve Ulus-Ulu yayla yollarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Eğer ulaşım sorunu halledilirse, turizm faaliyetlerinin, gerek çevre ekonomisine, gerekse ülke ekonomisine olan katkısı artış gösterecektir.

Buraya kadar, inceleme alanı ve çevresinin fizikî ve ekonomik coğrafya özellikleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Esasen bu konuda daha ayrıntılı bilgiler de verilebilir. Ancak tezin bir beşerî coğrafya çalışması olması sebebiyle amaç dışına çıkılmadan bazı bilgiler verilmiştir. Çünkü araştırma alanının fizikî veya ekonomik coğrafya özellikleri ayrı bir tez çalışmasına konu teşkil edecek kadar geniştir.

İKİNCİ BÖLÜM
YERLEŞME COĞRAFYASI

2.1. YERLEŞME ÖZELLİKLERİ

Önceleri göçebe bir hayat sürmekte olan insanlar, daha sonra hem kendilerini tehlikelere karşı koruyabilmek hem de başka birçok ihtiyacını giderebilmek için yerleşik hayata geçmişlerdir. İster göçebe isterse yerleşik olsun insanların en önemli ihtiyaçlarından birisi barınmadır. Bu sebeple ilkel insandan günümüze kadar bütün insanlar, barınmak için çeşitli şekillerde meskenler yapmışlardır. İşte insanların barınmak maksadıyla yaptıkları mesken veya meskenler topluluğu yerleşme olarak kabul edilir.

Bu başlık altında inceleme alanındaki yerleşmelerin önce tarihçesi, yerleşmelerin kuruluş yerlerinde etkili olan faktörler ve tipleri ele alınarak değerlendirilecektir. Daha sonra da sahada yer alan yerleşmelerin diğer özellikleri üzerinde durulacaktır.

2.1.1. Yerleşmelerin Tarihçesine Genel Bakış

Yerleşim birimleri zaman içinde çeşitli etkenlerle bazı değişikliklere uğramıştır. İlk kuruldukları yerde gelişip büyüyerek çevresine doğru yayılmıştır. Bartın ve çevresinde yerleşmelerin tarihçesi şu şekilde özetlenebilir:

İnceleme alanındaki yerleşmelerin ilk olarak ne zaman kurulduğu hakkında kesin bilgiler bulunmamaktadır. Ancak Bartın ve çevresinin elverişli şartları (ulaşım kolaylığı, ticarî merkez olması, denize kıyısı olması ve uygun iklim şartları) dolayısıyla tarihin ilk çağlarından itibaren yerleşmeye sahne olduğu tahmin edilmektedir.

Bartın ve çevresi tarih boyunca bu çevrede kurulan uygarlıkların sınırında yer almıştır. Yani inceleme alanı **Paflagonya** uygarlığının batı sınırını **Bitinya** uygarlığının ise doğu sınırını oluşturmuştur. Sahanın bu uygarlıklardan hangisinin içinde yer aldığı kesin olarak tesbit edilememiştir (Samancıoğlu, 1942: 119). Dolayısıyla sahanın yerleşme tarihinin, bu iki uygarlığın tarihi ile birlikte ele alınması gerekir. Ancak yapılan çalışmalarda bu iki uygarlık ile

ilgili bazı bilgiler bulunurken; inceleme alanı hakkındaki bilgiler sınırlıdır. Ayrıca sahada yapılmış arkeolojik çalışmalar da çok azdır. Bu çalışmaların tamamına yakını ise Amasra ve çevresi ile ilgilidir.

Bartın ve Ulus çevresindeki bazı köyler ile Arıt güneyindeki dağlık alanda bazı arkeolojik eserlerin bulunduğu belirtilmektedir. Buralarda bulunan tümülüs, kaya mezarı ve bazı heykellere dayanılarak, sahanın Roma ve Bizans döneminde iskan yeri olduğu belirtilmektedir (Foto: 8). Yöredeki tarihî kalıntıların hemen tamamı halk tarafından tahrip edilmiştir (Gökoğlu, 1952: 27-47).

Foto: 8- Araştırma alanındaki en eski yerleşimlerden birisi Amasra'dır. Resimde Amasra'da kaya üzerine Roma döneminde yapılmış figürler görülüyor.

Yakın çevrede yerleşime ilk açılan saha, Amasra ve çevresidir. İnsanlar bu çevreye ilk olarak denizden gelerek yerleşmişlerdir. Amasra ve çevresindeki arkeolojik verilerden (para, kaya mezarı, tablet, kitabe, çeşitli figürler) sahanın M.Ö. 15. yüzyıldan itibaren yerleşime açılmaya başladığı anlaşılmaktadır (Sakaoğlu, 1987: 14-51).

Bartın ve çevresinin ilk sahiplerinin **Gasga kavmi** olduğu belirtilmektedir (Yaman, 1935: 13-29 - Aşçıoğlu, 1935 :21)*. Dolayısıyla yörenin yerleşme tarihinin de bu kavim ile başlatılması gerekir. Gaska kavmi M.Ö. 1200 yılına kadar bu çevreyi elinde bulundurmıştır. Daha sonra Gasgaların Hititlere yenilmesiyle Bartın ve çevresi çeşitli kavimlerin istilasına uğramıştır.

Yörenin ilk sahiplerinin kesin olmamakla beraber, Gasgalar olduğu ve bu çevredeki ilk yerleşmelerin Bartın çayı ve diğer akarsuların ağız kısmından başlayarak içerilere kadar yayıldığı başka kaynaklarda da belirtilmektedir (Zonguldak İl Yıllığı, 1967: 201).

Gasgaların hakimiyetine son veren kavimlerin dere kenarlarına yerleşerek bugünkü Bartın şehrinin çekirdeğini oluşturdukları ileri sürülmektedir. Bununla birlikte Bartın'ın o yıllarda yerleşim yeri olduğuna dair kesin deliller bulunamamıştır (Aşçıoğlu, 1970: 21). Ancak sahanın çevresiyle ilişkilerini kolaylaştıran etkenler dolayısıyla sözü edilen kavimlerin Bartın'ı yerleşim yeri olarak seçmesi doğaldır. Bartın şehrinin yerleşim bakımından elverişli olmasındaki etkenlerin başında Bartın çayının ulaşımında kullanılması gelir. Çünkü çok eski devirlerden beri çay aracılığıyla iç kesimlerden kereste ve çeşitli tarım ürünleri gemilerle İstanbul ve diğer yerlere gönderilmekteydi.

Bartın ve çevresi 11. yüzyıla kadar Bizanslıların hakimiyetinde kalmıştır. Bizanslılar döneminde bu yöre ticarî bir merkez hâline gelmeye başlamıştır. Yöredeki Bizans hakimiyeti sırasında Türkler, Haçlı seferleriyle uğraşırken, Karadeniz ticareti Cenevizliler'in elinde bulunuyordu. Cenevizliler bu sırada Amasra ile, inceleme alanı dışındaki Filyos ve Ereğli'de yerleşim birimleri kurmuşlardır (Zonguldak, 1987: 24).

* Yine aynı kaynakta Gasga kavminin yörede yaşadığına dair kesin bulguların olmadığı belirtilmekte ve bu kavmin yaşadıkları alanların sınırları dikkate alınarak konuyla ilgili bazı varsayımlar yapılmaktadır. Ancak Gasgaların M.Ö. 1400 tarihlerinde yaşadıkları sahanın kuzeyden Karadeniz, doğudan Kızılırmak'ın doğusu, bugünkü Erzurum ili çevresi, güneyden Tuz Gölü ve batıdan ise Bolu çevresi arasında kalan alan olduğu belirtilmektedir (Yaman, 1935: 13).

Daha sonraki yıllarda yörenin büyük bir kısmı (Amasra ve çevresi hariç) 11. yüzyılda Selçukluların eline geçmiştir. İnceleme alanı 2 yüzyıl kadar Selçuklu Devleti'nin elinde kaldıktan sonra Anadolu beylikleri döneminde Candaroğulları Beyliği bu çevreyi hakimiyetine almıştır.

Candaroğulları Beyliği döneminde yöredeki yerleşmelerin daha çok Bartın çayı boyunda toplandığı belirtilebilir. Çünkü Bartın çayı aracılığıyla çevredeki köylerin birçoğunun denizle bağlantısı kolayca sağlanabilmekteydi. Bu sebeple 50 tona kadar yük taşıyabilen gemiler denizden Bartın çayı yoluyla buralara kadar sokularak yük taşımaktaydı. Dolayısıyla Bartın şehri ve güneyinde yer alan bazı köyler, o dönemde çevrenin pazarı durumundaydı. Bu köylerin başında Tuzcular köyü gelmektedir (Samancıoğlu, 1941: 145).

1392 yılında Yıldırım Beyazıt'ın Candaroğulları Beyliği'ne son vermesi ile Bartın ve çevresi kısmen Osmanlı Devleti'ne dahil edilmiştir. Ancak yörenin kesin olarak Osmanlı Devleti'nin idaresine girmesi Fatih Sultan Mehmet'in 1461'de Amasra'yı fethetmesiyle olmuştur (Aşçıoğlu, 1970: 22).

Bartın ve çevresi, Candaroğulları Beyliği'nin elindeyken Kastamonu'ya bağlı bir sancak şeklinde idare edilmiştir. 1461 tarihinden itibaren idarî yönden Bolu sancağına bağlanmıştır.

Osmanlı Dönemi'nde yöreye daha çok Yörükler, Türkmenler ve Muhacirler yerleşmiştir. Özellikle 16. asırdan 18. asrın sonlarına kadar olan devrede Anadolu'da yer alan Yörük ve Türkmenler yerleşik hayata geçirilmek için devlet tarafından zorlanmıştır. Diğer yandan Anadolu'ya çeşitli yerlerden gelen muhacirler de iskan edilmeye başlanmıştır. Muhacirler küçük iskan üniteleri şeklinde yurdun birçok kesimine yerleştirilmiştir. Bu durumun karakteristik örneklerine Karadeniz Bölgesi'nde rastlanır (Tunçdilek, 1967: 21-22). Bu dönemde kurulan yerleşim birimlerinin çoğu 5-10 kişilik grupların oluşturduğu küçük üniteler şeklindedir. Bazı farklılıklara rağmen aynı tip yerleşmelere günümüzde de rastlanmaktadır.

Osmanlı Dönemi'nde 15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren tutulan tahrir defterleri, birçok bakımdan değerli bilgilere sahiptir. Her sancak için ayrı ayrı hazırlanan bu defterlerde, sahada bulunan bütün yerleşmeler ile bu merkezlerde yaşayan vergiye kayıtlı nüfus belirtilmiştir (Elibüyük, 1990: 14). Bu defterler devletin resmî belgesi durumundadır ve dönemin yerleşmeleri hakkında doğru bilgiler elde edilebilmektedir.

Yörenin Osmanlı Devleti zamanındaki yerleşme tarihi ile ilgili olarak tahrir defterlerinde bazı bilgiler bulunmaktadır. Buna göre inceleme alanında, 1581 tarihli vakıf ve mufassal defter kayıtlarından 16. yüzyılda 123 adet çiftlik ve 55 adedi köy olmak üzere toplam 178 yerleşim biriminin bulunduğu anlaşılmaktadır (Tahrir Defterleri, 123 ve 547 nolu defterler). Söz konusu dönemde sahadaki yerleşmelerin büyük bir bölümü çiftliklerden oluşmaktadır.

Bartın'ın gelişmesinde ve bugünkü duruma gelmesinde Bartın'da kurulan pazarın önemli bir yeri vardır. Amasra, Osmanlı hakimiyetine geçmeden önce yöredeki ticari faaliyetler Amasra aracılığıyla Cenevizlilerin elinde bulunuyordu. Ancak Amasra 1461 yılında Osmanlıların eline geçince o zamana kadar ticaret bakımından ikinci plânda kalmış bulunan Bartın gelişmeye başlamıştır. Çünkü Amasra'nın alınması ile Cenevizlilerin bu çevredeki ticari hakimiyetleri de sona ermiştir. Bu duruma, Eflani (günümüzde Karabük iline bağlı bir ilçe merkezi)'den Amasra'ya gelen muhacirlerin oradaki ticaret işlerine çabucak alışamamış olmaları ve Eflani'ye daha yakın olan Bartın pazarını kullanmalarının da etkisi vardır. Dolayısıyla çevre köy ve illerden gelen tüccarlar Bartın pazarında alış veriş yapmak için buraya yerleşmişler ve Bartın'da nüfus yavaş yavaş artmaya başlamıştır (Aşçıoğlu, 1942: 168).

Bartın pazarının önemi ve yörenin ekonomik gelişimi ile ilgili olarak XVII. yüzyılda bu çevreden geçen Evliya Çelebi seyahatnamesi'nde Bartın'da ve Bartın Çayı ağzında kalyonlar yapıldığını ve buradan gemilerle İstanbul'a ve başka yerlere başta kereste olmak üzere bazı ticarî eşyaların gönderildiğini

belirtmektedir (Evliya Çelebi, 1970: 71-72). Böylece Bartın'ın XVIII. yüzyılda gelirinin önemli bir bölümünü pazarcılıktan sağladığı anlaşılmaktadır (Uluslu İbrahim Hamdi, 1940: 219-316-317).

Yukarıda belirtilenlerden anlaşılabacağı gibi, Bartın ve çevresinin yerleşim bakımından hızla gelişimi Osmanlı Dönemi'nde olmuş, bundan da Bartın'da kurulan başlanan pazar ve buradaki ticari faaliyetler etkili olmuştur.

Bartın Osmanlı hakimiyeti sırasında idarî bakımdan bazı değişiklikler göstermiştir. Buna göre, Bartın Osmanlılar'ın eline geçince Anadolu Beylerbeyliği'nin Bolu sancağına bağlanmıştır. Bolu sancağının lağvedilmesinden sonra bir süre voyvodalık teşkilatına tabi olan Bartın, 1811'den sonra da Bolu-Viranşehir sancağına bağlanmıştır. 1850 tarihli bir fermanla "oniki Divan nam-ı diğer Bartın kazası" şeklinde bir bilgi bulunmaktadır. Yani 1226-1267 yılları arasında Bartın 12 Divan'ın merkezi olan bir kadılık hâline getirilmiştir (Aşçıoğlu, 1970: 22). Bartın'ın o dönemlerde oniki divandan meydana geldiğinin bir diğer kanıtı da, daha önce sözü edilen 1581 yılı tahrir defteridir (Tapu Kadastro Arşivi, 547 nolu Tahrir Defteri, s: 143-157). Bu defterde de Bartın Oniki Divan olarak belirtilmektedir. O dönemlerde Bartın'a bağlı olduğu belirtilen 12 Divan şunlardır:

Gölpazarı, Zerzene, Kurucaşile, Amasra, Perşembe, Çarşamba, Tefen, Yenice, Karaköy, Fermit, Kocanaz, Bartın.

Bartın 1864 yılındaki "Teşkil-i Vilayet nizamnamesi" nin yayımına kadar Bolu-Viranşehir sancağına bağlı bir kaza (kadılık) hâlinde kaldı. Bu tarihten sonra divan teşkilatı kaldırılarak Oniki Divan nahiyesi, Bartın Kazası adıyla Ereğli sancağı kaymakamlığına bağlandı. Bir ara Bolu Müstakil Mutasarrıflığına bağlanan Bartın, 1867'de ilçe hâline getirilmiş, 1876'da ise Belediye teşkilâtı kurulmuştur. 1920'de Zonguldak Mutasarrıflığına bağlanan Bartın, 1924'te Zonguldak'ın il olması ile buraya bağlı bir ilçe merkezi durumuna getirilmiştir (Aşçıoğlu, 1970: 23). Bartın 1991 yılında yapılan düzenleme ile 3 ilçe 3 bucak ve 261 köy ile il statüsüne kavuşturulmuştur

(1998 yılı Ocak itibariyle Bartın ili 3 ilçe, 3 bucak, 1 belde ve 267 köyden meydana gelmektedir).

Yukarıda yapılan açıklamalardan anlaşılacağı gibi, Bartın ve çevresindeki yerleşmenin tarihi oldukça eskidir. Ancak yörede Milattan önceki dönemlere ait veriler sınırlı olduğundan bu dönemlere ait bilgi ve bulguların bir kısmı tahmin ve kıyaslamalara dayandırılmaktadır.

2.1.2. Yerleşmeleri Etkileyen Faktörler

Herhangi bir yerin yerleşme yeri olarak seçilmesinde ve o yerleşim biriminin gelişmesinde bazı faktörler etkilidir. Bunlar doğal ve beşerî faktörler olmak üzere iki grupta incelenebilir. Ancak bu faktörler çok yerde birlikte etkili olmakta, bazen bunlardan biri, bazen de diğeri öne çıkmaktadır. Fizikî faktörler genellikle yerleşim birimlerinin yer seçiminde ve devamlılığında etkilidir. Buna karşın beşerî faktörler ise yerleşim birimlerinin özellikleri ve gelişimi üzerinde etkili olurlar. İnceleme alanında bulunan yerleşmelerin kuruluş ve gelişimlerini etkileyen faktörler aşağıda ele alınmıştır.

2.1.2.1. Doğal Faktörler

Bir yerde yerleşmenin kurulmasında etkili olan doğal faktörlerin başında insan hayatının devamı için en gerekli unsurlardan biri olan su gelmektedir. İnceleme alanında da yörede ilk kurulan ve günümüzde de halen varlığını sürdüren yerleşmelerin büyük bir çoğunluğu su kenarlarında bulunur. Sahadaki yerleşmelerin bazıları deniz kıyısında ve akarsu ağzlarında yer almıştır. Bunlara örnek olarak Amasra ve Kurucaşile kasabaları verilebilir. Nitekim, Karadeniz'e dökülen küçük akarsuların ağızları ile Bartın çayı ve kollarının çevresinde yerleşmenin diğer yerlere oranla daha yoğun olduğu dikkati çekmektedir. Yerleşmelerin geri kalan büyük bir kısmı ise akarsu kenarları ile yer altı suyu seviyesinin yüksek olduğu kesimlerde veya kaynakların yüzeye çıktığı yerlerde kurulmuştur.

Bartın şehri de, suyun varlığına bağlı olarak kurulmuş olan yerleşmelerden birisidir. Çeşitli kaynaklarda belirtildiği gibi şehrin burada kurulmasının temel sebebi Bartın çayı'dır. Bir yandan denizden içerilere kadar küçük tonajlı gemiler girebildiği için burada ulaşım kolaylığı, diğer yandan çayın suyundan çeşitli şekillerde faydalanma düşüncesi ile Bartın, aynı adı taşıyan çayın kenarına kurulmuştur. Akarsuyun varlığına bağlı olarak kurulan başka yerleşmeler de vardır. Ulus, Arıt, Kozcağız, Kumluca, Apdipaşa gibi kasaba yerleşmeleri başta olmak üzere, bir çok köy yerleşmesi de akarsu kenarlarında kurulmuştur.

Ancak yerleşmelerin kuruluş yerlerinin seçiminde bu kadar etkili olan akarsuların bazı olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Çünkü suyun istenilenden fazla olması zaman zaman bazı sorunlara yol açmaktadır. Dolayısıyla yağışın fazla olduğu dönemlerde sahada bulunan akarsular kabarak taşmakta ve çevredeki tarım alanlarını ve yerleşmeleri su basmaktadır. Nitekim 1990-1998 yılları arasındaki sekiz yılda, yöredeki akarsular dört kez taşarak, çevrelerindeki tarım arazileri ve yerleşmelerde zararlara sebep olmuştur.

Daha sonra belirtileceği gibi, inceleme alanında yerleşme dağınık bir karakter taşır. Yerleşmenin dağınık olmasında etkili olan faktörlerin başında su gelir. Çünkü bir ya da birkaç evin diğerlerinden uzakta yapılabilmesi için buradaki insanların her türlü ihtiyaçlarını giderebilmesi gerekir ki, bu ihtiyaçların başında su gelir (Tanoğlu, 1969: 240-241). İnceleme alanında da su kaynaklarının çok olması, yerleşmelerin dağınık olmasına yol açan etkenlerden birisidir. Yerleşmenin dağınık olmasında diğer faktörlerin de etkisi vardır.

Sahanın jeolojik-jeomorfolojik özellikleri de yerleşmelerin kuruluş ve gelişiminde etkili rol oynar. Yani jeolojik ve jeomorfolojik şartların etkisiyle oluşan relief durumu yerleşmeyi etkileyen diğer bir faktördür. Çünkü dağlık ve arızalı alanlar ile ovalık alanlar arasında yerleşme bakımından belirgin farklar vardır. Böylece dağlık ve arızalı alanlarda yerleşmelerin sayısı daha az iken, ovalık alanlarda yerleşmelerin daha yoğun olduğu görülmektedir.

İnceleme alanındaki dağlık alanlarda da yerleşim birimlerinin seyrek olduğu ya da hiç olmadığı görülür. Arıt ile Ulus arasındaki dağlık alanlar bu duruma tipik bir örnektir. Arıt tepeleri olarak bilinen sahanın en yüksek yeri 1500'yi geçmektedir. Yapısını kretase yaşlı kireçtaşlarının oluşturduğu bu tepelik yüksek sahanın büyük bir bölümü kayalıktır.

Relief şartları da yerleşmenin dağınık ya da toplu olmasında da etkilidir. Yani ovalık alanlarda yer alan yerleşmeler daha çok toplu yerleşme; diğer yerlerdeki yerleşmeler ise genellikle dağınık yerleşme özelliğindedir. İnceleme alanındaki yerleşmeler incelendiğinde de aynı durum görülebilir (Harita: 2). Çünkü yöredeki alçak alanlar ile ovalık alanlarda da yerleşmeler topludur. Buna karşın ova tabanından uzaklaşılan eğimli yamaçlarda yer alan yerleşmeler ile dağlık ve arızalı sahalardaki yerleşmeler dağınık bir karakter taşır (Foto: 9).

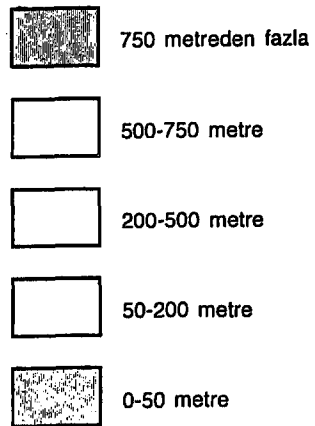

Foto: 9- Araştırma alanının büyük bir bölümünde yerleşme dağınık bir karakter taşır. Resimde ön planda Aydınlar köyü, arka planda ise Eldeş köyünün merkez mahallesi görülüyor.

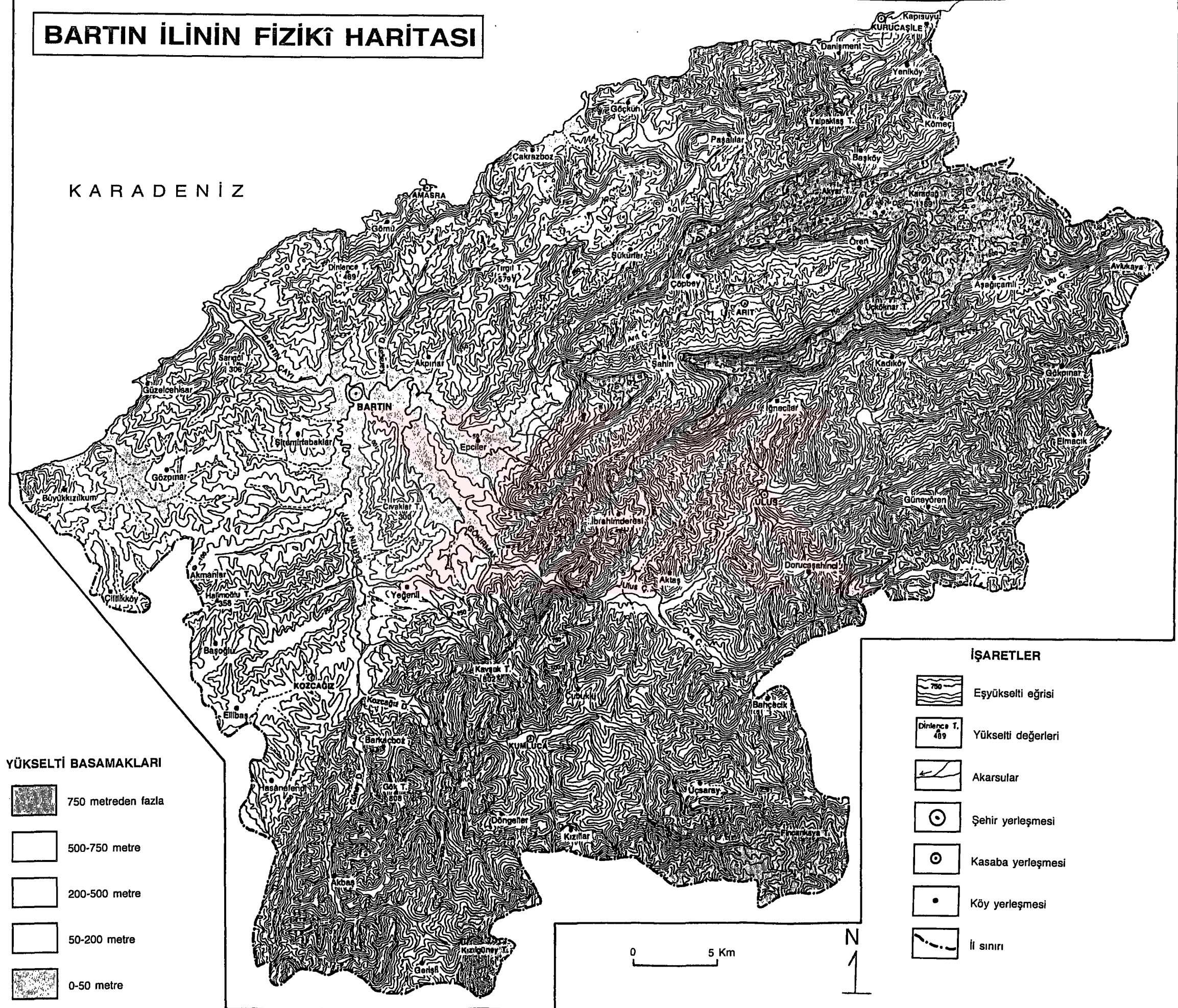
BARTIN İLİNİN FİZİKİ HARİTASI

KARADENİZ

YÜKSELTİ BASAMAKLARI

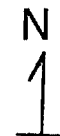
Harita: 2

İŞARETLER

0 5 Km

E: 50 metre

Kaynak: Harita Genel Komutanlığı

S.Şahin-1998

Yerleşmenin dağınık olmasında eğimin fazla olması önemli bir etkidir (Tunçdilek, 1969: 7). Nitekim inceleme alanının özellikle doğu ve kuzeydoğu kesimlerinde eğim değerleri fazla olduğundan yerleşmenin seyrek olduğu görülür. Buna karşın Kozcağız ile Bartın arasında kalan, yüksekliği ve eğimi fazla olmayan alanlarda ise yerleşim birimleri daha yoğundur.

Yerleşmelerin kuruluşunda etkili olan faktörlerden biri de yükseltidir. Yükseltinin fazla olması ilk başta sıcaklık üzerinde etkili olur. Çünkü yükseklik arttıkça sıcaklık azalmaktadır. Diğer yandan yükseltinin artmasına bağlı olarak eğim de artmakta, ulaşım zorlaşmakta, toprak verimsizleşmekte ve tarım yapılabilecek alanlar azalmaktadır. Bu sebeplerle yükseltinin artmasına bağlı olarak insanların yaşamları zorlaştığı için yüksek sahalarda yerleşme için az tercih edilen yerlerdir. Belirli yükseltinin üzerinde artık yerleşmelere rastlanılmamaktadır. Daha sonra belirtileceği gibi inceleme alanında yaklaşık 1 100 metreden sonra yerleşim birimi yoktur.

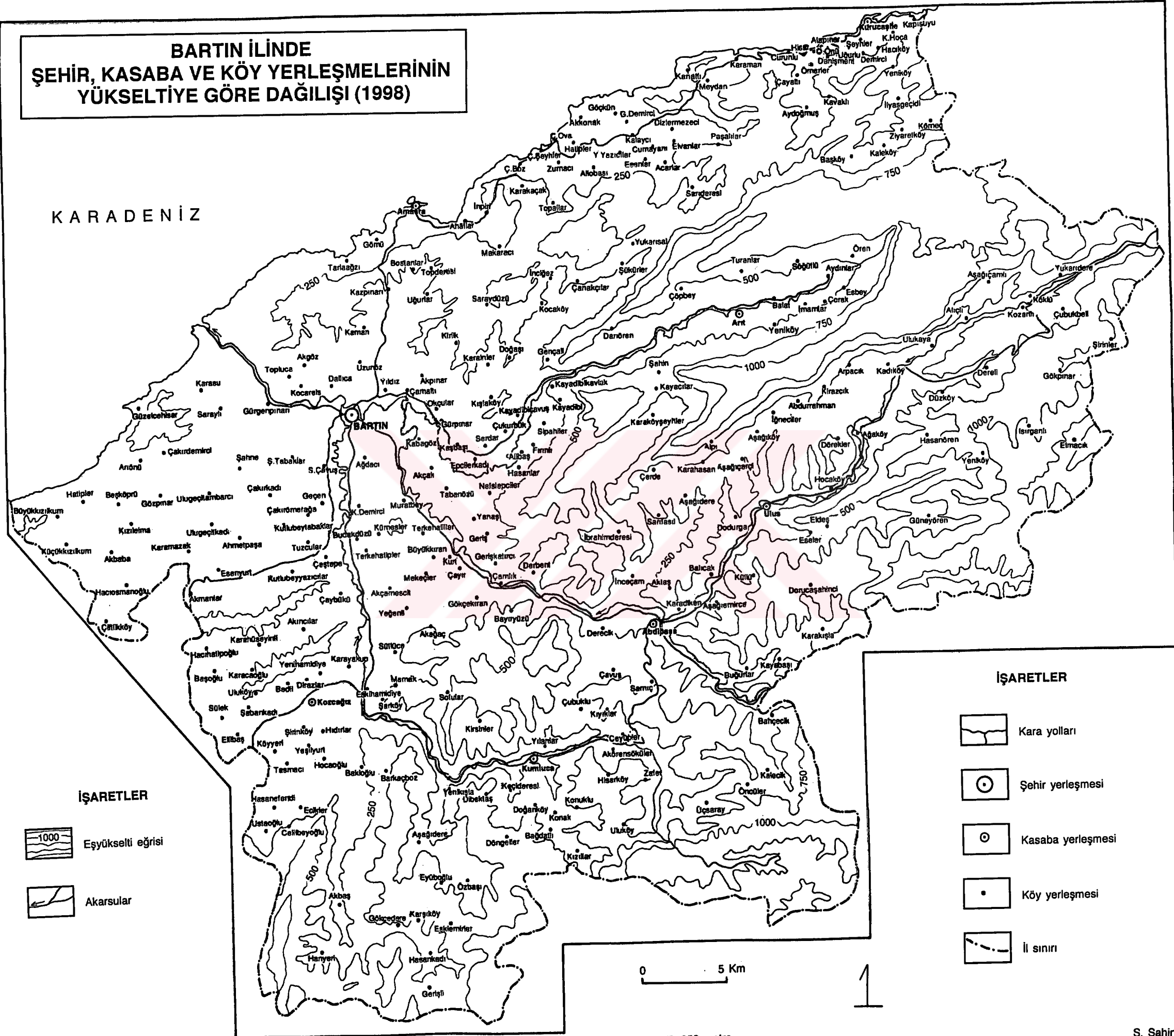
Sahadaki yerleşmelerin bir kısmı deniz kıyısındadır. Özellikle Amasra ve Kurucayı'ya bağlı köylerin bir bölümü kıyıda kurulmuştur. Kıyıdaki köylerin bazıları birbirlerine çok yakındır. Kurucayı'ya bağlı köylerde bu durum daha da belirgindir. Öyleki burada yaklaşık birkaç km²'lik alana bir köy düşer ve köyler arasındaki mesafe çoğu yerde 1 km'den daha azdır. Sahada yerleşmenin en sıkışık olduğu yer burasıdır.

Yerleşmelerin büyük bir kısmı 0-500 metreler arasında yoğunluk kazanmıştır. Bu metreler arasında yer alan yerleşmeler sahadaki yerleşmelerin % 90,9'unu oluşturur. Sözü edilen basamakta toplam 250 yerleşim birimi yer alır.

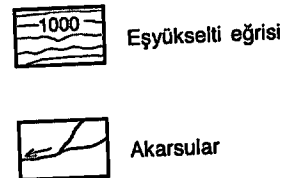
İnceleme alanındaki yerleşmeler yükselti basamaklarına göre gruplandırıldığında yerleşmelerin, % 63,2'si 0-250 metreler arasındaki basamakta bulunduğu anlaşılır. Bu basamakta toplam 174 yerleşme birimi bulunmaktadır (Harita: 3). Sahada 0-250 metreler arası genellikle ovalık alanlar ile çevresindeki az eğimli yamaçlara rastlar. Sözü edilen alanlar çeşitli

**BARTIN İLİNDE
ŞEHİR, KASABA VE KÖY YERLEŞMELERİNİN
YÜKSELTİYE GÖRE DAĞILIŞI (1998)**

KARADENİZ

İŞARETLER

İŞARETLER

E: 250 metre

S. Şahin-1998

ekonomik faaliyetler için elverişli şartlara sahiptir. Bu sebeple yerleşmelerin kurulmasında ilk olarak tercih edilen yerler olmuştur.

Yöredeki yerleşmelerin % 27,6'sı 251-500 m arasındaki basamakta bulunur. Bu yerleşmeler, Ulus çevresinde, Arıt çevresinde ve sahanın güneyinde yer alır (Harita: 3).

İnceleme alanında en yüksekte bulunan yerleşim birimi ise Ulus ilçesine bağlı Isırganlı köyüdür. Bu köyün denizden yükseltisi 1000 m'dir. Sahada 750 metreden yüksekte yer alan sadece 4 adet yerleşim birimi vardır. Bu yerleşmeler Bartın ilinin Kastamonu ile olan sınırında yer alır. Sahadaki 1000 metrenin üzerinde ise bazı mahalleler ile yayla yerleşmeleri bulunmaktadır.

Doğal faktörlerden birisi olan iklim de yerleşme üzerinde etkili olmaktadır. Karadeniz ikliminin görüldüğü yörede iklimin yerleşmeler üzerinde önemli bir olumsuz etkisi yoktur. İnceleme alanında yıllık ortalama sıcaklık 12,6 °C, yağış ise 1024,7 mm'dir. Yıl içerisinde ortalama sıcaklıklar hiç bir zaman 0 °C'nin altına düşmez. Ortalama sıcaklıkların en düşük olduğu Ocak ayının değeri bile 4,1 °C'dir. Bu değerler insanların faaliyetleri için olumlu şartları oluşturmakta ve yerleşmelerin gelişiminde etkili olmaktadır. Yağışın hem miktar olarak fazla olması hem de aylara dağılım durumundan dolayı, sahada su sıkıntısı çekilmemektedir.

Araştırma alanında yükseklik batıdan doğuya ve kuzeyden güneye doğru artar. Buna bağlı olarak sıcaklık ve yağış şartlarında da bazı değişiklikler olur. İklım elemanlarında görülen bu değişiklikler sebebiyle tarım ürünlerinde çeşitlilik azalmakta ve verim düşmektedir. Dolayısıyla tarım alanları hem az hem de parçalar hâlinindedir. Bu durum yerleşmelerin az ve dağınık olmasına sebep olmaktadır.

Bir sahada bulunan toprakların özellikleri de yerleşmeler üzerinde etkilidir. Çünkü toprağın verimli veya verimsiz olması yerleşim birimlerinin kuruluş ve gelişiminde önemli bir etkidir. İnceleme alanında yer alan

toprakların büyük bir bölümü daha önce belirtildiği gibi tarım için elverişlidir. Özellikle inceleme alanının batı yarısında bulunan alüvyal topraklar ile kahverengi orman toprakları, buralarda yerleşmelerin yoğun olmasına sebep olan faktörlerden biri olmuştur. Öyleki sahadaki yerleşmelerin yarısından fazlası sözü edilen alanda bulunmaktadır.

Ziraat alanlarının parçalar hâlinde bulunması, yerleşmenin dağınık olmasına sebep olan etkenlerden birisidir. Ayrıca dağınık yerleşme denilince ilk olarak ziraî yerleşmeler anlaşılır (Tanoğlu, 1954: 13). İnceleme alanında da ziraat arazileri genellikle küçük parçalar halindedir. Bu sebeple adeta sahadaki hemen her tarlanın başına bir ev yapılmış olup, konutlar âdeta araziye serpiştirilmiş gibidir (Foto: 10).

Foto: 10- Araştırma alanında tarım alanlarının parçalar hâlinde bulunması, yerleşmelerin de dağınık olmasına neden olmuştur. Genelde tarlalarını işleyebilme kolaylığından insanlar evlerini tarlalarının başına kurmuşlardır.

İnceleme alanının özellikle batı ve kuzeybatı kesimleri tarımsal faaliyetler için elverişlidir. Bu ovalık alanlarda birçok tarımsal bitkinin yetiştirilebilmesi ve verimin yüksek olması, yerleşmelerin yoğun olmasını

sağlamıştır. Buna karşılık yükseklerle çıkıldıkça tarım arazilerinin azalmasına bağlı olarak yerleşmelerin sayısı da azalmıştır. Geçmiş dönemlerde yerleşim yeri seçerken köyler kendi tarımsal ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri alanları tercih etmekteydiler. Bu yolla halk kendi kendine yetecek çeşitli tarım ürünlerini yetiştirebileceği alanları yerleşme yeri olarak seçiyordu. Yörede bu bakımdan en uygun alanlar Bartın ve çevresindeki ovalık alanlar ile sürekli akarsuların bulunduğu vadi içleridir. Nitekim sözü edilen alanlarda yerleşmenin yoğun olduğu görülür.

İnceleme alanında ovalık alanda kurulan yerleşmeler yanında bir kısım yerleşmeler de ovayı çevreleyen yamaçların eteğinde kurulmuştur. Bunun en önemli sebebi ovalık alanlardaki verimli tarım alanlarından faydalanma isteğidir. Diğer yandan daha yukarılardaki dağlık alanlardan da hayvancılık yapmak üzere yararlanırlar. Böylece insanların hem ovalık alanlardan hem de yukarılardaki alanlardan ekonomik olarak yararlanması mümkün olmaktadır.

Sahadaki ovalık alanlarda yer alan yerleşmeler genellikle toplu yerleşme, ovalık alanları çevreleyen eğimli yamaçlar ile yüksek kesimlerde daha çok dağınık yerleşme görülür. Özellikle yüksek kesimlerde tarım arazileri az olduğundan evler birbirlerinden oldukça uzakta yapılmıştır. Böylece tarım arazilerinin azlığı da yerleşmenin dağınık olmasına yol açan etkenlerden biridir.

Yerleşme üzerinde etkili olan doğal faktörlerden bir diğeri de ormanlardır. Ormanların yoğun olduğu yerlerde yeterli tarım arazileri yoktur. Bu sebeple insanlar buraları yerleşmek için fazla tercih etmezler. Buralarda yer alan köyler de genellikle az nüfusludur.

Ormanların içinde, bitişiğinde veya yakınında (en fazla ormanın 10 km uzağında) yer alan köyler, orman köyü olarak isimlendirilir (Geray, 1969: 5). Orman köylerinde yaşayanların büyük bir kısmı hayvancılıkla geçinir. İnsanların diğer bir kısmı da ormandan yararlanarak geçimini temin ederler. Ayrıca ormanlık alanlarda yaşayanlar genellikle ormanları tahrip etmekte ve tarım arazisi açarak geçimlerini buradan temin etmeye çalışmaktadırlar.

Ormanlık alanlar, yerleşmeler arasındaki mesafenin artmasına sebep olur. Kıyı kesiminde, ovalık alanlarda ve onların çevresindeki az yüksek kesimlerde yerleşmeler arası mesafe 1 km civarında iken dağlık alanlarda bu mesafe 10 km kadardır. Örneğin, Kurucaşile çevresindeki köyler, Bartın çevresindeki köyler ve Kozcağz çevresindeki köyler arasındaki mesafe çoğu kez 1 km'den daha azdır. Buna karşılık sahanın doğusunda ve güneyindeki dağlık ve ormanlık sahalarda yerleşmeler arasındaki mesafe 5-10 km kadardır (Örneğin; Dorucaşahinci-Güneyören arası 8,5 km, Ören-Aşağıçamlı arası 8,2 km, Uluköy-Üçsaray arası 6 km).

Ülkemizde bilinen maden kömürü yataklarının tamamı Batı Karadeniz Bölümü'nde, bu kömürlerin bir bölümü de inceleme alanında bulunmaktadır. Dolayısıyla yerleşmeler üzerinde diğer faktörlerle birlikte madenler de etkilidir. Çünkü Amasra ve Kurucaşile çevresindeki bazı yerleşmelerin kurulmasında ve özellikle gelişmesinde taş kömürü ocaklarının açılması ve işletilmesi etkili olmuştur. Bu tip yerleşmelerin başında Amasra kasabası gelir. Çünkü oldukça eski bir geçmişe sahip olan Amasra'nın asıl gelişimi, taşkömürü ocaklarının işletilmesiyle olmuştur. Diğer bir örnek Tarlaağzı köyüdür. Çünkü Tarlaağzı köyü ve çevresinde, 1950'lerden sonra kömür ocaklarının açılmasıyla nüfusun belirgin bir şekilde arttığı tesbit edilmiştir.

Daha sonraki bölümlerde belirtileceği gibi yörede maden kömürünün çıkarılması inceleme alanının temel geçim kaynağı olmuş ve bu durum yerleşmelerin gelişimi üzerinde çeşitli etkiler yapmıştır.

2.1.2.2. Beşerî Faktörler

İnsanların yerleşme yeri seçiminde en önemli etkiyi doğal faktörler yapar. Ancak bunların büyüme ve gelişmelerinde, şekillenmelerinde ve çeşitli tiplere ayrılmasında beşerî faktörler etkilidir.

Yerleşmenin var olmasında esas unsur insan topluluklarıdır. İnsan toplulukları ise zaman içinde sosyal, ekonomik ve kültürel yönden değişiklik

gösterir. Bu değişiklikler yerleşim birimlerinin tip ve düzeninde değişiklikler yaparak farklı şekil ve karakter kazanmasına sebep olur (Sergün, 1975: 70-71).

İnceleme alanında yerleşmenin tarihi, yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. Kesin olmamakla birlikte yörede ilk yerleşmeler M.Ö. 1 500'lü yıllarda kurulmaya başlamıştır. Günümüze kadar sahada çok çeşitli sosyal ve kültürel olaylar yaşanmış ve bu olaylar yerleşmelerin gelişiminde etkili olmuştur. Uygarlıklar arasında sıkça el değiştiren sahanın yerleşme sistemi üzerinde bu olayların etkileri çok fazla hissedilmiştir. Zaman içinde yörede bir çok yerleşme kurulmuş olmasına karşın bunlardan bir kısmı gelişerek büyümüş bir kısmı ise tamamen ortadan kalkmıştır.

Tarihi dönemlerde yerleşmelerin kuruluş yerlerinin seçiminde etkili olan faktörlerden birisi savunma ve korunma ihtiyacıdır. Zira yörede ilk kurulan yerleşmelerin birçoğunda dar ve çıkmaz sokakların bulunması da savunma endişesinden kaynaklanmaktadır. Bu duruma örnek olarak Amasra kasabası verilebilir (Foto: 11).

Foto: 11- Savunma ve korunma ihtiyacı dolayısıyla bir kale yerleşmesi olarak kurulan Amasra, zamanla kale çevresinde gelişmiştir. Resimde Amasra kalesi ve plajından bir bölüm görülüyor.

Yörede önceleri bu kadar çok yerleşim birimi yoktu. Selçuklular ve Osmanlılar dönemlerinde devletin iskân politikası sebebiyle yoğun bir yerleşime sahne olmaya başlayan sahadaki yerleşmelerin bir çoğu 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra kurulmuştur. Özellikle 1900'lü yıllardan itibaren ise saha bugünkü yerleşme düzenine yakın bir hal almıştır.

Ulaşım imkânları da yerleşmeleri etkilemiştir. Daha önceki bölümlerde belirtildiği gibi Bartın çayı tarih boyunca yörenin denizle bağlantısını sağlamıştır. Bu sebeple Bartın çayı çevresindeki yol güzergâhında köy yerleşmelerinin yoğunluğu daha fazladır.

Yerleşmeler üzerinde etkili olan beşerî faktörlerden birisi de savaşlardır. 1460 yılında Amasra Osmanlı topraklarına katıldığı zaman, Amasra ve çevresindeki alanlara, komşu il ve ilçelerden çok sayıda insan getirilerek iskan edilmiştir. Böylece Amasra ve çevresindeki köylerin bazıları bu şekilde oluşturulmuştur. Amasra gibi önemli bir liman yerleşmesinin savunma bakımından önemini dikkate alan Osmanlılar, bu çevreye hızlı bir şekilde Türk nüfusu yerleştirmişlerdir. Bu tarihe kadar Karadeniz'deki hakimiyeti kısıtlı olan Osmanlı Devleti böylece gücünü biraz daha artırmıştır. Yine inceleme alanındaki kıyıya yakın olan yerleşmeler, savaşlar dolayısıyla büyük ölçüde tahrip olmuşlardır (Texier, 1923: 152-157).

Buraya kadar, inceleme alanında yerleşmeler üzerinde etkili olan faktörler ayrı ayrı ele alınarak kısaca incelenmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi bu faktörler yerleşmeler üzerinde ayrı ayrı değil birlikte etkili olmuşlardır.

İnceleme alanındaki yerleşmelerde idarî ve coğrafi yönden sürekli bir değişim yaşanmaktadır. Nitekim 5-10 yıl öncesine kadar Bartın merkez ilçeye bağlı birer köy durumunda olan Aladağ, Karaköy ve Çaydüzü (Balanba), Bartın şehrinin hızla gelişmesi ve yatay yönde büyümesi ile hem idarî hem de coğrafi yönden onun birer mahallesi hâline dönüşmüştür. Aynı şekilde Ulus ilçesi Kumluca bucağına bağlı Kavaklıkaldırım köyü de, Kumluca kasabasının hızla gelişmesi sonucu kasabayla birleşerek buranın bir mahallesi durumuna gelmiştir.

Bartın idari bölünüş bakımından günümüze kadar bazı değişiklikler göstermiştir. Önceleri Bolu Viranşehir sancağına bağlı olan Bartın, 1864 yılında Zonguldak'a bağlı bir ilçe ve 1991 yılında ise buradan ayrılarak il durumuna getirilmiştir. Bartın uzun süre Amasra'nın gölgesinde kalmış ve gelişememiştir. Ancak 1461'de Amasra'nın Osmanlı Devleti'nin eline geçmesiyle, bu kez Bartın önem kazanmış ve daha sonraki dönemde çevresinin her yönden merkezi olmuştur.

2.1.3. Yerleşme Tipleri

İnsanlar çeşitli sebeplerle birarada yaşama ihtiyacı hissetmişler ve meskenlerini genellikle birbirlerine yakın kurmuşlardır.

İşte yerleşme, meskenlerin biraraya toplanmasından oluşan; mesken ile köy arasındaki geçiş şekilleri, köy, kasaba, şehir gibi belirli üniteler, olarak kabul edilen, geçici veya devamlı yerleşilen birimleri içine alan bir kavramdır. Ayrıca yerleşme kavramı tabiat, insan ve onun eserlerinden oluşan bir mekandır (Tanoğlu, 1954: 1; Sergün, 1975: 70).

İnsanlar ihtiyaçlarının büyük bir bölümünü doğadan sağlar. Bu sebeple yerleştikleri yerlerin ekonomik bakımdan belli bir potansiyele sahip olması gerekir. İşte insanların ekonomik faaliyetleri, orada sürekli veya geçici kalmaları durumu yerleşmelerin tiplere ayrılmasında kullanılan önemli ölçütlerdir (Tanoğlu, 1954: 3).

Yerleşim birimleri idari bölünüşe göre veya gösterdiği fonksiyonel özelliğine göre sınıflandırılabilir. İnceleme alanına ait veriler, idarî bölünüşüne göre temin edilmiş olmasına karşın bu tezin bir coğrafya çalışması olması sebebiyle, yerleşmeler coğrafi kriterlere göre sınıflandırılarak değerlendirilmiştir. Bu iki sınıflandırma arasında bazı farklar bulunmaktadır. Aşağıda bu konu hakkında bazı bilgiler verilecektir.

İdarî bölünüşe göre yerleşmeler

Ülkemiz idarî bölünüş sistemi 1924 yılında yayımlanan ve bazı kesimleri değiştirilmekle birlikte halen yürürlükte olan Köy Kanununa göre düzenlenmiştir.

Bu kanuna göre, Türkiye idarî teşkilatı köy, bucak, ilçe ve il birimlerinden oluşmaktadır. Köy denilince idari sistemimizdeki en alt kademeyi oluşturan ve 17 mart 1924 sayılı kanunla tarif edilen birimler anlaşılır. Köy farklı şekillerde de tanımlanmıştır. Genel olarak belirtmek

gerekirse, belirli bir idarî sınırı bulunan, bir veya birden çok devamlı ve geçici kır yerleşmelerinden oluşan, nüfusu 2 000'den az, halkın tamamına yakınının tarımsal faaliyetlerle uğraştığı ve muhtar tarafından yönetilen birimler anlaşılır (Yücel, 1988: 69; Özçağlar, 1996: 8).

Ülkemizin idarî bölünüşü içinde köyden sonra ikinci kademeyi **bucaklar** oluşturur. Bucaklar kendine bağlı köylerden oluşan yerleşmelerdir. Ancak, günümüz idarî bölünüşünde bucaklar fonksiyonlarını yitirmiş olup 1998 yılı itibariyle sadece 16 bucak aktif haldedir. 1990 yılında yapılan nüfus sayımı sonuçları yayınlanırken bucakların aktif olduğu kabul edilmiştir.

İlçe ise kendisine bağlı köy ve bucaklardan oluşan idarî ünitelerdir. İlçelerin çoğunluğu tek bir bucak ve ona bağlı köylerden oluşmaktadır.

Türkiye'nin idarî bölümlenmesinde en büyük idarî birimleri **iller** oluşturur. Böylece iller birden çok ilçenin biraraya gelmesiyle oluşan idari bölümlerdir (Özçağlar, 1996: 7-24).

Bunların yanında birde **belde** adı verilen yerleşim birimleri vardır. Belde şehir, ülke, diyar anlamına gelir. Halk arasında ise belde denildiğinde genellikle belediyesi bulunan yerleşme anlaşılır. Buna göre belde, idarî olarak il veya ilçe merkezi olmayan, ancak belediye örgütü bulunan şehir, kasaba veya köy özelliğine sahip yerleşmelerdir (Özçağlar, 1996: 22).

Bartın'da ilk nüfus sayımının yapıldığı 1927'den bu yana idarî bakımdan çok fazla değişiklikler olmuştur. Bu tarihte Bartın Zonguldak iline bağlı bir ilçe konumunda olup, ilçeye bağlı toplam 209 köy bulunmaktadır. Daha sonra 1935 yılında Bartın merkez bucağına bağlı 134 köy, Amasra bucağına bağlı 37 köy ve Kurucuşile bucağına bağlı 33 köy olmak üzere 173 yerleşme birimi bulunmakta idi. Bu tarihte Bartın merkez bucağına bağlı olan 19 köy yerleşmesinden bir kısmı 1945'te mahalle hâline getirilmiş bir kısmı ise Bartın'dan ayrılmıştır.

1950 yılında ise Kozcağız (Ahmetler) daha önceleri bir köy yerleşmesi iken 31 köyün kendisine bağlandığı bir bucak merkezi hâline getirilmiştir. Bu tarihten itibaren de ilçeye bağlı köylerin sayısı bazı değişiklikler göstermiştir. 1991 yılında Bartın, Kurucaşile, Ulus ve Amasra ilçelerinin bağlı olduğu bir il haline getirilmiştir (Resmi Gazete, 1991; sayı: 20984). Daha sonra yine idarî yapıdaki değişikliklerle bazı mahalleler köy statüsüne getirilmiş ve bazı köyler ise yakınında yer alan daha büyük yerleşmeler ile birleştirilmiştir.

Nihayet 1998 yılı Ocak ayındaki idarî bölünüşe göre araştırma alanında; 1 il merkezi (Bartın şehri), 3 ilçe merkezi (Amasra, Ulus ve Kurucaşile kasabaları), aktif olarak bucak müdürü bulunmayan 3 bucak merkezi (Kozcağız, Kumluca ve Arıt kasabaları), 1 belde (Abdipaşa kasabası) ve 267 köy bulunmaktadır.

Coğrafi kriterlere göre yerleşmeler

Yerleşmeler, idarî bölünüşe göre sınıflandırılabilirdiği gibi, sahip oldukları çeşitli özelliklerine göre de sınıflandırılabilir. Coğrafi yönden yerleşmeler, **şehir, kasaba ve kır yerleşmeleri** olarak ayrılmaktadır. Yukarıda belirtilen sınıflandırma ile coğrafi sınıflandırma arasında bazı farklar vardır. Örneğin; bu sınıflandırmada yer alan kasaba yerleşmesi idari bölünüş sisteminde yoktur. Halbuki coğrafyacılar ve diğer bazı yazarlar kasaba yerleşmelerini kırsal yerleşmeler ile şehir yerleşmeleri arasında bir geçiş yerleşmesi olarak kabul etmektedirler (Tümertekin, 1973: 46; Benedict, 1971: 154-155; Özçağlar, 1996: 22-24).

Diğer yandan şehir yerleşmelerinin ayrılmasında bu iki sınıflandırma yapılırken kullanılan kriterler farklıdır. Çünkü idari sınıflandırmada, Devlet İstatistik Enstitüsü'nün de kabul ettiği gibi, il ve ilçe merkezleri şehir olarak kabul edilmektedir. Oysa bir yerleşim birimine coğrafi anlamda şehir denilebilmesi için oranın, il veya ilçe merkezi olmasından önce, diğer bazı özelliklere sahip olması gerekir. Gerçi şehir ayrımında kullanılan ölçütlerde de fikir birliği yoktur. Çünkü bu konuda çeşitli kriterler kullanılmaktadır. Ancak

bir yerleşim birimine coğrafî yönden şehir denebilmesi için herşeyden önce oranın bazı fonksiyonlara sahip olması gerekir (Özçağlar, 1996: 7-24). Bu fonksiyonların neler olduğu ileride açıklanacaktır (bak. sayfa: 103-114).

Köyler ise hem idari bölünüş sisteminde hem de coğrafî sınıflamada yer alan yerleşim birimleridir. Ancak coğrafî sınıflamada kırsal yerleşmeler içinde yer alan ve köyden daha küçük olan yerleşim birimleri de vardır. Yeri geldiğinde bunlar hakkında da bazı bilgiler verilecektir.

Bu tez hazırlanırken idarî bölünüş sistemi değil yerleşmelerin, gerek nüfusları gerekse fonksiyonel bakımdan gösterdiği özellikleri dikkate alınarak yapılan coğrafî sınıflandırma esas alınmıştır. Buna göre yerleşmeler, öncelikle kırsal yerleşmeler (çiftlik, yayla, köy), kasabalar ve şehir yerleşmesi olmak üzere üç temel başlık altında incelenmiştir.

2.1.3.1. Kır Yerleşmeleri

İnceleme alanında doğal ve beşeri şartların etkisi altında birçok kır yerleşmesi kurulmuş bulunmaktadır. Bunlar; köy yerleşmeleri ile mahalle, yayla ve çiftlikler olarak belirtilebilir.

2.1.3.1.1. Köyden Küçük Kır Yerleşmeleri

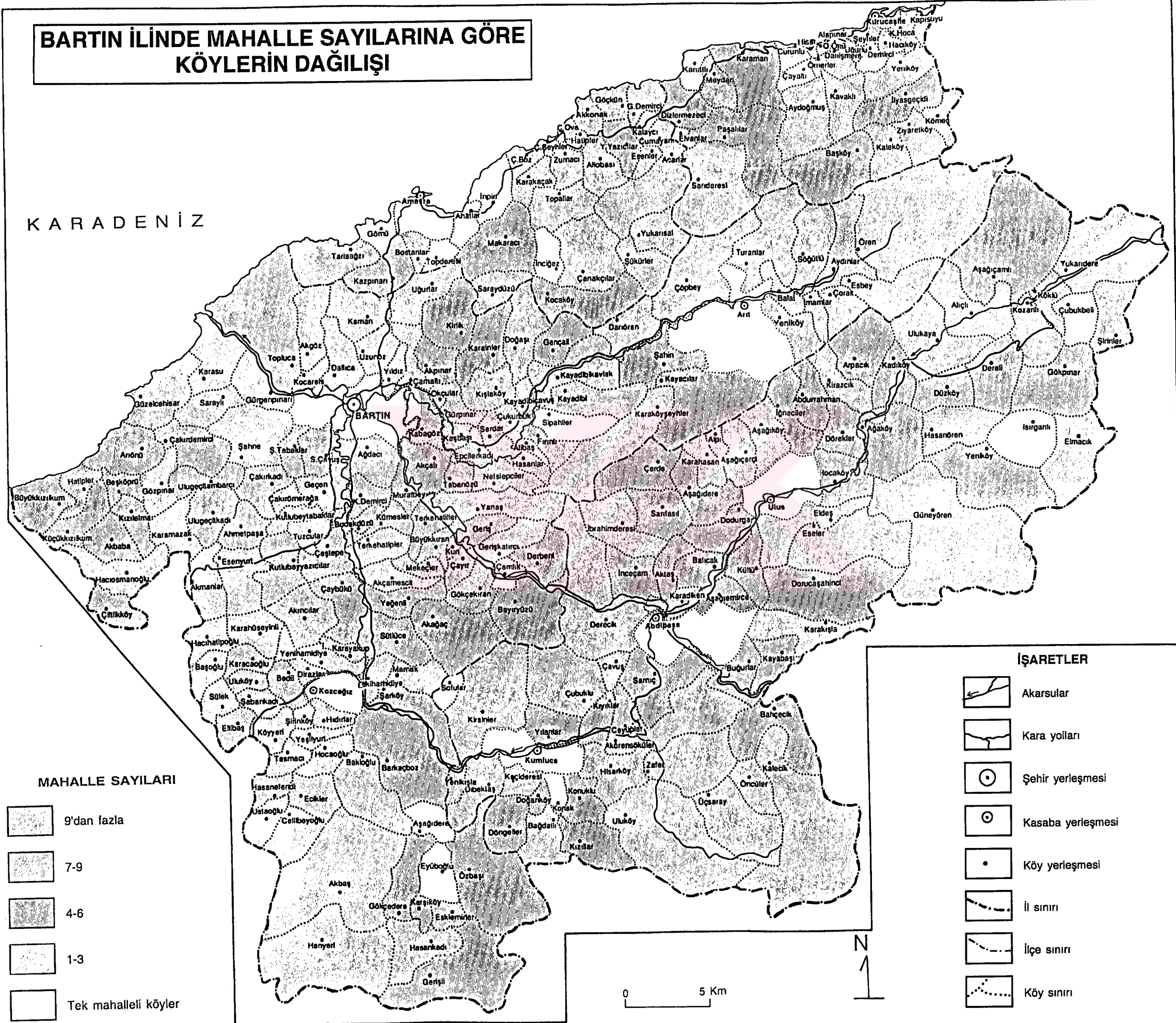
2.1.3.1.1.1. Mahalle yerleşmeleri

Kır yerleşmesinin en tipik birimlerinden birisi mahalle yerleşmeleridir. Ülkemizde mahallelerin en yaygın olarak rastlanıldığı bölgelerin başında Karadeniz Bölgesi gelir. Mahallenin meydana gelebilmesi için öncelikle iskân üniteleri arasında akrabalık bağlarının mevcut olması şartı aranmaktadır.

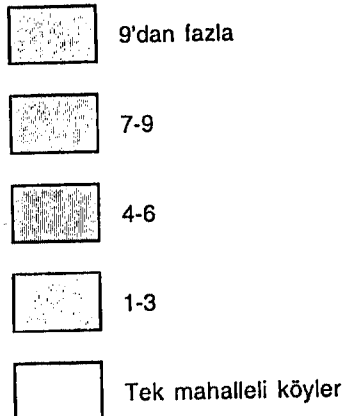
Mahalle yerleşmesi farklı şekillerde tarif edilmiştir. Buna göre; **Tunçdilek**, mahalleyi ister bir ailenin fertleri veya ayrı kökten gelen akrabalar olsun, isterse tam ters olarak fertler arasında her hangi bir akrabalık bağı mevcut olmasın; ancak birbirleri ile akrabalık bağları kurmuş, karşılıklı bir dayanışma sistemine ulaşmış, birbirleri arasındaki tecrid faktörünü yıkmış

BARTIN İLİNDE MAHALLE SAYILARINA GÖRE KÖYLERİN DAĞILIŞI

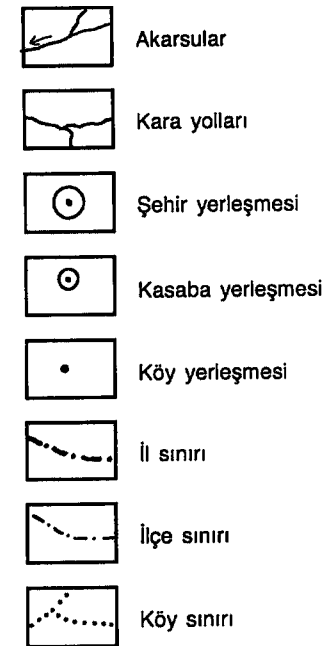
KARADENİZ

MAHALLE SAYILARI

İŞARETLER

kimselerin birbirlerinden uzak veya yakın mesafede tesis etmiş oldukları meskenlerin meydana getirdiği toplum olarak ifade etmektedir (Tunçdilek, 1967: 108).

İnceleme alanında yerleşme coğrafyası bakımından en dikkati çeken özellik sahadaki **mahalle** yerleşmelerinin sayısının çok olmasıdır. Başka bir deyişle mahalle, araştırma alanında en çok görülen yerleşme şeklidir. Öyleki ülkemizde mahalle yerleşmelerinin en yoğun olduğu yerlerden birisi de burasıdır. Sahadaki köylerin % 91,8'i birden çok mahalleden oluşmaktadır. Harita Genel Komutanlığı'nın 1997 yılı verilerine göre inceleme alanında toplam 964 adet mahalle yerleşmesi bulunmaktadır (Harita: 4).

İskan grupları ve iskan çekirdeklerinin birleşmesi ile teşekkül etmiş bir mahallede sosyal yapının önemli tesirleri vardır (Tunçdilek, 1967:112). Yani mahalle isimleri genellikle aile büyüklerinin isimlerini taşır. Nitekim inceleme alanında yer alan mahallelerin birçoğu da isimlerini aile ünvanlarından almıştır. Bu durum mahallelerin genellikle ailelerin çoğalması ile meydana geldiğinin göstergesidir. Örneğin Bartın merkez ilçeye bağlı Esenyurt köyünü oluşturan mahallelerin isimleri şunlardır: Bilaloğlu, Mehmetbey, İmamlar, Sarıhasan, Tataroğlu, Topalosman, Fakıcı, Sarırecep, Tüfekçioğlu, Zeybekler, Lazlar, Halilcikler, Zotlar, Kalaycı. Şüphesiz bu mahallelerin her birinde sadece o aile fertlerinin yaşadığı söylenemez. Çünkü sonradan buraya gelmiş ve mahalledekiler ile akrabalık bağı olmayanlar da vardır. Ancak mahallenin büyük çoğunluğunu aynı soydan gelmiş akrabalar meydana getirir.

Mahalleler, evlerin birbirlerine göre durumları düşünülerek (dokularına göre), dağınık dokulu mahalle, gevşek dokulu mahalle, sık dokulu mahalle ve köy tipli mahalle olarak dört başlık altında incelenebilmektedir (Tunçdilek, 1967:107-120). Ancak böyle bir gruplama yapabilmek için gruplar arasında çok belirgin kriterlerin ortaya konulması gerekir. Örneğin, sık dokulu mahalle veya gevşek dokulu mahallede yer alan evlerin arasındaki mesafenin ne kadar olacağı belli değildir. Aynı şekilde sık dokulu bir mahalle ile köy tipli bir

Foto: 12- İnceleme alanında çok sayıda mahalle yerleşmesi vardır. Resimde Şirinler köyünü oluşturan 4 mahalleden birisi olan Danagölü mahallesi görülmektedir.

Mahallenin dağınık, gevşek ya da sık olması öncelikle arazinin yapısı ile ilgilidir. Çünkü arazinin daha engebeli olduğu yerlerde mahalleler daha dağınık ve hemen her tarlanın başında bir ev bulunurken; vadi boylarında ve düz alanlarda yer alan mahalleler daha sık dokulu bir karakter taşımaktadır. Bazen de mahallenin bir bölümü gevşek dokulu iken bir bölümü daha sık dokulu bir özellik taşıyabilmektedir. Bu durumu inceleme alanındaki mahalle yerleşmelerinde de görmek mümkündür.

Tablo: 6- Bartın'da mahallelerin ilçelere göre dağılışı (1997).

İlçe	Köy sayısı	Mahalle sayısı (*)
Bartın merkez	138	530
Amasra	30	48
Kurucaşile	28	58
Ulus	71	328
Toplam	267	964

(*) Belediye teşkilatı olan yerleşim birimlerine bağlı mahalleler dahil edilmemiştir.

Tablo: 6'da da görüldüğü gibi mahalle sayısı bakımından ilk sırayı Bartın merkez ilçe alır. Burayı 328 mahalle yerleşmesi ile Ulus ilçesi izler. Amasra ve Kurucaşile ilçelerinin köylerine bağlı mahalle sayısı ise sadece 106'dır.

Sahada en çok mahalle, Ulus ilçesine bağlı Eldeş köyü sınırları içinde bulunmaktadır. Bu köye bağlı toplam 15 adet mahalle yerleşmesi vardır.

İnceleme alanındaki mahalle yerleşmelerinin dağılışı dikkati çeken bir özellik de deniz kıyısına yaklaştıkça mahalle sayılarının azalmasıdır. Özellikle Amasra ve Kurucaşile'nin köylerinde bu durum oldukça belirgin olup buralardaki köylerin büyük bir bölümü tek mahalleden oluşmaktadır (Harita: 4 ve Tablo: 7). Köyleri mahalle sayılarına göre gruplandırdığımızda mahalle sayısının iç kesimlerde arttığını görmek mümkündür.

Tablo: 7- Mahalle sayılarının köylere göre dağılışı.

	Köy sayısı	Mahalle sayısı	%'si
	11	9'dan fazla	4,2
	15	7-9	5,6
	94	4-6	35,2
	125	1-3	46,8
	22	Tek mahalleli köyler	8,2
Toplam	267	964	100

İnceleme alanında yer alan mahallelerin büyük bir bölümün köy karakterli ve gevşek dokulu mahalledir. Bu sebeple sahadaki mahalleler aynı zamanda köylerin temelini de teşkil etmektedir. Nitekim önceleri mahalle hâlinde iken günümüzde köy hâline gelmiş birçok mahalle bulunmaktadır. Bartın 1991 yılında il statüsüne kavuşturulduğunda Bartın'a bağlı toplam 261 köy bulunmaktaydı. Ancak siyasi amaçlarla ve mahallelerdeki gelişmeler dikkate alınarak bazı mahalleler de köy statüsüne kavuşturulmuştur (Tablo: 8).

Bunun yanısıra 1991 yılında mahalle veya köy iken günümüzde merkez ilçe veya bucaklar ile birleştirilmiş olanlar da vardır. Bunlarla ilgili açıklamalar da yeri geldiğinde yapılacaktır.

Tablo: 8- 1991 yılından sonra köy statüsü kazanan mahalleler ve bağlı oldukları ilçeler.

Köyün adı	Ayrıldığı köyün adı	Bağlı olduğu ilçe veya bucağı
Çamlık	Bayıryüzü	Bartın merkez
Kurt	Büyükkıran	Bartın merkez
Şirinköy	Hıdırlar	Kozcağız buc.
Aşağıdere	Özbaşı	Kozcağız buc.
Eyüboğlu	Eskiemirler	Kozcağız buc.
Hanyeri	Akbaş	Kozcağız buc.
Karşıköy	Eskiemirler	Kozcağız buc.
Mamak	Şarköy	Kozcağız buc.
Konak	Konuklu	Kumluca buc.
Sofular	Kirsinler	Kumluca buc.
Kanatlı	Meydan	Kurucaşile
Topderesi	Bostanlar	Amasra

İnceleme alanında yer alan mahalleler hakkında genel olarak şunlar belirtilebilir: Mahalleler tarım arazisinin varlığı ve topografik özelliklere bağlı olarak kurulmuşlardır. Mahallelerin çoğunluğu köy karakterli ve gevşek dokuludur. Giderek büyüyen bazı mahallelere köy statüsü verilmektedir.

2.1.3.1.1.2. Çiftlik yerleşmeleri

Kır yerleşmelerinden bir diğeri çiftlik yerleşmeleridir. Çiftlikler genellikle birkaç aileden oluşan ve onların geçimini sağlayan iskan birimleridir (Tunçdilek, 1971: 43). Çiftlikler genişçe bir toprak parçası üzerinde birkaç ev ve eklentilerinden oluşmaktadır. Çiftlik yerleşmelerinin bir kısmı çok önceden kurulmuş ve bugün, kurulduğu yıllardaki fonksiyonlarını kaybetmişlerdir. Bu tip çiftlik yerleşmelerinin bir çoğu günümüzde köy veya mahalle yerleşmesi şeklinde kendini göstermektedir. Bazı köylerin isimlerinden de bu durum daha iyi anlaşılmaktadır. Örneğin, Bartın merkez ilçeye bağlı Çiftlikköy önceleri bir çiftlik yerleşmesi iken günümüzde köy statüsündedir.

İnceleme alanında Osmanlı Döneminde de birçok çiftlikler bulunmaktaydı. 16. yüzyıl tahrir defterlerinden sahada 123 adet çiftliğin bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu çiftliklerin büyük bir kısmında sürekli oturuluyor, bir kısmında ise yılın belli zamanlarında gelinerek işletiliyordu. Yine çiftliklerin bazılarında sadece hayvan yetiştiriliyor, bazılarında ise hem ziraî faaliyetlerle hem de hayvancılıkla uğraşılıyordu.

Ülkemizde özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın ilk yarısında devletin iskan politikasının bir sonucu olarak çok sayıda çiftlik yerleşmesi kurulmuştur. Çünkü bu dönemde ülkemize çeşitli yerlerden getirilen muhacirler geldikleri yerlerdeki çiftlik yerleşmelerinin benzerlerini yerleştirdikleri alanlarda da kurmaya çalışmışlardır.

Çiftlikler genellikle iki türdür. Bunlardan bir kısmında insanlar, sadece kümes hayvancılığı ile uğraşır. Bu tip çiftliklere Kozcağz ile Bartın arasındaki köyler ve çevresinde rastlanılmaktadır. Diğer bir kısım çiftliklerde ise insanlar, hem hayvancılık hem de ziraatle uğraşmaktadır.

Osmanlı Döneminde mevcut olan çok sayıdaki çiftlik yerleşmesinden bir kısmı daha sonra ortadan kalkmıştır. Geri kalan kısmı ise nüfusun artması ve arazilerin bölünmesine bağlı olarak parçalanmış ve sayıları giderek azalmıştır.

Bu çiftliklerin bir kısmı zamanla gelişerek günümüzde mahalle ve köy hâlini almıştır (Tunçdilek, 1967: 124).

Aynı durumu inceleme alanında da görmek mümkündür. Nitekim sahada 16. yüzyılda çok sayıda çiftlik yerleşmesi bulunmaktaydı. Daha sonra bu çiftlik yerleşmelerinden bir kısmı mahalle haline bir kısmı ise köy haline dönüşmüştür. 16. yüzyılda çiftlik yerleşmesi iken, günümüzde köy hâlinde olan yerleşmeler Tablo: 9'da gösterilmiştir.

Tablo: 9- 16. yüzyılda çiftlik olup günümüzde köy hâlini almış yerleşmeler.

Çiftliğin adı	Günümüzde bağlı olduğu birim	Günümüzdeki adı
Cerde	Ulus	Çerde
Sarnıç	Ulus	Sarnıç
Ağaköy	Ulus	Ağaköy
Çerçi	Ulus	Aşağıçerçi
Karaköy	Bartın	Karaköy*
Derbent	Bartın	Derbent
Ulgeçit Mansur ve Ulgeçit İlyas	Bartın	Ulgeçitkadı ve Ulgeçitambarcı
Bakioğlu	Bartın	Bakioğlu

* Önceleri bir köy yerleşmesi iken 12 Haziran 1989'da Bartın merkeze bağlı bir mahalle hâline getirilmiştir.

2.1.3.1.1.3. Yayla yerleşmeleri

İnceleme alanında yayla yerleşmesine sadece Ulus ilçesinde rastlanır. Burada Ulus'un güneyindeki dağlık saha üzerinde 5 ayrı yayla yerleşmesi bulunmaktadır. Bunlar Çokman, İnönü, Karakız, Kızılgöl ve Aşağı yayla'dır. Ancak bu yaylaların tamamına birden Ulu yayla ismi de verilmektedir.

Yörede tarım için yeterli arazi yoktur. Bu sebeple insanlar hayvancılığa yönelmiştir. Ulus'un güneydoğusunda yer alan dağlık kesim üzerinde hem

geniş otlakların bulunması hem de dere ve kaynaklar hâlinde suyun varlığı, yaylacılık için elverişli şartları hazırlamıştır.

Ulu yaylaya Ulus ilçesine bağlı Eldeş, Güneyören, Dorucaşahinci, ve Karakışla köyleri ile Ovacuma'ya bağlı bazı köyler çıkmaktadır. Günümüzde yaylaya çıkan köylülerin sayısı oldukça azalmıştır. Yöre halkı yaylaya özellikle küçükbaş hayvancılık yapmak için çıkmaktadır (Foto: 13). Bunun yanında yaylada yaşayanlar evlerinin önlerinde yer alan küçük bahçelerde kendi ihtiyaçlarını karşılamak üzere patates ve mısır ekimi yaparlar.

Foto: 13- Araştırma alanında bulunan Ulu yaylada insanların en önemli geçim kaynağı küçük baş hayvancılıktır.

Yaylaya Ulus-Eldeş köyü-Ozanoğlu mah.-Kestane mah. yoluyla gidilmektedir. 16 km'lik orman yolu çok bozuktur. Ulu yayla'nın yükseltisi 950-1050 metreler arasındadır.

Yaylaya günümüzde kaç kişinin çıktığı tam olarak bilinmemektedir. Halk yaylaya Nisan sonu ile Mayıs başında çıkmakta ve Ekim ayına kadar burada kalmaktadır. Yaylaya çıkanların büyük bir bölümünü çocuklar ve kadınlar oluşturmaktadır. Sahadaki yaylalarda insanlar, ahşaptan yapılmış sabit meskenlerde kalmaktadır (Foto: 14).

Ulu yayladaki en kalabalık meskenler, halkın Sayvanlar Boğazı adını verdiği Karakız yaylasında bulunur. Burada toplam 23 adet yayla evi bulunmaktadır. Ancak bu evlerin yarısından çoğu boştur.

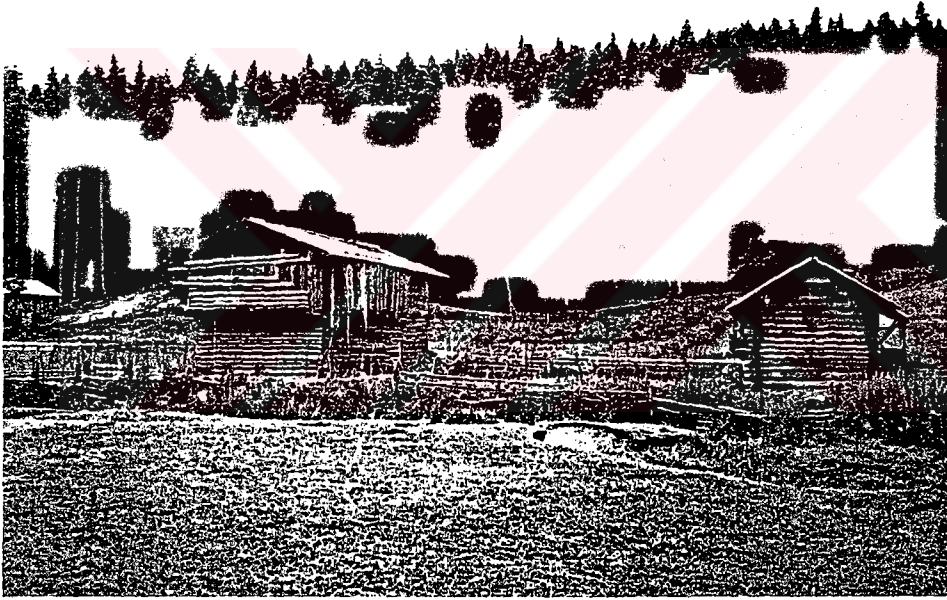

Foto: 14- Ulu yayla'da yer alan konutların tamamı ahşaptan oluşmaktadır. Resimde ahşap bir mesken ve hemen yakınındaki samanlık görülüyor.

Sayvanlar Boğazı'nda bulunan Karakız yaylası, Kavakbaşı Tepesi'nin (1094 m) güneydoğuya bakan yamaçlarında kurulmuştur. Karakız yaylasındaki evlerin tamamı da ahşaptan yapılmıştır. Evlerin büyük bir bölümünün üstü hartama ile bazılarının üstleri ise saç ile örtülmüştür.

Ulu yayla'daki yaylacılık, sadece iktisadi amaçlarla yapılmaktadır. Ancak son yıllarda burayı turizme kazandırmak amacıyla bazı çabalar vardır. Yaylayı

turizm bakımından etkin hale getirmek amacıyla bazı yıllarda yayla şenlikleri düzenlenmektedir. Ancak bunlar istenilen düzeyde değildir.

Ulu yayla'nın turizme kazandırılabilmesi için öncelikle çok bozuk olan yolunun iyileştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca yaylaya elektrik bağlanması gerekir. Öncelikle bu iki sorun halledildiğinde yayla turizmi açısından Ulu yayla ülkemizin sayılı yaylalarından birisi olmaya adaydır. Çünkü insanların çadır ve kamp kurmaları için oldukça elverişli şartlara sahiptir. Ayrıca Ulu yayla'nın, Ankara ve İstanbul gibi merkezlere yakın olması, buranın önemini daha da artırmaktadır.

2.1.3.1.2. Köy Yerleşmeleri

Kırsal yerleşmelerin en önemli birimleri köylerdir. 1998 Ocak ayı itibariyle inceleme alanını oluşturan Bartın iline bağlı toplam 267 köy bulunmaktadır. Ancak bu sayı, yeni düzenlemelere bağlı olarak değişmektedir.

İnceleme alanında yaklaşık 7,9 km²'ye bir köy düşmektedir. Bu değer sahadaki köylerin ne kadar yoğun olarak bulunduğu göstergesidir. Çünkü komşu illerin değerlerine bakıldığında köylerin daha seyrek olarak yer aldığı görülür. Örneğin; Zonguldak'ta 8,3 km²'ye, Karabük'te 14,7 km²'ye, Kastamonu'da 12,8 km²'ye, Çankırı'da 18,2 km²'ye, Bolu'da 14 km²'ye, bir köy düşmektedir. Bu değerler bize iç kesimlerde yer alan illerde yerleşmelerin seyrekleştiğini gösterir. Bartın'ın ilçeleri arasında da köy başına düşen arazi farklıdır (Tablo: 10).

Tablo: 10- Bartın'a bağlı ilçelerde köy başına düşen ortalama arazi miktarı.

İlçenin adı	Yüz ölçümü km ²	Köy sayısı	Köy başına ort. arazi (km ²)
Bartın	1 032	138	7,47
Amasra	167	30	5,56
Kurucaşile	154	28	5,5
Ulus	759	71	10,6
Toplam	2112	267	7,9

Tablo 10'da da görüldüğü gibi kıyıda yer alan Amasra ve Kurucaşile'de köy yerleşmeleri daha sık olarak yer almaktadır. Özellikle Kurucaşile'nin hemen çevresinde bulunan alanda bu yoğunluk daha da belirgindir. Buna karşılık iç kesimde yer alan Ulus ilçesinde köyler daha seyrek.

İnceleme alanındaki köylerin dağılışına bakıldığında, ovalık alanlarda, akarsu vadileri ve yol boyları ile dağların etek kısımlarında yoğunluk kazandığı görülür. Örneğin; Bartın çayı ve Gökırmak akarsularının oluşturduğu vadi boyları ile Arıt çayı ve Ulus çayı vadileri boyunca köyler diğer bölümlerden daha yoğundur.

Yerleşmelerin sık veya seyrek olmasında topoğrafya, su durumu, tarım alanlarının ve orman örtüsünün genişliği etkilidir. Genel olarak yüksek sahalarda tarıma elverişli alanlar sınırlıdır. Bu durum kısa mesafelerde çok sayıda yerleşmenin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İnceleme alanındaki yüksek ve dağlık alanlarda köy yerleşmeleri fazla sık değildir. Ancak buralardaki köylere bağlı çok sayıda mahalle yerleşmesi bulunur. Örneğin; Kumluca'nın güneyinde ve doğusunda köy yerleşmelerinin çok sık olmadığı görülür. Buna karşın aynı alanda yer alan köyler (Üçsaray ve Öncüler köyleri hariç) 4 ve daha çok mahalle'den oluşmaktadır (Harita: 4).

Diğer yandan sahada yer alan köylerin su boyları ile büyük bir uyum sağladığı görülür. Buralar aynı zamanda sahadaki köyden büyük yerleşim merkezlerini birbirine bağlayan yolların geçtiği alanlardır. Bu sebeple hem su hem de ulaşım kolaylığının etkisi ile köyler sözü edilen kesimlerde yoğunluk kazanmıştır. Yani buralardaki köyler, akarsu vadilerinde kurulmaları yanında yol boyu köyü özelliğindedirler.

İnceleme alanında yer alan bu akarsu vadilerinin boylarında köyler âdeta bir zincirin halkası gibi dizilmiş durumdadır. Öyleki buralarda bir köyün bitiş levhasının olduğu yerde diğer bir köyün başlangıç levhası bulunur. Örneğin; Bartın Ulus yolu üzerinde, Gökırmak vadisi boyunca Muratbey, Terkehaliller, Büyükkıran, Kurtköy, Çayır ve Çamlık köylerinde durum böyledir. Aynı durumu Bartın-Arıt yolunda da görmek mümkündür.

Dağların yamaçları da köy yerleşmelerinin sıkça bulunduğu alanlardandır. Sahada bu durumun en belirgin olarak görüldüğü yerlerin başında Ulus'un kuzeyinde yer alan ve Küre dağlarının başlangıcını oluşturan kütlenin kuzey ve güney yamaçları gelir. Burada güneybatıdan kuzeydoğuya doğru Çerde, Aşağıdere, Karahasan, Alpi, Aşağıçerçi, Aşağıköy, İğneciler, Abdurahman, Kirazcık, Arpacık, Kadıköy, Ulukaya, Alıçlı ve Aşağıçamlı köyleri bulunmaktadır. Aynı şekilde sözü edilen dağlık kütlenin kuzey yamaçlarında ise yine güneybatıdan kuzeydoğuya doğru Karaköyşeyhler, Kayacılar, Şahin, Yeniköy, İmamlar, Çorak ve Esbey köyleri sıralanmıştır. Arıt'ın kuzeyindeki yamaçlarda da köy yerleşmeleri bir dizi hâlinde sıralanmıştır. Darıören, Çöpbey, Turanlar, Söğütlü ve Ören burada yer alan köylere aittir. Ayrıca bu köylere bağlı olan mahalleler de yamaçlarda yer aldığından evler yamaçlara âdeta serpiştirilmiş gibi görünmektedir (Foto: 15).

Foto: 15- Arıt kasabası kuzeyindeki çok eğimli yamaçlarda köyler bir dizi hâlinde sıralanmıştır.

Sahada köylerin sıkça yer aldığı alanlardan bir diğeri de Kozcağız kasabası çevresidir. Burada köylerin yüz ölçümlerine bakıldığında oldukça küçük olduğu ve köylerin âdetâ birbirleriyle birleştiği görülür.

Köylerin ekonomik özellikleri dikkate alındığında, dağlık kesimlerde yer alan köyler ile alçak düzlüklerde yer alan köyler arasında bazı farkların bulunduğu dikkati çekmektedir. Çünkü yüksek dağlık kesimlerde insanlar, genellikle hayvancılık ve ormancılıkla geçinirken; alçak düzlüklerde ziraî faaliyetler ön plâna çıkmıştır.

İnceleme alanında yer alan köylerin hemen tamamına yakını dağın karakterlidir. Bunun en önemli sebebi sahanın topoğrafik durumudur.

Köy yerleşmelerinin seyrekleştiği veya hiç bulunmadığı alanlar ise genellikle ormanlık alanlara ve relief şartlarının çok arızalı olduğu kesimlere rastlamaktadır. Sahanın doğusunda bulunan Ören köyü çevresinde durum böyledir. Burada yükselti oldukça fazla olup çoğu yerde sarp kayalıklar bulunmaktadır. Dağlık kütlenin zirve kesimlerinde ise karstlaşma dolayısıyla arazi oldukça pürüzlüdür ve su da yoktur. Dolayısıyla yerleşme için elverişli şartlar olmadığından burada köyler arasındaki mesafe de artmıştır.

Köyler çeşitli kriterler esas alınarak gruplandırılabilir. Kuruldukları yere, yükselti basamaklarına, nüfus büyüklüklerine, yüz ölçümlerine, geçim kaynaklarına göre yapılan gruplandırma bunların başlıcalarıdır. Yapılacak gruplandırmada kullanılan kriterler esas olarak birbirleriyle bağlantılıdır. Buna karşın bir fikir vermesi bakımından inceleme alanındaki köyler bazı ölçütlere göre sınıflandırılmış ve varılan sonuçlar aşağıda belirtilmiştir.

Daha önce belirtildiği gibi sahada yaklaşık 7,7 km²'ye bir köy düşmektedir. Ancak köylerin yayılım alanında belirgin farklılıklar vardır. Örneğin; Ulus'a bağlı Güneyören köyü 47 km²'lik bir alana, buna karşılık Kurucaşile'ye bağlı Ovatekkeönü köyü 0,4 km²'lik alana yayılmıştır. Bu durum köylerin yüz ölçüm bakımından birbirlerinden çok farklı büyüklükte olduğunu

gösterir. İnceleme alanında yer alan köyler yüz ölçümleri dikkate alınarak sınıflandırıldığında Tablo 11'deki durum ortaya çıkmaktadır.

Tablo: 11- Bartın'da köylerin yüz ölçümlerine göre dağılışı.

Yüz ölçüm (km ²)	Köy sayısı	%
5'den az	111	41,6
6-10	99	37,1
11-20	45	16,9
21-40	10	3,7
40'dan çok	2	0,7

Bu tablodaki bilgilere göre sahadaki köylerin büyük çoğunluğunun (% 78,7'si) yüz ölçümünün 10 km²'den daha düşük olduğu söylenebilir. Sahada yer alan köylerin ikisinin yüz ölçümü 40 km²'den fazladır.

Her yerleşmenin ekonomik yönden bağlı olduğu, yani ekonomik faaliyetlerini sürdürdüğü bir çevre vardır. Bu çevre, kırsal kesimde toprak kaynaklarına dayalı olup, yerleşmeler ile toprak kaynakları arasında bir uyum söz konusudur (Tanoğlu, 1969: 200-201). Bu uyumu sağlayan toprağın tarımsal verimliliğidir. Yani toprağın tarımsal verimliliğine bağlı olarak, bazı yerlerde yerleşme çevresinin daralmasına bazı yerlerde ise genişlemesine neden olur. Buna bağlı olarak toprakların verimli, sulama imkânları geniş ve ürün çeşidi fazla olan, köylerin yüz ölçümünde daralma olduğu görülür. Bu tip köyler ovalık alanlarda, vadi içlerinde ve kısmen de az eğimli düzlüklerde bulunurlar.

İnceleme alanında Kozcağız ve Bartın çevresinde yer alan köylerin çoğunluğunda durum böyledir. Hocaoglu, Tasmacı, Yeşilyurt, Şirinköy, Köyleri, Ellibaş, Sülek, Uluköy, Bedil, Dırazlar köyleri ile; Kocareis, Kabagöz, Çamaltı, Okçular, Gürpınar, Serdar, Epcilerkadı, Hasanlar, Serdar, Alibaş, Fırınlı köyleri bu gruba girmektedir.

Ovalık alanlardan platoluk ve dağlık yüksek kesimlere çıkıldıkça, tarım arazilerinde verim azaldığından daha geniş araziye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sebeple buralarda yer alan köylerin yüz ölçümleri daha fazladır. Örneğin; Ulus'a bağlı Uluköy 29 km² Kalecik 31 km², Güneyören 47 km², Arıt'a bağlı Ören köyü 41 km² yüz ölçümüne sahiptir.

Sahada bulunan köy yerleşmeleri yükselti basamaklarına göre sınıflandırıldığında köylerin tamamının 0-1000 metre arasında yer aldığı görülür. Köylerin yükseltiye göre dağılışı en dikkati çeken özellik; köylerin başlıca iki kuşak hâlinde bulunmasıdır. Bunlardan birincisi Kozcağz güneyinden başlayıp kuzeydoğuya doğru ilerleyen ve yükseltisi 0-250 metre arasında değişen kuşaktır. Diğer ise sözü edilen kuşağın güneydoğusunda kalan ve 250 metreden daha yüksekte yer alan köylerin oluşturduğu kesimdir. Bu iki kuşağın ortaya çıkmasındaki temel etken sahanın topoğrafik yapısıdır. Çünkü araştırma alanında dağlık kütlelerin genel uzanışı güneybatı-kuzeydoğu yönünde olup kuzeyden güneye doğru yükselti artmaktadır. Köylerin dağılışı ortaya çıkan bu özelliğin sebebi sahadaki orografik hatların uzanış yönleridir.

Yerleşmeleri etkileyen faktörler kısmında belirtildiği gibi, sahadaki köy yerleşmelerinin büyük bir bölümü 0-250 metreler arasındaki basamakta bulunur. Bu basamakta toplam 167 köy bulunmaktadır (Harita: 3 ve Tablo: 12). Batıda ve kuzeybatıdaki ovalık sahalar ile çevresindeki alçak platolara rastlayan bu alanlar, özellikle tarımsal faaliyetler için elverişli şartlara sahiptir. Bu yüzden köylerin % 62,5'i bu basamakta bulunmaktadır.

Tablo: 12- Yükselti gruplarına göre köy yerleşmelerin dağılışı.

Yükselti basamağı	Köy sayısı	%'si
751 m'den fazla	4	1,45
501-750 m	21	7,9
251-500 m	75	28,1
0-250 m	167	62,5
Toplam	267	100

İnceleme alanındaki köy yerleşmelerinin % 28,1'i 251-500 m arasındaki basamakta bulunur. Bu yerleşmeler, Ulus çevresinde, Arıt çevresinde ve sahanın güneyinde yer alır.

501-750 metreler arasında bulunan köy yerleşmesi sayısı da azdır (22 yerleşme). Bu yerleşmeler özellikle sahanın doğusunda ve güneyindeki kesimlerde bulunmaktadır. Ulus'a ve Arıt'a bağlı bazı köyler bu basamakta yer alır (Foto: 16).

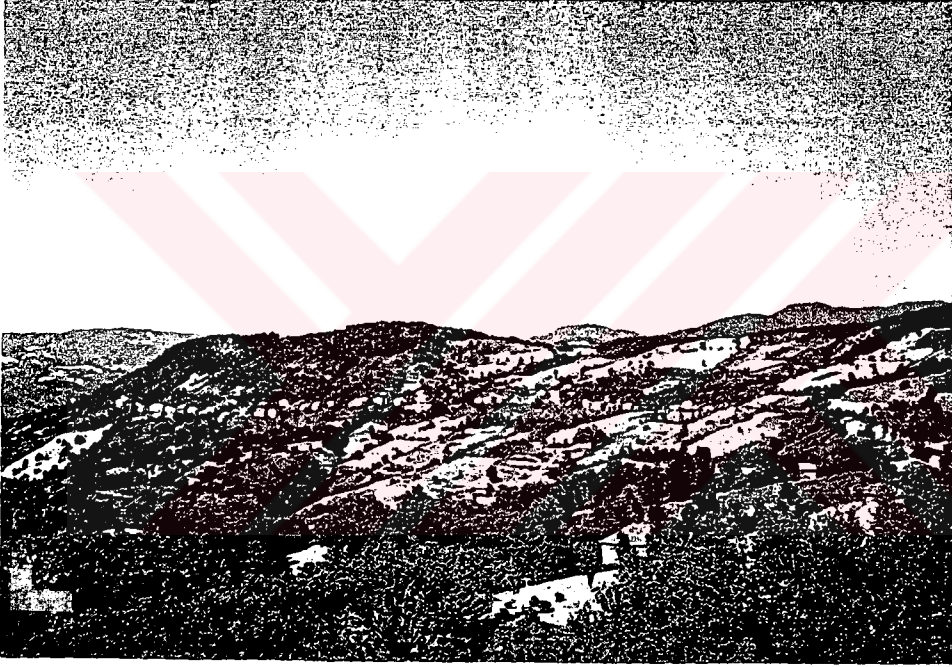

Foto: 16- Araştırma alanında eğimli yamaçlarda bulunan köylerden bazıları bir yol boyunca uzanmaktadır. Bu tip köylere Kıyıklar köyü örnek olarak verilebilir.

İnceleme alanının, denizden en yüksekte bulunan köyü Isırganlı'dır. Bu köyün denizden yükseltisi 1 000 metredir. Bu yükselti aynı zamanda sahadaki köy yerleşmelerinin üst sınırını oluşturur. Ancak mahalle ve yayla gibi yerleşmelerin bazıları daha yukarılarda yer almıştır. Ulus'a bağlı Gökpınar, Elmacık ve Şirinler köyleri de 750 metrenin üzerindeki yükseltilerde kurulmuştur.

Köyleri **ekonomik faaliyetlerin türüne** göre de gruplandırmak mümkündür. Bartın'a bağlı köylerdeki en önemli geçim kaynakları, maden işçiliği, tarım, hayvancılık, fındık üretimi ve orman ürünleri işletmeciliğidir.

Sahadaki köylerin ekonomik faaliyet yönünden en önemli özelliği işçilik faaliyetinin 267 köyün 230'unda birinci sırada geçim kaynağı olmasıdır. Bunun sebebi Zonguldak ve Amasra yakınlarında kömür ocaklarının varlığıdır. Başka bir geçim kaynağı olmayan insanlar, işçilikle geçimlerini sağlamaktadır.

İnceleme alanındaki köylerde hayvancılığın da önemli bir ekonomik faaliyet olduğu görülmektedir. Köylerin 88'inde (% 32,9'unda), hayvancılık ikinci, 87'sinde (32,5'inde) üçüncü sırada geçim kaynağıdır.

Bartın çevresindeki düzlük alanlar ile bu alanların çevresindeki az eğimli yamaçlar üzerinde geçim kaynakları daha çeşitlidir. Buna karşın yükseklerle doğru çıkıldıkça tarım topraklarında verimin azalması, nüfusu besleyecek genişlikte verimli toprakların olmadığı köylerde hayvancılık ön plâna çıkmaktadır. Sahada, hayvancılık yapan köylerin başında Ulus'a bağlı Şirinler, Ulukaya ve Kirazcık gelir (Köy Envanter Etüdü, 1981; Köy Anketleri, 1997).

Tablo: 13- Bartın'a bağlı köylerde ekonomik faaliyet türlerinin dağılışı (1995).

Ekonomik Faaliyet	KÖY SAYISI		
	1. sırada	2. sırada	3. sırada
İşçilik	230	26	6
Tarla tarımı	14	52	69
Hayvancılık	9	88	87
Fındık	3	16	9
Orman ür. üretimi	1	50	31
Diğer	10	35	122

Tablo 13'e dikkat edildiğinde "diğer" başlığı altında belirtilen ekonomik faaliyet türünün 2. ve 3. sırada yer aldığı köylerin sayısının hayli fazla olduğu dikkat çeker. Bunun sebebi anketler doldurulurken bazı köylerin fındık tarımı

yerine "diğer" adı altında ikinci ve üçüncü sırada ekonomik faaliyet olarak fındık üretiminin yapılması ve bunun diğer başlığı altında belirtilmiş olmasıdır. Özellikle Kurucaşile ve Amasra'nın köyleriyle Bartın merkeze bağlı bazı köylerde fındık tarımı yaygın olarak yapılmaktadır. Nitekim ekonomik faaliyet türünün 2. ve 3. sırada diğer olduğu (önemli bir kısmı fındık yetiştiriciliği) toplam 157 köy vardır.

Ayrıca Arıt ve çevresindeki köyler ile Ulus ve Kumluca'nın köylerinde ise ekonomik faaliyet olarak ikinci ve üçüncü sırada orman ürünlerinden yararlanma önemli bir gelir kaynağıdır.

Nüfus büyüklüklerine göre de köyler sınıflandırılabilir. Sahada yer alan köyler nüfus büyüklükleri bakımından birbirlerinden oldukça farklı değerlere sahiptir.

Tablo: 14- Bartın'da köylerin nüfus gruplarına göre dağılışı (1990).

Nüfus Dilimleri (kişi)	Köy sayısı	%	Nüfusu	%
0-250	24	9,4	4 380	2,86
251-500	90	35,3	34 723	22,7
501-750	75	29,4	45 690	29,8
751-1000	39	15,3	33 624	21,9
1001+	27	10,6	34 885	22,8
Toplam	255*	100	153 302	100

* İnceleme alanında 1990 nüfus sayımından sonra, başka köylerden ayrılarak köy statüsüne kavuşturulan 12 adei köy bulunmaktadır. Bu köylerin nüfusu daha önce bağlı oldukları köylerin nüfusu içindedir. Dolayısıyla sahada 1997 sonu itibarıyla 267 köy yerleşmesi bulunmasına karşın, tabloda sözü edilen bu 12 köy yer almamıştır.

İnceleme alanında yer alan köylerin 24 tanesi 0-250 nüfus basamağında yer alır. Bu gruba giren köylerin yarısı Kurucaşile'ye bağlıdır. Öyleki Kurucaşile'ye bağlı 28 köyün 12'sinin nüfusu 250 kişiden daha azdır. Bu ilçeye bağlı Şeyhler köyünün nüfusu sadece 85 kişidir.

Bartın iline bağlı köylerin % 64,3'ü 251 ile 750 kişi arasındaki nüfus diliminde bulunur. Bu basamakta toplam 164 köy vardır. Bartın'a bağlı köyler içerisinde nüfusu en fazla olan köy Kozcağız'a bağlı Şarköy'dür. Bu köyde 1990 genel nüfus sayımına göre 2 424 kişi yaşamaktadır.

Sahada nüfusu 1 000'den çok olan 28 köy bulunur. Bunların başında Kozcağız ve çevresindeki köyler gelir. Sözü edilen köylerde nüfusun fazla olmasının en önemli sebebi bu köylerin fazla göç vermemesidir. Çünkü buralarda yaşayanların çoğu geçimlerini işçilikten sağladıklarından her gün iş yerlerine servislerle ya da dolmuşlarla gidip gelmektedir. Bu halkın bir kısmı Amasra ve Zonguldak çevresindeki maden ocakları ile Bartın ve Kozcağız'daki inşaatlarda işçi olarak çalışmaktadır.

Bu köylerde yaşayan insanlar tarımsal faaliyetlerde de bulunmaktadır. Yani insanlar ihtiyaçlarının bir kısmını ziraattan sağlamaktadır. Böylece köylerde yaşayanların masrafları az olmaktadır. Dolayısıyla halkın köylerdeki yaşam-larından memnun olmaları göç etmelerine engel olmaktadır. Bütün bu sebepler başta Ecikler, Bakioğlu, Hıdırlar, Barkaçboz ve Şarköy olmak üzere toplam 28 köyde nüfusun 1 000 kişiden daha fazla olmasına yol açmıştır.

İnceleme alanında yer alan köyler hakkında sonuç olarak şunlar belirtilebilir: Köylerin tamamına yakını dağınık karakterli, yüz ölçümleri küçük, birbirleri arasındaki mesafenin birçok kesimde 1 km'den daha az ve köylerdeki halkın büyük bir bölümü geçimini maden işçiliği ve tarımdan sağlamaktadır.

Ülkemizde kırsal kesime daha iyi hizmet verebilmek amacıyla 6 Aralık 1983 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu'nun 83/7493 sayılı kararıyla merkez köyler tesbit edilmiştir. Bu karara göre merkez köy; "Kırsal alana yönelik hizmetlerin, icracı kuruluşlarca belli öncelikli yerleşme merkezleri aracılığı ile çevre yerleşmelere zamanında ve eksiksiz olarak ulaştırılmasında ve götürülmesinde birliğin sağlanması" şeklinde tanımlanmış, merkez köy tesbitindeki amaç belirtilmiştir (Resmi Gazete 28/12/1983).

Merkez köy belirlemedeki esas amaçlar, büyük şehirlere yönelen nüfus akımını azaltmak, merkezi nitelikteki kırsal yerleşme birimlerini tesbit ederek gelişmelerini desteklemek; tarıma dayalı sanayi yatırımlarının merkez köy ve kasabalara yönlendirilmesini sağlamaktır (DPT, 1993: 2-3). Ayrıca çevrelerindeki köylerde yaşayan insanların şehre inmeden temel ihtiyaçlarını ve bazı hizmetleri merkez köylerden karşılayabilmelerini sağlamak da bu kanunun amaçları arasında belirtilebilir. Kanunda açık olarak belirtilmemiş olmakla birlikte merkez köylerin özelliklerine bakıldığında bu köylerden karşılanabilecek hizmetler şu şekilde belirtilebilir: postahane, fırın, kasap, berber, sağlık ocağı, ortaokul ve lise, lokantacı, tornacı, terzi, tüpcü, elektrik malzemesi satıcısı ve tamircisi gibi.

Kanunun yürürlüğe girdiği 1983 yılından bu yana, kanunda hedeflenen hizmet faaliyetlerinde (telefon ve asfalt yol gibi hizmetler hariç) yeterli gelişme sağlanamamıştır. DPT'nin yayınında bu durum açıkça görülmektedir (DPT, 1993: 104, 109-111). Yine bu çalışmada belirtildiğine göre 1983 yılında tesbit edilen yerleşim birimleri halen çevresinin merkezi olma özelliklerini sürdürmektedirler.

1983 yılındaki kanunla Bartın ilinde 24 adet merkez köy tesbit edilmiştir (Harita: 9). Sahadaki merkez köyler içinde en gelişmiş olanı Kozcağz bucağına bağlı Hasankadı köyü'dür. Burada bulunan bazı tesisler (postahane, jandarma, sağlık ocağı, ilköğretim okulu, orman bölge şefliği) ve köyde yer alan küçük ticarethaneler sayesinde Hasankadı köyü çevresinin etki merkezi özelliğini kazanmıştır.

BARTIN İLİNDE MERKEZ KÖYLERİN DAĞILIŞI

KARADENİZ

- Merkez köyler
- Diğer köy yerleşmeleri
- ⊙ Şehir yerleşmesi
- ⊙ Kasaba yerleşmeleri

İŞARETLER

- Akarsular
- Kara yolları
- İl sınırı
- İlçe sınırı
- Köy sınırı

Tablo: 15- Bartın'a bağlı merkez köylerin nüfusları ve nüfus artış hızları.

Merkez köyün	Bağlı ol. ilçe	1985	1990	Nüfus artışı
		Nüfusu	Nüfusu	hızı (%)
Esenyurt	Bartın merk.	585	649	20.76
Kocareis		608	775	48.54
Karahüseyinli		705	795	24.03
Akçamescit		590	663	23.33
Aydınlı		749	897	36.06
Kayadibiçavuş		598	673	23.63
Epciler		1098	1215	20.25
Kurtköy		683	806	33.12
Kızılelma		672	742	19.82
Hacıosmanoğlu		745	834	22.57
Ecikler		1068	1117	8.97
Özbaşı		850	1454	107.4
Ellibaş		923	1190	50.82
Hasankadı		1391	1449	8.17
Zafer	Ulus	1293	1123	-28.2
Kozanlı		411	249	-100
Ağaköy		786	619	-47.8
Paşahılar	Kurucaşile	492	518	10.3
Meydan		265	279	10.3
Hisar		401	421	9.734
İlyasgeçidi		465	476	4.676
Çanakcılar	Amasra	840	927	19.71
Kalaycı		375	306	-40.7
Çakrazşeyhler		402	444	19.87

İnceleme alanında yer alan ve Ulus'a bağlı bulunan Ağaköy de merkez köy özelliğinin diğerlerine göre daha çok hissedildiği köylerden birisidir. Burası çevre köy ve mahallelerin temel ihtiyaçlarının karşılandığı bir birimdir. Ağaköy'de İlköğretim okulu, jandarma, postahane, sağlık ocağı ve benzinlik yanında 20 kadar da küçük işyeri vardır. Bunun yanında merkez köy özelliğinin en belirgin olduğu köyler, Hasankadı, Çakrazşeyhler, Hisar, Zafer ve Kurt köyleridir. Yine bu köylerde de ilköğretim okulu postahane, sağlık ocağı ile hemen hepsinde çok sayıda küçük işyeri bulunmaktadır. Örneğin, Çakrazşeyhler köyünde 150, Hasankadı'da 70 civarında çeşitli konularla ilgili işyeri hizmet vermektedir.

Sahada yer alan merkez köylerde en önemli geçim kaynağı tarımsal faaliyetler olmasına karşın, birçoğunda ticaret ve hizmet sektöründen geçinenlerin sayısı da diğer köylere göre daha fazladır.

Merkez köyler kırsal yerleşmeler içinde merkezî özellik taşıyan köylere, kanunla verilen addır. Bunun amacı, merkez köylerin, çevrelerine daha fazla hizmet götürmeleridir. Ancak yukarıda belirtildiği gibi merkez köy hakkında çıkarılan kanunun amacına uygun hizmetlerin buralara götürülmesi tam olarak uygulanamamıştır. Dolayısıyla bu köyler kendi doğal gelişimleriyle çevresindeki yerleşmelere bazı hizmetleri vermektedirler. Burada belirtilmesi gerekli husus, devletin merkez köy tesbit etmek yerine, günümüzde idari bir değeri olmayan kasaba kavramının idarî bölünüş içine dahil edilmesidir. Çünkü kasaba kavramı yerleşmeleri sınıflandırmada daha belirleyici bir kriterdir. Esasen yerleşmeleri coğrafi kriterlere göre sınıflandırılarak, idarî bölünüşde de bunun kullanılması daha uygun olacaktır.

2.1.3.2. Kasaba Yerleşmeleri

Ülkemizdeki yerleşim birimleri çeşitli kriterler dikkate alınarak sınıflandırıldığında, öncelikle kır ve şehir yerleşmeleri olmak üzere iki başlık hâlinde ayırt edilebilir. Bunun yanısıra idarî bir özellik taşımayan fakat bazı fonksiyon özellikleriyle kırsal yerleşmeler olan köylerden ve şehir yerleşmelerinden farklı özellikler taşıyan yerleşmeler vardır ki bunlara kasaba adı verilmektedir.

Kasabalar ile köyler arasında bazı farklar vardır. Çünkü, kırsal yerleşmelerin temelini oluşturan köylerde temel geçim kaynağı tarım olup, köylerde genellikle bir bakkal ve muhtarlık haricinde hizmet birimi bulunmaz. Kırsal yerleşmeler ile şehir arasında geçiş teşkil eden kasabalarda ise küçük ölçüde iş bölümünün olması yanında, pazar ve ikametgâh sahaları meydana gelmiş, ayrıca yerleşme plânında değişmeler başlamıştır (Tümertekin, 1973: 46). Kasabalarda yaşayanlarda ziraat dışı işlerle uğraşanların sayısı köylerdekilerle mukayese edilemeyecek bir orana erişmektedir. Ayrıca kasabalar sadece devamlı bir çarşı ve pazara sahip iken, şehirde ticaret merkezi, sanayi bölgesi ve ikametgâh sahası veya sahaları gelişmiştir (Tümertekin, 1965: 7).

Ülkemizde yerleşmeler sınıflandırılırken çeşitli kriterler kullanılmıştır. Bu kriterlerin başında nüfus miktarı gelmektedir. 1924 yılında çıkarılan ve halen de yürürlükte olan 442 sayılı köy kanununa göre 2 000 nüfusa kadar olan yerler köy, nüfusu 2 000 ile 20 000 arasında olan yerler kasaba ve nüfusu 20 000'den fazla olan yerleşmeler ise şehir olarak kabul edilmiştir. Ancak daha önce belirtildiği gibi ülkemiz idarî bölünüş sisteminde kasabalar yer almamaktadır.

Yerleşmelerin sınıflandırılmasında çeşitli kurum ve meslek mensupları tarafından farklı nüfus eşik değerleri kullanılmaktadır. Örneğin; coğrafyacılar bu ayrımı yaparken özellikle nüfusun miktarından çok, onun ekonomik faaliyet kollarına göre dağılımı esası üzerinde durmaktadır. Bazı coğrafyacılar ise;

belediye teşkilatının kurulmuş olduğu, 2 000 ile 20 000 arasında nüfusa sahip ve aktif nüfusun yarıdan çoğunun tarım dışı faaliyetlerde çalıştığı yerleri kasaba yerleşmesi olarak tanımlamaktadır (Özçağlar, 1996: 7-24).

Kasabaların sınıflandırılması ile ilgili kriterleri çoğaltmak mümkündür. Fakat buraya kadar verilen bilgiler özetlenirse; bir yerleşim birimine kasaba veya şehir diyebilmek için nüfus miktarı yanında, iktisaden faal nüfusun sektörel dağılımına ve o yerleşim birimindeki yapısal değişime de bakılmalıdır. Kasabanın köyden farkı, nüfusunun biraz daha fazla olması yanında özellikle tarım dışı sektörlerde belirgin bir gelişmenin görülmesidir. Bu sebeple sadece nüfus sayısına veya idari durumuna bakılarak bir yerleşim birimini kasaba saymak uygun değildir. Çünkü nüfusu 2 000'in altında olduğu halde kasaba özelliğinde olan yerleşim merkezleri de vardır. Nitekim daha sonra belirtileceği gibi, inceleme alanında bulunan Arıt yerleşmesi 1990 yılı verilerine göre nüfusu 1882 olmasına karşın belediyelik olması ve fonksiyonları da dikkate alınarak kasaba yerleşmesi olarak kabul edilmiştir. Bunun yanında inceleme alanında yer alan ve kasaba olarak isimlendirilen yerleşmelerden bir çoğu başlangıçtan günümüze hep nüfusları 2 000'in üzerinde olmamış bazen bu sayının altına düşenler olmuştur. Ancak bu çalışmada değerlendirmeler yapılırken yerleşim biriminin nüfusunun ilk olarak 2 000 ve üzerinde olduğu yıldan itibaren kasaba olarak değerlendirilmiş; diğer yandan yerleşmenin fonksiyonel özellikleri de incelenerek daha sonraki yıllarda nüfusu bir sayım yılında 2 000'in altına düşse bile orası kasaba olarak kabul edilmiştir.

Kasabaların gelişmesinde en önemli faktörler şehirlere yakınlığı ile ulaşım kolaylığıdır. Buna inceleme alanındaki Kurucaşile kasabası örnek olarak verilebilir. Çünkü bu kasabanın gelişmemesinin en önemli sebeplerinden birisi bazı merkezlere uzaklığı ve ulaşımının zorluğudur.

Yukarıda belirtilenler ışığında, inceleme alanında bulunan yerleşmelerden 7 tanesi kasaba olarak kabul edilmiştir. Bunlar; Amasra, Kozcağız, Kurucaşile, Ulus, Abdipaşa, Kumluca ve Arıt'tır.

2.1.3.2.1. Amasra Kasabası

Amasra, inceleme alanının kuzeyinde Karadeniz kıyısında kurulmuştur. Bu kasaba Bartın'a 16 km uzaklıktadır. Tarihin eski devirlerinden itibaren yerleşime sahne olan Amasra'nın gelişiminde önceleri deniz ticareti, gemi yapımı, orman ürünleri işletmeciliği ve taş kömürü çıkarımı son yıllarda ise turizm faaliyetleri etkili olmuştur.

Foto: 17- Oldukça eski bir tarihe sahip olan Amasra, Karadeniz kıyısında doğal güzelliklere sahip şirin bir kıyı kasabasıdır.

Karadeniz kıyılarında denizin derinliği aniden artmaktadır. Bu sebeple doğal limanlara rastlamak zordur. Amasra'nın kurulduğu alan bir doğal liman olduğundan insanlar yerleşme için burayı tercih etmişlerdir (Foto: 17). Amasra'ya insanların M.Ö. 15.yy.'dan itibaren denizden gelerek yerleşmeye başladıkları tahmin edilmekte ise de (Sakaoğlu, 1987: 14), bu sahil kasabasının Sesamos adıyla M.Ö. 7.yy.'da bir iyon kolonisi olarak kurulduğuna dair deliller daha güçlüdür (Amasra Analitik Etüd Raporu, 1985: 2). M.Ö. 3. yüzyıldan itibaren Amastris adıyla bilinen kasaba, hızla gelişmeye başlamıştır. M.Ö. 100-M.S. 395 arasında Roma hakimiyeti altında kalarak Roma deniz ticaretinin

önemli bir limanı durumuna gelmiştir. Daha sonra Bizans yönetimindeyken gelişmesi yavaşlayan Amasra 14. ve 15. yy.'da Cenovalıların idaresinde kalmıştır. 17 Ekim 1460'da ise Fatih Sultan Mehmet tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır.

Amasra'nın Türk egemenliğine geçmesiyle kasabanın Türkleşmesi için çalışmalar yapılmıştır. Bu amaçla kasabada bulunan Ermeni tüccarlardan oluşan bir kısım halk İstanbul'a getirtilmiştir. Ayrıca Kastamonu ile Safranbolu arasındaki kalede yaşayan Türklerin bir kısmı ise Amasra'ya göç ettirilmiştir (Eyice, 1965: 37-38).

Amasra ve çevresi Türklerin eline geçtikten sonra yöre birçok bilim adamı ve seyyah tarafından incelenmiştir. Bu incelemeler sonunda Amasra hakkında çeşitli bilgiler elde edilmiştir. Örneğin Eyice, (Uluslu İbrahim Hamdi'ye atfen) 1729 yılında Amasra'nın 15 köyü olduğunu, (Peyssonel isimli Fransız konsolosa atfen) de burada 3 000 kadar nüfusun yaşadığını belirtmektedir (Eyice, 1985: 42-43).

1833-1837 yılları arasında Anadolu'da dolaşan ancak bu çevreye gelip gelmediği kesin olmayan Charles Texier ise Amasra'da 200 evin bulunduğunu belirtmektedir (Texier, 1923: 152-157).

Şemsettin Sami ise 1800'de hazırladığı Kâmûsu'l-A'lâm isimli eserinde Amasra hakkında şu bilgileri vermektedir:

"Amasra Bartın'ın 30 km kuzeydoğusunda nahiye merkezi bir kasabadır. Kasabada 2 500 kişi yaşıyor. Zamanında hayli büyük ve mamur bir kasaba olup eski adı Amastri'dir. Bu isim İran hükümdarlarından Dara'nın kardeşinin kızı olan ve Ereğli prenslerinden birisi ile evlenmiş olan Amastri'den gelmedir. Kasaba deniz içine uzanmış bir yarımada'nın boğazında kurulmuştur. Önceleri boğazın her iki tarafında da birer limanı vardı. Fakat bugün bu limanlardan biri kullanılmaktadır. Kasaba içinde ve civarında pek çok tarihi eser bulunmaktadır. Limanı oldukça işlek olup o bölgenin iskelesidir."

Amasra'nın bugünkü yerinde kurulmasına sebep olan temel etkenler burada doğal bir limanın varlığı ile kasabanın çevresinde yer alan ormanların varlığıdır. Çünkü bu ormanlardan hem küçük gemi ve teknelerin yapımında hem de bir çok alanda kullanıldığı çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir (Eyice, 1985: 52). Fakat bu ormanlar düzensiz işletilme sonucu günümüzde oldukça azaldığından gemi yapımı yok gibidir.

Amasra Osmanlı Devleti'nin son zamanları ile Cumhuriyet'in ilk yıllarında gelişim bakımından durgun bir dönem yaşamıştır. 1955 yılında Belediye teşkilatı kurulmuş; 1991 yılına kadar Bartın'a bağlı bir bucak merkezi durumunda iken, 1991 yılında Bartın il hâline getirilince, Amasra'ya ilçe statüsü verilmiştir. Halen Amasra ilçesine bağlı 30 köy bulunmaktadır.

Amasra halkının en önemli geçim kaynağı madenciliktir. Yörede ilk olarak 1870'de kömür çıkarılmaya başlanmıştır. Ancak 1978'e kadar çeşitli kurum ve kuruluşlarca işletilen ocaklar sık sık el değiştirmiştir. Bu tarihte Batı Karadeniz Kömür İşletmesi'nin kurulması ile yöredeki ocakların işletilmesi Ereğli Kömür İşletmeleri şirketine devredildi.

Böylece madencilik, kasaba ekonomisinde önemli bir sektör hâline gelmiştir. 1997 yılı itibariyle madencilikte çalışanların sayısı 1 117 kişidir. Bu değer yıllar arasında önemli değişiklikler gösterir.

Amasra'da çalışanların sektörlere göre dağılımına bakıldığında madencilik sektöründe çalışanlar, çalışan nüfusun % 50 sini oluşturur. Bunun yanısıra kasabada çalışan nüfusun % 36,0'sı hizmet sektöründe, % 4,0'ı tarım ve orman işlerinde çalışırken, geri kalan % 10'u ise işsizdir.

Kasabada belediye, hükümet konağı, EKİ, TEDAŞ, Tekel, Postahane, sağlık ocağı, 2 tane lise, 1 ilköğretim okulu, karakol, 2 tane banka şubesi ve 1 tane de müze bulunmaktadır. Aynı zamanda inceleme alanındaki tek müze olan Amasra müzesi 1982 yılında kurulmuştur. Müzeyi 1993 yılında çoğunluğunu yerli turistlerin oluşturduğu 4 485 kişi ziyaret etmiştir. Ayrıca

Amasra'da 240 kadar çeşitli türden işyeri bulunmaktadır. Bunların başında, kahvehane (41 adet), lokanta (24 adet), bakkal (35), ağaç işlemeciliği (22), tuhafiye (19 adet), berber (13), terzi (4) gibi ticarethaneler gelir.

Kasabanın yerleşme dokusuna bakıldığında son zamanlara kadar kale ve çevresinde yerleşmenin yoğun olduğu dikkati çekmekteydi. Fakat son yıllarda özellikle Kurucaşile karayolunun geçtiği yamaçlarda çok katlı, betonarme binalar yapılmıştır. Halen beş mahallesi bulunan Amasra'da en çok konut Kum mahallesinde bulunur. Kasabada ayrıca Kaleiçi, Kaleşah, Boztepe ve Fatih isimlerini taşıyan 4 mahalle daha bulunur.

Amasra'da turizm faaliyetleri giderek gelişmektedir. Kasaba gerek doğal güzellikleri gerekse sahip olduğu tarihî değerleri ile ülkemizin önemli turizm merkezlerinden birisi olmaya adaydır.

Amasra'da haftada bir gün kurulan pazar nedeniyle, çevre köyler bugünlerde kasabaya gelerek ihtiyaçlarını gidermektedir. Amasra ile Bartın arasında her yarım saatte bir dolmuş çalıştığından ulaşım sorunu yoktur. Ancak Kasabayı Bartın'a bağlayan karayolu oldukça virajlıdır.

2.1.3.2.2. Kozcağz Kasabası

İnceleme alanın güneyinde, Bartın çayının oluşturduğu geniş vadi tabanı üzerinde kurulmuş tipik bir kasaba yerleşmesidir. Kozcağz çok eski bir geçmişe sahip olmamakla birlikte günümüzde hızlı bir gelişim içindedir. Özellikle belediye teşkilatının kurulması ile kasabanın gelişmesi hızlanmıştır.

Kozcağz, Demircia Ahmetler, Değirmenci ve Merkez mahalle olmak üzere 3 mahalleden oluşur. Kozcağz kasabasında 2 ilköğretim okulu ve bir tane de çok programlı lise bulunmaktadır. Kasabada toplam 1 200 kadar bina vardır. Ancak 1990'dan sonra yeni bina yapımı azalmıştır. Bunun sebebi işsizlik sebebiyle kasabanın dışarıya bir miktar göç vermesidir. İki adet sağlık kuruluşunun bulunduğu kasabada Ziraat ve İş bankasının birer şubesi de bulunmaktadır.

Kozcağız kasabası Cumhuriyet ve Mustafa Kemal Paşa caddeleri etrafında gelişme gösterir. Bu caddeler birbirlerinin devamı şeklinde ve ırmağa paralel olarak uzanır. Sözü edilen caddeler kasabanın merkezini oluşturmaktadır. Özellikle çok katlı binların yer aldığı bu caddelerde iş ve ticaret alanları da yoğunluk kazanmıştır. Kasabada yer alan toplam 400'ün üzerinde işyerinin hemen tamamına yakını bu caddelerdeki binaların zemin katlarında faaliyet göstermektedir. İşyerlerinin başlıcalarını bakkaliye (55 adet), kahvehane (54), lokanta (19), berber (15), tuhafiye-konfeksiyon (12), kasap (5), ayakkabıcı (20) oluşturur.

Kasabada yer alan işyerleri içinde en dikkati çeken durum, kahvehanelerin çok olmasıdır. Bunun sebebi özellikle son yıllarda yörede başgösteren işsizliktir. Çünkü 1992 yılına kadar yörede bulunan maden ocaklarına buralardan işçi alındığından işsizlik sorunu da yoktu. Ancak son 5 yıldır madenlere işçi alınmadığından işsizlik ve buna bağlı olarak göç başlamıştır. Böylece kasabada işsiz nüfus artmıştır. Nüfusun bir kısmını da emekli işsizler oluşturmaktadır. Dolayısıyla işsiz insanların boş vakitlerini geçirecekleri mekânlara ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca kahvehane açmak için fazla bir sermayeye gerek yoktur. Bu sebeplerle kasabada günümüzde çok sayıda kahvehane bulunmaktadır. Kozcağız'da son yıllarda işsizliğin artması ile kasabanın gelişmesinde yavaşlama olmuştur.

Burada belirtilmesi gerekli bir nokta da; Kozcağız'da ticaretle uğraşanların büyük bir bölümünün merkezde değilde kasaba çevresindeki köylerde oturanlar olmasıdır. Zira 1990 sayımına göre merkez nüfusu 3 869 kişi olarak belirtilmesine rağmen, gerçekte kasaba nüfusu bu değerden fazladır. Çünkü hem kasabaya köylerin yakın olması hem de çeşitli sebeplerle kasabada yaşamak istemeyen halk ikametgâh olarak köyleri tercih etmektedir. İnsanlar, köylerde birçok ihtiyacını da karşılayabildiğinden kasabaya sadece işyerlerini çalıştırmak üzere gününbirlik gelerek akşam evlerine dönmektedirler.

Meskenleri akarsu boyunca uzanmış bulunan kasabada halkın en önemli geçim kaynağı tarımdır. Tarımla uğraşanlar çalışan nüfusun % 66,6'sını oluşturur. Aktif nüfusun % 20,7'sini ise hizmet sektöründe çalışanlar oluşturur.

Kozcağz'da tarımda çalışanların bu kadar çok olması buranın tipik bir ziraat kasabası olduğunu gösterir. Kozcağz hem nüfus bakımından hem de fonksiyonları bakımından sahadaki kasaba özelliği gösteren yerleşmelerden biridir. Kaldıki bazı şehirlerde bile ziraatte çalışan nüfusun büyük bir oran meydana getirdiği görülür (Tolun-Denker, 1976: 27). Bu sebeple bir yerleşmeyi sınıflandırırken sadece bir kategoriye göre değerlendirmek yeterli değildir.

2.1.3.2.3. Ulus Kasabası

Bartın'ın güneydoğusunda aynı adı taşıyan akarsuyun vadisi içinde kurulmuştur. Kasabanın oldukça engebeli bir topoğrafyası vardır. Her tarafı ormanlık yüksek sahalarla çevrili olan Ulus'un kurulduğu alan, yerleşim bakımından gelişmeye çok elverişli değildir. Bu sebeple kasaba vadi içinde sıkışmış durumdadır (Foto: 18).

Foto: 18- Kuruluşu oldukça eski olmasına karşın istenilen ekonomik gelişmenin sağlanamadığı Ulus kasabasındaki Atatürk meydanından bir görünüş.

Yöre ilk olarak M.Ö. 1000 yıllarında yerleşime açılmış ve 1460'da Osmanlılar'ın eline geçmiştir. Uzun süre Safranbolu'ya bağlı bir yerleşim merkezi olan Ulus'ta, 1944 yılında belediye teşkilatı kurulmuş ve Zonguldak'a bağlanmıştır. Nihayet 1991 yılında Bartın'ın il yapılmasıyla buraya bağlı bir ilçe durumuna getirilmiştir.

Ulus'ta halkın büyük bir bölümü geçimini ormancılıktan sağlar. Kasabada, çalışan nüfusun sektörel dağılımında hizmet sektöründe çalışanların oranının en fazla olduğu dikkati çeker (% 58,8). Ayrıca tarım (buğday, mısır ve sebzeçilik) ve hayvancılık da halkın geçiminde önemlidir (% 20,2). Çalışan nüfusun bir kısmı da geçimini ticaretten sağlamaktadır (% 17,5).

Ulus kasabasında haftada bir gün pazar kurulmaktadır. Cuma günlerinde kurulan bu pazar sayesinde çevresindeki köylerin alış verişi merkezi durumuna gelmiştir. Yöre halkı bu pazarda hem kendi elde ettiği çeşitli tarımsal ürünleri pazarlamakta hem de diğer ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

2.1.3.2.4. Kurucaşile Kasabası

İnceleme alanının kuzeydoğu köşesinde Karadeniz kıyısında yer alan küçük bir sahil kasabasıdır. İlkçağda gemiciler tarafından kurulduğu tahmin edilmektedir. İlk kurulduğunda adı Kromna olan Kurucaşile M.Ö. 70 yılında Romalıların, 395 yılında ise Bizanslıların eline geçmiştir. Oldukça eskiden beri yerleşim sahası olan Kurucaşile XV. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin egemenliğine geçmiştir.

İç kesimlerle ulaşımın iyi olmaması sebebiyle kasabada istenilen gelişme sağlanamamıştır. Kurucaşile'nin bulunduğu yer çok engebeli olduğundan halkın geçimini sağlayacağı ekonomik faaliyet alanları da çok sınırlıdır. Tarıma elverişli alanlar oldukça dardır. Bu sebeple kasaba sürekli olarak dışarıya göç vermektedir. Kasaba halkının en önemli geçim kaynağı orman ürünlerine dayalı faaliyetlerdir. Bu tür ekonomik faaliyetlerin başında ahşap deniz tekneleri yapımı gelir. Günümüzde ahşap deniz taşıtlarının yapıldığı toplam 20

kadar işyeri, ahşap doğramacılığının yapıldığı 32 işyeri ve mobilya imalatının yapıldığı 6 işyeri bulunmaktadır.

Kasabada, 1 adet banka, 36 yataklı 1 otel, postahane, 1 İlköğretim okulu, 1 lise, 1 adet kütüphane, 1 adet sağlık ocağı, belediye gibi resmi kurumlar hizmet vermektedir. Kurucaşile'nin Amasra ve Bartın gibi merkezlerle ulaşımının zor olması sebebiyle bu tesislerin sayısının artırılması kasabanın gelişmesi açısından gereklidir.

Kasaba hem deniz kıyısında yer aldığından hem de çevresi ormanlarla kaplı olduğundan güzel bir manzarası vardır. Bu sebeple turizm yönünden gelişmeye elverişlidir.

Kurucaşile'de halkın bir bölümü balıkçılıkla uğraşmaktadır. Kasabada bir adet balıkçı barınağı bulunmaktadır.

Kasabada çalışan nüfusun sektörlere dağılımına bakıldığında, hizmet sektörünün % 71,7 ile en büyük paya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bunu % 16,3 ile ticaret ve % 7,0 ile tarım sektörü izlemektedir.

2.1.3.2.5. Abdipaşa Kasabası

Elverişli coğrafi konumu dolayısıyla gelişmeye elverişli bir kasabadır. Ancak inceleme alanında yer alan en küçük kasabalardan biridir. Bartın-Ulus yolu üzerinde bulunan Abdipaşa, Ulus çayı ile Ova çayının birleştiği yerde kurulmuştur. Bartın'ı iç kesimde bulunan Safranbolu ve Karabük'e bağlayan yol buradan geçmektedir.

28.8.1993 tarihinde Güney köyünün tamamı, Karadiken köyünün ise Yenimahalle ve Çavuş mahalleleri birleştirilerek Abdipaşa'da belediye teşkilatı kurulmuştur. Yeşilpazar, Kadioğlu ve Ulupınar mahallelerinden oluşan Abdipaşa küçük bir yerleşim birimidir. 1990 yılı itibariyle toplam nüfusu 2024 kişidir.

Abdipaşa'da halkın büyük bir bölümü geçimini tarımsal faaliyetlerden sağlamaktadır. Çalışan nüfusun 69,3'ü tarımda, % 22,4'ü hizmet sektöründe, 5,6'sı ticaret sektöründe ve % 2,7'si ise madencilikte çalışmaktadır.

Kasaba, Bartın şehrine yaklaşık 10 km uzaklıktadır. Bu sebeple şehir ile Abdipaşa arasında sıkı bir ilişki vardır. Şehri kasabaya bağlayan yolun hem kısa hem de düzgün olması bu ilişkinin gelişmesinde etkili olan faktörlerden biridir. Kasabada temel ihtiyaçları karşılamak üzere faaliyet gösteren ve çoğunluğu bakkallar ile kahvehanelerden oluşan 100 kadar işyeri bulunmaktadır. Halkın diğer ihtiyaçları ise Ulus ve Bartın'dan temin edilmektedir.

2.1.3.2.6. Kumluca Kasabası

Kumluca'nın 1990 yılı nüfusu 1954'dür. Bu sebeple sadece nüfus değeri esas alındığında buranın kasaba olmadığı düşünülebilir. Ancak Kumluca'nın 1985 yılı nüfusunun 2164 olması ve günümüzde sahip olduğu fonksiyonlar dikkate alınarak, burası kasaba yerleşmesi olarak kabul edilmiştir.

İnceleme alanın güneyinde Kocanaz çayının oluşturduğu derin vadi içinde yer alan Kumluca kasabasının ilk olarak ne zaman yerleşime açıldığı bilinmemektedir. Kumluca 1944 yılında Ürkütler ve Yukarı Kumluca mahallelerinin birleşmesi ile bucak merkezi hâline getirilmiştir.

Kasabanın etrafı tepeler ve ormanlarla kaplıdır. Kasaba küçük bir vadi tabanı düzlüğünde kurulmuştur. Kumluca çevresinde İsfendiyar dağlarının uzantıları olan Kırık dağı ve İşvanlık dağları ile çevrelenmiştir. Dağların yüksekliği 1500-1750 metre civarındadır. Kasaba ve çevresinde eğim aniden artmakta ve birçok yerde % 20'nin üzerine çıkmaktadır.

Kumluca'da yerleşmenin gelişimini bir taraftan dağlık alanlar diğer taraftan zaman zaman yörede görülen heyelanlar sınırlandırmaktadır. Kasabada ilk yerleşimler Kocanaz çayı vadisinin çevresindeki tepeler üzerinde kurulmuş olan dağınık yerleşmelerden ibarettir. Daha sonra yerleşme alanları yer yüzü

şekilleri ve heyelanların etkisiyle Yeni mahalle ve Böbükler mevkiine doğru kaymıştır. Özellikle 1980'den sonra kasaba çevresinde sık sık heyelanlar meydana gelmiştir. Bu sebeple Yukarı Kumluca mevki dışındaki kesimler yerleşilmesi sakıncalı alan olarak ilan edilmiştir. 1986 yılında ise kasabanın güneydoğusuna afet evleri yapılarak burada yeni bir yerleşim alanı oluşturulmuş ve kasabanın bugünkü yerleşme dokusu ortaya çıkmıştır.

Halkın başlıca geçim kaynakları ormancılık, tarım ve ticarettir. Özellikle çevresinin ormanlarla kaplı olması dolayısıyla insanların büyük bir bölümünün 1. derecede geçim kaynağı ormancılıktır. Bunun yanı sıra halk kendi ihtiyacını karşılamak amacıyla yamaçlardaki küçük düzlüklerde (tahıllar) ve vadi içlerinde (sebze ve meyve) tarım yapmaktadırlar. Yörenin dağlık olması sebebiyle tarımda makineleşme gelişmemiştir (Foto: 3).

Kumluca, çevresindeki yerleşmelerin merkezi durumundadır. Bunun en önemli sebebi çevre yerleşmelerdeki halkın başta eğitim ve sağlık olmak üzere birçok temel ihtiyacını buradan karşılamasıdır. Ayrıca haftanın her cuma günü kurulan pazar ve kasabada kuru temizleme, fotoğrafçı, giyim ile çok sayıda mobilya ve beyaz eşya satan dükkanın bulunması da ticaretin gelişmesinde etkili olmuştur.

Diğer yandan kasabada toplam 105 adet işyeri bulunur. Bunların 34'ünü küçük sanatlara ait dükkanlar (13 marangozhane, 8 adet oto tamirhanesi, 7 adet demir doğrama, 4 adet sobacı, 1 adet mermer atölyesi), 29'unu gıda maddeleri alım satımı yapanlar, 20'sini konaklama ve eğlenceye ait işyerleri oluşturur. Geri kalan işyerleri ise meslek ve büro hizmetlerine ait iş yerleri, kuyumcular ile eczanelerdir.

Kumluca'da çalışan nüfusun sektörel dağılımı incelendiğinde, tarım ve hayvancılıkla uğraşanların % 28,5, ormancılıkla uğraşanların % 17,1, ve ticaretle geçinenlerin ise % 16,4'lük bir değere sahip olduğu anlaşılır.

Kumluca kasabasında, belediye, TEDAŞ işletme şefliği, postahane, Orman İşletme Bölge Şefliği, Ziraat teknisyenliği, Tarım kredi kooperatifi, Jandarma komutanlığı, Sağlık Ocağı, ilköğretim okulu ve lise gibi resmi kurum ve kuruluşların hizmet binaları da bulunmaktadır.

Kumluca'nın 3 tane mahallesi bulunmaktadır. Bunlar Merkez mahalle (431 hane, 1 208 kişi), Yeni mahalle (205 hane, 752 kişi), Kavaklı kaldırım mahallesi (65 hane 240 nüfus)'dir. Gerek yerleşme gerekse ticarethanelerin en yoğun olduğu mahalle Merkez mahallesidir.

Kumluca idarî olarak Ulus ilçesine bağlı bir bucak merkezi olmakla birlikte, ticaret, sağlık ve sosyal yönlerden Kozcağz kasabası ve Bartın şehrinin etkisindedir. Bunun sebebi kasabanın bulunduğu coğrafi konumdur.

2.1.3.2.7. Arıt Kasabası

İnceleme alanında yer alan kasabalardan en az nüfusa sahip olanı Arıt'tır. Kasabada 1990 yılı nüfus sayımına göre, 1 882 kişi yaşamaktadır. Esasen bu çalışmada kasabalar ayırd edilirken yerleşmelerin nüfuslarının 2 000 'den fazla olması koşulu aranmıştır. Ancak, hem belediye teşkilatının bulunması hem de bazı fonksiyonel özellikleri dikkate alınarak Arıt, kasaba yerleşmeleri içinde ele alınmıştır.

Önceleri Amasra'ya bağlı bir köy özelliğinde olan Arıt, 1950 yılında bucak merkezi hâline getirilerek Bartın'a bağlanmıştır. Daha sonra, Arıt hem devlet sektörü yatırımlarıyla, hem de özel teşebbüse ait işyerlerinin açılmasıyla giderek büyümüş ve günümüzde bir kasaba özelliğini almıştır.

Arıt kasabası, denizden 350 metre yükseklikte ve aynı adı taşıyan çayın oluşturduğu dar ve derin bir vadi içinde kurulmuştur. Kasabanın çevresi de oldukça yüksek dağlarla çevrilidir. Bu hâliyle kasabanın bulunduğu alan, kendine has özellikleriyle çevresinden ayrılır.

Darıören ve Şahin köyleri arasında çekilecek bir hattın doğusu ile batısı arasında coğrafi özellikler yönünden bazı farklar vardır. Bu farkların başında topografik durum gelir. Çünkü kasaba merkezinin de içinde bulunduğu doğudaki alan Gençali ve Kayadibikavlak köyleri yakınından itibaren batı kesimden belirgin bir eşikle ayrılmıştır. Sözü edilen eşikin batısında az eğimli ovalık alan bulunurken; içinde kasaba merkezinin de bulunduğu doğu kesimin etrafı yüksek ve çok eğimli yamaçlarla sınırlandırılmıştır. Burası aynı zamanda Arıt çayı tarafından da derince yarılmıştır.

Aynı şekilde belirtilen eşikin batısı ve doğusu arasında yerleşme özellikleri bakımından da farklılık vardır. Çünkü batıda yerleşmeler biraz daha toplu bir özellik gösterirken; Arıt ve çevresinde özellikle topografik şartların etkisiyle dağınık yerleşme vardır.

Söz konusu alanlarda yaşayan insanların ekonomik faaliyetlerinde de bazı farklılıkların olduğu anlaşılmıştır. Çünkü belirtilen eşikin batı kesiminde insanlar daha çok sebze-meyve ve mısır tarımı yapmaktadır. Buna karşın; Arıt ve çevresinde insanlar daha çok hayvancılık ve ormancılıkla geçinirler. Ayrıca geçimlerini sağlayabilmek için az miktarda mısır ve buğday da yetiştirmektedirler.

Arıt'da belediyeden başka, 1 lise, 1 ilköğretim okulu, 1 sağlık ocağı, 1 ziraat bankası, 1 adet orman işletme şefliği ve 1 postahane gibi resmi kurumlara ait binalar da vardır. Diğer yandan halkın ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ve özel teşebbüse ait, 60 kadar da küçük ticarethane bulunmaktadır. Bunların başında, berber, kahvehane, lokanta, elektrikçi, fırın, marangozhane ve mobilyacılar gelir.

Arıt kasabası, çevresinde yer alan köy ve mahalle yerleşmelerinin ihtiyaçlarını karşılayan bir merkez özelliğindedir. Çünkü kasabanın bulunduğu alanın topografik yapısı ve buna bağlı olarak ortaya çıkan ulaşım şartları dolayısıyla, çevre halkın ekonomik ve sosyal yönlerden ilk olarak geldikleri yer burasıdır. Böylece Arıt kasabasının etki alanında 13 köy ve bunlara bağlı 37 mahalle yerleşmesi vardır.

2.1.3.3. Şehir Yerleşmesi

Şehir, değişik bilim dallarına ait kişiler tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Hatta aynı meslek mensupları arasında bile ortak bir şehir tanımına rastlamak zordur. Bu durum şehirlere ait özelliklerinin çok çeşitli olması ve kullanılan kriterlerin farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak hangi ölçütler kullanılırsa kullanılsın bunların bazı ortak yanları vardır. Buna göre, bir yerleşim birimine şehir denebilmesi için o yerleşim biriminin belli bir nüfus sayısına ve bazı fonksiyonlara sahip olması gerekir.

Şehir ayrımında farklı nüfus eşik değerleri kullanılmaktadır. Çünkü 2 bin, 3 bin, 5 bin veya 10 bin nüfustan fazla yerleşmeleri şehir olarak kabul edenler olduğu gibi; bu değeri 20 bin olarak kabul edenler de vardır (Darkot, 1967: 3). Ancak coğrafyacılar şehir ayrımında nüfus kriterinden çok, yerleşmenin sahip olduğu ekonomik fonksiyonların dikkate alınması gerektiği konusunda görüş ileri sürmektedirler (Darkot, 1967: 4).

Şehirlerin kırsal yerleşmelerden ve kasabalardan ayrılan en önemli yanı, sahip oldukları fonksiyonlardır. Çünkü şehirler, köy ve kasabalarda olmayan bazı fonksiyonları ve halkın büyük bir bölümünün geçimini tarım dışı faaliyetlerden sağlamasıyla onlardan ayrılır. Bunların başında, sağlık, ekonomik ve soyo-kültürel fonksiyonlar gelir. Kırsal yerleşmelerde halkın büyük bir çoğunluğu geçimini tarımsal faaliyetlerden sağlar. Buna karşın şehirlerde hizmet ve sanayi sektöründe çalışanlar nüfusun genellikle yarıdan fazlasını oluşturur. Yine şehirlerde iş bölümü ve ticarî faaliyetler kırsal yerleşmeler ile kıyaslanamayacak kadar gelişmiştir.

Bütün bunlardan farklı olarak, daha önce de belirtildiği gibi Devlet İstatistik Enstitüsü ise idari bölünüşteki il ve ilçe merkezlerini şehir olarak kabul etmektedir. Ancak coğrafî yönden bir yerleşmeye şehir denebilmesi için oranın idarî olarak il veya ilçe merkezi olması yanında, yukarıda belirtilen ölçütlere de uyması gerekir. Ülkemizde idarî olarak il veya ilçe merkezi olduğu halde kasaba özelliğinde olan birçok yerleşim birimi vardır.

Şu hâlde, coğrafi anlamda şehir denildiğinde, belirli bir nüfus miktarına sahip (günümüz şartlarında çoğunlukla 20 000 kişi olarak kabul ediliyor), iktisaden faal nüfusun yarıdan fazlasının tarım dışı sektörlerde çalıştığı, insanların her türlü ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayabildiği (gerekli yapısal gelişimini sağlamış) yerleşim birimleri akla gelir (Özçağlar, 1996: 20).

İşte yukarıda belirtilen kriterler dikkate alındığında, inceleme alanında bulunan yerleşmelerden sadece Bartın il merkezinin şehir yerleşmesi özelliğine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

2.1.3.3.1. Bartın'ın Kuruluş ve Gelişmesi

Daha önce belirtildiği gibi, Bartın ve çevresinde yerleşmenin ilk olarak ne zaman kurulduğu hakkında kesin bilgiler bulunmamaktadır. Ancak birçok çalışmada yörenin tarihinin Hititler'e kadar uzandığı belirtilmekte ve Bartın çevresinde ilk yerleşenlerin Gasga kavmi olduğu bildirilmektedir (Samancıoğlu, 1941: 120-124; Aşcıoğlu, 1970: 21-22).

Bartın 11. yüzyıla kadar Bizanslıların elinde kalmıştır. Bizanslıların elinde bulunduğu dönemde Bartın, çevresinin ticaret merkezi durumuna gelmeye başlamıştır. Şehir, 11. yüzyıldan itibaren Selçukluların eline geçmiş ve 2 yüzyıl kadar onların hakimiyetinde kalmıştır. Daha sonra Candaroğulları beyliğinin elinde kalan Bartın, 1392'de Osmanlı Devleti topraklarına katılmıştır. Fakat kısa bir süre İsfendiyoğulları beyliğinin eline geçen Bartın, Fatih Sultan Mehmet'in Amasra'yı fethi ile kesin olarak Osmanlı topraklarına dahil olmuştur.

Bartın'ın Osmanlı Devleti'nin eline geçinceye kadar gelişmesi yavaş olmuştur. Çünkü bu dönemlerde Amasra'nın gölgesinde kalmıştır. Daha sonra şehir ve çevresi Osmanlı topraklarına katılınca bu kez Bartın gelişmeye başlamış Amasra'nın gelişmesi yavaşlamıştır.

Bartın Osmanlı topraklarına katıldıktan sonra 1811'e kadar voyvodalıkla idare edilmiştir. Voyvodalık idaresi kaldırıldıktan sonra Bartın'ın,

Bolu-Viranşehir sancağına bağlandığı ve kesin olmamakla birlikte bu tarihlerde Hisarönü ya da Gölpazarı bucaklarından birine bağlı olduğu belirtilmektedir. 1850 tarihli bir ferman'da Bartın'dan bahsederken "On İki Divan Merkezi" olan bir kadılık olduğundan söz edilmektedir (Samancıoğlu, 1941: 170). Buna göre o dönemde Bartın'a bağlı bulunan On İki Divan şunlardı: Gölpazarı, Zerzene, Kurucaşile, Amasra, Perşembe, Çarşamba (Çaycuma), Tefen, Yenice, Karaköy, Fermit, Kocanaz ve Bartın'dır. Sözü edilen Oniki Divan teşkilatının merkezinin bugünkü Saraylı köyü olduğu ve On İki Divan teşkilatının 1864 tarihine kadar devam ettiği de çeşitli kaynaklarda bildirilmektedir. Osmanlı Devleti'nin idari yapısındaki yeni teşkilatlanmaya bağlı olarak Bartın 1867 yılında kadılar tarafından yönetilen bir kaza durumuna getirilmiştir. 1919-1924 yılları arasında önce Bolu'ya sonra da Kastamonu ve Zonguldak illerine bağlı bir ilçe merkezi durumundaydı. 07.09.1991 tarihinde ise il merkezi hâline getirildi.

Bartın'ın ilk olarak ne zaman ve nerede kurulduğuna dair kesin bilgiler yoktur. Ancak çeşitli kaynaklarda şehrin ilk olarak Kocanas çayı ile Gökırmak'ın birleştiği yerde kurulduğu belirtilmektedir. Burası bugünkü Hükümet caddesi ve civarına rastlamaktadır. Bu sonuca yazarlar Bartın isminden varmaktadırlar. Çünkü onlara göre Bartın adı, eski çağlardaki Bartın çayının adı olan Parthenios'dan gelmiştir. Bu sebeple şehrin ilk kuruluş yerinin, Bartın çayının kenarı olabileceği görüşünü savunmaktadırlar (Samancıoğlu, 1941: 167-168; Aşçıoğlu, 1970: 25).

Bartın ilk olarak nerede kurulmuş olursa olsun, şehrin gelişmesinde başlıca iki faktör rol oynamıştır. Bunlardan biri Bartın çayı, diğeri ise çevresindeki yerleşmelerin pazarı özelliğinde olmasıdır. Bu iki faktör ise birbirleriyle yakından ilgilidir. Çünkü kaynaklarda belirtildiğine göre, çevre köylerden elde edilen çeşitli ürünler Bartın'a getirilip bir kısmı burada pazarlanıyor, bir kısmı ise Bartın çayı ve Karadeniz aracılığıyla başka yerlere götürülüyordu. Bartın pazarında en çok tahıl, bazı meyveler ve kereste ticareti yapılıyordu. Böylece Bartın'ın çevresinin pazarı olmasında, Bartın çayı aracılığıyla yapılan ticaretin önemli bir yeri vardır.

Uluslu İbrahim Hamdi de eserinde Bartın'dan ve buradaki pazardan bahsederken; şehrin Karadeniz'e yaklaşık üç mil ($3 \times 1609 \text{ m} = 4\ 827 \text{ m}$) uzaklıkta bir limanın ağzında kurulduğunu, buraya bağlı 24 köyün bulunduğunu, her hafta cumartesi günleri burada bir halk pazarının kurulduğunu ve pazara Bolu, Eflani ve Ulus'dan çok sayıda pazarcının geldiğini belirtmektedir. İbrahim Hamdi eserinde Bartın'a gelen pazarcıların şimşir, çıra, keten tohumu, ceviz, keten ipliği, kereste ve asdar alıp sattıklarından söz etmektedir (Bartın Halk Kültürü, 1997: 27). Şu halde o yıllarda Bartın'da bir pazarın kurulması buranın, çevrenin alış merkezi durumunda olduğunun göstergesidir. Söz konusu pazar bazı değişikliklere rağmen hâlen varlığını sürdürmekte ve Bartın ekonomisinde önemli bir yer işgal etmektedir. Bartın pazarı hakkında yeri geldiğinde detaylı bilgiler verilecektir.

Bartın'ın 19. yüzyılda da çevresinin pazarı olduğuna dair bilgiler başka kaynaklarda da verilmektedir. Örneğin Şemsettin Sami Kâmûs'l-A'lâm'da Bartın'dan şu şekilde bahsetmektedir:

"Kastamonu Bolu sancağına bağlı bir kasaba olup, Karadeniz'den 14 km içeride Bartın Çayı ile Kocanaz çayı arasındaki alanda yeralır. 5 000 kişi nüfusa sahiptir. Orta büyüklükteki gemiler nehir yoluyla kasabaya kadar geldiklerinden burası bir iskele sayılmaktadır. Bu gemilerle özellikle kereste gönderilmektedir. Bartın'dan Safranbolu'ya bir yol yapıldıktan sonra ticaret biraz kolaylaşmıştır. Bartın'a bağlı 100 köy bulunmakta ve toplam 22 600 nüfusu bulunur. Arazisi dağlıktır, fakat verimli yamaçları vardır. Bartın'da yapılan ticaretin en önemli kısmını çeşitli tahıllar, meyveler ile bazı sanayi mamülleri (ağaçtan yazı takımı ve gemi halatı) alım satımı oluşturur. Bartın ve çevresinde çok miktarda orman vardır. Bu ormanlarda bulunan ağaçlardan kereste elde edilmektedir. Bartın'ın bazı kesimlerinin ürünleri az olduğundan buraların insanları, kömür madenlerinde amelelikle uğraşır, bir kısmı da kerestecilikle geçimini sağlarlar" (Şemsettin Sami, 1890: 1190).

Ali Cevad ise 19. yüzyılın sonlarına doğru yazdığı kitapta Bartın hakkında;

Şehrin, "Bartın çayı ile Kocanaz deresi arasındaki sahada bulunduğunu belirttikten sonra, kasaba içlerine kadar orta büyüklükte gemilerin nehir yoluyla içerilere kadar sokulabildiğini, 5 000 kadar ev bulunduğunu, arazisinin dağlık olduğunu ve başlıca ticaretin kereste üzerine olduğunu" belirtmektedir (Ali Cevad, 1895).

Bartın şehrinin kurulduğu yer genel olarak düz bir alana tekabül eder. Doğudan ve batıdan akarsularla sınırlandırılmış olan şehrin kurulduğu alanın denizden yüksekliği 10-20 m arasında değişmektedir. Yükseltinin fazla olmaması akarsuyun burada durgun akmasına sebep olmuştur. Akarsuyun durgun akması ve düzenli bir rejime sahip olması ise iç kısımlara kadar küçük gemilerin sokulmasına imkân vermiştir. Şehir batıdan Aladağ tepe ile doğuda Orduyeri tepesi ile sınırlandırılmıştır (Foto: 19).

Bartın, 1898 yılında meydana gelen yangından büyük zarar görmüştür. Bu yangınla şehirdeki birçok tarihi bina zarar görmüştür.

Şehrin mahallelerin en eskileri Kırtepe, Köyortası, Okulak ve Orta mahalleleridir. Daha sonra çevreye doğru yayılan şehirde, yeni imar alanları ile birlikte günümüzde 12 mahalle bulunmaktadır.

Şehir başlıca üç koldan çevreye doğru büyümektedir. Bunlardan birisi Kaynarca mevki adı verilen Topluca köyüne doğru olan kesim, ikincisi Bartın-Ulus yolu boyunca (eski Çaydüzü, köyü yeni hâliyle merkeze bağlı Çaydüzü mahallesi), üçüncüsü ise Çaycuma yoluna doğru (Kemerköprü mahallesi boyunca) olan kesimdir.

Bartın şehrinin bu yönlerde gelişmesinin başlıca sebebi arazinin buralarda daha elverişli olmasıdır. Diğer yandan bazı özel kooperatifler de buralarda konut yaptığından gelişme bu yönlere kaymaktadır. Örneğin Bartın Belediyesi tarafından kurulmuş olan ve halen devam etmekte olan kooperatif evleri Orduyeri mahallesinin kuzeybatısında Kaynarca mevkiinde inşa edilmektedir.

Foto: 19- Bartın şehrinin Aladağ tepeden panoromik görünüşü.

Verilen bilgilerden anlaşılabacağı gibi Bartın yatay yönde hızla geliştiği için sürekli yeni yerleşim alanlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Belirlenen yeni yerleşim alanları ise çok çabuk konutlarla dolmaktadır. Şehrin yatay yönde gelişimi sürerken bir yandan da Aladağ ve Orduyeri tepelerinin yamaçları da bu tepelerin isminin verildiği mahalleler hâlinde dikey yönde de hızlı bir yerleşime sahne olmaktadır.

Foto: 20- Bartın'ın ilk kurulduğu mahallelerde yer alan ahşap konutlardan bir görünüş.

Şehrin merkezini oluşturan Kırtepe, Köyortası, Okulak, Orta ve kısmen Demirciler mahallelerinde ahşap binalara rastlanmaktadır (Foto: 20). Ahşap binaların bir kısmı konut olarak kullanılmakta iken büyük bir kısmı ise yıkılmaya yüz tutmuş olup içinde oturan yoktur. Buna karşın yeni yerleşime açılmış olan ve şehrin batısında yer alan Aladağ ve Kemerköprü mahalleleri ile doğudaki Çaydüzü ve Karaköy mahallelerinde yeni yapılmış modern çok katlı betonarme binalar bulunmaktadır (Foto: 21).

Foto: 21- Bartın'da hızlı bir şehirleşme hareketi yaşanmakta ve modern çok katlı konutlar inşa edilmektedir.

Yerleşim birimleri isimlerini kişilerden, boylardan ve soy isimlerinden, aldıkları gibi bir kısmı da ismini coğrafî elemanlardan alır (Doğanay, 1994: 332-333). Bartın'nın da ismini tarihi dönemlerde hemen yakınında kurulduğu nehrin adı olan Parthenios'dan aldığı fikri kabul edilmektedir.

Konuyla ilgili olarak ileri sürülen görüşlerin ortak yanlarından hareketle şunlar belirtilebilir: Milattan önceki yıllarda Bartın çayının adı Parthenios idi. Bu kelime Yunanca sular ilahı anlamına gelmektedir. Yunan mitolojisinde birçok tanrı ırmak bulunmaktadır. Bu tanrı ırmaklar Okeanos'un çocukları olarak düşünülür. Bu ırmaklardan biri olan Parthenios Kocanaz ırmağı ile Koca Irmak'ın birleşmesiyle oluşan ırmağın adıdır. İşte sözü edilen ırmağın kenarında kurulan şehir bu ismini, akarsuyun ismi olan Parthenios'un zamanla Türkçeleşerek Bartın hâline dönüşmesinden almıştır. Bunun yanında Parthenios adının Yunanlı ilahe Athena'ya verilen bir sıfattan gelebileceği de belirtilmektedir (Samancıoğlu, 1942: 167-168 - Gökoğlu, 1952: 28 - Aşcıoğlu, 1970: 25 - Bartın Halk Kültürü, 1997: 42).

Yukarıda verilen bilgiler özetlenirse; Bartın şehrinin çok eski çağlarda yerleşime açıldığı ve çevresinin merkezi durumunda olduğu belirtilebilir. Çevresinin merkezi olmasında en büyük etken ise burada eskiden beri bir pazarın kurulması yanında, iç kesimlere kadar orta büyüklükteki gemilerin sokularak buradan ticari malları (özellikle kereste) deniz aracılığıyla diğer yerlere taşıyabilmesidir.

2.1.3.3.2. Bartın'ın Fonksiyon Özellikleri

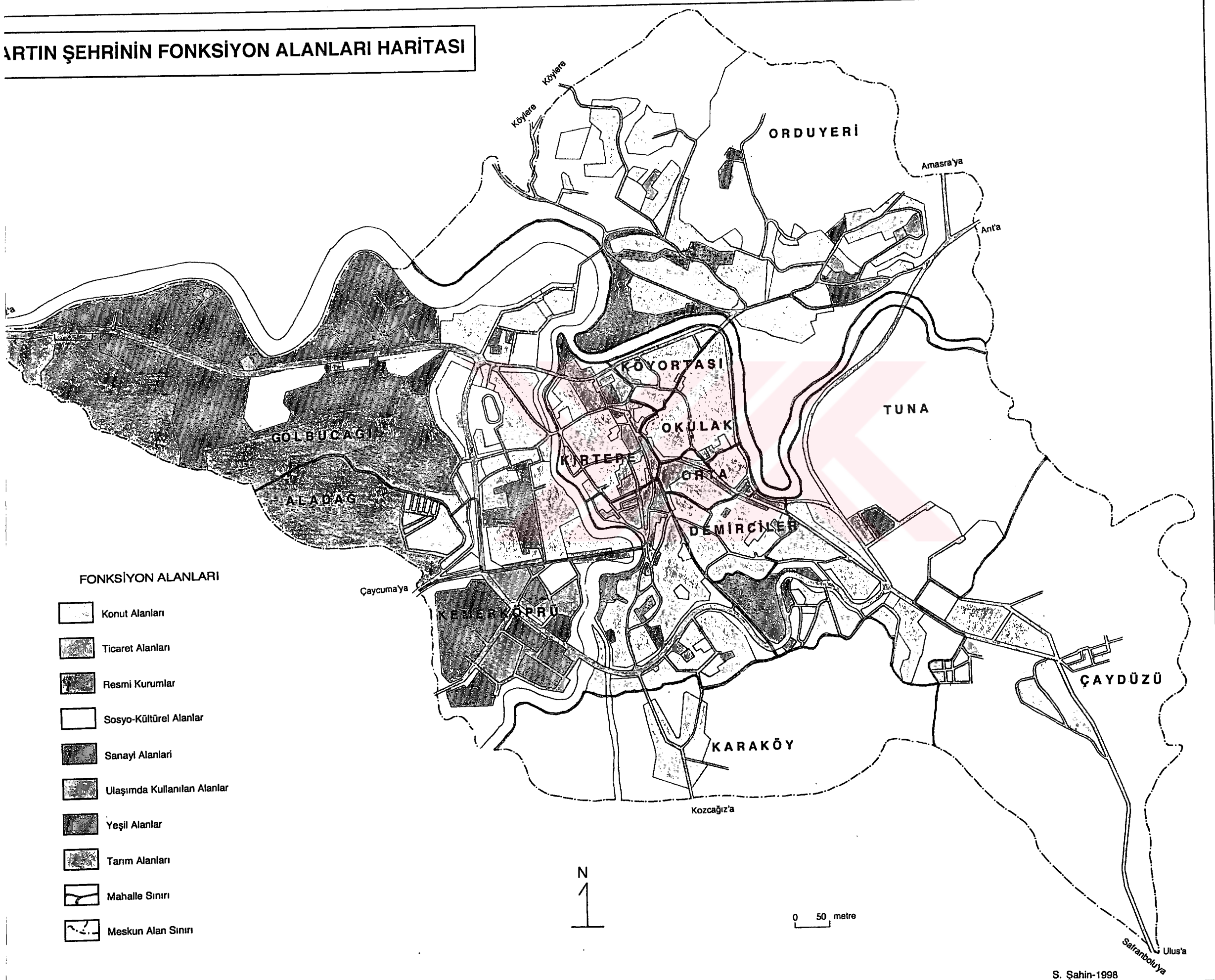
Şehir yerleşmelerini diğer yerleşim birimlerinden ayıran en önemli unsurlardan birisi şehrin sahip olduğu fonksiyon özellikleridir. Şehirlerin gelişmesinde önemli rol oynayan ve şehirlere niteliğini veren o şehrin sahip olduğu fonksiyon unsurlarıdır (Karaboran, 1989: 84). Şehir coğrafyası çalışmalarında şehirdeki fonksiyonların neler olduğu ve bu fonksiyonların gelişmesinde etkili olan coğrafi faktörlerin de belirtilmesi son yıllarda giderek önem kazanmıştır.

Şehirdeki fonksiyonlar, şehire niteliğini veren çeşitli tesisler ve onların faaliyetlerinin verimi sonucu ortaya çıkar. Şehirselle fonksiyonların araştırılarak ortaya konulması ise çeşitli sosyo-ekonomik olayların çözümünü kolaylaştırır (Karaboran, 1989: 88-89).

Şehir fonksiyonu denilince, şehrin varlığını ve gelişmesini mümkün kılan, hayatı için gerekli kaynakları sağlayan faaliyetlerin tümü akla gelir (Tümerterkin, 1973: 41). Şehirlerdeki fonksiyonlar zaman içinde farklılık gösterebilir. Özellikle Türkiye gibi çok eskiden beri yerleşime sahne olan yerlerde, başlangıçta şehrin kuruluş ve gelişmesinde etkili olan bir fonksiyon daha sonra yerini başka bir fonksiyona bırakabilir (Tümerterkin, 1973: 41-42). Böylece şehirler insanların çok çeşitli ihtiyaçlarına cevap verebilecek fonksiyon ve faaliyetlere sahip olan ve farklı kullanım alanlarının ortaya çıktığı birimlerdir (Tolun-Denker, 1976: 31).

İnceleme alanında yer alan Bartın şehrinin kuruluş ve gelişmesinde başlangıçtan günümüze kadar hep ticari fonksiyon ön plândadır. Daha önce de

ARTIN ŞEHRİNİN FONKSİYON ALANLARI HARİTASI

belirtildiği gibi Bartın şehri kuruluş ve gelişmesini çevresindeki alanların pazarı olmasına borçludur.

Şehirleri fonksiyonel olarak incelerken tek başına ele alıp incelemek yeterli değildir. Çünkü şehirler ile kırsal kesim arasında sürekli bir etkileşim söz konusudur. Bu etkileşim özellikle kırsal kesimden şehirlere nüfus akışı, köylerin zamanla şehirler tarafından imar alanına alınması ve köylü nüfusun şehirlerde kültür ve teknik kazanarak eski yaşadıkları yerlere dönmeleri şeklinde olur (Tunçdilek, 1973: 74). Bartın şehri de belirtilen etkileşimin bir örneği olarak çevresinde bulunan köylerden üçünü bünyesine almıştır.

Şehirlerin gelişmesinde özel fonksiyonların da etkileri vardır. Örneğin Bartın şehrinin 1991'de il statüsüne getirilmesi şehirdeki gelişmeyi hızlandırmıştır. Yani şehre verilen idarî fonksiyon sebebiyle özellikle güney kesime doğru hızlı bir gelişme olmuş ve Çaydüzü köyü de şehrin mahallesi hâline getirilmiştir*. Bartın'ın il merkezi olmasıyla şehre çok sayıda memurun gelmesiyle burada büyük bir konut sıkıntısı yaşanmaya başlanmıştır. Halen de bu sorun tam olarak çözülmüş değildir.

Bartın şehrinde yer alan farklı kullanılış alanları şu şekilde belirtilebilir:

2.1.3.3.2.1 Konut Alanları

Şehirde konutlar son yıllara kadar, hükümet caddesi ve çevresinde yoğunluk kazanmıştır. Ancak ihtiyacın artmasına bağlı olarak konut alanları çevreye doğru genişlemiştir.

* Bartın şehrinin hızla gelişimi sonucu 1989'da Aladağ ve Karaköy, 1992 yılında ise Çaydüzü köyleri şehrin mahallesi durumuna getirilmiştir.

Şehirdeki kullanım alanının büyük bir bölümünü konut alanları oluşturur (Harita: 6). Bartın şehri 1997 yılı itibariyle 12 mahalleden oluşmaktadır. Konutların en yoğun olduğu mahalleler şehrin merkezî kısmını oluşturur. Merkezden çevreye doğru gidildikçe konut yoğunluğu azalmaktadır.

Merkezî kısımda konutlar çok sıkışık bir özellik gösterir. Buradaki mahallelerde yer alan konutların büyük bir bölümünü ahşap ve 2-3 katlı tarihî konutlar oluşturur. Sözü edilen konutların bir çoğu bakımsızlıktan günümüzde yıkılmaya yüz tutmuştur.

Bartın şehrinde konut yoğunluğunun en fazla olduğu mahalle Kırtepe mahallesidir. Bu mahallede konut yoğunluğu 49'dur. Bu mahalleyi ortalama 37,8 konut ile Köyortası mahallesi ve ortalama 35,2 konut ile Orta mahalle izlemektedir. Buna karşın merkezden biraz daha uzakta bulunan Orduyeri, Tuna, ve Gölbucağı mahallelerinde ise konut yoğunluğu daha azdır. Ayrıca 1995'e kadar birer köy statüsünde iken bu tarihten sonra Bartın merkeze bağlı birer mahalle hâline getirilen Karaköy, Aladağ ve Çaydüzü mahallelerinde de konut yoğunluğu düşüktür.

Şehrin merkezi durumunda bulunan mahallelerde yer alan binaların bir kısmı konuttan başka amaçlarla da kullanılmaktadır. Daha sonra belirtileceği gibi sözü edilen mahalleler, aynı zamanda iş ve ticaret alanlarının yoğun olduğu kesimlerdir. Bu sebeple özellikle yeni yapılan konutların alt katları işyeri olarak kullanılmaktadır.

Bartın'a çevre köylerden gelip yerleşenler sebebiyle son yıllarda şehirde inşaat sektörü hızlı bir gelişme içine girmiştir. Özellikle 1970'li yıllardan sonra kurulan özel kooperatifler Orduyeri, Gölbucağı, Aladağ ve Tuna mahallelerinde, konut sayılarının hızla artmasına sebep olmuştur. Bu binaların hemen tamamı betonarme veya yığma tuğladan yapılmış modern çok katlı binalardır.

Bartın'da yeni konut alanları şehrin gelişim yönüne paralel olarak Orduyeri mahallesi ile güney ve güneydoğu kesimde Kemerköprü ve Çaydüzü mahallelerinin bulunduğu kesimler ile Kozcağız ve Ulus yolları boyunca uzanan alanlarda özellikle son yıllarda büyük bir artış göstermiştir.

2.1.3.3.2. İş ve Ticaret Alanları

Şehirlerde insanların ihtiyaçlarını karşılamak üzere çeşitli kullanım alanları gelişir. Bunlardan birisi de iş ve ticaret alanlarıdır. Hemen her şehirde küçük veya büyük iş ve ticaret alanı vardır. Bu alanın genişliği ve konumu ise şehrin büyüklüğü ile paralellik gösterir. Örneğin küçük şehirlerde iş ve ticaret alanları genel olarak sadece bir cadde etrafında toplanırken; orta büyüklükteki şehirlerde ticarî faaliyetler birkaç cadde ve sokakta toplanmıştır (Tolun-Denker, 1976: 39-43). Diğer yandan orta büyüklükteki şehirlerin birçoğunda iş ve ticaret alanları ile ikametgâh alanları çoğunlukla içiçe geçmiş durumda olup, buralar adeta şehrin çekirdeğini oluşturur. Aynı durumu Bartın şehrinde de görmek mümkündür.

İş ve ticaret alanlarının Bartın ekonomisinde önemli bir yeri vardır. Öyleki Bartın şehri ilk kurulduğu günden bugüne gelişimi büyük oranda ticaret sayesinde olmuştur.

Bartın şehri orta büyüklükte bir şehir olarak kabul edilebilir. Bu sebeple iş ve ticaret alanları şehrin merkezindeki başlıca üç cadde ile bunların çevresindeki merkezî kısımda yoğunluk kazanmıştır. Oldukça dar olan bu caddelerde araç ve yaya trafiği fazladır. Özellikle şehirde pazarın kurulduğu salı ve cuma günlerinde bu caddelerde büyük sıkıntı yaşanmaktadır.

Bartın'da iş ve ticaretin en yoğun olduğu kesim Hükümet Binası ve çevresidir. Cumhuriyet caddesi ile 27 Mayıs caddesi arasındaki bu alanlarda hemen her türlü ticarethaneye rastlanır. Sözü edilen sokaklarda genellikle tarihî Bartın evleri bulunmaktadır.

Şehirdeki ticarethaneler, çoğunlukla konut olarak kullanılan 2-3 katlı binaların en alt katında yer alır. Buralarda daha çok parakende ticaret yapan küçük ticarethaneler (gıda ve giyim başta olmak üzere her türlü insan ihtiyacını karşılayacak dükkanlar), lokanta, pastahane, kahvehane, kırtasiyeciler ile çeşitli banka şubeleri yer alır. Sözü edilen bu küçük ticarethanelerin yanında, beyaz eşya dükkanları, berber, fotoğrafçı gibi dükkanlar; aynı zamanda Bartın belediye binasının da bulunduğu cadde üzerinde yer almıştır. Sadece tek yönlü trafiğe açık olan ve Hükümet caddesi adıyla bilinen bu cadde Bartın ticaretinin en canlı olduğu caddedir.

Belirtildiği gibi merkezî kısımda yer alan binaların birinci katları genellikle ikametgâh olarak kullanılır. Son yıllarda bazı binaların birinci ve ikinci katlarında da ticarethaneler yer almaktadır. Bazı binaların ise tamamı ticaret için ayrılmış olup, iş hanı özelliği göstermektedir. Binaların birinci ve ikinci katlarında yer alan başlıca işyerleri doktor muayenahaneleri, muhasebeciler ve sigorta şirketleri gibi çeşitli bürolardan oluşur.

Foto: 22- Bartın şehrinde haftada iki gün kurulan pazarda alış veriş yapanların tamamına yakını kadınlar oluşturur.

Şehirde salı ve cuma günleri kurulan halk pazarı da Bartın ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Oldukça eski bir geçmişe sahip olan Bartın pazarı iş ve ticaret alanlarının yoğunlaştığı bir alanda bulunur. Halk pazarının kurulduğu alan 1997 yılı içinde modern bir hâle getirilmiştir. Pazarda ticaret yapanların çoğunluğunu kadınlar oluşturur (Foto: 22). Yöre halkı pazarda, hem kendisinin elde ettiği tarımsal ürünleri hem de insanların ihtiyaç duyduğu diğer mamülleri satmaktadırlar.

Bartın'da ticareti yapılan ürünlerin başında tarımsal ve hayvansal ürünler gelir. Tarımsal ürünler daha çok sebze ve meyvelerden oluşur. Buna karşın hayvansal ürünler içinde ilk sırayı eskiden beri ticareti yapılan bir ürün olan yumurtacılık alır. Ayrıca peynir, süt ve yoğurt gibi hayvansal ürünlerin de alışverişi yapılır. Bunun yanında şehirde kereste ticareti ile inşaatların artmasına bağlı olarak tuğla kiremit alım satımı da yaygınlaşmıştır.

2.1.3.3.2.3. Resmi Kurum ve Kuruluşlar

Bartın'daki resmi kurum ve kuruluşların büyük bir bölümü şehrin merkezî kısmında toplanmıştır. Yönetimle ilgili binalar genellikle Hükümet caddesi civarında yer almaktadır. Hükümet konağı, belediye, postahane ve çeşitli banka şubeleri bu tip resmi kuruluşların başlıcalarıdır.

Şehir merkezinde yer alan resmi kuruluşlar genellikle dar bir alan kaplar. Buna karşın çevrede yer alanlar daha geniş bir alan üzerinde yayılım gösterir. Resmi kuruluşların Ulus yolunda yoğunluk göstermesi giderek bu yol üzerinde yerleşmenin de yoğunluk kazanmasına sebep olmuştur.

Şehirdeki fonksiyonların tamamının şehrin merkezî kısmında yer alması gerekmez. Bu sebeple bazı idarî ve sosyal tesisler şehrin çevresindeki alanlara doğru yayılım gösterir (Tolun-Denker, 1976: 56). Bartın şehrinde de birçok resmi kurum ve kuruluş binası şehrin çevresinde kurulmuştur. Örneğin Verem Hastanesi, Meteoroloji müdürlüğü, Bartın Orman Fakültesi, Orman İşletme Müdürlüğü gibi resmi kurum binaları, şehrin merkezi kısmında değil biraz

daha çevresine doğru olan kesimde Safranbolu caddesi üzerinde yer almaktadır. Ancak zamanla şehrin gelişmesi ile bu tesislerin bir kısmı şehrin içinde kalmaktadır. Nitekim halen yapımı devam etmekte olan Bartın Devlet Hastanesi ve Meteoroloji Müdürlüğü bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

1.1.3.3.2.4. Sanayi Alanları

Bartın'da önceleri insanlar daha çok geçimlerini tarım ve hayvancılıkla sağlamaktaydı. Buna karşın son yıllarda sanayi faaliyetleri ile geçimini sağlayanların sayısı hızla artmaya başlayınca şehirdeki sanayi alanları da genişlemiştir.

Sanayi tesisleri genellikle şehrin çevresindeki alanlarda kurulur. Çünkü hem çevrede arsalar daha ucuzdur. Hem de şehrin içinde büyük tesislerin kurulmasına elverişli yerler bulunmamaktadır (Tolun-Denker, 1976: 63). Aynı durumu ülkemizin birçok şehrinde olduğu gibi Bartın'da da görmek mümkündür (Harita: 6).

Bartın şehrinde sanayi alanları en geniş olarak boğaz yolu üzerinde yer alır. Burada Bartın Çimento fabrikası, çeşitli oto tamirhaneleri, Kereste fabrikası gibi sanayi tesisleri bulunmaktadır. Ayrıca boğaz yolu kenarında kireç malzemesi çıkarılan alanlar vardır. Bu alanlar fonksiyon alanları haritasında sanayi alanları içerisinde gösterilmiştir (Harita: 6).

Bartın'da sanayi faaliyetlerinde özel sektör ağırlıklı yatırımların çok olması dikkati çeker. Bartın'da sanayi sektörlerinin başında toprak sanayii, ve kağıt sanayii gelmektedir. Bu iki sektörü gıda sanayii, metal sanayii ve maden sanayii izler. Şehrin kara ve deniz ulaşımının kolay olması, önemli merkez ve pazarlara yakınlığı (Örneğin; Bartın-Ankara 283 km Bartın-İstanbul 364 km ve Bursa-Bartın 674 km gibi) burada sanayinin gelişmesi için avantajlı bir durumdur. Ancak bu durum hâlen tam olarak değerlendirilememektedir.

Hâlen Bartın'da Organize Sanayii Bölgesi kurulması ile ilgili çalışmalar devam etmektedir.

2.1.3.3.2.5. Sosyal-Kültürel Yapılar

Sosyo-kültürel yapılar denilince, eğitim, sağlık, din, kültür, spor ve eğlence gibi kavramlar akla gelir. Bartın'da Sosyo-kültürel tesisler şehrin çok farklı alanlarına dağılmıştır.

Bartın şehrinde bulunan sosyo-kültürel tesislerin başında eğitim-öğretim kurumları gelmektedir. Şehirde 15 ilkokul, 5 ortaokul, 10 lise ve dengi, 1 adet de fakülte bulunmaktadır. Şehirde bulunan ilk ve orta öğretim kurumları şehrin mahallelerine dağılmış durumdadır. Buna karşın şehirdeki tek yükseköğretim kurumu olan Orman fakültesi güneydoğudaki Safranbolu caddesi ile Kozcağz yolu arasındaki alanda kurulmuştur. Zonguldak Kara Elmas Üniversitesi'ne bağlı olan bu fakülte ilk olarak 1993-1994 öğretim yılında öğrenci almış ve halen eğitim-öğretim faaliyetlerine devam etmektedir. Orman fakültesinin hemen yanında bir de Anadolu lisesi bulunmaktadır.

Son yıllarda Bartın'da özel eğitim kurumları da açılmaya başlanmıştır. Ayrıca şehirde bir Halk eğitim merkezi ve bir Çıraklık eğitim merkezi de bulunur. Bu iki merkezde şehir ve çevresindeki insanların meslek edinmesine yönelik kurs ve seminerler verilmektedir.

Bartın'da kültürel faaliyet alanları içinde belirtilebilecek 3 adet kütüphane ve 1 adet sinema da bulunmaktadır. Bunlardan İl Halk Kütüphanesi Orta mahallede Piryancılar sokağı üzerinde yer almakta olup 6 000'den fazla kitap bulunur. Bartın Belediyesi İtfaiye Müdürlüğü yanında bulunan Kavaklı kütüphanesi'nde ise 2 600 kitap bulunur. Ayrıca şehirde Kültür müdürlüğüne bağlı olarak hizmet veren ve 1951'de kurulmuş olan bir de şehir kütüphanesi bulunmaktadır. Sözü edilen kütüphaneler toplam 10 941 kitap ile yöre halkına hizmet vermekte olan önemli kültürel tesislerdendir.

Şehirdeki sosyal ve kültürel faaliyetlerden bir diğeri de sportif faaliyetlerdir. Bu amaçla Bartın şehrinde 1 adet stad, 4 adet futbol sahası, 3 adet lojman bulunmaktadır. Halen şehirde 1 500 kişilik spor salonu inşaatı devam etmektedir.

Bartın şehrindeki kültürel değerler içinde şehirde bulunan tarihî evler de belirtilebilir. Büyük bir bölümü Kırtepe, Köyortası, Okulak ve Orta mahallelerinde bulunan ahşap evler korunması gerekli kültür varlıklarıdır. Ancak bu evlerin büyük bir bölümü yıkılmaya yüz tutmuştur. Daha sonra belirtileceği gibi ahşap evlerin birçoğunun içinde yaşayan insan bulunmamaktadır.

Ayrıca şehirde bulunan Orta Camii, Halil Bey Camii ve Hacı Mehmet Camisi gibi camiler yanında şehirde bulunan ve halen kullanılmakta olan 6 adet mezarlık vardır. Bunlar; Halatçıyaması mezarlığı, Asri mezarlık, Erenler, Orduyeri, Gölbucağı ve Çaydüzü mezarlıkları olup, kültürel değerler arasında belirtilebilir.

2.1.3.4.3.6. Ulaşımında Kullanılan Alanlar

Şehirlerin gelişmesinde ulaşım fonksiyonu önemli bir yere sahiptir. Çünkü bir yerin çevresi ile bağlantılarının iyi olması oranın hem ekonomik hem de sosyo-kültürel yönlerden gelişimine etki yapar.

Genellikle şehirlerin kapladığı alanların büyük bir bölümü cadde ve sokaklardan oluşmaktadır. Bu durum şehir içi arazi kullanımında ulaşım fonksiyonunun önemini gösterir. Bartın'da da şehir içi arazi kullanımında cadde ve sokaklar ulaşım fonksiyonu bakımından en dikkati çeken özelliştir. Ayrıca Bartın'ı çevre merkezlere bağlayan yolların da giderek iyileştirilmesi şehrin gelişmesinde ulaşım fonksiyonunun önemini artırmaktadır.

Şehirde ulaşımında kullanılan başlıca alan şehirlerarası otobüs terminalidir. Otobüs terminali rıhtım olarak bilinen alanın güneyinde yer alır. Terminalden başta Zonguldak, İstanbul ve Ankara olmak üzere Bursa ve İzmir gibi şehirlere otobüs seferleri yapılmaktadır. Amasra ve Kurucasıle ilçeleri ile bazı köylere de terminalden dolmuş seferleri yapılmaktadır.

Bartın'dan Ulus, Arıt ve Kozcağız'a yolcu taşıyan dolmuşlar da bulunmaktadır. Bunlardan Ulus ve Arıt dolmuşları Kırtepe mahallesindeki

garajdan; Kozcağız dolmuşları ise şehrin merkezindeki Kemerköprü mahallesindeki duraktan kalkmaktadır.

Ulaşım faaliyetlerinin şehirlerin varolabilmeleri ve büyümeleri üzerinde olduğu gibi şehirlerin yatay gelişme yönleri üzerinde de önemli etkisi vardır (Tümerterkin, 1994: 480). Bu sebeple şehirleri diğer merkezlere bağlayan büyük yollar aynı zamanda şehrin gelişme yönlerini ana hatlarıyla belirleyen bir unsurdur. Örneğin; Bartın şehri genel olarak Zonguldak ve Safranbolu'ya giden yollar boyunca gelişmektedir. Buna karşın Bartın şehrinin Amasra yolu boyunca gelişemediği dikkati çeker. Bunun sebebi bu yol boyunca askerî tesislerin bulunmasıdır.

İstanbul ve Zonguldak'ı Amasra'ya, oradanda Batı ve Orta Karadeniz'in diğer merkezlerine bağlayan tek kara yolu Bartın'dan geçmektedir. Bu sebeple şehrin ulaşımındaki önemi büyüktür.

Bütün bunların yanı sıra Bartın şehrinin ulaşım fonksiyonu bakımından önemli bir özelliği de ülkemizdeki akarsu taşımacılığının sadece burada yapılıyor olmasıdır. Önceleri çok daha önemli olan akarsu taşımacılığı günümüzde bu önemini kaybetmiştir. Ancak halen Bartın çayının Karadeniz'e ulaştığı ve boğaz adı verilen kesimden şehir içine kadar küçük tonajlı gemiler aracılığıyla çeşitli ürünler taşınmaktadır. Bartın şehir merkezine yaklaşık 10-12 km uzaklıkta bulunan boğazda Bartın Belediyesi tarafından işletilen bir liman bulunmaktadır.

2.1.3.3.2.7. Yeşil Alanlar

Bartın şehirde çok sayıda yeşil alan ve park bulunmaktadır. Bunlar şehrin çeşitli yerlerine dağılmış durumdadır. Şehirde bulunan en büyük park Belediye parkıdır. Tuna mahallesinde bulunan bu park çevresinden biraz yüksekte bulunduğu için manzarası oldukça güzeldir.

Şehrin merkezinde Hükümet konağının arkasında bulunan Belediye parkı da çeşitli ağaçların bulunduğu ve halkın dinlenmesine yönelik olarak

düzenlenmiş bir mekândır. Diğer yandan Kırtepe mahallesindeki park ise Bartın çayı ile Gökırmak'ın birbirleriyle birleştiği bir alanda kurulmuştur.

Kemerköprü mahallesinde yer alan Belediye kültür sitesinin bulunduğu alan da yeşil alanlar içinde belirtilebilir. Diğer yandan şehir içinde yer alan ve oldukça geniş bir alan kaplayan yeşil alanlardan biri de Tarım ve Köy İşleri Bakanlığına ait fidanlıktır.

Ayrıca Aladağ mahallesinde bulunan ağaçlandırılmış olan saha ile Orduyeri mahallesinde yer alan bazı alanlar ve şehrin merkezinde Bartın çayının kenarında bulunan halkın Şelale adını verdiği kesim de piknik yapmağa elverişli yeşil alanlar olarak belirtilebilir.

Bütün bunların yanında Bartın şehrini çevreleyen yeşil alanlar yanında yine mücavir alan sınırları içinde kalan oldukça geniş yüz ölçüme sahip tarım alanları da bulunmaktadır. Böylece şehri çevreleyen yeşil alanlar ile tarım alanlarını tam olarak birbirinden ayırmak çok yerde mümkün değildir. Buna karşın hazırlanan Fonksiyon alanlarının dağılışı haritasında bu husus büyük oranda dikkate alınarak iki ayrı birim hâlinde işlenmeye çalışılmıştır.

Bartın'ın şehrsel fonksiyonları hakkında verilen bilgiler özetlenecek olursa şunlar belirtilebilir:

Şehrsel fonksiyon denilince şehrin varlığını ve gelişimini mümkün kılan hayatiyeti için gerekli kaynakları sağlayan faaliyetlerin anlaşıldığı belirtilmişti. Şehirleri fonksiyonel olarak sınıflandırmadaki temel nokta şehirdeki faal nüfusun sektörel dağılımında yapılan sıralamadır. Böylece bu sıralamada en önde gelen sektör şehrin fonksiyon özelliğini belirtmektedir.

Tablo: 16- Bartın şehrinde faal nüfusun sektörlere dağılımı (1990).

Sektörler	Çalışan sayısı	%
Ziraat	894	8,86
Maden	399	3,96
Sanayi	1 866	18,5
Hizmet	4 477	44,4
Ticaret	1 750	17,4
Ulaşım	608	6,03
İyi tanımlanamayan	91	0,9
Toplam	10 085	100

Ülkemizin birçok şehrinde olduğu gibi Bartın'da da 1960'lı yıllara gelinceye dek tarımsal fonksiyon ağırlıktaydı. Ancak daha sonraki yıllarda giderek şehirde hizmet fonksiyonu belirginleşmeye başlanmıştır. Bu durum Tablo 16'da da görülmektedir.

2.1.3.3.3. Bartın Şehrinin Etki Alanı

Şehir yerleşmelerini kır yerleşmelerinden ayırmak için çeşitli kriterler kullanılmaktadır. Ancak şehir yerleşmelerini incelerken gerek kırsal yerleşmelerden gerekse başka bir şehir yerleşmesinden tamamen ayrı düşünmek mümkün değildir. Yani şehirler çevrelerindeki diğer yerleşmeler ile sürekli olarak ekonomik ve kültürel yönden etkileşim hâlinde dirler.

Bir şehrin büyüklüğü ve önemi onun özellikle ekonomik etki alanının genişliği ile orantılıdır. Çünkü şehirler çevresindeki kırsal kesimin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak suretiyle onları dolaylı veya dolaysız olarak etkilemektedirler. Şehrin hizmetleri ne kadar geniş alanlara yayılır ise, şehrin önemi o derece büyüktür (Göney, 1995: 1-3).

Şehirler ile kırsal kesim arasındaki ilişkilerde, şehirler birçok bakımdan çevrelerindeki alanlara göre merkezî yerde bulunur. Şehirlere merkezî olma özelliğini veren etkenlerin başında şehrin sahip olduğu idarî fonksiyon gelir.

Çünkü idarî işlerin yürütülmesi ile ilgili faaliyetler şehirlerde toplanmıştır. Şehirlerin bu özelliği belli bir sahayı etkilemesine neden olur (Göney, 1995: 80-81).

Şehirler idarî fonksiyonlarından başka; çevresindeki halkın ekonomik, eğitim, sağlık gibi ihtiyaçlarını karşılamak suretiyle de çevresine etki ederler. Çünkü şehirlerde başta gıda olmak üzere insan ihtiyaçlarını karşılayan maddelerin toptan satıldığı merkezlerdir. Ayrıca eğitim ve sağlık hizmetlerinin büyük bir bölümüne sahip olmaları sebebiyle de şehirler çevresine etki yaparlar.

Şehirlerin etki sahasının nerelere kadar uzandığını kesin sınırlarla belirlemek zordur. Ancak bazı kriterler yardımıyla etki alanının genişliği yaklaşık olarak tesbit edilmeye çalışılır. Bu kriterlerin başlıcaları ise eğitim ve sağlık hizmetleri ile şehirlerin idarî fonksiyonlarıdır.

Bartın şehrinde çevre halkının ihtiyacını karşılamaya yönelik toptan malzeme satan iş yerleri bulunmaktadır. Dolayısıyla kırsal kesimden haftanın belli günlerinde şehre gelen insanlar buradan alışveriş yapmaktadırlar. Daha önce belirtildiği gibi Bartın'da salı ve cuma günleri büyük bir pazar kurulmaktadır. Bartın pazarına gelenlerin bir kısmını Safranbolu, Karabük ve Zonguldak'tan gelenler oluşturur. Pazara gelenlerin büyük bir kısmını ise Bartın'a bağlı köy ve kasabaların halkı oluşturur. Böylece Bartın sahip olduğu ticarî fonksiyonları dolayısıyla Amasra, Kurucasıle, Ulus ilçelerinin tamamı, Çaycuma ve Eflani ilçelerinin ise bir bölümünü etkisi altında tutar. Bartın'da yapılacak sanayi yatırımları şehrin merkez olma özelliğini güçlendirecektir (İmar ve İskan Bakanlığı, 1971: 258).

Ayrıca köylerin birçoğunda sağlık ve eğitim hizmeti veren kurumlar yoktur. Sadece bazı büyük köylerde ve kasabalarda küçük ölçüde sağlık hizmetlerinin verildiği birimler mevcuttur. Bunun dışındaki sağlık hizmetleri için çevre halkı Bartın şehrine gelmektedir.

Bartın'da bulunan 150 yataklı Devlet Hastanesi, 100 yataklı Göğüs Hastalıkları Hastanesi ve 40 yataklı SSK Hastanesi, çeşitli birimleri ile yöre halkına hizmet vermektedir.

Bartın'a bağlı köylerin birçoğunda ilkokul vardır. Ayrıca son yıllarda köylerin birarada bulunduğu yerlerde ilköğretim Okulları açılarak aynı anda birkaç köyün buradan faydalanması sağlanmıştır. Örneğin, Akçamescit İlköğretim okulu, Kozcağız'a bağlı Kırıpazarı İlköğretim okulu (başlıca Ecikler ve Ustaoglu köylerine hizmet vermeye yönelik) bunların sadece ikisidir.

Çevre halkı ilköğrenimini kendi köyünde veya hemen yakınındaki okulda tamamlamaktadır. Buna karşın lise seviyesinde okullar yoktur. Bu sebeple yöre halkı hem ilköğrenim dışındaki okullara hem de şehirde bulunan özel dershanelere devam edebilmek için Bartın'a gelmektedir. Bartın'dan çevredeki köy ve kasabalara çok sayıda servis ve dolmuşların bulunması halkı buraya çeken bir etkidir. Dolayısıyla şehir ile çevre köyler arasında eğitim ihtiyacından kaynaklanan sıkı bir etkileşim söz konusudur.

Şehirlerin etki alanlarının genişliğini tesbit etmede kullanılan kriterlerden biri de yerel gazetelerin dağıtım sahasının belirlenmesidir. Yerel gazeteler hemen her şehirde belli sürelerle yayınlanan ve yöre halkının düşüncelerini yansıtan bir yayın organıdır (Göney, 1995: 104).

Bartın'da toplam 3 gazete yayın hayatına devam etmektedir. Bunlar Ekspres Bartın ve Bartın Postası günlük, Bartın Gazetesi ise 10 günde bir yayınlanmaktadır.

Bartın Gazetesi 1924'den beri yayınlanmaktadır. Bu gazete, aynı zamanda ülkemizdeki en eski yerel gazetedir. Kurucusu İ. Cemal Aliş olan Bartın gazetesinde yerel haberlerin yanında, diğer haberlere de yer verilmektedir. Ayrıca bu gazetede çeşitli kayıp ilânları, resmî kurumların alım satımlarına yönelik ihale ilanları yanında bazı ticarethanelerin reklamları da yer almaktadır.

Aynı şekilde diğer gazetelerde de hem yöresel haberlere (çeşitli kültürel ve sosyal etkinlikler, konferanslar, sergiler, mahkeme, düğün, ölüm, başsağlığı); hem de ülke genelini ilgilendiren güncel haberlere yer verilmektedir.

Bütün bu belirtilenlerden anlaşılacağı gibi yerel gazetelerde yöre halkını yakından ilgilendiren yazılar bulunmaktadır. Böylece bu gazeteler şehrin çevresine etki etmesine sebep olmaktadır.

Yerleşmeler birbirleriyle sürekli etkileşim hâlinindedir. Türkiye'deki yerleşmeler arasındaki bu etkileşimin neler olduğunu tesbit etmek amacıyla DPT tarafından "Türkiye'de Yerleşmelerin Kademelenmesi-Ülke Yerleşme Merkezleri Sistemi" adıyla bir çalışma yapılmıştır (DPT, 1982). Ayrıca bu çalışmayla yapılacak yatırımlarda ülkenin ekonomik yönden gelişmiş kesimleri ile geri kalmış kesimleri arasında bir dengenin kurulması da amaçlanmıştır (DPT, 1982: 3).

Bu çalışmayla ülkemizde yer alan yerleşmeler 7 kademeye ayrılmıştır. Buna göre 1. kademede köy yerleşmeleri; 7. kademede ise İstanbul bulunur. Sözü edilen çalışmaya göre Bartın 3. kademe bir merkez olup yaklaşık 1 544 km²'lik bir alanı etkilemektedir. Çalışmada belirtildiğine göre, ülkemizdeki 3. kademe merkezleri genellikle ilçe merkezleri oluşturmaktadır. Bartın şehrinin etki alanında Amasra başta olmak üzere, Kozcağız, Kurucaşile, Kumluca, Arıt, Abdipaşa ve Çakrazşeyhler gibi toplam 7 adet 2. kademe yerleşme merkezi bulunur (DPT, 1982; Cilt: II-59).

Sözü edilen araştırmanın yapıldığı yıldan bugüne kadar Bartın şehrinin etki alanında bazı değişikliklerin olduğu muhakkaktır. Çünkü herşeyden önce Bartın'ın idarî fonksiyonu değişmiş ve 1991 yılında Bartın şehri il merkezi özelliğine kavuşmuştur. Böylece şehrin hem idarî fonksiyonundaki değişiklikler hem de, buna bağlı olarak, ekonomik, hizmet ve diğer fonksiyonlarındaki değişiklikler sebebiyle Bartın şehrinin etki alanının genişlediği belirtilebilir.

2.1.3.3.4. Bartın'da Şehirleşme Problemleri

Ülkemizde özellikle 1950'li yıllardan sonra kırsal kesimden şehirlere doğru çok hızlı bir göç hareketi yaşanmıştır. Bu göçün sonucu olarak da hızlı bir şehirleşme kendini göstermiştir.

Türkiye'deki şehirleşme hareketinde dikkati çeken husus; ziraî, askerî ve idarî fonksiyonların küçük nüfuslu yerleşmelerin şehirleşmesinde; hizmet fonksiyonunun orta büyüklükteki nüfusa sahip yerleşmelerin şehirleşmesinde ve sanayi fonksiyonlarının ise büyük yerleşmelerin şehirleşmesinde etkili olmasıdır (Tümertekin, 1973: 6). Bartın şehrinin gelişmesinde de önceleri tarım günümüzde ise hizmet fonksiyonu etkili olmaktadır.

Ülkemizdeki şehirleşmeye neden olan en önemli faktör ekonomiktir. İnsanlar herşeyden önce şehirlere iş imkânları bulabilmek için gelmektedirler. Bunun yanında şehirleşmede kırsal kesimin iticiliği ve şehirlerin çekiciliği etkili olmaktadır. Özellikle tarımda makineleşme sonucu insan gücü ihtiyacının azalması, diğer yandan miras yoluyla parçalanan arazilerin artan nüfusu besleyememesi kırsal kesimin iticiliğinin temel sebepleridir (Güngördü, 1997: 80).

Bartın'daki hızlı şehirleşmenin en önemli sebeplerinden birisi de şehirde canlı bir ticari hayatın bulunmasıdır. Çünkü daha önce de belirtildiği gibi Bartın, çevresinin önemli bir iş ve ticaret merkezi özelliğindedir. Bu durum çevre halkının şehre göçünü, dolayısıyla Bartın'ın hızlı bir şehirleşmeye sahne olmasına sebep olmaktadır.

Ülkemizde şehirleşmeyi teşvik edici faktörlerden birisi yerleşmelerin idarî fonksiyonlarında yapılan değişikliktir. Çünkü birçok yerleşme merkezi il veya ilçe merkezi hâline getirildiği için şehrsel fonksiyonlara sahip olmaya başlamıştır (Tümertekin, 1973: 29). Bartın şehri de 1991 yılında idarî fonksiyon olarak il merkezi durumuna getirilmiştir. Böylece sözü edilen tarihten sonra şehirde idarî fonksiyona bağlı olarak şehirleşme de hızlanmıştır. Örneğin şehir il merkezi durumuna getirilince, yeni imar plânının hazırlanarak

ve inşa edilen konutlar şehre modern bir görünüm kazandırmıştır. Ancak Bartın'daki şehirleşmeyi ve şehrin fonksiyonlarındaki bütün değişiklikleri saptayarak rakamlarla ifade etmek mümkün olmamıştır.

Şehirlere plânsız bir şekilde çok fazla bir nüfusun gelmesi burada bazı sorunların yaşanmasına sebep olmaktadır. Şehirleşmenin yarattığı en önemli sorunların başında gecekondulaşma, alt yapı hizmetlerinin, eğitim ve sağlık hizmetlerinin, imar plânlamalarının yetersizliği, işsizlik ile özellikle sabah ve akşam saatlerinde yaşanan trafik yoğunluğu gelir. Bu problemlerden bazılarını Bartın şehrinde de rastlanmaktadır.

Sözü edilen problemleri sırasıyla ele alıp incelediğimizde şunları belirtiriz: Bartın, ülkemizde gecekondulu problemi olmayan şehirlerden birisidir. Ancak şehrin il merkezi olmasıyla büyük bir konut problemi yaşanmıştır. Halen de bu sorun çözülmüş değildir. Çünkü şehre özellikle memuriyet için gelenler konut bulmakta güçlüklerle karşılaşmaktadır. Son yıllarda çeşitli özel kooperatifler tarafından modern ve çok katlı betonarme binalar yapılmakta ise de ihtiyacın sürekli artması buna karşın konut yapımı aynı hızda olmadığından şehirde konut ihtiyacı sorun olmaya devam etmektedir.

Burada belirtilmesi gereken bir husus da Orduyeri ve Aladağ mahallelerinin çok katlı binaların yapımına pek elverişli olmadığıdır. İleride büyük bir soruna yol açmaması bakımından burada inşa edilmekte olan binalara izin verilmeden önce daha detaylı incelemelerin yapılması gerekmektedir. Sözü edilen mahallelerde hem eğim değerleri fazladır, hem de jeolojik yapı 7-8 katlı binaların yapımı için çok elverişli değildir. Bu durum hem haritalar üzerinde hem de arazi çalışmaları sırasında gözlemlenmiştir.

Şehirde yaşanan problemlerin başında konut sorunu gelmektedir. Bu sorunu çözebilmek için yukarıda da belirtildiği şehirde çok katlı modern binaların yapımı hızla devam etmektedir. Böylece Bartın şehri süratle güney ve güneydoğu kesime doğru genişlemektedir. Ancak Bartın şehrinin bu yönlerde

gelişmesi verimli tarım topraklarının yok olmasına sebep olmaktadır. İmar plânları hazırlanırken ve mücavir alan sınırı çizilirken bu durumun daha iyi değerlendirilmesi gerekmektedir. Böylece tarımsal değeri daha düşük alanların bina yapımı için seçilmesi tarım alanlarının kaybolmasını önleyecektir. Zira üzerine binaların yapıldığı toprakların yeniden kazanılması mümkün değildir.

Bartın'da şehirleşmenin yarattığı problemlerden bir diğeri de; şehir içindeki cadde ve sokakların dar olmasından dolayı özellikle sabah ve akşam saatlerinde ihtiyaca cevap verememektedir. Bu sebeple bazı cadde ve sokoklarda ancak tek yönlü trafik akışına izin verilmektedir. Örneğin; Belediye binasının bulunduğu Hükümet caddesi bunlardan sadece birisidir (Foto: 23).

Foto: 23- Bartın şehrinde yer alan bazı sokaklar oldukça dardır. Bu sokakların ihtiyaca cevap verememesi sebebiyle ancak tek yönlü trafik akışına izin verilmektedir.

Şehirde pazarın kurulduğu salı ve cuma günlerinde trafik yoğunluğu daha da artmaktadır. Böylece Bartın şehir merkezinde hem sabah ve akşam saatlerinde hem de pazarın kurulduğu günlerde Hükümet caddesinde ve komşu caddelerinde büyük bir trafik yoğunluğu yaşanmaktadır.

Ayrıca şehrin merkezi kısmında haftanın hemen bütün günlerinde araçları park edecek yer bulmak sorun yaratmaktadır. Şehir merkezinde zaten caddeler oldukça dardır. Bu sebeple birçok araç zaman zaman kaldırımlara park etmektedir. Merkezde bulunan ve bir kısmı sadece haftanın belirli günlerinde hizmet veren park yerleri ise ihtiyaca cevap vermekten uzaktır.

Şehirleşme sonucu yaşanan sorunlardan bir diğeri de alt yapı hizmetlerinin yetersizliğidir. Çünkü çok hızlı bir şekilde gelişen şehirde alt yapı hizmetleri aynı hıza erişememektedir. Bartın'da halen bu yönde çalışmalar devam etmektedir. Halen şehrin merkezi kısmındaki alt yapı hizmetleri tamamlanmak üzeredir. Diğer yandan birkaç yıl öncesine kadar birer köy olduğu halde günümüzde şehre bağlı birer mahalle statüsüne kavuşturulan Çaydüzü ve Karaköy mahallelerine alt yapı hizmetlerini götürmek daha da zor olmaktadır.

Daha önce belirtildiği gibi Bartın şehri iki akarsuyun birleştiği yerde kurulmuştur. İlk kurulduğu yıllarda şehrin gelişmesinde çok olumlu etkileri olan bu durum; günümüzde bazı sorunlara yol açmaktadır. Çünkü sağanak yağışları takip eden günlerde akarsular taşarak şehirde önemli zararlara neden olmaktadır. Nitekim mayıs 1998'de meydana gelen sağanak yağışlardan sonra; akarsular taşmış; şehirdeki işyeri ve konutların büyük bir bölümünü su basmıştır. Şehrin plansız gelişmesi ve alt yapının yetersizliği sel felaketinin etkilerini artırmıştır.

Bartın şehrinde zaman zaman hava kirliliği de sorun olmaktadır. Çünkü şehrin kuzeyindeki boğaz mevkiinde Çimento fabrikası ve bazı sanayi tesislerinin bulunması da hava kirliliğine yol açmaktadır. Ayrıca şehrin etrafının yüksekliklerle çevrili olması kirliliği artıran bir etkendir (Şahin, 1989: 33).

Bartın'daki şehirleşme problemlerini çözebilmek için, öncelikle kırsal kesimdeki insanların ekonomik durumlarını iyileştirmek gerekir. Bunun için ise kırsal kesimdeki insanlara iş imkânı sağlamak gerekir. Ancak bu sayede kırsal kesimden şehre yapılan göçler azaltılabilecektir.

2.1.4. Konutların Özellikleri

Yerleşmeleri oluşturan en küçük birime mesken denir. Meskenler insanların çeşitli ihtiyaçlarından doğar ve toplumların sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerini yansıtır.

İnsanlar bütün faaliyetlerinde olduğu gibi evini yaparken de doğal çevrenin etkisinde kalır. Çünkü evinin inşasında kullandığı malzameyi öncelikle yakın çevreden sağlar (Tanoğlu, 1969: 216). Bu sebeple meskenler kullanılan malzeme, evin şekli, ve plânları bakımından bulunduğu coğrafi ortamın etkisinde kalır. Başka bir deyişle coğrafi koşulların farklılığına bağlı olarak meskenlerin yapı malzemelerinde, şekillerinde ve çeşitli kısımlarının düzeninde yöresel farklılıklar meydana gelir (Tolun-Denker, 1977: 60).

Buna göre, genellikle ormanlık sahalarda ahşaptan, bazır alanlarında topraktan ve taşın çok bulunduğu alanlarda ise taştan evler yapılır. Yapı malzemesinin çeşitliliğine bağlı olarak evler çeşitli şekiller de yapılır. Örneğin, kerpiç evler genellikle tek katlı olduğu halde ahşap evler çok katlı olarak inşa edilmektedir. Evlerin çatı şekli ve eğimi ise daha çok iklimle ilgilidir (Tanoğlu, 1969: 216).

Meskenlerin inşasında, doğal ortam koşullarının belirleyici rolü yanında, sosyal ve ekonomik faktörlerin de etkisi söz konusudur. Yani yapılan ekonomik faaliyetin türüne bağlı olarak evlerin plânları ve eklentileri de farklı özellik taşır. Örneğin; sadece tahıl tarımı ile uğraşanların ev ve eklentileri ile sadece hayvancılıkla uğraşanların ev ve eklentileri farklıdır (Tunçdilek, 1967: 36-37).

Meskenlerin şekli üzerinde etkili olan faktörlerden biri de insanların gelenek-görenek ve alışkanlıklarıdır (Güngördü, 1997: 50). Dolayısıyla meskenler bulundukları yörenin kültürel özelliklerini de yansıtır. Buna bağlı olarak ülkemizin farklı yörelerinde değişik ev tipleri ortaya çıkmıştır. Bunun yanında dış ülkelerden gelen göçmenler de geldikleri ülkelerdeki gelenek ve göreneklerini temsil eden evler yapmaktadır.

Ülkemizden 1960'lı yıllardan sonra Avrupa ülkelerine çok sayıda işçi gitmiştir. Bu işçiler gerek kırsal kesimde gerekse şehirlerde, çalıştıkları ülkelerde konutlara benzerlerini yapmışlardır. Böylece yurt dışında çalışanların yaptırdıkları konutlarla bazı köyler âdeta "Alamancı köyü" hâlini almıştır (Yılmaz, 1991: 61).

Buraya kadar meskenler üzerinde etkili olan faktörler belirtilmiştir. Ancak günümüzde ulaşım ve teknolojinin gelişmesiyle, istenilen inşaat malzemesi istenilen yere götürülebilmektedir. Dolayısıyla coğrafi ortamın konutlar üzerindeki etkisi giderek azalmaktadır.

Coğrafi ortam şartlarını en iyi yansıtan meskenler kırsal kesimde bulunur. Bu sebeple burada önce yaylalardaki konutlar, daha sonra köylerde ve kasabalar yer alan konutlar ve nihayet en sonunda da şehirde yer alan konutlar hakkında bilgi verilecektir.

2.1.4.1. Yaylalardaki Konutlar

Daha önce de belirtildiği gibi inceleme alanında Ulu yayla adı altında bir yayla yerleşmesi bulunmaktadır. Yaylada bulunan konutlar köylerdeki konutlara birçok bakımdan benzemekle birlikte onlardan bazı özellikleriyle ayrılırlar.

Ulu yayla'da yer alan konutlar birbirlerinden seyrek olarak inşa edilmiştir. Yayladaki konutların tamamı ahşaptan yapılmış olmakla birlikte ahşap malzemenin kullanımı farklıdır.

Ahşap malzeme, bazı konutlarda tomrukların üstüste konulması (çantı ev) şeklinde, bazılarında ise tahtaların çakılmasıyla kullanılmıştır (Foto: 24). Çantı ev yada blok ev adı verilen bu tip evlerde en önemli sorun tomruk köşelerinin birbirine geçmesi ve kenetlenmesidir. Bu sebeple tomruk uçları birbirine yivler ve çentiklerle kenetlenir. Tomruklardan oluşan duvarlardaki aralıklar bazen kerpiç, sarmaşık vb maddeler ile doldurulmaktadır. Söz konusu çantı evlerin çoğunluğunda pencere yoktur. Nitekim inceleme alanında yer alan yayla

konutlarında da bu durum görülür. Buradaki evlerin birçoğunda ya pencere hiç yoktur ya da çok küçüktür. Bunun sebebi soğuktan korunmaktır.

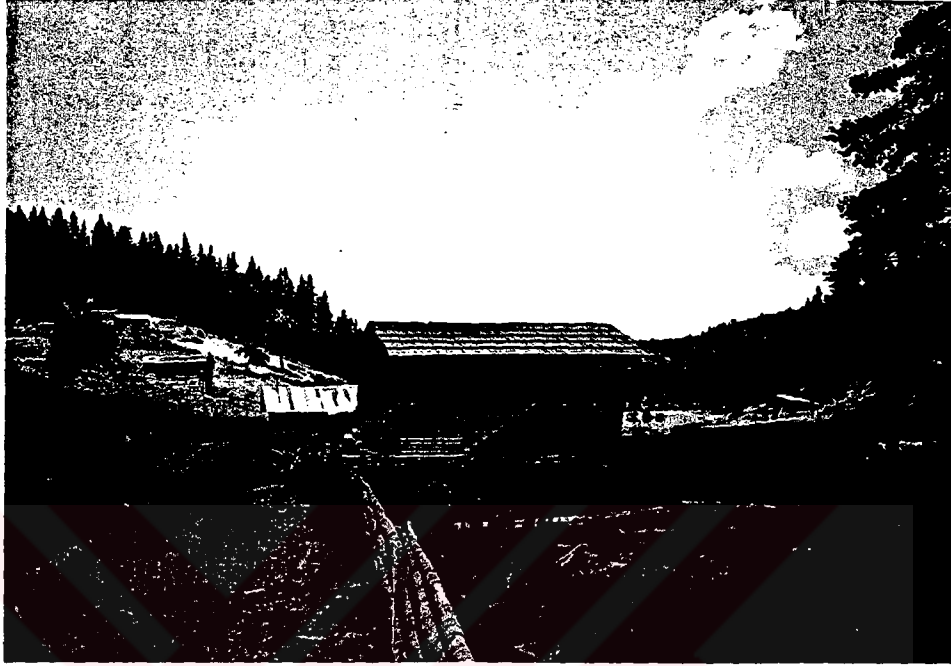
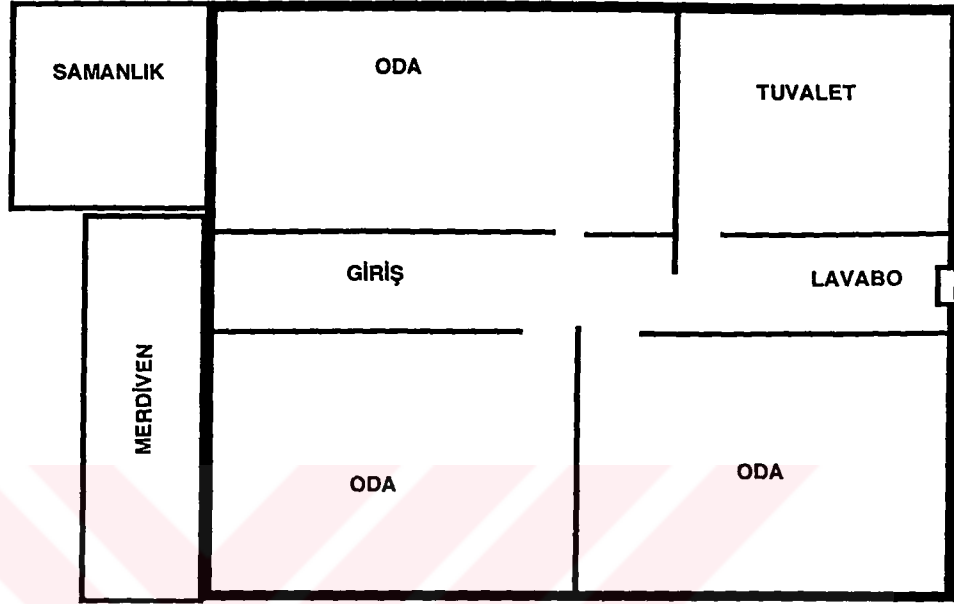

Foto: 24- Ulu yayla'da yer alan konutların büyük bir bölümü çantı ev şeklinde inşa edilmiştir.

Konutların bazılarında ise konutun temeli çantı şeklinde, üst kısım ise ağaç iskelet ve bu iskelete tahtaların tutturulması şeklinde ahşap malzeme kullanılmıştır.

Yayla evleri genellikle iki katlı olup diğer kırsal kesim konutları gibi alt kat ahır olarak kullanılmaktadır. Bu konutların hemen hepsinde de alt katlarına bitişik olarak yapılmış kümesler ve samanlıklar da bulunmaktadır. Konutların ikinci katına genellikle açıktan bir merdivenle çıkılır. Ulu yaylada'daki konutların üst katı ise 2 ya da 3 oda ile tuvaletten oluşur. Konutların bazılarında küçük bir salon ile el yüz yıkamak için lavabo da yer alır (Şekil: 1). Evlerin etrafı genellikle ağaç çitlerle kuşatılmıştır. Evlerin bazılarında bu kısım ağıl olarak bazılarında ise kendi ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli sebzelerin ekildiği bahçe olarak değerlendirilmektedir.

Şekil: 1- Yaylada bulunan konutların önemli bir kısmı iki katlı olup alt kat ahır, üst kat oturmak için kullanılır. Böyle bir konutun ikinci kat planı görülüyor.

Çatıların tamamının beşik örtü şeklinde inşa edilmiş olduğu Ulu yayla'daki konutlarda, çatı örtü malzemesi olarak da çoğunlukla ahşap kullanılmıştır. Bu sebeple yayladaki konutların çatı örtülerinde de coğrafî çevrenin etkisi hissedilmektedir. Çünkü çatı örtüsü olarak kiremit yerine ince kıyılmış tahta parçaları kullanılmaktadır (Foto: 25). Bu tip çatı örtüsüne hartama adı verilmektedir (Tolun-Denker, 1977: 100). Böylece köylerde yer alan ahşap konutlar ile yayladaki ahşap konutlar arasında çatı örtü malzemesi bakımından belirgin bir fark vardır. Yayla evlerinin bir kısmında ise çatı örtü malzemesi olarak saç kullanılmıştır.

Foto: 25- Ulu yayla'da bulunan konutlar hartama adı verilen çatı tipiyle örtülmüştür.

2.1.4.2. Köylerdeki Konutlar

İnceleme alanındaki köylerde yer alan konutlar daha önce de belirtildiği gibi genellikle birbirlerinden uzakta yapılmıştır. Yani konutlar arasında bazen 20-30 metre bazen daha fazla mesafe bulunmaktadır. Konutlar arasındaki bu boşluklar çeşitli ürünlerin ekildiği bahçe şeklinde değerlendirilmektedir. Halk bu bahçelere kendi ihtiyacını karşılamak amacıyla genellikle mısır ve patates ekmektedir.

Kırsal kesimdeki konutların yapımında dikkati çeken en önemli özellik çevrede bulunan yapı malzemelerinin konutlarda daha çok kullanılmasıdır. Çünkü kırsal kesimde evler genellikle yakın çevreden temin edilen ücretsiz malzeme ile yapılmaktadır. Ülkemizde evlerin yapımında kullanılan başlıca yapı malzemeleri ağaç, taş ve topraktır. Bu malzemeler bazen tek başlarına bazen de karışık olarak konut yapımında kullanılır (Tunçdilek, 1967: 39-40).

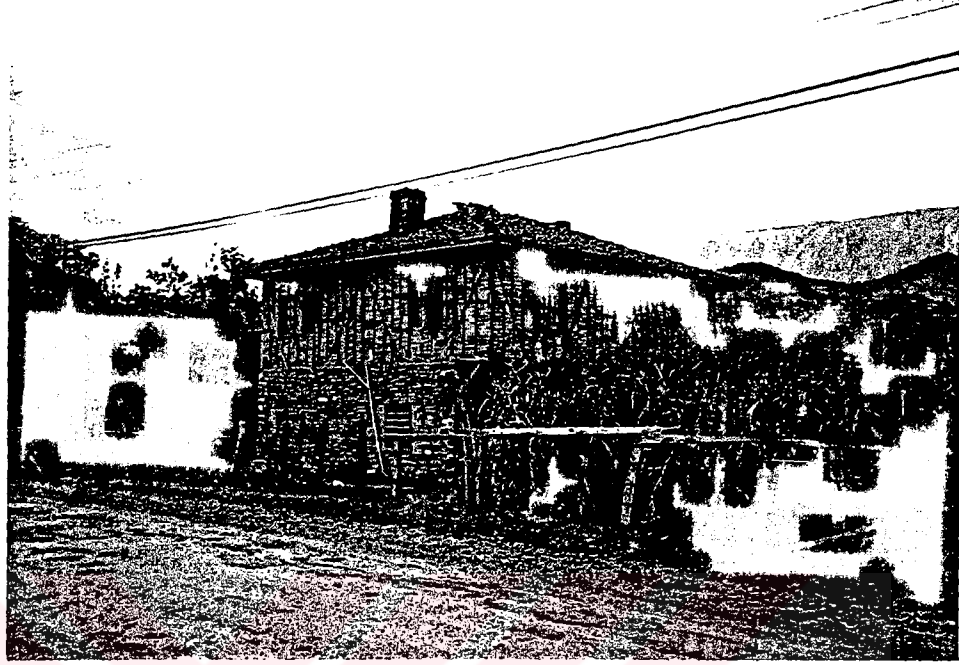

Foto: 26- Araştırma alanındaki köylerde evlerin önemli bir kısmı karışık malzeme ile inşa edilmiştir. Resimde Ulus ilçesine bağlı Karaköy'de taş temel üzerine karkas şeklinde yapılmış bir ev görülüyor.

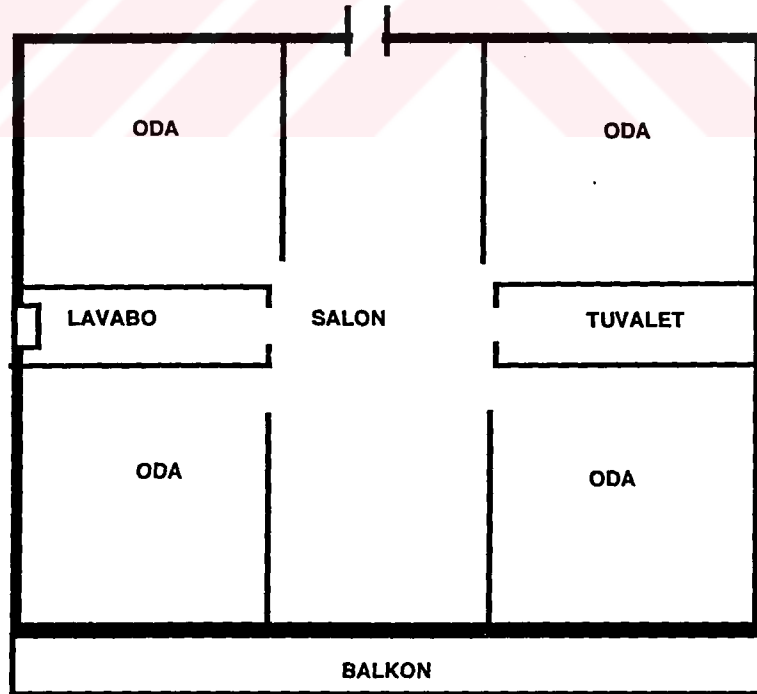
İnceleme alanında ormanlar geniş alan kapladığından, ahşap yapı malzeme bulmak kolaydır. Bu sebeple sahada yer alan konutların büyük bir bölümü ahşaptan yapılmıştır. Hemen hemen her konutta az yada çok ahşap kullanılmaktadır. Köylerdeki konutların yapımında tek başına taş veya topraktan yapılmış meskenlerin sayısı çok azdır. Buna karşın köylerdeki evlerin birçoğunda ahşap ile birlikte taş ve toprak malzeme karışık olarak kullanılmaktadır. Sahadaki birçok konutun temeli taştan, üst kısımları ise ahşaptan; yapılmıştır. Bunun yanında temeli yine taş olup üst kısımları ise ahşap-toprak karışık, ahşap-tuğla karışık olarak yapılan konutların sayısı da oldukça fazladır.

Araştırma alanındaki konutların en belirgin tipini ahşaptan yapılmış iki katlı konutlar oluşturmaktadır. Özellikle Kurucaşile, Ulus, Arıt ve Kumluca çevresindeki köylerde bu tip evlerin sayısı oldukça fazladır. Söz edilen iki

katlı ahşap evlerin genellikle alt katı ahır olarak kullanılmaktadır. Bu durum hayvancılık faaliyetinin bir sonucudur. Çünkü arazinin başka bir ekonomik faaliyet için elverişli olmadığı kesimlerde hayvancılık ön plâna çıkmaktadır. Evlerin üst katı ise 3-4 veya daha çok odadan oluşan insanların oturduğu bölümdür (Şekil: 2).

Konutların yapımında ahşap malzemenin kullanımında da bazı farklılıklar görülür. Sahada yer alan konutların bir kısmı çantı ev şeklinde yapılmıştır. Çantı ev ya da blok ev soğuk ve ılıman bölge ormanlarında ağaçtan yapılan ve ormanın karakterini aksettiren ahşap evlerin en basitine verilen isimdir (Tolun-Denker, 1977: 99-100). Çantı evlerde tomruklar birbirlerine çivi kullanılmadan yiv ve çentiklerle tutturulmaktadır. Blok evlerin bir çoğunda pencere yoktur.

Buna karşın köylerdeki ahşap konutların bir bölümü tahtaların iskelet üzerine çakılmasıyla yapılmıştır. Bu tip konutların çantı evden en önemli farkı, tahtaların daha düzenli bir şekilde kullanılmış olmasıdır.

Şekil: 2- Köylerdeki konutların da genellikle alt katı ahır üst katları ikametgâh olarak kullanılır. Şekilde Şirinler köyündeki konutlardan birisinin ikinci kat plânı görülüyor.

Sahadaki ahşap evlerin çoğunluğu eskiden yapılmış evler olup günümüzde malzemesinin tamamı ahşaptan oluşan ev yapılmamaktadır. Bunun en önemli sebepleri halkın ekonomik seviyesinin yükselmesi ve ulaşımın giderek kolaylaşması sonucu inşaat malzemelerinin istenilen yere götürülebilmesidir.

Sahada eskiden yapılmış ahşap evler oldukça bakımsızdır. Ayrıca bazı köylerde aşırı göç sebebiyle evlerin büyük bir bölümü de boş durmaktadır. Bu tip köylere örnek olarak inceleme alanının en doğusunda bulunan Şirinler köyü verilebilir. Şirinler köyü 4 mahalleden oluşmaktadır. Köye ismini veren Şirinler mahallesinde günümüzde toplam 40 kadar konutun ancak 20-25 kadarında oturulmaktadır.

Foto: 27- Araştırma alanının doğusundaki dağlık kesimde yer alan Ören köyüne bağlı Sıralı mahallesinde ahşap iskeletin arasına tuğlaların doldurulması ile inşa edilmiş bir konut.

Bartın'ın köylerindeki bazı konutlarda yine ağaç kullanıldığı fakat tek inşaat malzemesinin ahşap olmadığı görülür. "Ağaç karkas mesken" adı verilen bu tip konutlarda, ahşap iskelet arasındaki boşluklar çevre koşullarına

bağlı olarak tuğla, taş, kerpiç, ağaç gibi malzemelerle doldurularak inşa edilmiştir (Tolun-Denker, 1977: 108). Bu tip evler genellikle günümüze daha yakın zamanlarda yapılmış olup, özellikle Ulus ve Arıt çevresindeki köylerde rastlanmaktadır (Foto: 27). Ağaç karkas evlerin de çoğunluğu iki katlı olarak inşa edilmiştir. Giriş katının bir tarafı avlu olarak kullanılırken, bir tarafı ahır olarak kullanılmaktadır. Avluda, ambar, erzak deposu gibi bölümler de bulunur. Buradan bir merdivenle üsk kata çıkılır. Evin üst katında ise odalar ve salon yer almakta olup oturmak amacıyla kullanılır.

İnceleme alanında yer alan konutlar yapı malzemesi bakımından değerlendirildiğinde sahada kısa mesafeler içinde değişiklik gösterdiği gibi bazen aynı köyde bile çeşitlilik olduğu görülür. Öyleki yanyana yer alan üç ev, ahşaptan, yığma tuğladan ve bu iki malzemenin karıştırılmasıyla inşa edilmiş olabilmektedir (Foto: 28).

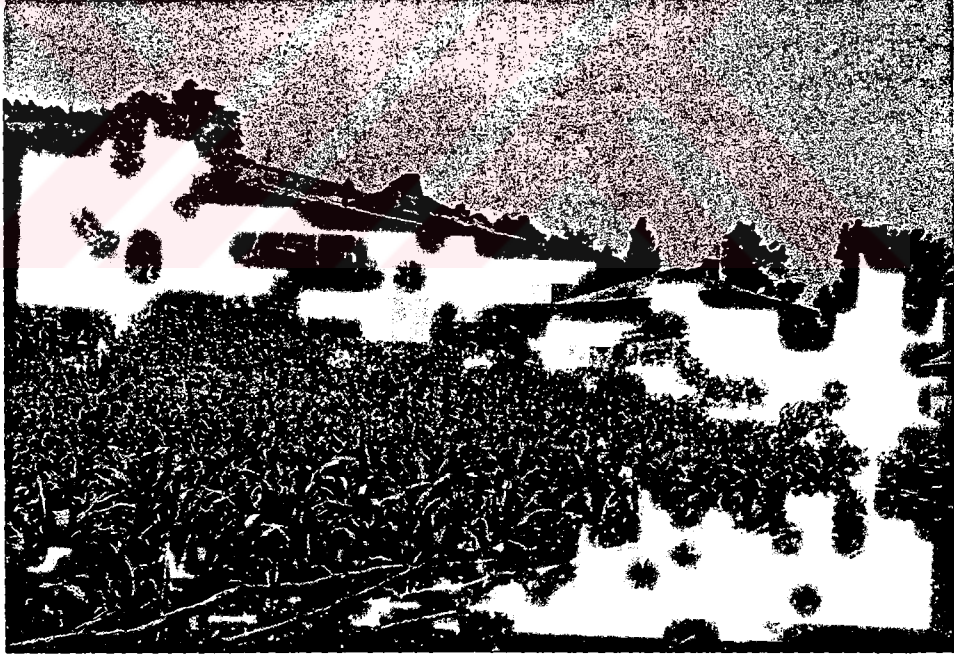

Foto: 28- Araştırma alanındaki köylerdeki konutların önemli bir kısmı ahşaptan inşa edilmekte iken günümüzde hemen her türü yapı malzemesi konutlarda kullanılmaktadır.

Kırsal kesimde yer alan evlerin bir çoğunda çevreden elde edilen ürünleri kurutabilmek amacıyla bir bölüme ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durum özellikle

iki katlı evlerde ön tarafa doğru küçük bir çıkıntının yapılmasına yol açmıştır (Foto: 28).

İnceleme alanındaki köylerde yapı malzemesi olarak yığma veya betonarme konutlara da rastlanmaktadır. Bu konutların büyük bir bölümü son yıllarda yurtdışında çalışan işçiler yada Amasra veya Zonguldak'taki kömür ocaklarından emekli olanlar tarafından yapılmıştır. Genellikle Bartın'ın güneyindeki vadi tabanı düzlüklerinde yer alan bu konutlar, çok katlı ve modern inşaat teknikleri kullanılarak inşa edilmiştir.

Sahadaki köylerde Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yapılan araştırmaya ve arazide yapılan anket verilerine göre konutların % 59,6'sı (13 750) ahşaptan yapılmıştır. Bunun yanında sahadaki konutların % 22,1'ini (5 113) yığma tuğladan ve 15,2'sini ise betonarme konutlar oluşturmaktadır (KHGM, 1981)

Kırsal kesimde yer alan konutlarda en dikkati çeken özelliklerden biri de oda sayısının çokluğudur. Sahadaki konutların çok büyük bir bölümü 2 ve daha çok odadan oluşmaktadır.

Sahada yer alan köylerin tamamına yakınında çatılar beşik örtü şeklindedir. Bu tip çatıların büyük bir kısmı kiremitle çok az bir kısmı da saç veya diğer malzemelerle örtülmüştür. Çatılar duvarları yağmurdan korumak amacıyla saçak yapacak şekilde inşa edilmiştir.

Kırsal kesimde yer alan konutlarda kullanılan dolgu maddesi bakımından değerlendirildiğinde ise şunlar belirtilebilir: Konutlarda dolgu maddesi olarak en çok tuğla kullanılır. Bunun yanında Kozcağz çevresindeki bazı köylerde briket; Amasra, Kurucaşile ve Bartın çevresindeki bazı köylerde ise ahşap, dolgu maddesi olarak kullanılır.

İnceleme alanındaki köylerde yer alan konutlarda hızlı bir gelişme yaşanmaktadır. Bunun en önemli sebebi halkın ekonomik durumunun giderek daha iyileşmesi ve ulaşım şartlarının kolaylaşmasıdır. Dolayısıyla yeni inşa edilen konutlar genellikle 3-4 katlı betonarme ve modern konutlardır.

Kırsal kesimde modern çok katlı konutların yapımında yurt dışındaki işçilerin önemli katkıları vardır (Üner, 1984: 18). Çünkü bu işçiler köylerindeki eski konutlarını yıkarak yerine, modern konutlar inşa etmektedirler. Bunun en güzel örneklerine Hasankadı köyünde ve Arıt çevresindeki bazı köylerde rastlanılabilir. Öyleki Hasankadı, yurt dışındaki işçilerin yatırımları ve özellikle modern konutlarıyla âdeta "Alamancı köyü" özelliğini almıştır (Yılmaz, 1991: 61).

Köylerde yapılan modern konutların eski tip konutlardan en önemli farkı, yapı malzemesi olarak ahşap kullanımının azalması ve daha çok katlı olarak yapılmış olmasıdır. Ayrıca yeni yapılan konutların birçoğunda ahır ya yoktur ya da evin hemen yanında inşa edilmiştir.

2.1.4.3. Kasabalardaki Konutlar

Diğer özelliklerde olduğu gibi konutlar bakımından da kasabalar köy ile şehir arasında geçiş özelliğine sahiptir. Bu sebeple kasabalarda hem köylerde görülen konut tiplerine hem de şehirde görülen konut tiplerine rastlanmaktadır.

Kasabalardaki eski konutların çoğunluğunu ahşap konutlar oluşturur. Ancak özellikle son yıllarda ahşap konutlar ile betonarme, çok katlı modern konutlar içiçe geçmiş durumdadır.

Kasabalar arasında da bu özellik bakımından farklılıklar vardır. Örneğin; Kozcağz kasabasında ahşap konutların sayısı oldukça azdır. Buna karşın Ulus, Kurucaşile ve Amasra kasabalarında ahşap konutların sayısı daha fazladır. Sözü edilen kasabalarda ahşap konutların fazla olmasının en önemli sebebi buraların çevre koşullarının etkisinden henüz tam olarak kurtulamamış olmaları gelir. Bu kasabalar çevresinde ahşap malzemenin fazla bulunması kullanımının yaygın olmasına yol açmıştır. Diğer yandan Amasra ve Kurucaşile kasabaları çok eski bir tarihe sahiptir. Bu kasabalarda yer alan ahşap konutların çoğu ilk kuruldukları yıllardan kalmadır.

Kozcağız kasabası ise kuruluş bakımından daha yeni olduğundan buradaki konutlarda ahşap kullanma oranı daha düşüktür. Kozcağız'da tamamı ahşap malzemeden yapılmış konut sayısı çok azdır. Böylece Kozcağız kasabası doğal ortamın etkisinden biraz daha uzaklaşmış ve buradaki konutlar genellikle şehirdekilere benzemiştir. Buradaki konutların tamamına yakını sadece ikametgah olarak kullanılmaktadır.

2.1.4.4. Bartın Şehrindeki Konutlar

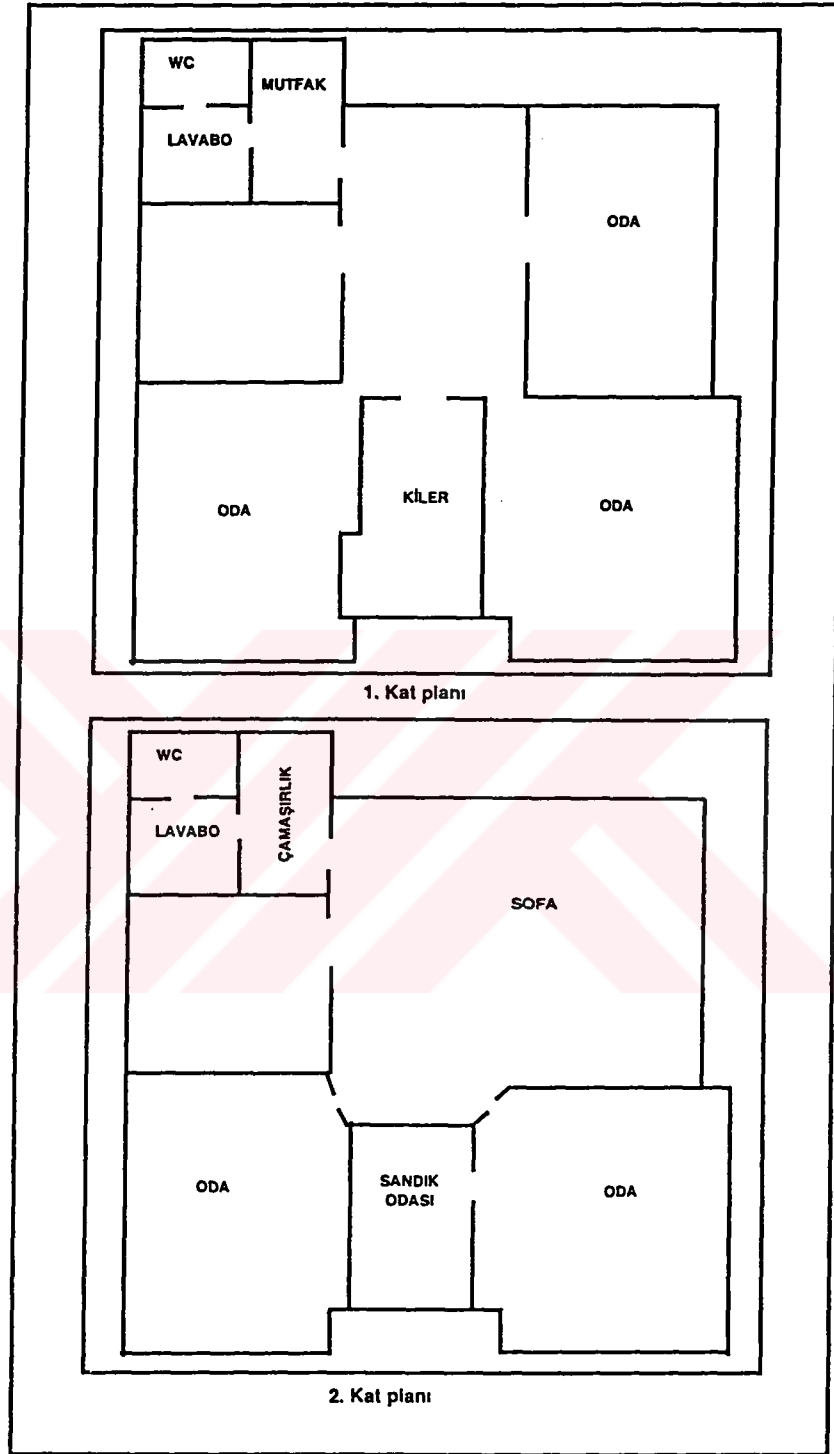
Bartın'da yer alan konutları başlıca iki bölüm hâlinde incelemek mümkündür. Bunlardan birincisi eski tip ahşaptan yapılmış Bartın evleri ikincisi çoğunluğu yığma tuğladan yapılmış çok katlı modern binalardır. Şehirde toplam 3300 kadar konut bulunmaktadır.

Eski Tip Bartın Evleri

Önceleri Bartın'da ahşaptan yapılmış çok sayıda bina bulunmaktaydı. Ancak günümüzde sayıları bir hayli azalmıştır. Binaların birçoğunun içinde oturan kimse olmadığı gibi birçoğu da bakımsızlıktan yıkılmaya yüz yutmuştur.

Foto: 29- Şehirde bulunan çok sayıdaki ahşap konutlardan bir görünüş.

Şekil: 3- Bartın şehrinde ahşap konutları genellikle iki veya üç katlıdır. Şehirde merkezindeki konutların zemin katları dükkan veya depo olarak kullanıldıklarından özel bir plânları yoktur. Ahşaptan yapılmış üç katlı bir evin birinci ve ikinci kat plânları.

Bartın'da ahşap konutlara genellikle şehrin ilk kurulduğu kesim olan Kemerköprü, Kırtepe, Okulak, Köyortası, Orta ve Demirciler mahallelerinde rastlanmaktadır (Foto: 29). Bunun yanında Gölbucağı ve Orduyeri mahallelerinin bazı kesimlerinde de az sayıda ahşap konut bulunur.

Ahşap konutlar Osmanlı mimarisinin tipik örnekleri olup, büyük bir bölümü 18. yüzyılda ile 19. yüzyılın başlarında inşa edilmiştir Şehirde toplam 1 155 ahşap konutun 1088'i % 94,1'i 1974'den önce inşa edilmiştir. Şehirde yer alan ahşap konutların 516'sı 1979 yılında Kültür Bakanlığı tarafından tesbit ve tescil edilmiştir (Kemik, 1986: 177). Ancak tesbit edilen bu binaların korunması fikrine çeşitli amaçlarla karşı çıkılması üzerine 1981 yılında yeniden alınan bir kararla tescil edilen bina sayısı 285'e düşürülmüştür.

Bartın'da yapılan ahşap konutların yapımında en çok çam, abanoz, meşe, gürgen gibi ağaçlar kullanılmıştır.

Şehirdeki ahşap konutların plânları birbirine benzerlik göstermektedir (Şekil: 3). Şehirdeki ahşap konutların büyük bir bölümü 2 katlıdır. Ahşap konutlarda pencere sayısının çok olması dikkati çeken özelliklerden biridir. Pencereler, genellikle küçük bölmelerden oluşur ve birçoğu ilk yapıldığındaki özelliğini kaybetmiştir. Konutların, odaları geniş, salonları büyük ve tavanları yüksektir. Ahşap konutlarda yer alan bu büyük salonlara halk arasında dışar adı verilir. Bazı ahşap konutlarda haremlik ve selamlık kesimleri de bulunur. Ahşap konutların büyüklükleri genellikle 150-200 m² arasında değişir. Şehirde yer alan ahşap konutların zemin katlarına kulluk adı verilir. Burası genellikle hasat edilen tahılların depolandığı yerdir. Ahşap evlerin oda ve salonlarına genellikle çift kanatlı kapılarla girilir (Kemik, 1986: 221-224).

Genellikle 2, 3 ve 4 katlı olarak yapılan ahşap konutlarda oda sayısı da çoktur (Tablo: 17). Ahşap evlerin çatıları kırsal kesimdeki ahşap konutların çoğunda olduğu gibi beşik örtü şeklindedir.

Tablo: 17- Bartın'daki konutların taşıyıcı sisteme ve kat sayısına göre dağılımı.

Binadaki kat sayısı	Bina sayısı	İskelet	Yığma
Toplam	4602	1206	3396
1	1588	401	1187
2	1535	532	1003
3	909	263	646
4	434	7	427
5	133	2	131
6	1	1	-
7	-	-	-
8	-	-	-
9	-	-	-
10+	2	-	2

Bartın'da yer alan eski tip konutlardan yıkılanların yerine yenisi yapılmamakta, bunların yerine çok katlı betonarme binalar inşa edilmektedir. Bu sebeple şehrin birçok yerinde eski tip ahşap konutlar ile yeni tip çok katlı modern binalar yanyana bulunur.

Şehirde yer alan ahşap konutların kırsal kesimde yer alanlardan en önemli farkları konutlarda eklentinin bulunmaması ve genellikle ikametgah olarak kullanılmasıdır. Bunun sebebi şehirde ekonomik faaliyet türünün kırsal kesimden farklı olmasıdır.

Kısaca belirtmek gerekirse; Bartın şehrindeki ahşap binaların büyük bir bölümü yıkılmış veya yıkılmaya yüz tutmuştur. Ancak bu konutların en azından geri kalanlarının korunması gereklidir. Çünkü şehirde yer alan ahşap binaların emsallerinden bir farkı yoktur. Bu sebeple sözü edilen konutlar siyasi çıkarlardan arındırılarak gerekli önlemler alınmalı ve turizme kazandırılmalıdır.

Yeni Tip Bartın Evleri

Bartın şehrinde özellikle 1980'li yıllardan sonra büyük bir şehirleşmeye sahne olmuştur. Bundan sonra yapılan evlerin tamamına yakını çok katlı ve betonarme binalardır.

Şehirdeki ilk betonarme binanın Piryancılar yamasında yapıldığı belirtilmektedir. Bartın'lılar ahşap binalara o kadar alışkındır ki, şehirde ilk betonarme binaların yapımı gazete yazılarına bile konu olmuştur (Özener, 1988: 4).

Şehir çevresinde kereste bol ve ucuzdur. Diğer yandan iklim nedeniyle yörede nem fazladır. Bu sebeplerle 18., 19. yüzyıllar ile 20. yüzyılın başlarında inşa edilen konutlarda ahşap çokça kullanılmıştır. Buna karşın 20. yüzyılın ortalarından itibaren ülkemizin diğer yerlerinde olduğu gibi bina inşasında, ahşabın, yerini taş ve beton yapı malzemesi almaya başlamıştır. Böylece taş ve betonun yapı malzemesi olarak kullanıldığı çok katlı ve modern binalar, şehrin çeşitli kesimlerine hızla yayılmıştır. Halen de apartman tabir edilen bu tip konutların yapımı hızla devam etmektedir.

Foto: 30- Şehrin yeni gelişme alanlarında modern ve çok katlı konutların sayısı giderek artmaktadır. Bunların büyük bir bölümü kooperatifler aracılığıyla inşa edilmektedir.

Bartın'ın hemen her mahallesinde yeni tip binalara rastlanmakta ise de özellikle Kemerköprü, Aladağ, Orduyeri ve Tuna mahallelerinde çok katlı modern binaların sayısı daha fazladır (Foto: 30). Bu mahallelerden özellikle güneyde yer alan Kemerköprü ve Aladağ ile kuzeydoğudaki Orduyeri mahalleleri Bartın şehrinin yeni gelişme sahalarıdır.

Şehirde yer alan çok katlı modern binalar, betonarme veya yığma tuğladan inşa edilmektedir. Bu tip konutlarda artık doğal çevre koşullarının etkisinin büyük ölçüde ortadan kalktığı görülür. Şehirde yer alan çok katlı binaların plânlarında ise birlik yoktur. Dolayısıyla konut plânları insanların ekonomik durumlarına, arsanın büyüklüğüne ve insanların zevklerine göre çok çeşitli biçimde olabilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
NÜFUS COĞRAFYASI

3.1. NÜFUS ÖZELLİKLERİ

Nüfusun, miktarı, artışı, azalışı ve çeşitli özelliklerinin tesbiti, bir yerde yaşayanların ihtiyaçlarının plânlamasında önemlidir. Diğer yandan nüfusun hepsi tüketici olduğu hâlde, sadece bir kısmı üretime doğrudan katılmaktadır. Bu sebeplerle nüfusun farklı özelliklerinin ortaya çıkarılması önemli bir husustur.

Coğrafya araştırmalarında, insan ile doğal ortam arasındaki karşılıklı etkileşim incelenir. Bu sebeple bütün coğrafi çalışmalarda nüfus önemli bir yere sahiptir.

Coğrafya'da nüfus konusu incelenirken genellikle, nüfusun miktarı, dağılışı ve çeşitli özellikleri yanında; nüfus ile başka elemanlar arasındaki karşılıklı ilişkiler üzerinde de durulur. Yer yüzünde insanların dağılışı ve bu dağılışa sebep olan faktörler ile insanların doğal çevre üzerindeki etkilerinin araştırılması beşerî coğrafya çalışmalarında üzerinde durulan konuların başında gelir. Dolayısıyla bu çalışmada önce nüfusun tarihî dönemlerden günümüze kadar olan gelişimi belirtilecek daha sonra da çeşitli yönleriyle nüfus özellikleri ele alınacaktır.

Araştırma alanındaki nüfus özellikleri incelenirken, ülkemizde ilk nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılından 1990 yılına kadar düzenli olarak yapılan nüfus sayımı sonuçları, veri olarak kullanılmıştır. Sahadaki nüfusun özelliklerini ortaya koyabilmek için, yerleşim birimleri, coğrafi kriterler dikkate alınarak kırsal, kasaba ve şehir olarak değerlendirilmiştir. Buna göre, köyler kırsal yerleşmesi olarak kabul edilmiştir. Nüfusu 2 000 ile 20 000 arasında olan yerleşim birimleri kasaba başlığı altında incelenmiştir. Kasabalar, nüfusları 2 000'den az olduğu sayım yılına kadar, kırsal yerleşmeleri içinde, daha sonraki yıllarda ise kasaba başlığı altında ele alınmıştır. Bartın il merkezi ise nüfusu 20 000'den fazla olana kadar kasaba (1975 yılına kadar), daha sonraki yıllarda şehir yerleşmesi olarak ele alınmıştır. Ancak zorunlu hâllerde sahadaki idari bölünüşten de söz edilmiştir.

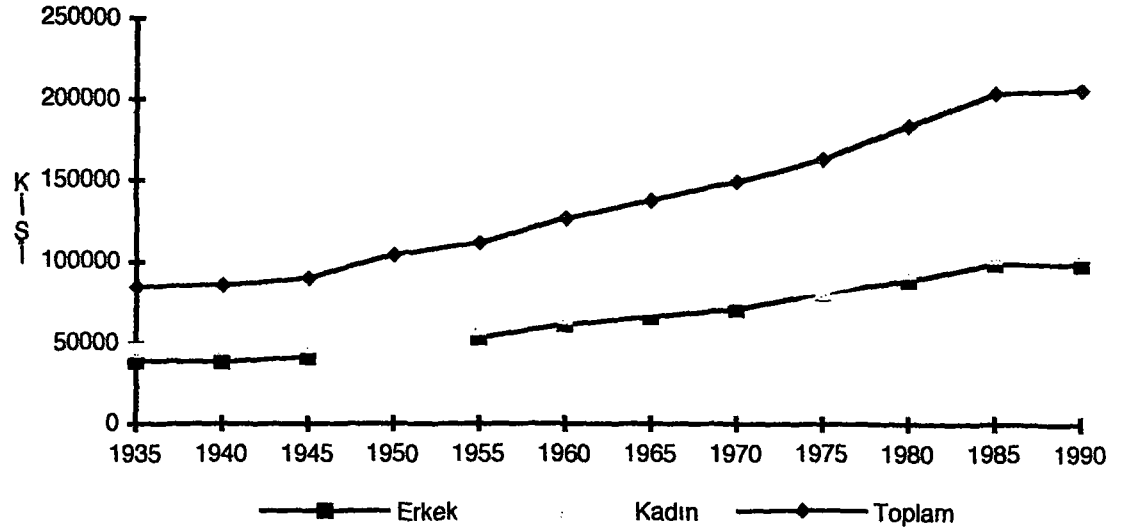
3.1.1. Nüfusun Gelişimi ve Nüfus Hareketleri

Bartın ilinde nüfusun bugünkü durumunu ortaya koyabilmek için tarihî devirler içindeki nüfus durumunun bilinmesi ve değerlendirmelerin ona göre yapılması daha uygun olacaktır. Ancak inceleme alanının geçmiş dönemlerdeki nüfus sayısı hakkında ayrıntılı bilgiler bulunmamaktadır. Konuyla ilgili ilk kaynaklar 16. yüzyılda yayınlanmış tahrir defterleridir. Sahada bu tarihlerdeki toplam nüfus, her hanede yaşayan insan sayısının 5 kabul edilmesiyle hesaplanmıştır (Göyünç, 1979: 322). Buna göre, inceleme alanındaki 123 çiftlik ve 55 köyde bulunan toplam 567 hanede yaşayan toplam nüfusun 2 835 kişi olduğu anlaşılmıştır (Tapu Kadastro Arşivi, 547 nolu Tahrir Defteri, say: 143-157; 123 nolu Mufassal Defter, say: 200-210).

Osmanlı Dönemi'nde ilk nüfus sayımı 1831 yılında yapılmıştır. Bu sayımdaki temel amaç; memleketteki asker sayısının, vergi verenlerin, Müslüman ve gayri müslim nüfusun ne kadar olduğunu tesbit etmektir. Söz konusu sayımda inceleme alanındaki Bartın, Amasra ve Ulus'a ait nüfus değerleri bulunmaktadır. Buna göre; sahadaki toplam 16 656 askerin, 7 135'inin Bartın'da, 6 411'inin Amasra'da ve 3 110'unun ise Ulus'da bulunduğu tesbit edilmiştir (Kara, 1831: 143).

Tablo: 18- Bartın'da sayım yıllarına göre nüfus durumu (1935-1990).

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
1935	38 801	46 030	84 831
1940	38 459	46 888	85 347
1945	41 344	48 549	89 893
1950	-	-	103 662
1955	53 266	58 926	112 192
1960	61 341	66 017	127 358
1965	65 746	71 710	137 456
1970	71 048	78 588	149 636
1975	81 471	81 910	163 381
1980	88 946	95 095	184 041
1985	99 738	104 529	204 267
1990	99 201	106 633	205 834

Grafik: 3- Bartın ilinde kadın-erkek ve toplam nüfusun gelişimi.

Ülkemizde yapılan ilk nüfus sayımı olan 1927 Genel Nüfus Sayımında köyler bazında bilgiler yoktur. Bu tarihte Bartın'ın nüfusu 64 130 kişiden oluşmaktadır. Bartın'da 1935'den günümüze kadar geçen zaman içinde nüfus sürekli olarak artış göstermiştir (Tablo: 18).

Bartın'nda sözü edilen dönemde nüfus artış hızı ‰ 177,3'dür. Bu değeri çevrede yer alan bazı iller ve Türkiye geneli ile karşılaştırıldığında şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır* (Tablo: 19):

Tablo: 19- Bartın ilinde nüfus artışının bazı iller ve Türkiye geneli ile karşılaştırılması.

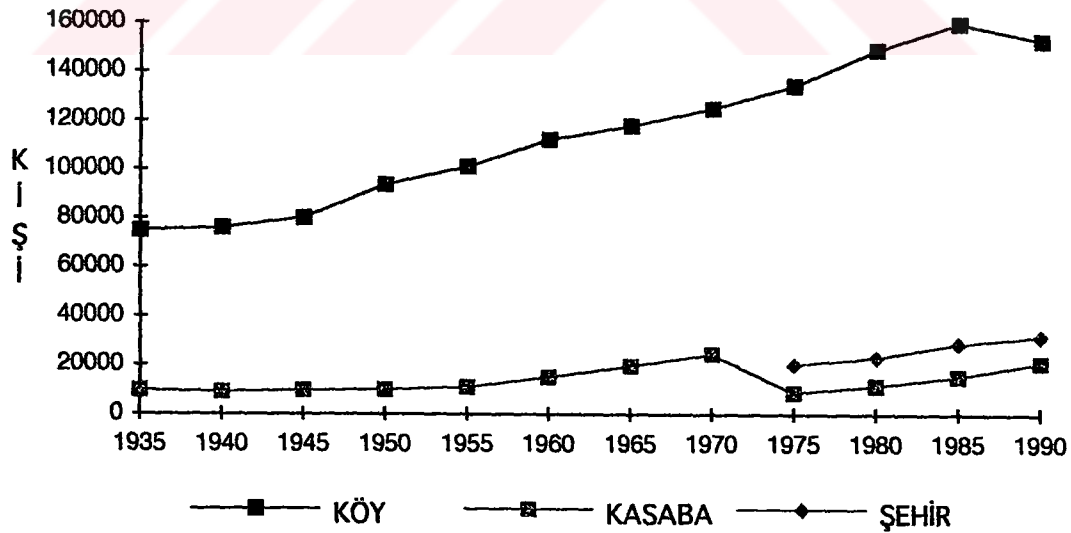
	1935	1990	Artış miktarı	Artış Hızı (‰)
Bartın	84 831	205 834	12 1003	177,3
Zonguldak	173 549	653 739	480 190	265,2
Karabük	56 980	213 987	157 007	264,6
Kastamonu	361 191	42 3611	62 420	31,88
Türkiye	16 158 018	56 473 035	40 315 017	250,3

* Nüfus artış hızlarının hesaplanmasında DİE tarafından da kullanılan üssel nüfus artış formülü ($P_n = P_0 \times e^{rn}$) kullanılmıştır (P_n = hesaplanacak son nüfus sayımı miktarını, P_0 = hesaplamada kullanılacak olan ilk nüfus sayımı miktarını, n iki tarih arasındaki yıl olarak süreyi, r = yıllık nüfus artışını ve e = logaritmik değeri ifade eder.

Buna göre verilen değerler içinde nüfus artış hızının en fazla olduğu yerler Zonguldak ve Karabük'tür. Öyleki buralardaki artış hızı Türkiye ortalamasından daha fazladır. İnceleme alanı olan Bartın'da 1935'den 1990'a kadar olan 55 yıllık dönemde nüfus yaklaşık ikibuçuk kat artmıştır. Tablo'da da görüldüğü gibi Bartın'ın bu dönemdeki nüfus artış hızı Zonguldak ve Karabük'ten hem de Türkiye'nin artış hızından daha düşük bir değer gösterir. Buna karşın Kastamonu'nun sözü edilen dönemdeki nüfus artış hızı sadece % 31,88'lik bir değere sahiptir. Bu değer bu kadar düşük olmasının sebebi, Kastamonu'nun aşırı derecede göç vermesidir. Çünkü Kastamonu ülkemizin en çok göç veren illerinden birisidir (Hoşgör, 1992: 11; Atalay, 1994: 297).

Daha önce Bartın'da nüfusun sürekli bir artış gösterdiği belirtilmişti. Ancak nüfus artışı dönemler arasında farklı oranlarda olmuştur (Tablo: 20).

Bartın'da sayım dönemleri boyunca en düşük artış hızı 1935-1940 devresi boyunca olmuştur. Bu dönemde nüfus sadece 516 kişi artmış olup nüfus artış hızı % 1,21 olmuştur. Daha sonra nüfus artış miktarı yaklaşık 9 kat daha fazladır. Böylece 1940-1945 yılları arasında nüfus artış hızı % 10,4'e ulaşmıştır.

Grafik: 4- Bartın'da köy-kasaba ve şehir nüfusunun gelişimi.

İnceleme alanının en fazla nüfus artış hızına 1945-1950 yılları arasındaki dönemde ulaşılmıştır. Bu dönemde Bartın'daki nüfus artış hızı %

28,5'dir. Bu dönemde nüfus artış hızının bu kadar fazla olmasının temel sebebi yörede madenlere işçi alımının başlanmasıdır. Çünkü sözü edilen dönemde Batı Karadeniz Kömür İşletmesi yeni kurulmuş ve açılan kömür ocaklarına çok sayıda işçi alınmaya başlanmıştır. Şüphesiz bu artışta doğum oranlarının fazla olmasının da etkisi vardır.

Tablo: 20- Bartın'da nüfusun sayım dönemlerine göre artışı ve yıllık artış hızları.

Sayım Dönemleri	Artış Miktarı (Kişi)	Artış hızı (%)
1935-1940	516	1,21
1940-1945	4546	10,4
1945-1950	13 769	28,5
1950-1955	8 530	15,8
1955-1960	15 196	25,4
1960-1965	10 098	15,3
1965-1970	12 180	17,0
1970-1975	13 745	17,6
1975-1980	20 660	23,8
1980-1985	20 226	20,9
1985-1990	1 567	1,53

Bartın'da 1950-1955 yılları arasında nüfus artış hızı bir önceki dönemin yaklaşık yarısı kadardır. Bu dönemde nüfus artış hızı % 15,8'dir. Daha sonraki sayım dönemlerinde nüfus artış hızı az çok farklılıklarla sürekli olarak artmıştır. İnceleme alanında nüfus artış hızının yüksek olduğu bir dönem de 1975-1980 yılları arasındır.

İnceleme alanında en düşük nüfus artışının 1935-1940 yılları arasındaki dönem olduğu belirtilmişti. 1985-1990 döneminde de nüfus artış hızının düşük olduğu dikkati çekmektedir. Bu dönemde nüfus artış miktarı 1 567 kişi olup nüfus artış hızı sadece % 1,53 kadardır. Sözü edilen dönemde nüfus artış hızının fazla olmasının temel sebebi yöreden diğer illere ve yurt dışına yapılan göçlerdir. Yukarıda belirtildiği gibi sahada nüfus artış hızının fazla olduğu 1945-1950 döneminde BKİ açılması dolayısıyla madende çalışmak üzere işçi

alımının etkili olduğu belirtilmişti. Bu durumun tam tersi olmak üzere son yıllarda madene işçi alımı çok azalmış hatta son 5 yıldır işçi alımı yapılmamıştır. Böylece kömür ocaklarına işçi alımı göçü önlemekteydi. Buralara işçi alınmaması sonucu nüfus azalmaya başlamıştır.

Buraya kadar toplam nüfus artışı ile ilgili olarak verilen bilgiler değerlendirilirse, Bartın'daki nüfus artışlarında bazı dönemleri ayırt etmek mümkündür. Buna göre Bartın'da nüfus, en fazla 1945-1950 ile 1975-1980 dönemlerinde artış göstermiştir. Buna karşılık 1935-1940 dönemi ile 1985-1990 yılları arasında nüfus artış hızları düşük olmuştur.

3.1.1.1. Kır Nüfusu

Ülkemizde ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmasına karşın, köyler bazında nüfus bilgisi 1935'ten itibaren verilmeye başlamıştır. Sahadaki kır nüfusu değerlendirilirken kasaba ve şehir dışında yaşayanların 1935 ile 1990 yılları arasındaki nüfusları esas alınmıştır.

Tablo: 21- İnceleme alanında kır nüfusunun sayım yıllarına göre durumu (1935-1990).

Yıllar	Erkek	Kadın	Toplam
1935	34 207	40 852	75 059
1940	34 313	41 903	76 216
1945	36 788	43 479	80 267
1950	-	-	93 800
1955	47 620	53 537	101 157
1960	53 498	58 752	112 250
1965	55 399	62 380	117 779
1970	57 725	67 312	125 037
1975	65 475	68 845	134 320
1980	70 063	78 993	149 056
1985	75 456	84 262	159 718
1990	71 192	81 570	152 762

İnceleme alanında kır nüfusunun sayım yıllarına göre durumu incelendiğinde artış miktarının bazı dönemler hariç fazla olmadığı görülür.

Sahada 1935 yılında kır nüfusu toplam 75 059 kişidir. Bu değer toplam nüfusun % 88,5'ini oluşturmaktadır.

Bartın'daki kır nüfusu sürekli olarak artış göstermesine karşın artış miktarı ve artış hızı dönemler arasında farklı olmuştur (Gafik: 4). 1935 yılında toplam kır nüfusu 75 059 kişi iken 1 157 kişilik artışla bu değer 1940 yılında 76 216 kişiye ulaşmıştır. Aynı dönemde kır nüfusunun artış hızı ise ‰ 3,06'dır.

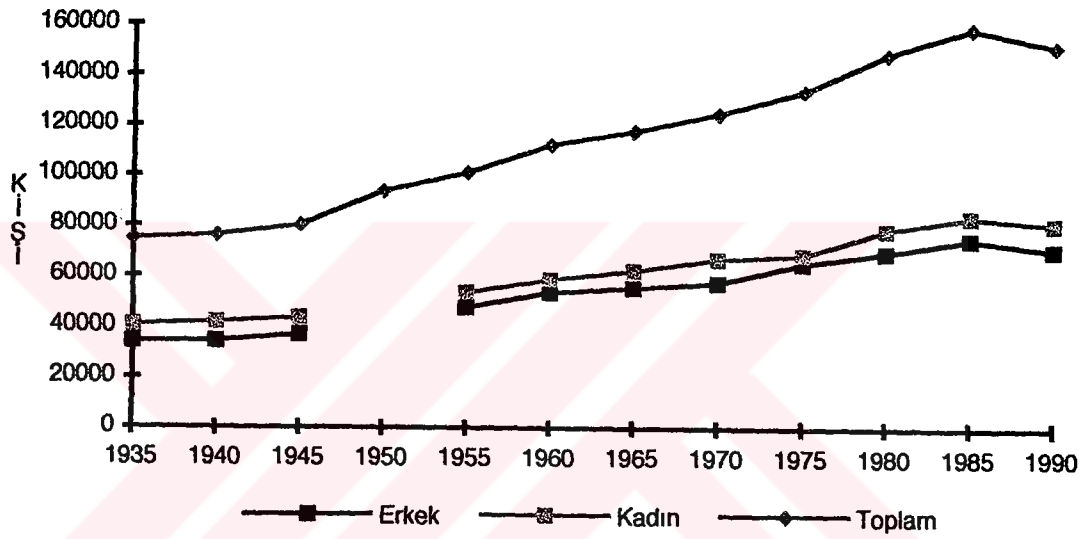
Tablo: 22- Bartın'da kır nüfusunun sayım dönemlerine göre artış-azalış miktarı.

Sayım dönemi	Erkek	Kadın	Top. Artış miktarı	Artış (‰)
1935-1940	106	1 051	1 157	3,06
1940-1945	2 475	1 576	4 051	10,4
1945-1950	-	-	13 533	31,2
1950-1955	-	-	7 327	15,0
1955-1960	5 878	5215	11 093	20,9
1960-1965	1 901	3 628	5 529	9,62
1965-1970	2 326	4 932	7 258	12,0
1970-1975	7 750	1 533	9 283	14,3
1975-1980	4 588	10 148	14 736	20,8
1980-1985	5 393	5 269	10 662	13,8
1985-1990	-4 264	-2 692	-6 956	-8,9

1940-1945 döneminde toplam artış 4 051 kişi ve artış hızı 10,4'dür. Bartın kır nüfusunda en hızlı artış 1945-1950 sayım devresinde ‰ 31,2'lik değerle olmuştur. Bu dönemde nüfus artışının fazla olmasının en önemli sebebi, önceki yıllarda II. Dünya Savaşı'nın etkisiyle silah altında tutulanların geri dönmüş olmasıdır. Ayrıca bu çevrede açılan kömür ocaklarına çalışmak üzere gelenler de nüfus artışının fazla olmasına sebep olmuştur. Esasen bu durumun daha iyi açıklanabilmesi için kadın ve erkek nüfusta bu devredeki artışların ayrı ayrı incelenmesi gerekir. Ancak 1950 yılı itibariyle nüfusun cinsiyet bilgilerinin bulunmaması böyle bir yorumu desteklememize engel olmaktadır.

Bartın'da 1950-1955 döneminde de kır nüfusu artışına devam etmiştir. Bu

dönemde toplam artış miktarı 7 327 kişi, artış oranı ise ‰ 15,0'dır. Bu dönemde bir önceki sayım dönemine göre nüfus artış oranı yarı yarıya düşmüştür. Kır nüfusu daha sonraki devrelerde de artış göstermiştir. 1955-1960 devresinde kır nüfusu ‰ 20,9'luk bir oranla toplam 11 093 kişi artmıştır. Kır nüfusu 1960-1965 devresinde daha az bir artış göstermiştir. Çünkü bu devrede artış miktarı bir önceki dönemin artışının yarısından daha az bir değere sahiptir. 1960-1965 devresinde kır nüfusu artış hızı ‰ 9,62 olmuştur.

Grafik: 5- Bartın'da kır nüfusunun gelişimi.

1965-1970 devresinde kırsal nüfus artış hızı ‰ 12,0 ve 1970-1975 devresinde ise ‰ 14,3'lük bir değer göstermiştir. Bu dönemleri takip eden 1975-1980 devresinde de kır nüfusunun artış hızı yüksek bir değer gösterir (‰ 20,8). Hatta bu dönem kır nüfusunun miktar olarak en çok artış gösterdiği (14 736) devredir. Bartın'da kır nüfusu 1980-1985 yılları arasında da ‰ 13,8'lik artış hızına sahiptir. Ancak sahada 1985-1990 devresinde kır nüfusu ilk defa azalma göstermiştir. Bu devrede kır nüfusunda toplam 6 956 kişilik bir azalma olmuştur. Kır nüfusunun bu dönemdeki artış hızı ‰ -8,9'dur. Aynı dönemde hem kadın hem de erkek nüfusta azalma görülmüştür. Dolayısıyla önceleri sadece erkekler çalışmak üzere çeşitli yerlere göç ettikleri hâlde son dönemlerde artık kadınlar da önemli ölçüde göçe katılmaktadır. Diğer yandan

1985'den itibaren Kumluca, 1990 yılı itibariyle de Kurucaşile, Arıt ve Abdipaşa nüfusları kasabalar nüfusu içinde değerlendirilmiş olup kır nüfusunun aşırı derecede azalmış olarak görünmesine sebep olmuştur.

Yukarıda belirtildiği gibi inceleme alanında kırsal nüfusun fazla artış gösterdiği üç dönem vardır. Bunlardan birisi 1945-1950 devresi, ikincisi 1955-1960 devresi üçüncüsü ise 1975-1980 arasındaki devredir. Bunlardan özellikle 1945-1950 devresinde kır nüfusunun en fazla artış hızına sahip olduğu görülmektedir.

Ülkemizde 1950 yılına ait nüfus sayımında cinsiyet oranları belirtilmemiştir. Dolayısıyla kırsal nüfus içinde kadın nüfusun mu yoksa erkek nüfusun mu daha fazla arttığı ve bunun sebebinin ayrıntılarıyla ortaya konulması mümkün olmamıştır. Ancak muhtemelen bu devredeki nüfus artışının büyük bir bölümü erkek nüfusta olmalıdır. Çünkü bu yıllarda hem II. Dünya savaşı dolayısıyla silâh altındaki erkekler geri dönmüş; hem de çevrede açılan bazı kömür ocaklarına işçi alımı yapılmıştır.

Kır nüfusunun cinsiyete göre artış durumları incelendiğinde; hem erkek hem de kadın nüfusta belirgin artışın olduğu görülür. Tablo 23'de de belirtildiği gibi erkek nüfus özellikle 1955-1960 ve 1970-1975 devrelerinde daha hızlı bir artış göstermiştir. Buna karşın kadın nüfus ise yine 1955-1960 devresi ile 1975-1980 yılları arasındaki dönemde hızlı bir artış göstermiştir. Öyleki bu dönemlerden özellikle 1955-1960 devresi hem kadın hem de erkek nüfusun hızlı artış gösterdiği bir zaman dilimidir. Diğer yandan 1940-1945 ve 1965-1970 devrelerinde erkek nüfusu kadın nüfusun iki katı kadar artış göstermiştir. 1970-1975 devresinde ise yine erkek nüfus kadın nüfustan yaklaşık 6 kat daha hızlı artış göstermiştir. İnceleme alanında kırsal nüfusun cinsiyet durumunda dikkati çeken bir diğer husus ise, 1960-1965 ile 1975-1980 devrelerinde, kadın nüfus artış hızının erkek nüfus artış hızından yaklaşık iki kat kadar fazla olmasıdır. Bunun en önemli sebebi, 1960'lı yıllardan itibaren ülkemizden yurt dışına yapılan işçi göçüdür. Çünkü bu göçe katılanların hemen hemen tamamını erkekler oluşturmaktaydı.

Tablo: 23- Bartın'da sayım yıllarına göre kırsal kadın-erkek nüfusu ve kır nüfusunun toplam nüfus içindeki payları.

Sayım yılı	Erkek	%	Kadın	%	K.Toplam	T.N.İç.payı(%)
1935	34 207	45,5	40 852	54,5	75 059	88,5
1940	34 313	45,0	41 903	55,0	76 216	89,3
1945	36 788	45,8	43 479	54,2	80 267	89,3
1950	-	-	-	-	93 800	90,5
1955	47 620	47,1	53 537	52,9	101 157	90,2
1960	53 498	47,7	58 752	52,3	112 250	88,1
1965	55 399	47,0	62 380	53,0	117 779	85,7
1970	57 725	46,1	67 312	53,9	125 037	83,5
1975	65 475	48,7	68 845	51,3	134 320	82,2
1980	70 063	47,0	78 993	53,0	149 056	81,0
1985	75 456	47,2	84 262	52,8	159 718	78,2
1990	71 192	46,6	81 570	53,4	152 762	74,2

Türkiye'nin hemen her tarafından 1960'lı yıllardan itibaren yurtdışına büyük bir erkek nüfus göçü yaşanmıştır. Ancak yurtdışına gidenlerin büyük bir bölümü ülkemizdeki maden ocakları çevresindeki yerleşmelerden olmuştur. Çünkü gidenlerin büyük bir bölümü maden işçisi olarak gitmiştir. Bu sebeple daha önce bulundukları yerlerdeki maden ocaklarında çalışarak tecrübe kazananlar yurt dışına gidenler içinde ilk sıraları almışlardır. Böylece bir kısmı çalışmakta oldukları kömür ocaklarından ayrılmak suretiyle yurt dışına gitmişlerdir. Şüphesiz bunların sayısını kesin olarak tesbit etmek mümkün olmamıştır. Ancak arazide yapılan mülakat ve anketler ile daha önce Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yapılan envanter çalışmaları bu düşüncüyü doğrulamaktadır. Keza Bartın ve çevresinden yurt dışına gidip de orada (özellikle ilk yıllarda gidenlerden) maden işçiliği dışında çalışanların sayısı oldukça azdır.

Ülkemiz genelinde olduğu gibi inceleme alanından da yurt dışına gidenlerin büyük bir bölümünü kırsal kesim insanları oluşturur. Kesin olmamakla birlikte elde edilen verilere göre sahadan yurt dışına giden aile

sayısı ikibinden, insan sayısı ise onbinden fazladır. Yurt dışı göçleri önceleri sadece erkek nüfus göçü şeklinde olmuş daha sonra insanların yanlarına eş ve çocuklarını da götürmeleriyle devam etmiştir. Yurt dışına yapılan göçlerin en fazla olduğu dönem 1960-1980 yılları arasındaki dönemdir. Bu tarihten sonra ülkelerin girişleri zorlaştırmaları sebebiyle göçler oldukça azalmış, ancak evlilik gibi nedenlerle sınırlı ölçüde devam etmektedir (bak. sayfa: 164-169).

Tablo: 24- Köy, kasaba ve şehir nüfusunun toplam nüfus içindeki oranları.

Yıl	Köy	%	Kasaba	%	Şehir	%
1935	75 059	88,5	9 772	11,5	-	-
1940	76 216	89,3	9 131	10,7	-	-
1945	80 267	89,3	9 626	10,7	-	-
1950	93 800	90,5	9 862	9,51	-	-
1955	101 157	90,2	11 035	9,84	-	-
1960	112 250	88,1	15 108	11,9	-	-
1965	117 779	85,7	19 677	14,3	-	-
1970	125 037	83,6	24 599	16,4	-	-
1975	134 320	82,2	8 813	5,39	20 248	12,4
1980	149 056	81,0	11 615	6,31	23 370	12,7
1985	159 718	78,2	15 585	7,63	28 964	14,2
1990	152 762	74,2	21 098	10,3	31 974	15,5

Tablo 24'de görüldüğü gibi kır nüfusunda 1985 yılına kadar sürekli artış görülmüştür. Kır nüfusunun toplam nüfus içindeki payı 1955 yılına kadar artmış, bu tarihten itibaren azalmaya başlamıştır. Kır nüfusunun toplam nüfus içindeki en yüksek değere ulaştığı yıl ise 1950 yılıdır. Öyleki 1950'li yıllar ülkemizde kırsal kesimden şehirlere göçün belirgin bir şekilde artış gösterdiği, yani şehirleşmenin başlangıç yılları kabul edilmektedir (İsbir, 1991: 38 ve Atalay, 1994: 291). Bu sebeple ülke genelinde olduğu gibi inceleme alanında da kır nüfusu 1950'li yıllardan itibaren azalmaya başlamıştır.

İnceleme alanında 1935 yılından itibaren nüfuslarına göre ortalama köy

büyükliklerinin 1990 yılına kadar devamlı arttığı görülmektedir (Tablo: 25). Buna göre, 1935 yılında köy başına düşen ortalama nüfus 314 iken daha sonra bu değer giderek artmış ve 1965'de 483 kişiye 1985'de ise 629 kişiye yükselmiştir. Ancak bu değer 1990 yılında düşüş göstermiş ve 599 kişi olarak hesaplanmıştır.

Tablo: 25- Sayım yılları itibariyle nüfuslarına göre ortalama köy büyüklükleri.

Yıllar	Ortalama Köy nüfusu
1935	314
1940	319
1945	337
1950	396
1955	423
1960	466
1965	483
1970	504
1975	529
1980	587
1985	629
1990	599

Ortalama köy nüfusu büyüklüğünün 1990'da düşmesi bu tarihte köy nüfusunun azalmaya başladığını yani kırsal kesimden göçler olduğunu gösterir. Diğer yandan 1990 yılında Kurucaşile, Arıt ve Abdipaşa gibi yerleşmelerin kır nüfusundan çıkarılarak kasaba nüfusu içinde ele alınması bu değerın düşük çıkmasında etkili olmuştur.

Daha önce de belirtildiği gibi kır nüfusunda 1985 yılına kadar genel olarak bir artış söz konusudur. Ancak kır nüfusu artışı köyleri tek tek ele alıp incelendiğinde köyler arasında farklılıklar olduğu anlaşılmaktadır. Yani bazı dönemlerde köylerden bir kısmının nüfuslarında önemli ölçüde azalmalar olmuştur. Buna karşın diğer bazı köylerin nüfusunun belirgin bir şekilde artması, kır nüfusunun da genel olarak artmasına sebep olmuştur.

İnceleme alanındaki ortalama köy nüfus artış hızından fazla ve az artan köyler incelendiğinde yıllar arasında bazı farklar ortaya çıkar. Örneğin, 1935-1940 yılları arasında inceleme alanında yer alan köylerin 114'ünde nüfus artış hızı, toplam kır nüfusu artış hızından (% 3,06) yüksek; 116'sında ise kır nüfusu artış hızından daha düşüktür.

Daha sonraki sayım yıllarına göre, kır nüfusu artışından az ve fazla artış gösteren köyler tablo 'da belirtilmiştir. Buna göre yedi sayım yılında köylerin yarısından çoğunda nüfus artış hızının genel olarak kır nüfus artış hızından yüksek bir değer gösterdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 25'de, 1985-1990 döneminde köyler nüfusunda genel olarak bir azalmanın olduğu dikkati çekmektedir. Aynı dönemde köyler tek tek ele alındığında ise sadece 89 köyün nüfus artış hızı kır nüfusu artış hızından daha düşük, 163 köyün nüfus artış hızı ise kır nüfus artış hızından daha yüksek bir değer göstermiştir.

İnceleme alanında yer alan köylerden sadece bir tanesinin 1935 yılındaki nüfusu ile 1990 yılındaki nüfusu eşittir. Bartın merkeze bağlı Şiremirtabaklar köyünün iki sayım yılında da nüfusu 231 kişidir. Aslında 55 yıllık süre içinde bu köyün nüfusu bazı dönemlerde daha yüksek rakamlara ulaşmıştır. Ancak son sayım yılı itibarıyla nüfusu ilk verilen değere düşmüştür.

Sahada yer alan köylerden 15 tanesinin 1990 yılı nüfusları 1935 yılı nüfuslarından daha az bir değere sahiptir. Bu köylerin büyük bir bölümü (6 tanesi) Kurucaşile ve Ulus'a (5 tanesi) bağlı köylerdir. Şu hâlde sözü edilen birimlere bağlı köyler nüfusunda belli oranlarda azalma görülmektedir. Bu kesimlerde kır nüfusunun azalmasının sebebi, sahanın dağlık olması dolayısıyla tarım arazilerinin az olmasına bağlı olarak insanların geçim kaynaklarını temin etmelerinin giderek zorlaşmasıdır. Çünkü tarım arazileri, giderek artan nüfusu besleyememektedir. Böylece bu köylerden insanlar göç etmektedir.

Tablo: 26- Sayım yılları itibariyle köylerin, kır nüfus artışına göre nüfus artış ve azalışları.

Sayım devresi	K.n.artış mik	Nüf.artış.hızı	K.nüf.az artan	K.n.çok artan
1935-1940	1 157	3,06	114	116*
1940-1945	4 051	10,4	124	104
1945-1950	13 533	31,2	117	120
1950-1955	7 327	15,0	107	128
1955-1960	11 093	20,9	135	100
1960-1965	5 529	9,62	128	109
1965-1970	7 258	12,0	131	110
1970-1975	9 283	14,3	118	129
1975-1980	14 736	20,8	133	121
1980-1985	10 662	13,8	145	106
1985-1990	-6 956	-8,9	163	89

* Kır nüfusuna göre az ve çok artan köyler incelenirken, toplam köy sayısının 267 olmadığı görülmüştür. Bu durum o sayım yılı itibariyle nüfus bilgisi bulunan köylerin dikkate alınmasından kaynaklanmaktadır.

Köy nüfusları incelendiğinde toplam 224 köyün nüfuslarının ilk sayıma göre artmış olduğu dikkati çeker. Böylece sahadaki köylerden % 93,3'ünün nüfusu 1935' yılından daha fazla bir nüfusa sahiptir.

Köylerden nüfusları ilk sayıma göre fazla olanlar içinde, 201 köyün (83,7'sinin) nüfusu % 300'den daha az olmak üzere artış göstermiştir. Geriye kalan 23 köyün nüfusu ise % 300'den daha fazla artmıştır.

Köyler içinde ilk sayım dönemine göre en çok artış gösteren köylerin çoğunluğunu büyük merkezlere yakın olan köyler oluşturmaktadır. Örneğin; Bartın merkeze bağlı Gürgenpınarı köyü bunlardan sadece biridir. 1935 yılında nüfusu 310 kişi olan köyün 1990 yılı nüfusu 722 kişilik bir artışla, 1 032 kişiye ulaşmıştır. Köyde nüfusun bu kadar artmasının temel sebebi Bartın şehir

BARTIN İLİNDE KÖY NÜFUSLARININ 1935'E GÖRE ARTIŞ VE AZALIŞLARI (1990)

KARADENİZ

İŞARETLER

- Akarsular
- Kara yolları
- Şehir yerleşmesi
- Kasaba yerleşmesi
- Köy yerleşmesi
- İl sınırı
- İlçe sınırı
- Köy sınırı

- Nüfusu aynı olan köyler
- Nüfusu azalan köyler
- Nüfusu % 300'den çok artan köyler
- Nüfusu % 300'den az artan köyler

0 5 Km

merkezine olan yakınlığıdır. Çünkü köy fizikî olarak şehir merkezi ile birleşmiş durumdadır. Yine Kozcağz kasabası ile adeta birleşik durumda olan Şarköy'de durum bundan farklı değildir. Nitekim Şarköyün 1935 yılı nüfusu 703 kişi iken 1990 yılı nüfusu yaklaşık 3.5 katına (2 427 kişi) ulaşmıştır. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Diğer yandan Harita 7'de görüldüğü gibi nüfusu % 300'den fazla artış gösteren köyler özellikle Kozcağz çevresinde yoğunluk kazanmaktadır. Bunun sebeplerini şu şekilde açıklamak mümkündür: Sahanın tamamında olduğu gibi Kozcağz ve çevresinde de halkın temel geçim kaynağı maden işçiliğidir. Daha önce de belirtildiği gibi madende çalışan bu işçiler servislerle çalışmaya gününbirlik gidip geldiklerinden özellikle son yıllara kadar başka bir yere göç etme ihtiyacı duymamışlardır. Ayrıca yine daha önce belirtildiği gibi Kozcağz kasabası ile çevre köylerin büyük bir bölümü arasındaki mesafe hem kısadır hem de çevre köyler ile ulaşımı kolaydır. Böylece kasabadaki gerek devlet işlerinde gerek özel sektör ve gerekse kendi işyerlerinde çalışan insanların büyük bir bölümü de köylerinde ikamet etmektedir. Yukarıda belirtilen sebepler ile Kozcağz ve çevresindeki köylerin nüfuslarında daha fazla bir nüfus artışı olmuştur.

Nüfusları % 300'den fazla artan köylerin dikkati çeken bir özelliği de bunlardan bazılarının merkez köy kapsamındaki köyler olmasıdır. Çünkü köylere çeşitli devlet hizmetlerinin gitmesi de buradaki nüfusun fazla artmasının sebeplerindendir. Bu tip köylere, Özbaşı, Hasankadı, Aydınlar ve Kayadibiçavuş köyleri örnek olarak verilebilir. (bkz. sayfa: 78-80).

Bütün bunların yanısıra, Özbaşı ve Hasankadı gibi köylerde çok eskiden beri keresteciliğin önemli bir geçim kaynağı olması da bu çevrede nüfusun fazla olmasına sebep olmuştur. Çünkü 1880'li yıllardan itibaren bu çevrede çok sayıda kereste fabrikası açılarak, birçok insanın buralarda çalışmasına olanak hazırlanmıştır (Samancıoğlu, 1942: 23-29; Aşçıoğlu, 1970: 120-121).

3.1.1.2. Kasaba Nüfusu

Daha önceki bölümlerde yerleşmelerin hangi esaslara göre sınıflandırıldığı belirtilmişti (s. 56-59 ve 140). Buna göre nüfus konusu incelenirken köy, kasaba ve şehir nüfusları olmak üzere ayrı ayrı başlıklar altında incelenecektir. 1990 yılı itibariyle inceleme alanında kasaba özelliğine sahip yedi yerleşim birimi bulunmaktadır.

İnceleme alanında nüfuslarına göre yapılan değerlendirmeye göre 1960 yılına dek kasaba özelliği gösteren sadece Bartın il merkezi bulunmaktadır. 1960'dan itibaren Amasra da kasaba yerleşmesi olarak kabul edilmiştir. Daha sonra sırasıyla 1965'de Kozcağz, 1970'de Ulus, 1985'de Kumluca ve 1990'da ise Kurucaşile, Abdipaşa ve Arıt, kasaba olarak değerlendirilmiş yerleşim birimleridir.

Tablo: 27- İnceleme alanında yer alan kasaba yerleşmelerinde nüfusun sayım yıllarına göre gidişi.

	Bartın	Amasra	Kozcağz	Ulus	Kumluca	Kurucaşile	Abdipaşa	Arıt	Toplam
1935	9 772	-	-	-	-	-	-	-	9 772
1940	9 131	-	-	-	-	-	-	-	9 131
1945	9 626	-	-	-	-	-	-	-	9 626
1950	9 862	-	-	-	-	-	-	-	9 862
1955	11 035	-	-	-	-	-	-	-	11 035
1960	12 811	2 297	-	-	-	-	-	-	15 108
1965	15 696	1 900	2 081	-	-	-	-	-	19 677
1970	17 490	3 094	1 980	2 035	-	-	-	-	24 599
1975	-	4 369	2 288	2 156	-	-	-	-	8 813
1980	-	5 992	3 081	2 542	-	-	-	-	11 615
1985	-	6 640	3 793	2 988	2 164	-	-	-	15 585
1990	-	6 510	3869	2 825	1 954	2 034	2 024	1 882	21 098

1975'e kadar kasaba olarak değerlendirilen Bartın'ın 1927 yılı nüfusu 8 681 kişi iken bu değer 1935 yılında 9 772 kişiye yükselmiştir. 1940 yılında şehir nüfusunda bir miktar düşme olmuştur. Böylece 1935-1940 yılları arasında yıllık ortalama ‰ -13,6'lık bir azalma söz konusudur. Bu dönemde erkek nüfusunda 448 kişi kadın nüfusunda 193 kişilik bir azalma olmuştur. Sözü edilen dönemde, özellikle erkek nüfusun azalmasının sebebi ülkemiz genelinde olduğu gibi II. Dünya savaşının etkisindendir.

Daha sonraki dönemlerde Bartın'ın nüfusu sürekli olarak artış göstermiştir. 1940-1945 devresinde ‰ 10,6'lık bir artış hızıyla kasaba nüfusu 9 626 kişiye ulaşmıştır. Sayım dönemleri içinde kasaba nüfusunun en yavaş artış gösterdiği dönem 1945-1950 yılları arasındır.

1945-1950 döneminde Bartın kasaba nüfusunun yıllık artış hızında bir önceki döneme göre yavaşlama görülür. Ancak nüfus yine de bir miktar artış göstermiştir. Bu dönemde kasaba nüfusunun yıllık artış hızı ‰ 4,8'dir.

Bartın kasabası nüfusunun 1950 yılından itibaren yıllık ortalama artış hızı biraz daha belirgin bir hal almıştır. 1950-1955 devresinde ‰ 22,5 olan yıllık artış hızı 1955-1960 devresinde ‰ 29,8'lik bir değer göstermiştir. Kasaba nüfusunda 1960-1965 yılları arasında görülen nüfus artış hızı daha önceki dönemlerden fazla olmuştur. Sözü edilen dönem, kasaba nüfusunun sayım devreleri içinde kaydettiği nüfus artış hızının en çok olduğu ikinci büyük değere sahiptir. Bartın'da 1960-1965 yılları arasında nüfus artış hızının yüksek olması, o zamanki ilçe merkezi durumundaki kasabaya hem yeni iş sahalarının açılması hem de diğer sebeplerle çevreden yapılan göçlerle açıklanabilir.

İnceleme alanında 1960'dan itibaren Amasra da kasaba yerleşmesi olarak kabul edilmiştir. Kasabaların 1960 yılı nüfusu 15 108'dir. Buna göre kasabalar nüfusu bu yılda toplam nüfusun % 11,8'ini oluşturmaktadır.

1965 yılında kasabalar nüfusu 19 677 kişi olmuştur. 1960-1965 devresinde kasabaların nüfus artış hızı % 52,8'dir. Gerçekte kasabalar tek tek ele alınmış olsaydı, kasabaların nüfus artış hızlarının birbirinden farklı olduğu anlaşılır. Örneğin; Amasra kasabasının nüfus artış hızı bu dönemde yaklaşık % -38, Bartın kasabasının nüfus artış hızı ise 40,6'dır. Dolayısıyla Amasra'nın nüfusu bir miktar azalmış olmasına rağmen; hem Bartın kasabasının nüfusunun artması hem de 1965 yılında Kozcağz kasaba yerleşmesi olarak nitelendirildiğinden, genel olarak kasabalar nüfusunda bir artış olmuştur. Sözü edilen dönemde Amasra'nın nüfusunun azalmasının sebebi bu yıllarda yurt dışına olan işçi göçleri yanında, çevredeki ocakların tam kapasiteyle çalıştırılmamasıdır.

Daha sonraki yıllarda kasaba olarak nitelendirilen yerleşim birimlerinin sayısının artmasıyla kasabalar nüfusunda da artış olmuştur. Nitekim 1970 yılına gelindiğinde kasabalar nüfusu yıllık % 44,6 artış hızıyla 24 599 kişi olmuştur. 1965-1970 yılları arası kasabalar nüfusunun en hızlı arttığı dönemdir. Bunun en önemli sebebi Amasra'daki nüfus artışı yanında 1970'de Ulus'unda kasabalar nüfusu içine dahil edilmesidir. Sözü edilen dönemde Kozcağz kasabasının nüfusunda bir miktar düşme olmuştur.

Sahada yer alan kasabaların nüfusu 1970-1975 yılları arasında büyük bir düşüş göstermiştir. Bunun sebebi 1975'den itibaren Bartın'ın nüfusunun 20 000'i geçmesi sebebiyle şehir nüfusu içinde değerlendirilmiş olmasıdır. 1975'e gelindiğinde araştırma alanında kasaba olarak değerlendirilen üç yerleşim birimi bulunmaktadır. Bunlar Amasra, Kozcağz ve Ulus kasabalarıdır. Bu kasabaların 1975-1980 arasında nüfus artış hızı % 52,2, 1980-1985 yılları arasındaki artış hızı ise % 58,8'dir.

1985-1990 yılları arasında bazı kasabaların nüfuslarında düşüşler olmuştur. Buna karşın, 1990 itibariyle kasaba özelliğindeki yerleşim birimi sayısının 7'ye çıkmasıyla 1985-1990 arasında % 60,57'lik bir artış kaydederek son sayım yılında kasabalar nüfusu 21 098 kişiye ulaşmıştır.

Kasabalar içinde nüfusu en hızlı artış gösterenlerden birisi (1965-1970 dönemi hariç) Kozcağız'dır. Çünkü Kozcağız, kasaba niteliği taşımadığı dönemlerde çok düşük bir nüfusa sahipti. 1935 yılında Bartın merkeze bağlı sadece 380 kişilik bir köy niteliğinde olan Kozcağız'ın süratle gelişmesiyle 1950 yılında nüfusu 535 kişiye 1960 yılında 912 kişiye ve 1965 yılında ise 2 081 kişiye yükselmiştir. Şu hâlde Kozcağız kasabasının asıl olarak nüfusunun arttığı dönem 1955-1960 yılları arasındır. Bu devrede Kozcağız kasabasının erkek nüfusu 436 kişiden 1 116 kişiye, kadın nüfusu ise 476 kişiden 965 kişiye yükselmiştir.

Kasaba nüfusunun toplam nüfus içindeki payı yıllar içinde farklı değerler gösterir. Örneğin; bu değer 1935'de % 11,5 iken 1950'de 10,7 1960'da % 11,8 olmuştur. Ancak bu yıldan sonra sürekli olarak artış gösteren kasaba nüfusu 1990 yılında ise kasabalar nüfusu toplam nüfus içinde % 10,3'lük paya sahip duruma gelmiştir.

Tablo: 28- İnceleme alanındaki kasaba nüfusunun cinsiyete göre durumu (1935-1990).

Yıllar	Erkek	Kadın	Toplam
1935	4 594	5 178	9 772
1940	4 146	4 985	9 131
1945	4 556	5 070	9 626
1950	-	-	9 862
1955	5 646	5 389	11 035
1960	7 843	7 265	15 108
1965	10 347	9 330	19 677
1970	13 323	11 276	24 599
1975	5 121	3 692	8 813
1980	6 669	4 946	11 615
1985	9 310	7 275	15 585
1990	10 658	10 440	21 098

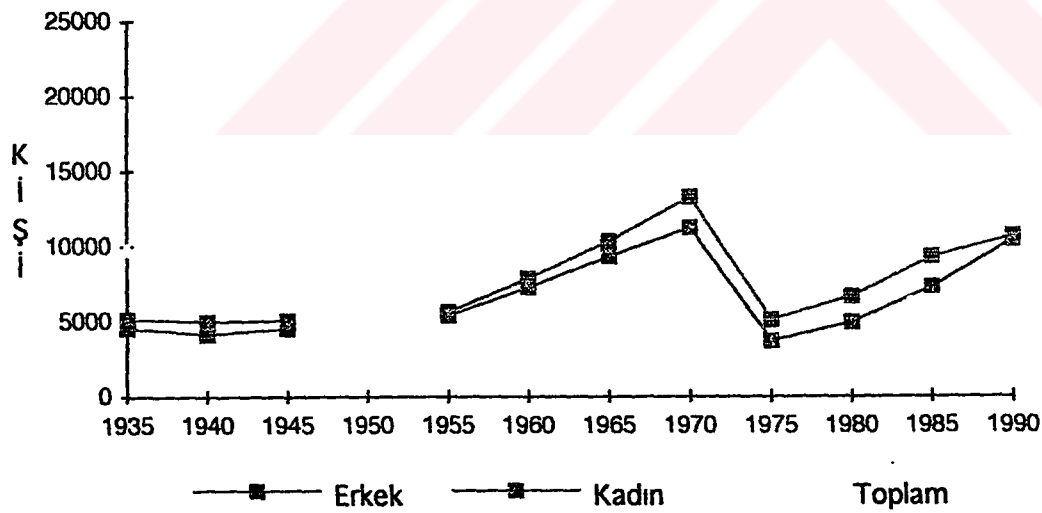
Kasaba nüfusunun toplam nüfus içindeki payının sürekli olarak artmasının iki temel sebebi vardır. Bunlardan birincisi bazı yerleşim birimlerinin zaman içinde gelişerek kasaba özelliğine kavuşmasıyla, buraların da kasabalar nüfusu içine katılmasıdır. İkinci sebep ise çevre köylerden kasabalara az da olsa insanların gelmesi sonucu nüfuslarının artmasıdır. Bütün bunların yanısıra kasabalara devlet tarafından yapılan bazı yatırım ve hizmetlere bağlı olarak tayinlerle başka yerlerden kamu görevlilerinin gelmesinin de kasaba nüfusunun artmasında etkisi olmaktadır.

İnceleme alanında yer alan kasabaların nüfus değerleri cinsiyet bakımından incelendiğinde erkek nüfusun daima fazla olduğu görülmektedir. Bu durum, sahada temel geçim kaynağının işçilik olması ve erkek nüfusun çalışmak için özellikle son yıllara kadar başka yerlere gitmemesinden kaynaklanmaktadır.

Tablo: 29- Kasabalar nüfusunun yıllık artış oranları (1935-1990).

Sayım Dönemi	Erkek	Kadın	Toplam
1935-1940	-20,5	-7,6	-13,6
1940-1945	18,9	3,4	10,6
1945-1950	-	-	4,8
1950-1955	-	-	22,5
1955-1960	65,7	59,7	62,8
1960-1965	55,4	50,0	52,8
1965-1970	50,5	37,9	44,6
1970-1975	43,8	41,8	42,9
1975-1980	52,8	58,5	52,2
1980-1985	44,0	77,2	58,8
1985-1990	49,8	72,2	60,6

Kasabalar nüfusunda iki devre dışında kadın nüfusu artışının erkek nüfus artışına göre fazla olduğu dikkati çeker. Yani sahada normal şartlarda kadın nüfus artışı fazla olmaktadır. Ancak 1965-1970 ve 1970-1975 yılları arasındaki dönemlerde kasabalarda erkek nüfus artışı daha fazla olmuştur. Sözü edilen bu dönemlerde kasabalarda erkek nüfusun fazla artışı, Amasra ve çevresindeki maden ocaklarına işçi alınmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim Amasra'nın 1965 yılı erkek nüfusu 927 kişidir. Bu değer hem doğal artış hem de işçi alımlarıyla 1970 yılında 1 905 kişiye ulaşmıştır. 1975'de ise kasabanın erkek nüfusu 2 806 olarak tespit edilmiştir. Amasra'nın bu devrelerdeki erkek nüfus artış hızları sırasıyla % 144,0 ve % 77,5'dir. Böylece 1965-1970 yılları arasındaki dönemde kasabalara ait erkek nüfustaki 2 073 kişilik artışın % 47,1'i (978 kişisi) Amasra'da görülmüştür. Geriye kalan değer ise Kozcağız'ın kasaba özelliğini kazanması dolayısıyla, bu kasabaya ait erkek nüfustan oluşmaktadır.

Grafik: 6- İnceleme alanında yer alan kasabalarda nüfusun gelişimi (1960-1990).

Yukarıda belirtildiği gibi kasabalar hem sayı, hem de nüfus bakımından sürekli olarak artış göstermiştir. Kasabaların genel olarak büyüyüp gelişmesinin temel nedeni; kırsal kesimden göç edenlerin doğrudan büyük bir şehri değilde hemen yakınında bulunan daha küçük yerleşmeleri tercih etmeleridir. Bunun en güzel örneğini çevresindeki köylerden Kurucaşile'ye göç edenler oluşturur. Çünkü bu kasabanın hemen yakınlarındaki köylerde yaşayan insanlar çeşitli imkânlardan (eğitim, sağlık vs) faydalanmak üzere Kurucaşile'ye yerleşmektedir. Böylece hem bulunduğu ortamdan çok fazla uzaklaşmamakta, hem büyük bir şehrin sorunlarıyla uğraşmak zorunda kalmamakta, hem de köyde bulamadığı bazı imkânlara kavuşmuş olmaktadır.

Kasabaların gelişmesinde bundan belki daha da önemlisi sahada yer alan maden kömürü havzalarının durumlarıdır. Çünkü inceleme alanında özellikle Amasra çevresinde yer alan kömür ocakları, bazı merkezlerin gelişerek kasaba hâline gelmesinde ve dışarıya göçü tamamen önlemese bile azalmasında etkili olmuştur. Nitekim kömür ocaklarının açılıp-kapanması veya işçi alınıp alınmaması kasabaların gelişiminde çeşitli yönlerden etkili olmuştur. Böylece 1990 yılı itibariyle kasabalar nüfusundaki toplam artışa rağmen; diğer sebeplerle birlikte özellikle kömür ocaklarına işçi alımının azalması sonucu Amasra başta olmak üzere Ulus ve Kumluca kasabalarının nüfuslarında azalmalar olmuştur. Ocaklara işçi alımından en çok etkilenen birimin ise Amasra olduğu anlaşılmaktadır. Zira 1985'de Amasra'nın erkek nüfusu 3 834 iken 1990 yılında bu değer 370 kişilik bir azalma ile 3 464'e düşmüştür.

Amasra kasabasının nüfus artışında turizm faaliyetlerinin de etkisi olmuştur. Kasabada özellikle yaz aylarında nüfus artış göstermektedir. Ayrıca kasaba halkı turizme yönelik yatırımlar da yapmaya başlayınca nüfus, turizm faaliyetlerinden önemli ölçüde etkilenmiştir.

İnceleme alanında yer alan kasabalar nüfus büyüklükleri dikkate alınarak değerlendirildiğinde hemen tamamının küçük kasaba özelliğinde olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Amasra kasabası orta büyüklükte bir kasaba olarak kabul edilebilir.

3.1.1.3. Şehir Nüfusu

İnceleme alanında yer alan yerleşim birimlerinden sadece Bartın, 1975'den sonra şehir yerleşmesi olarak kabul edilmiştir. Bu kısımda Bartın şehrinin nüfusu çeşitli yönleriyle ele alınacaktır.

Tablo: 30- Bartın şehir nüfusunun sayım yıllarına göre durumu (1975-1990).

Yıllar	Erkek	Kadın	Toplam
1975	10 875	9 373	20 248
1980	12 214	11 156	23 370
1985	15 972	12 992	28 964
1990	17 351	14 623	31 974

Bartın şehrinde nüfus sürekli olarak artmıştır. Bunun en önemli sebebi şehir merkezinin çevreden göç almasıdır. Daha sonra belirtileceği gibi ilin genelinde 1985 ve özellikle 1990'dan sonra belirgin bir azalma olmuştur. Şehir nüfusu ise artış hızı azalmasına karşın az miktarda da olsa artmaya devam etmiştir. Şehir nüfusunun 1975-1980 arasındaki dönemde nüfus artışı yıllık ortalama % 29,3'dür.

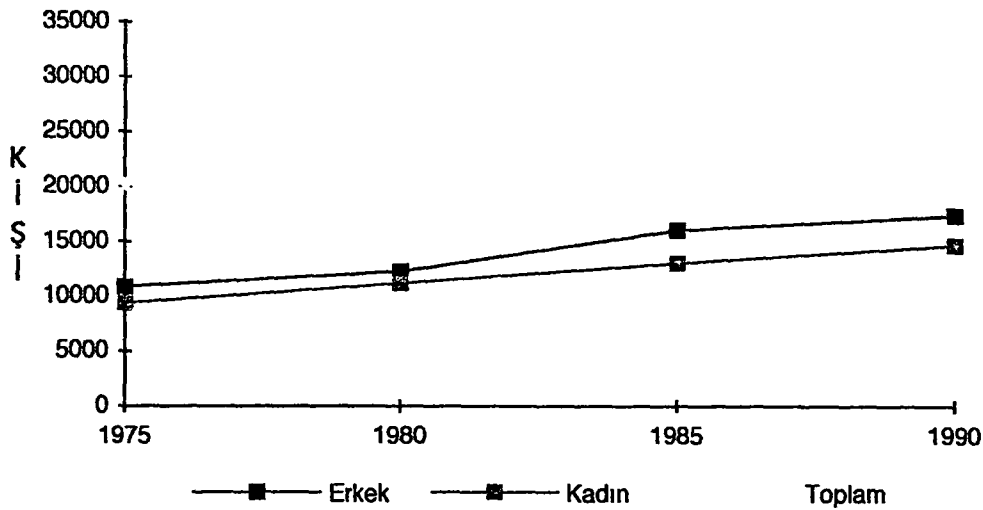
1980-1985 yılları arasında şehir nüfusu en yüksek nüfus artış hızının kaydedildiği dönemdir. Şehir nüfusu bu devrede yıllık ortalama % 42,9'luk artış hızıyla 5 594 kişi artış göstermiştir. Bu dönemden sonra şehir nüfus artış hızı azalmış ve 1985-1990 döneminde nüfus artış hızı % 19,8 olmuştur.

Türkiye'de şehirli nüfus 1950'li yıllardan sonra daha hızlı bir artış kaydetmiştir. Aynı şekilde Bartın'da da 1950'den sonra nüfus artış hızı yüksek bir değer gösterir. Ancak yinede Bartın şehir nüfusu artış hızı ülkemiz genelindeki şehirli nüfusun artış hızına erişememiştir. Türkiye'de 1950'den sonra şehirli nüfusun en düşük artış gösterdiği devre 1975-1980 (% 30,4) arasındaki devredir. Sözü edilen dönem Bartın'da şehirli nüfus artış hızının Türkiye şehirli nüfus artış hızına en çok yaklaştığı dönemdir. Bu devrede Bartın'ın şehirli nüfus artış hızı % 28,7'dir. Bunun dışındaki dönemlerde Türkiye şehirli nüfus artış hızı ile Bartın şehirli nüfus artış hızı arasında belirgin farklar vardır.

Tablo: 31- Bartın'da şehir nüfusunun sayım yıllarına göre yıllık ortalama artış ve azalış değerleri.

Sayım Dönemi	Erkek	‰	Kadın	‰	Toplam	‰
1970-1975	1 666	33,3	1 092	24,8	2 758	29,3
1975-1980	1 339	23,2	1 783	34,8	3 122	28,7
1980-1985	3 758	53,7	1 836	30,5	5 594	42,9
1985-1990	1 379	16,6	1 631	23,7	3 010	19,8

1980-1985 yılları arasında hem ülkemiz genelinde hem de Bartın'da şehirli nüfus artış hızı yüksek bir değer kaydetmiştir. Çünkü bu dönemde Türkiye'de şehirli nüfus artış hızı ‰ 62,2 ile bütün dönemler boyunca görülen en yüksek değerine ulaşmıştır. Aynı şekilde 1980-1985 yılları arasındaki dönem Bartın'da şehirli nüfusun artış hızının bütün dönemler boyunca kaydettiği en yüksek değere (‰ 42,9) ulaşmıştır. Bunun sebebi şu şekilde belirtilebilir: Ülkemizde genel olarak şehirli nüfus artışı 1950'den sonra belirgin bir şekilde yükselmeye başlamıştır. Ancak çeşitli sebeplerle şehirli nüfus artış hızında yükselme ve düşmeler olmuştur. Özellikle 1970'li yıllardan beri şehirlerde devam eden terör olaylarının 1980'den sonra azalmasıyla şehirlere olan göç büyük bir artış göstermiştir. Aynı durum Bartın şehri için de geçerlidir.

Grafik: 6- Bartın şehrinde nüfusun gelişimi (1975-1990).

Yukarıda belirtilenler özetlenirse; Bartın'da şehirli nüfus artış hızı bazı yıllar hariç genel olarak düşük bir değer gösterdiği belirtilebilir. Bunun temel sebebi şehirden dışarıya olan göçlerdir. Çünkü şehirde artan nüfusun bir kısmı hem iş bulma hem de başka amaçlarla Zonguldak, Karabük ve İstanbul'a göç etmektedirler.

Bartın'da şehir nüfusunun cinsiyete göre durumu Tablo 30'da gösterilmiştir. Buna göre; şehir nüfusunun cinsiyet özellikleri incelendiğinde; erkek nüfusun daima fazla olduğu anlaşılmaktadır. Bunun en önemli sebebi şehir merkezine göç edenlerin çoğunluğunun erkek nüfustan oluşmasıdır. Gerek çeşitli işlerde çalışmak gerekse, eğitim imkânlarından faydalanmak üzere şehre göç edenlerin büyük bir bölümü erkeklerden oluşmaktadır. Erkek nüfus oranının en fazla olduğu dönem ise 1985 yılıdır. Bu yılda erkek nüfus oranı % 55,1'dir

Şehirli nüfusun toplam nüfusa göre durumu değerlendirilirse, şehirde yaşayanların miktarı sürekli olarak artmıştır. 1975 yılında şehirli nüfus inceleme alanındaki toplam nüfusun % 12,4'sini oluştururken, 1980'de bu değer % 12,7'ye, 1985'de % 14,2'ye, 1990'da ise % 15,5'e yükselmiştir.

Yukarıda belirtilenlerden anlaşıldığı gibi şehir nüfusu sürekli artış göstermiştir. Nihayet 30 Kasım 1997'de yapılan nüfus tesbitine göre de şehir nüfusunda bir miktar artış olmuştur. Ancak şehirli nüfus artış hızında bir miktar düşüş olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim 1990 yılı itibariyle şehir nüfusu 31 974 kişi iken bu değer ‰ 14,3'lük bir artış hızıyla 1997'de 35 350'e yükselmiştir.

Nüfus Hareketleri

Nüfusun gelişimini, doğum ve ölüm yanında etkileyen faktörlerden biri de göçlerdir. İnsanlar çeşitli sebeplerle başka yerlere göç etmektedir. Göçe sebep olan etkenlerin başında ekonomik sıkıntılar gelir (Tümertekin, 1997: 285). Genellikle kırsal kesimde iş bulmakta zorluk çeken insanlar ya

çevrelerindeki iş bulabilecekleri en yakın yerleşim birimine ya da daha uzaklara göç etmektedir. Dolayısıyla göçe sebep olan temel etken, yöreler arasındaki gelişmişliğin aynı seviyede olmamasıdır.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kırsal kesim, ekonomik olarak daha az gelişmiştir. Bu sebeple kırsal kesimde ekonomik bakımdan sıkıntı çeken insanlar başka bir yerleşim birimine gitmek arzusundadırlar. Diğer yandan kırsal kesimde bulunmayan bazı imkânlarla büyük yerleşmelerin sahip olması da insanların buralara göç etmesinde etkili olmaktadır. Ülke içinde yapılan iç göçler, kırsal kesimden şehirlere olabildiği gibi kırlardan kırlara, şehirlerden kırlara veya şehirlerden şehirlere doğru da olabilir (Tümertekin, 1997: 305-306). Ancak bunlar içinde en çok insanı kapsayan ve inceleme alanında da en çok görülen göç hareketi kırsal kesimden şehirlere doğru olanıdır.

İç göçler

Ülkemizde iç göçe katılan insanların sayısını tesbit etmede bazı zorluklar bulunmaktadır. Konuyla ilgili olarak sadece iller arasında yapılan göçlerle ilgili bazı bilgiler vardır. Dolayısıyla inceleme alanındaki göç hareketi hakkında da kesin ve detaylı bilgiler bulmak mümkün olmamıştır. Ancak arazide yapılan anket ve mülâkatlara dayanılarak burada bazı hususlar üzerinde kısaca durulacaktır.

Daha önce belirtildiği gibi Bartın il statüsüne getirilmeden önce Zonguldak'a bağlı bir ilçe merkezi durumundaydı. Zonguldak ili ise Batı Karadeniz bölümü'nde özellikle 1935-1965 yılları arasındaki dönemde göç alan bir il özelliğindedir (Tandoğan, 1994: 33-İmar ve İskan Bakanlığı, 1971: 41-43). Zonguldak ilinin göç alma özelliği 1980'e kadar sürmüştür (Tandoğan, 1994: 40). Ancak Bartın'ın bu tarihlerde çok fazla göç aldığını belirtmek mümkün değildir. Çünkü Zonguldak'ın göç almasında etkili olan temel faktör taş kömürü ocaklarıdır. Buna karşın araştırma alanında taş kömürü sadece Amasra ve çevresindeki bazı yerlerde çıkarılmaktadır. Dolayısıyla sahanın tamamı göç almamaktadır.

Bu konuda belirtilmesi gerekli önemli bir nokta vardır: İnceleme alanının büyük bir göç almadığı doğrudur. Ancak Zonguldak ve Amasra çevresindeki taş kömürü ocakları dolayısıyla saha, dışarıya çok fazla göç vermemiştir (Daha sonra değinileceği gibi 1960'dan sonra yurt dışına yapılan göçler bunların dışındadır). Yani göç almak suretiyle nüfusta bir artış olmamış ancak fazla bir göç vermediğinden nüfusta azalma da olmamıştır.

Buraya kadar belirtilenler özellikle 1990'lı yılların başına kadar devam etmiştir. Çünkü yine sahada yapılan anket ve mülakatlara göre, inceleme alanında insanların temel çalışma olanağı maden işçiliğidir. Çevredeki kömür ocaklarına servislerle günübirlik gidip-gelen insanlar başka bir yere göç etme ihtiyacı hissetmemişlerdir. Ancak 1992'den sonra Amasra ve Zonguldak'taki ocaklara işçi alımının durdurulması yöreden dışarıya büyük bir göç hareketine sebep olmuştur. Bu dönemde başta Zonguldak ve İstanbul olmak üzere çok sayıda aile başka yerlere göç etmiştir. Öyleki göç sonucu bazı köyler yarıyarıya boşalmıştır. Göç eden insanlarla ilgili kesin rakamlar bulmak mümkün olmamıştır. Ancak gözlemlerimize ve yöre halkının belirttiğine göre köylerde 20-25 yaşın üzerinde ve 40-45 yaşın altında insan bulmak zordur. Başka illere ve çevre merkezlere en çok göç veren köylerin başında, Kırklımsülmhoca, Kızıllar, Danişment, Kavaklı, Çubuklu, Karasu, Akağaç, Ellibaş, Özbaşı ve Şarköy sayılabilir.

Araştırma alanından bu son yıllarda göç eden insanlar en çok İstanbul, Zonguldak ve Ankara gibi büyük şehirlere yerleşmişlerdir. Bu şehirlere gidenlerden bir kısmı fırıncılıkla uğraştığı belirtilmektedir. Göç edenlerin büyük bir kısmı ise çeşitli yerlerdeki kömür ocaklarında çalışmaktadır. Bu kömür ocaklarının bulunduğu yerleşmelere önceleri gençler gidip işe başlamışlardır. Daha sonra ise inceleme alanında yaşamakta olan ve genellikle emeklilerden oluşan ailenin diğer fertlerinin de buralara gitmeleriyle göç hareketi büyümüştür. Nitekim, Ankara Beypazarı, Manisa Soma ve Kütahya Tunçbilek'te bulunan kömür ocaklarında çalışmak üzere gelen ve sonra da

bütün ailesiyle göç eden çok sayıda insan bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

İnceleme alanından insanların göç etmesine sebep olan tek sebep taş kömürü ocaklarına işçi alınmaması değildir. Çünkü miras yoluyla arazilerin parçalanması sonucu özellikle Ulus ve çevresi gibi tarım arazilerinin kısıtlı olduğu yerlerde insanları besleyemez duruma gelmesi de göç hareketine sebep olmaktadır. Örneğin; inceleme alanının en doğusunda bulunan Şirinler köyünde insanlar tarım arazilerinin azlığı dolayısıyla daha çok hayvancılıkla geçinmektedir. Artan nüfusun buradaki zaten az olan topraklardan beslenememesi dolayısıyla köyün dört mahallesinden biri olan Şirinler'de yaklaşık 20 hanenin boşalmasına sebep olmuştur. Çevredeki diğer köy veya mahallelerde de durum bundan çok farklı değildir.

Göçe sebep olan etkenlerden bir diğeri de, eğitim ve sağlık hizmetlerinin kırsal kesimde istenilen seviyede olmamasıdır. Özellikle son yıllara gelinceye kadar birçok köyde ilkokulun dahi bulunmaması insanların, Bartın şehri başta olmak üzere; Ulus, Amasra, Kurucaşile, Kumluca ve Arıt gibi kasabalara göç etmesine neden olmuştur. Nitekim bu yerleşmelerin nüfuslarında erkek nüfusun fazla olması sözü edilen yerlerin göç aldığını gösterir (bak.Nüfusun yaş yapısı, s.188-195).

Dış göçler

Türkiye'den 1960'lı yılların ilk yarısından itibaren Batı Avrupa ülkelerine çok sayıda işçi göçü olmuştur. Bu ülkelerin başında ise şüphesiz Almanya gelir. İlk yıllarda yurt dışına gidenlerin büyük bir bölümünü maden işçileri oluşturmaktadır. Ülkemizde daha önce madenci olarak çalışanlar gönderilmede tercih sebebi olmuştur. İnceleme alanı ve çevresinde de çok sayıda maden işçisinin bulunması, yurt dışına gidenler içinde bu yöre insanının oranının fazla olmasına yol açmıştır. Nitekim Almanya'daki maden ocaklarında Zonguldak ve çevresinden gidenler, ülkemizin diğer yörelerinden gidenlere oranla çok fazladır.

Yurt dışına çalışmak üzere giden insanlar ülkemize doğrudan veya dolaylı bazı etkiler yapmıştır. Çünkü orada çalışanların büyük bir kısmı paralarını ülkemizdeki yakınlarına göndermek suretiyle onlara ekonomik olarak katkıda bulunmuşlardır. Öyleki ilk zamanlar kırsal kesimde yer alan konutların büyük bir bölümü 1-2 katlı ve ahşaptan yapılıyordu. Ancak günümüzde özellikle yurt dışından gönderilen yardımların da etkisiyle birçok yörede çok katlı modern binalara rastlanabilmektedir (Üner, 1984: 18). Daha önce belirtildiği gibi bu durumun en güzel örneğini sahanın en doğusunda bulunan Ören köyüne bağlı sıralı mahallesi oluşturmaktadır (bak. Köylerdeki konutlar, s:126-132).

Yurt dışına gidenlerin ülkemize yaptığı etkiler sadece konut yapımında değildir. Çünkü dış ülkelere gidenler zaman zaman izine gelmekte bir kısmı ise kesin dönüş yapmaktadır. İşte bu insanlar gittikleri ülkelerin bazı alışkanlıklarını ve yaşam tarzlarını ülkemizde uygulamaya çalışmaktadırlar. Örneğin yurtdışından gelenlerin tüketim harcamaları fazla olmaktadır. Özellikle dayanıklı tüketim malları ve otomobil alış-verişinde büyük bir talep ortaya çıkmıştır (Üner, 1984: 18).

Yukarıda sözü edilen, kırsal kesimde çok katlı binaların yapımı ve ülkemizde tüketim mallarına olan aşırı talep artışı sadece yurt dışına giden işçiler sayesinde olmamıştır. Çünkü ülkemizde ekonomik refah seviyesi de 1960'lı yıllardaki durumundan daha ileriye doğru gitmektedir. Dolayısıyla ülkemizde sanayinin ve teknolojinin gelişmesiyle kırsal kesime yapılan yatırımlarda önemli ölçüde artışlar olmuştur.

Yurt dışına giden işçilerin doğrudan veya dolaylı bu olumlu etkilerine karşın, özellikle kesin dönüşlerde kültürel bakımdan bazı sorunlar da yaşanmaktadır. Ancak bu sorunların incelenmesi çalışmamızın amaçları dışındadır.

Daha önce ülkemizden yurt dışına en fazla işçi gönderen yörelerin başında inceleme alanı ve çevresinin geldiği belirtilmişti. Dolayısıyla yurt dışı göçü ile ilgili olarak bazı bilgiler vermek gerekir. Bu konuda 1981 yılında

yapılan Köy envanter etüdleri ile 1997 yılı itibariyle inceleme alanında uygulanan anketlerden köyler bazında bilgiler temin edilmiştir. Buna göre;

İnceleme alanından 1960'lı yılların hemen başından itibaren yurt dışına 2 300 civarında aile ve 10 000'den fazla insan göç etmiştir (Köy Envanter Etüdleri, 1981; Köy Bilgi Anketleri, 1997). Daha sonra işçilerin büyük bir kısmının ailelerini de yanlarına götürmeleri sonucu bu sayı hayli artış göstermiştir. Ancak günümüzde bu sayının ne kadar olduğu kesin olarak bilinmemektedir.

Yurt dışına giden işçilerin hemen hemen tamamına yakını Almanya'ya gitmişlerdir. Bunun yanında bir miktar işçi de Fransa, Avustralya ve Libya'ya gitmişlerdir. Yurtdışına en çok işçi gönderen köylerin başında; Hasankadı, Hocaoglu, Uluköy, Karasu, Akbaş, Gökçedere ve Çaydüzü köyleri gelmektedir.

3.2.1. Nüfus Dağılışı ve Nüfus Yoğunlukları

Daha önceki bölümlerde yerleşmelerin dağılışı üzerinde etkili olan faktörler belirtilmişti. Bu faktörler nüfusun dağılışı üzerinde de etkili olmaktadır.

İnsanlar yeryüzünün her tarafında aynı eşitlikte dağılmamıştır. Bazı kesimlerde yaşayan insan sayısı daha fazla bazı yerlerde yaşayan insan sayısı ise daha azdır. Aynı şekilde daha küçük bir sahada bile nüfusun dağılışı her yerde eşit değildir. Nüfusun bir sahada eşit şekilde dağılmamasında doğal çevre faktörleri ve beşeri faktörler etkilidir (Tümertekin, 1997: 312-316). Yani nüfusun sık ya da seyrek olmasında başta jeomorfolojik özellikler, toprak şartları, iklim, hidrografik özellikler olmak üzere, bu faktörlere bağlı olarak gelişen farklı ekonomik faaliyetler etkilidir. Bu etkenlere bağlı olarak inceleme alanında da nüfus bazı yerlerde sık bazı yerlerde seyrek olarak dağılmıştır.

İnceleme alanında nüfusun daha çok düzlük alanlar ile akarsulara yakın kesimlerde toplandığı belirtilebilir. Hazırlanan nüfus dağılışı haritaları incelendiğinde nüfusun büyük bir bölümü sahanın batısı ile güneyinde yer aldığı anlaşılmaktadır. Buralarda nüfusun fazla olmasının en önemli sebebi sözü edilen kesimlerin yerleşmeye elverişli olmasıdır. Nitekim özellikle Kozcağız ve Bartın çevresinde yerleşmelerin daha sık olduğu görülür. Çünkü bu kesimlerde arazi yapısı az engebeli alanlardan oluşmaktadır. Ayrıca sözü edilen kesimlerde tarım arazilerinin fazlalığı ve sulama imkânlarının varlığına bağlı olarak yerleşmeler sıkça yer almaktadır. Böylece sahanın batı kesiminde yerleşmelerin sık olması nüfusun da fazla olmasına yol açmıştır.

Sahanın güneyinde ve güneybatısında nüfusun fazla olmasının bir diğer sebebi de burada Bartın ve Kozcağız gibi iki önemli merkezin bulunmasıdır. Özellikle şehir yerleşmesi olarak değerlendirdiğimiz Bartın, çevresinin merkezi durumundadır. Çünkü Bartın hem Zonguldak ve çevresindeki diğer yerleşmeleri Amasra'ya oradan daha doğuya bağlayan yol üzerindedir. Hem de iç kesimlerin deniz yolu bağlantısı Bartın üzerinden olmaktadır. Diğer yandan

tipik bir kasaba yerleşmesi olan Kozcağz da, çevresinin çeşitli ihtiyaçlarını karşılayan önemli bir merkez durumundadır. Böylece hem Bartın'da hem de Kozcağz'da hizmet ve ticaret sektörlerinin gelişmesi nüfusun bu kesimde fazla olmasına sebep olmuştur.

İnceleme alanında nüfus genellikle doğu kesimde daha seyrekler. Özellikle Kurucaşile çevresindeki yerleşmeler ile sahanın doğu sınırında yer alan yerleşmelerde nüfus azdır. Bunun sebebi buralarda arazinin oldukça engebeli olması, tarım yapmaya elverişli alanların azlığı, ormanların geniş alan kaplaması, ulaşımın zor olması gibi sebeplerle nüfus azdır. Nüfus hareketleri bölümünde belirtileceği gibi özellikle son yıllarda buralardan önemli ölçüde nüfus başka yerlere göç etmiştir.

İnceleme alanındaki nüfusun dağılışı ile topoğrafik yapı arasındaki ilişkiyi daha iyi açıklayabilmek amacıyla yükselti basamaklarına göre nüfus değerleri tesbit edilmiştir. Buna göre:

Tablo: 32- İnceleme alanında yükselti basamaklarına göre nüfusun dağılışı.

Yükselti	1935	%	1950	%	1970	%	1990	%
0-250	59 158	69,7	70 450	67,9	102 332	68,3	151 672	73,7
251-500	19 204	22,6	24 766	23,9	35 341	23,6	42 047	20,4
501-750	5 752	6,78	7 365	7,10	10 225	6,83	11 308	5,49
751+	717	0,84	1 082	1,04	1 738	1,16	807	0,39
Toplam	84 831	100	10 3662	100	149 636	100	205 834	100

İnceleme alanında nüfusun yükselti kademelerine göre dağılışında dikkati çeken en önemli husus, yükseltinin artmasına bağlı olarak nüfusun azalmasıdır. Bartın'da nüfusun en fazla bulunduğu yükselti basamağı 0-250 metreler arasındır. Seçilen yıllara ait değerler incelendiğinde bu basamakta yer alan nüfus daima en fazla olmuştur. Örneğin; 1935 yılında toplam nüfusun % 69,7'si, 1950'de % 67,9'si, 1970'de % 68,3'ü, 1990'da ise % 73,7'si 0-250 metreler arasında yaşamaktaydı.

Sahadaki nüfusun ikinci olarak fazla bulunduğu kesim 251-500 metre arasındaki yükseltiye sahip alanlardır. Yıllara göre değişmekle birlikte sahadaki toplam nüfusun yaklaşık % 20 kadarı bu basamakta yaşamaktadır. 501-750 metreler arasındaki basamakta nüfusun % 5-7 kadarı yaşamaktadır.

Bartın'da nüfusun en az yaşadığı alanlar 750 metreden daha yüksek kesimlerdir. Bu yükseltinin üzerindeki alanların oldukça dağlık olması ve geçim kaynaklarının kısıtlı olması gibi sebeplerle buralarda yerleşme sayısı azdır. Yüksek kesimlerdeki zaten az olan yerleşmelerde de nüfusun önemli bir bölümü büyük merkezlere göç etmektedir. Dolayısıyla 750 metreden daha yüksek kesimlerde yaşayanların oranı ancak % 1 civarındadır.

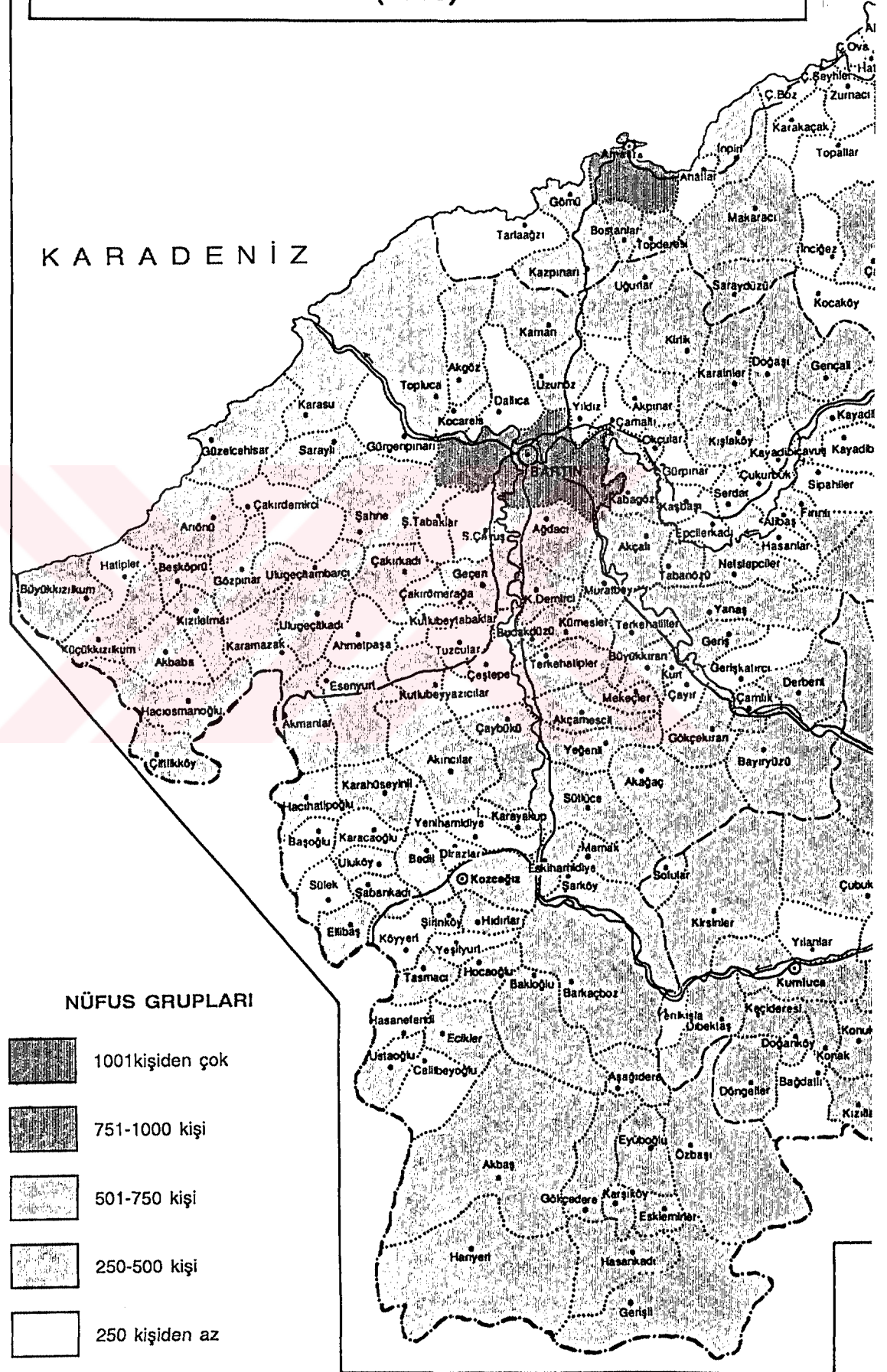
Buna göre, sahadaki nüfusun büyük bir bölümü alçak kesimlerde yaşamaktadır. Buraları genellikle deniz seviyesine yakın, eğimin az, tarımsal faaliyetlerin yoğun ve ulaşımın kolay olduğu alanlardır. Bu basamakta yer alan nüfusda yıllara göre önemli miktarda artış görülmüştür. Nüfusun 0-250 metre arasındaki basamakta yüksek değere sahip olmasının bir diğer sebebi de, Bartın başta olmak üzere, Amasra, Kozcağız, Ulus, Kurucaşile ve Kumluca gibi fazla nüfusa sahip yerleşmelerin bu basamakta yer almasındandır.

Sahada nüfusun bazı yıllardaki dağılımlarını gözlemleyebilmek amacıyla, 1935, 1950, 1970 ve 1990 yıllarına ait nüfus dağılım haritaları hazırlanmıştır. Bu haritalar hazırlanırken, yerleşmelerin sınıflandırılmasında 5 basamak ayırılmıştır. Basamakların ayırılmasında DİE'nin eşik değerleri kullanılmıştır.

1935 yılına ait nüfus dağılım haritası incelendiğinde, en fazla nüfusa sahip alanlar ile en az nüfuslu alanların belirgin bir şekilde ayrılmadığı görülür (Harita: 8). Bu yıl itibarıyla yerleşmelerin büyük bir bölümünün nüfusu 500 kişiden daha düşük bir değere sahiptir. Öyleki sahada yer alan toplam 275 yerleşim biriminin % 87 kadarının nüfusu 500 kişiden daha azdır. Bu değerlerden bu yılda yerleşim birimlerinin genellikle az nüfuslu olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca sahada 1935 yılı itibarıyla nüfusu 501-750 arasında 14

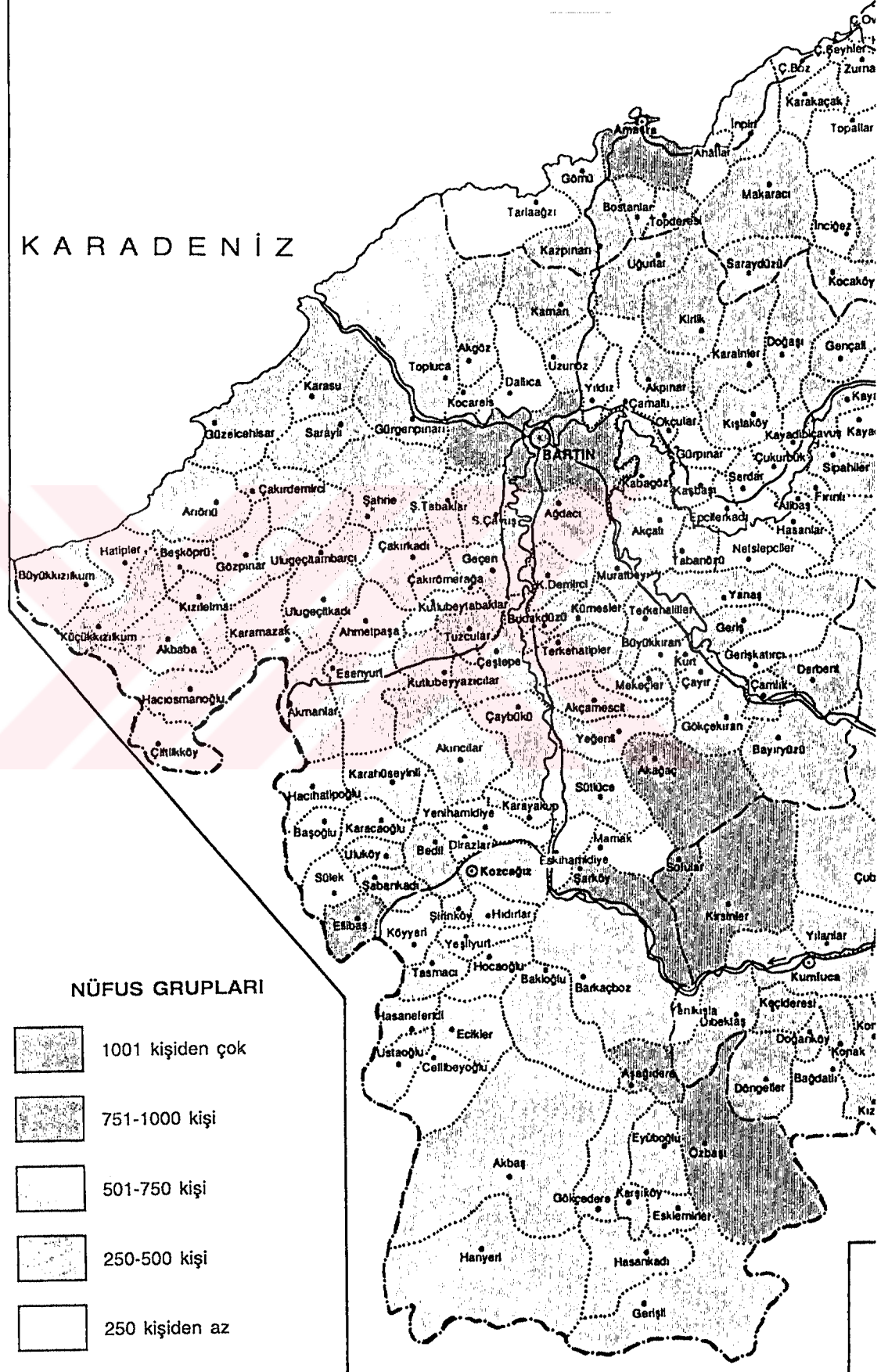
BARTIN İLİNDE NÜFUS GRUPLARINA GÖRE KÖY, KASABA VE ŞEHİR İDARİ ALANLARI (1935)

KARADENİZ

BARTIN İLİNDE NÜFUS GRUPLARINA GÖRE KÖY, KASABA VE ŞEHİR İDARİ ALANLARI (1950)

KARADENİZ

yerleşme bulunurken, nüfusu 751-1000 arasında olan yerleşim birimi bulunmamaktadır. Sözü edilen yılda nüfusu 1001'den fazla olan sadece 3 yerleşim birimi bulunmakta olup buraları, Bartın, Amasra ve hâlen Kumluca'ya bağlı bir köy özelliğindeki Üçsaray'dır.

1950 yılına gelindiğinde yine sahadaki yerleşmelerin büyük bir bölümü 250-500 kişi arasında nüfusa sahiptir. Bu nüfusa sahip yerleşmelerin genellikle sahanın orta kesimlerinde ve doğu yarısında bulunduğu dikkati çekmektedir. Diğer yandan Kozcağz ve çevresindeki yerleşmelerin bir kısmının nüfusunda 1935'e göre önemli ölçüde bir artış kaydederek bir üst basamağa ait nüfusa sahip olduğu görülmektedir (Harita: 9). Ayrıca 1935 yılında 751-1000 arasında nüfusa sahip hiçbir yerleşme bulunmazken, 1950 yılında bu basamaktaki nüfus değerine sahip yerleşme sayısı 8'dir. Bu yıla ait nüfus değerleri incelendiğinde nüfusu 1001'den fazla olan yine 3 yerleşim birimi bulunmaktadır. Bunlar Bartın, Amasra ve Üçsaray'dır.

İnceleme alanındaki nüfusun 1970 yılındaki dağılışı incelendiğinde dikkati çeken hususlar şunlardır: Öncelikle belirtmek gerekir ki, sahada yer alan nüfusta genel olarak bir artış söz konusudur. Bu durum özellikle sahanın batı ve güneybatısı kesiminde belirgin bir şekilde ayırdedilmektedir. Böylece 1970 yılı itibariyle 250'den az nüfusa sahip yerleşmelerin sayısı giderek azalmaktadır. Buna karşın nüfusu 501-750 kişi olan yerleşmelerin sayısında belirgin bir artış olmuştur.

Tablo: 33- İnceleme alanında nüfus gruplarına göre yerleşme sayısı, nüfusları ve oranları (1990).

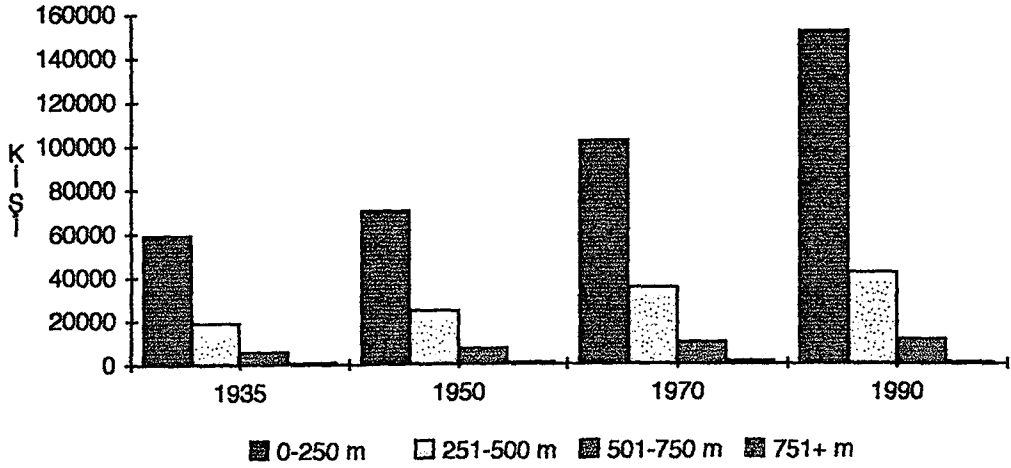
Nüfus grupları	Yerleşme birimi sayısı	Nüfusu	%'si
0-250	24	4 380	2,13
251-500	90	34 723	16,9
501-750	75	45 690	22,2
751-1000	39	33 624	16,3
1001+	35	87 417	42,5
Toplam	263	205 834	100

K A R A D E N İ Z

K A R A D E N i Z

Grafik: 8- Araştırma alanında nüfusun yükselti basamaklarına göre dağılışı (1990).

1990 yılı itibariyle sahadaki nüfusun dağılışı incelendiğinde birbirinden belirgin bir şekilde ayrılan alanların bulunduğu belirtilebilir. Örneğin; sahanın doğusundaki bazı yerleşmeler ile Kurucaşile çevresindeki bazı yerleşmelerde nüfusun azalmaya başladığı dikkati çeker. Buna karşın sahanın batısında ve güney kesiminde yer alan yerleşmelerin nüfusunda belirgin bir artış görülmüştür. Dolayısıyla yerleşmelerin büyük bir kısmında (149 yerleşme) nüfus 500 kişiden daha fazladır. Başka bir deyişle sahadaki yerleşmelerin % 56,6'sının nüfusu 500 kişiden çoktur. Bu yerleşmelerin nüfusu 125 610 kişi ve toplam nüfus içindeki payı ise % 42,5'dir.

Nüfus Yoğunlukları

Nüfusun nerelerde daha çok nerelerde daha az olduğunun tesbit edilmesi yatırımların yönlendirilmesinde oldukça önemli bir durumdur. Böylece bir sahadaki nüfus dağılışını ifade etmenin yollarından birisi de nüfus yoğunluğunun hesaplanmasıdır.

Belirli bir alanda nüfusun yoğun olarak bulunmasına sebep olan temel faktörlerden birisi doğal şartlardır. Bunun yanında sahanın ekonomik

potansiyeli de nüfusun sık ya da seyrek olmasında etkili olan faktörlerdendir. Dolayısıyla nüfusun yoğun olduğu yerlerin, doğal ortam koşullarının iyi, ekonomik potansiyelinin yüksek olduğu düşünülebilir. Fakat daha önce de belirtildiği gibi, inceleme alanında nüfusun çok sık olduğu bazı yerler vardır ki, bu yerleşim birimlerinde nüfus yoğunluğunun fazla olması öncelikle yüz ölçüm değerlerinin küçük olmasından kaynaklanmaktadır. Genel olarak belirtmek gerekirse, inceleme alanındaki nüfus yoğunluğu nüfus artışına bağlı olarak yıllara göre artış göstermektedir.

Aritmetik Nüfus Yoğunluğu

Herhangi bir sahadaki nüfusun yoğunluğunu ifade edebilmek amacıyla çeşitli nüfus yoğunluk hesaplama yöntemleri bulunmaktadır. Bunlar içinde en çok kullanılan nüfus yoğunluğu hesaplama yöntemlerinden birisi aritmetik nüfus yoğunluğunun tesbitidir. Genellikle nüfus yoğunluğu denilince ilk olarak akla aritmetik nüfus yoğunluğu gelir. Aritmetik nüfus yoğunluğu, birim alan başına düşen nüfus miktarı demektir (Tümertekin, 1997: 310). Başka bir deyişle, aritmetik nüfus yoğunluğu, belirli bir alanda yaşayan insanların o alanın yüz ölçümüne bölünmesi ile elde edilir (Başol, 1994: 112- Gürtan, 1969: 302).

Bartın'da aritmetik nüfus yoğunluğunu açıklayabilmek için öncelikle bazı sayım yılları tesbit edilmiştir. Daha sonra bütün yerleşmelerin bu yıllara ait nüfus yoğunlukları hesaplanarak harita üzerine aktarılmıştır. Tespit edilen 1935, 1950, 1970 ve 1990 yıllarına ait nüfus yoğunluğu haritaları hazırlanırken, yerleşmeler 1-20, 20-50, 51-100 ve 101+ olmak üzere dört nüfus yoğunluğu grubuna göre sınıflandırılmıştır*.

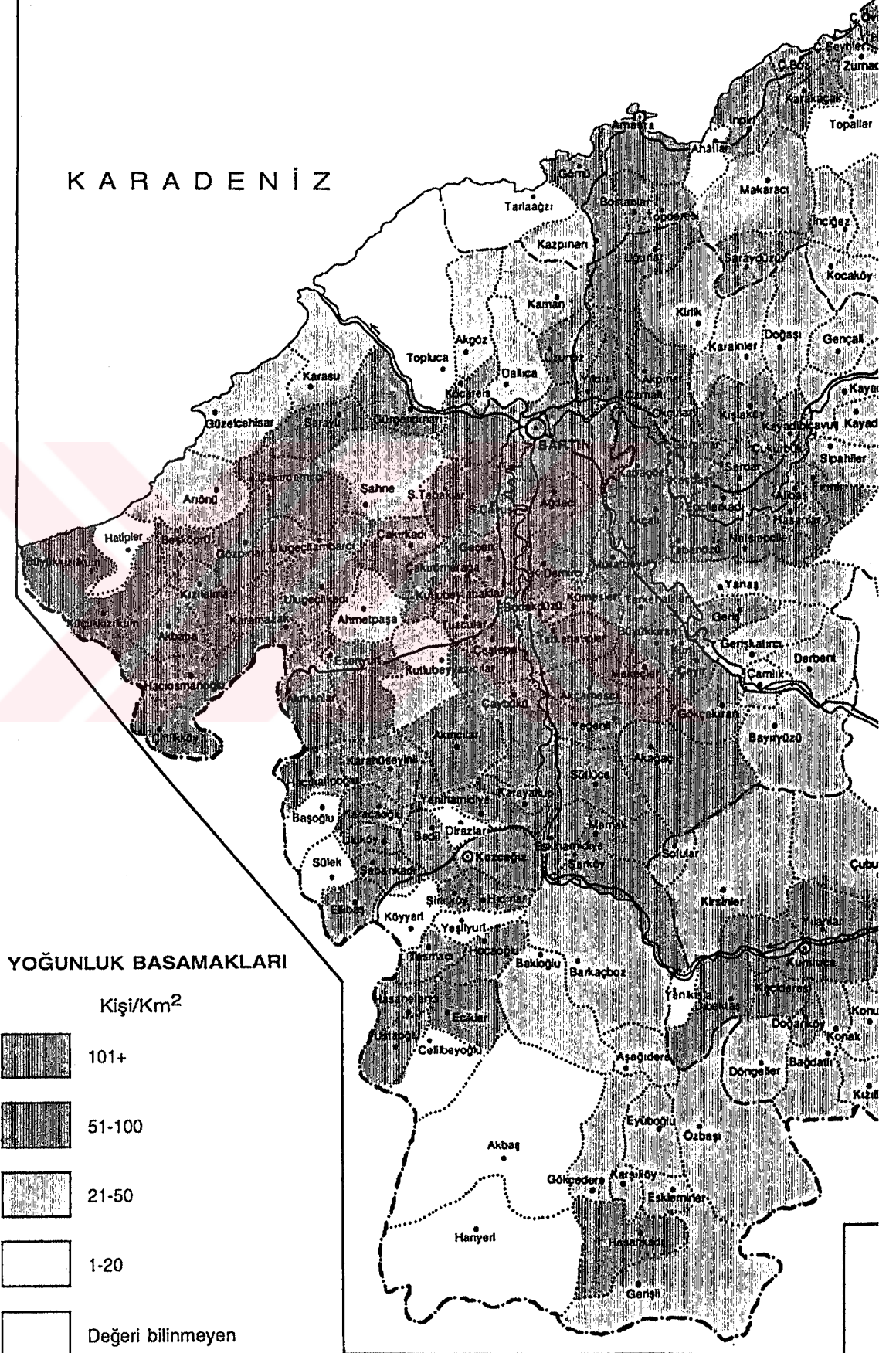
* İnceleme alanında yer alan yerleşim birimlerinin yüz ölçüm değerleri ile ilgili olarak çeşitli kurum ve kuruluşlardan alınan çok farklı değerler bulunmaktadır. Bu değerler içinde gerçeğe en yakın olanı 1981 yılında Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve DİE tarafından ortaklaşa hazırlanan Köy Envanter Etüdüleri'ndeki bilgiler olduğu tesbit edilmiştir. Bu çalışmada yüz ölçüm bilgisi olarak bu veriler kullanılmıştır. Diğer yandan Bartın merkez, Ulus merkez, Kumluca merkez, Kozcağız merkez, Arıt merkez, Amasra merkez ve Kurucasıle merkez yerleşmelerine ait yüz ölçüm bilgileri temin edilemediğinden buralara ait yüz ölçüm bilgileri tarafımızdan haritalar üzerinden hesaplanmıştır. DİE Bartın ilinin yüz ölçümünü 2 140 km² olarak belirtirken; bizim elde ettiğimiz yüz ölçüm değeri 2 112 km²'dir.

K A R A D E N İ Z

BARTIN İLİNİN ARİTMETİK NÜFUS YOĞUNLUĞU HARİTASI (1950)

KARADENİZ

İnceleme alanında aritmetik nüfus yoğunluğunun genellikle yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Bu durumun iki temel sebebi vardır. Bunlardan biri, sahada yerleşme sayısının çok olması (özellikle mahalle yerleşmesi); diğeri ise yerleşim birimlerinin yüz ölçümlerinin küçük olmasıdır. Hazırlanan aritmetik nüfus yoğunluğu haritaları incelendiğinde belirtilen hususlar açıkça görülmektedir. Örneğin; Bartın ve Kozcağz çevresinde yer alan ve yüz ölçümleri diğerlerine oranla daha küçük olan köylerin nüfus yoğunluğunun fazla olduğu dikkati çekmektedir. Belirtilen bilgileri sayım yıllarına ait haritalar da kanıtlamaktadır (Harita: 12, 13, 14 ve 15).

Aritmetik nüfus yoğunlukları hesaplanırken ilk olarak ele alınan 1935 yılına ait aritmetik nüfus yoğunluğu haritasına göre, seyrek nüfuslu yerleşmelerin daha çok sahanın doğu yarısında toplandığı dikkati çeker. Bu yılda aritmetik nüfus yoğunluğunun 20 kişiden az olduğu toplam 13 köy yerleşmesi bulunmaktadır. Sözü edilen köylerde aritmetik nüfus yoğunluğunun az olması; köylerin yüz ölçümlerinin fazla olması ve nüfuslarının az olmasıyla açıklanabilir.

1935 yılı verilerine göre sahada nüfus yoğunluğunun en az olduğu yerleşim birimi, Ören köyüdür. Burada km²'ye sadece 6 kişi düşmektedir. İnceleme alanın kuzeydoğusunda yer alan Ören köyünün yüz ölçümü fazla ve ayrıca nüfusu da azdır. Öyleki 41 km²'lik alanda 253 kişi yaşamaktadır. Köy ve çevresinin dağlık olması, dolayısıyla tarımsal alanlarının az, ulaşımın zor ve geçim kaynaklarının kısıtlı olması gibi sebepler köyde çok sayıda insanın yaşamasına engel olmaktadır.

Aritmetik nüfus yoğunluğunun fazla olduğu yerleşim birimlerinin genellikle sahanın batısındaki; yükseltisi az, ulaşımı kolay, tarım alanlarının geniş yer aldığı kesimlerde daha fazla olduğu belirtilmişti. Ayrıca bu kesimlerde yerleşme sayısının çok ve yerleşmelerin yüz ölçümlerinin de küçük olması nüfusun yoğun olmasına sebep olmuştur.

Sahada 1935 yılı itibariyle aritmetik nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu

yerleşim birimi Kurucaşile'ye bağlı Ömerler köyüdür. Ömerler köyünde nüfus yoğunluğu 554 kişidir. Ömerler köyü yakınlarındaki Ovatekkeönü, Hisarköy ve Alapınar köylerinde de nüfus yoğunluğu yüksektir. Buralarda nüfus yoğunluğunun yüksek olmasının temel sebebi, yerleşim birimlerinin yüz ölçümlerinin az olmasıdır. Diğer yandan sahanın batısında yer alan Tasmacı, Çakrazşeyhler, Hasanefendi, Ellibaş, Eskihamidiye, Şabankadı köylerinde de nüfus yoğunluğunun fazla olduğu dikkati çeker.

1950 yılına ait aritmetik nüfus yoğunluğu haritası incelendiğinde, nüfus yoğunluğu değerlerinin bazı yerleşmelerde artış kaydettiği görülür. Bu yıla ait verilere göre, yine nüfus yoğunluğunun Kurucaşile çevresindeki bazı köyler ile sahanın batı kesimindeki Bartın ve Kozcağz çevresinde yer alan köylerde fazla olduğu anlaşılmaktadır. İnceleme alanında 1935 yılına göre nüfusu azalan bazı yerleşmeler vardır. Böylece nüfus yoğunlukları da buna bağlı olarak düşmüştür. Ancak bu yerleşmelerdeki nüfus azalması çok küçük ölçülü olduğundan, nüfus yoğunluk grubunu değiştirecek ölçüde olmamıştır. Örneğin; Kaşbaşı köyünde nüfus 232'den 230'a nüfus yoğunluğu da 104'den 103'e; Demirci köyünde nüfus 139'dan 136'ya; nüfus yoğunluğu 56'dan 55'e düşmüştür.

İnceleme alanında 1970 yılı verilerine göre hazırlanan aritmetik nüfus yoğunluğunun dağılışı da çok belirgin bir değişiklik olmamıştır. Ancak bir önceki dönemde olduğu gibi nüfusun artışına bağlı olarak bazı yerleşim birimlerinde nüfus yoğunlukları da artış göstermiştir. Bu yıl için hazırlanan haritada dikkati çeken en önemli husus; aritmetik nüfus yoğunluğunun önceki yıllarda yüksek olduğu yerleşmeler de yoğunluğun daha da arttığı anlaşılmaktadır.

Nihayet son sayım yılı olan 1990 yılındaki aritmetik nüfus yoğunluğu haritası incelendiğinde ise; özellikle batı kesimde Bartın şehri çevresi ve güneyindeki alanlarda nüfus yoğunluğunun 101'den daha fazla olduğu görülür. Sahada bu yıl itibariyle nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu yerleşmelerin

başında Hisarköy (909), Ovatekkeönü (651), Çakrazşeyhler (423 ve Tasmacı (416) gelir.

1990 yılı verilerine göre aritmetik nüfus yoğunluğunun en düşük olduğu yerler ise sahanın en doğusunda bulunan yerleşmelerdir. Sözü edilen bu alandaki 5 köyün nüfus yoğunluğu 20 kişiden azdır. Bu köyler Aşağıçamlı, Gökpınar, Isırganlı, Elmacık, ve Güneyören'dir. Bunun en önemli sebebi son yıllarda bu köylerden çok sayıda insanın başka yerlere göç etmesi sonucu nüfuslarının azalmasıdır.

İnceleme alanında ortalama aritmetik nüfus yoğunluğunun yıllara göre sürekli artış gösterdiği görülür. Öyleki sahada aritmetik nüfus yoğunluğu Türkiye ortalamasının devamlı üzerinde olmuştur. 1935 yılında 40 kişi olan aritmetik nüfus yoğunluğu değeri 1990 yılı itibariyle ülkemiz nüfus yoğunluğunun yaklaşık iki katı kadardır. Sahanın genelinde aritmetik nüfus yoğunluğu, yıllar itibariyle yavaş bir artış göstermiştir. Nitekim 1950'de 49 kişi olan aritmetik nüfus yoğunluğu, 1970'de 71'e ve 1990 yılında ise 98 kişiye yükselmiştir.

1935 yılında inceleme alanının kırsal kesiminde de aritmetik nüfus yoğunluğu değeri Türkiye ortalamasından fazladır. Bu yılda 36 kişi olan köylerdeki aritmetik nüfus yoğunluğu değeri sonraki yıllarda yavaş yavaş artmıştır. Buna göre 1950 yılında 45 kişi olan köylerdeki aritmetik nüfus yoğunluğu, 1970'de 60 kişiye ve 1990'da ise 75 çıkmıştır. Köylerde aritmetik nüfus yoğunluğu değerinde 1985 ile 1990 yılları arasında az miktarda düşüş olmuştur (1985'de ortalama yoğunluk 77 kişi, 1990'da 75 kişi). Bu durum bir yandan köylerin hızla göç vermesinin diğer yandan da 1990 yılında bazı yerleşmelerin kasaba olarak nitelendirilmesinden kaynaklanmaktadır.

**BARTIN İLİNİN
ARİTMETİK NÜFUS YOĞUNLUĞU HARİTASI
(1970)**

KARADENİZ

YOĞUNLUK BASAMAKLARI

Kişi/Km²

101+

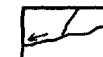
51-100

21-50

1-20

Değeri bilinmeyen

İŞARETLER

Akarsular

Kara yolları

Şehir yerleşmesi

Kasaba yerleşmesi

Köy yerleşmesi

İl sınırı

İlçe sınırı

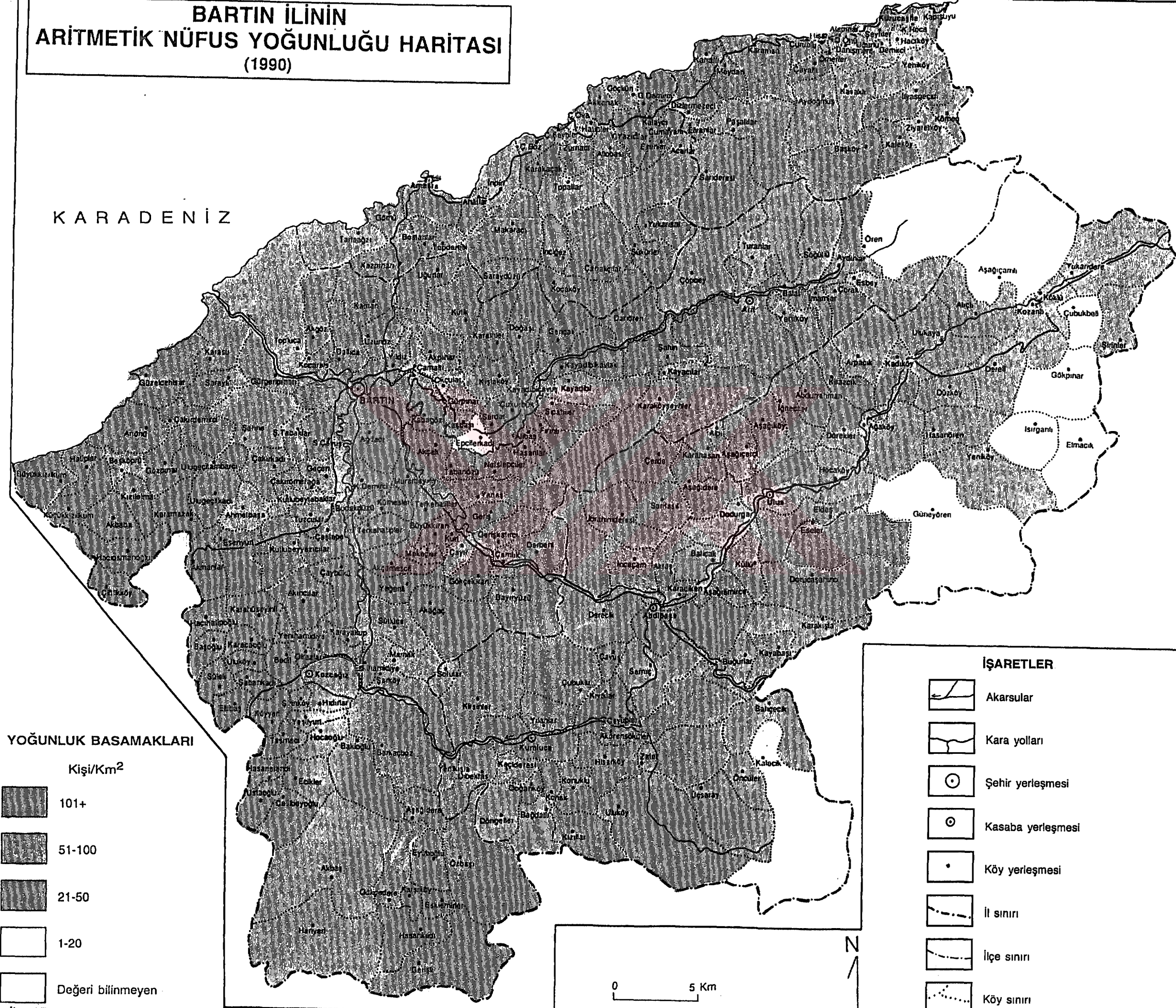
Köy sınırı

0 5 Km

**BARTIN İLİNİN
ARİTMETİK NÜFUS YOĞUNLUĞU HARİTASI
(1990)**

KARADENİZ

Tablo: 34- Bartın'da sayım yıllarına göre aritmetik nüfus yoğunluğunun durumu (1935-1990).

Yıllar	Köy	Kasaba	Şehir	Toplam	Türkiye
1935	36	-	865	40	21
1940	36	-	808	40	23
1945	38	-	852	43	24
1950	45	-	873	49	27
1955	48	-	977	53	31
1960	54	569	1 134	60	36
1965	56	516	1 389	65	41
1970	60	462	1 548	71	46
1975	65	572	1 792	77	52
1980	72	754	2 068	87	58
1985	77	652	2 563	97	65
1990	75	327	2 830	98	73

Kasabaların aritmetik nüfus yoğunluğunda ise düzensizlik söz konusudur. Çünkü 1960 yılında kasabaların aritmetik nüfus yoğunluğu 569 kişi iken 1970 yılında 462 kişiye kadar düşmüştür. Daha sonra tekrar artmaya başlayan yoğunluk 1980 yılında 754 kişi ile en yüksek değerine ulaşmıştır. Ancak 1990 yılında ise aritmetik nüfus yoğunluğu değeri 327 kişiye düşmüştür. Bunun en önemli sebebi yüz ölçümü geniş bazı yerleşmelerin de kasaba olarak değerlendirilmeye başlanmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Amasra, Ulus ve Kozcağz gibi kasabaların nüfuslarının önemli ölçüde azalması da aritmetik nüfus yoğunluğunun düşmesine sebep olmuştur.

Bartın şehrinin aritmetik nüfus yoğunluğu değeri ise 1940'da bir miktar düşüş göstermiştir. Ancak sonraki yıllarda şehirdeki aritmetik nüfus çok hızlı bir şekilde artmıştır. Bu durum özellikle 1950'den sonra iyice belirginleşmiştir. Zira 1950 yılında aritmetik nüfus yoğunluğu 873 kişi iken bu değer 1960'da 1 134 kişiye, 1970'de 1 548 kişiye ve 1990 yılında ise 2 830 kişiye yükselmiştir. Bu değerlere göre Bartın şehrinin sürekli göç alarak nüfusunun arttığı belirtilebilir. Nitekim, 1950 ile 1990 yılları arasında Bartın şehir nüfusu 9 862 kişiden 31 974 kişiye çıkarken % 224,2 oranında bir artış göstermiştir. Aynı

dönemde şehirdeki aritmetik nüfus yoğunluğu artış oranı ise % 189,6'dır.

Belirli bir alanda yaşayan nüfusun oranın toplam yüz ölçümüne oranı ile hesaplanan aritmetik nüfus yoğunluğu birçok konuda fikir vermektedir. Ancak bazı olumsuz yanları da vardır. Çünkü aritmetik nüfus yoğunluğu hesaplanırken, toplam yüz ölçümü içinde hiçbir ekonomik değeri olmayan alanlar da bulunmaktadır. Bu sebeple sahada yaşayan nüfus ile zirai potansiyel arasındaki ilişkiyi kurabilmek için başka yoğunluk hesaplamaları da kullanılmaktadır. Bunlardan birisi de fizyolojik nüfus yoğunluğudur.

Fizyolojik Nüfus Yoğunluğu

Bir sahanın, üzerinde yaşayan insanları besleyebilme yeterliliği hakkında bilgi edinebilmek için fizyolojik nüfus yoğunluğu hesabı yapılır (Tümer, 1997: 310). Buna göre belirli bir alanda yaşayan insanların toplam yüz ölçümüne değil de tarım arazisine (ekili-dikili) düşen nüfus miktarına fizyolojik nüfus yoğunluğu adı verilir (Başol, 1994: 113).

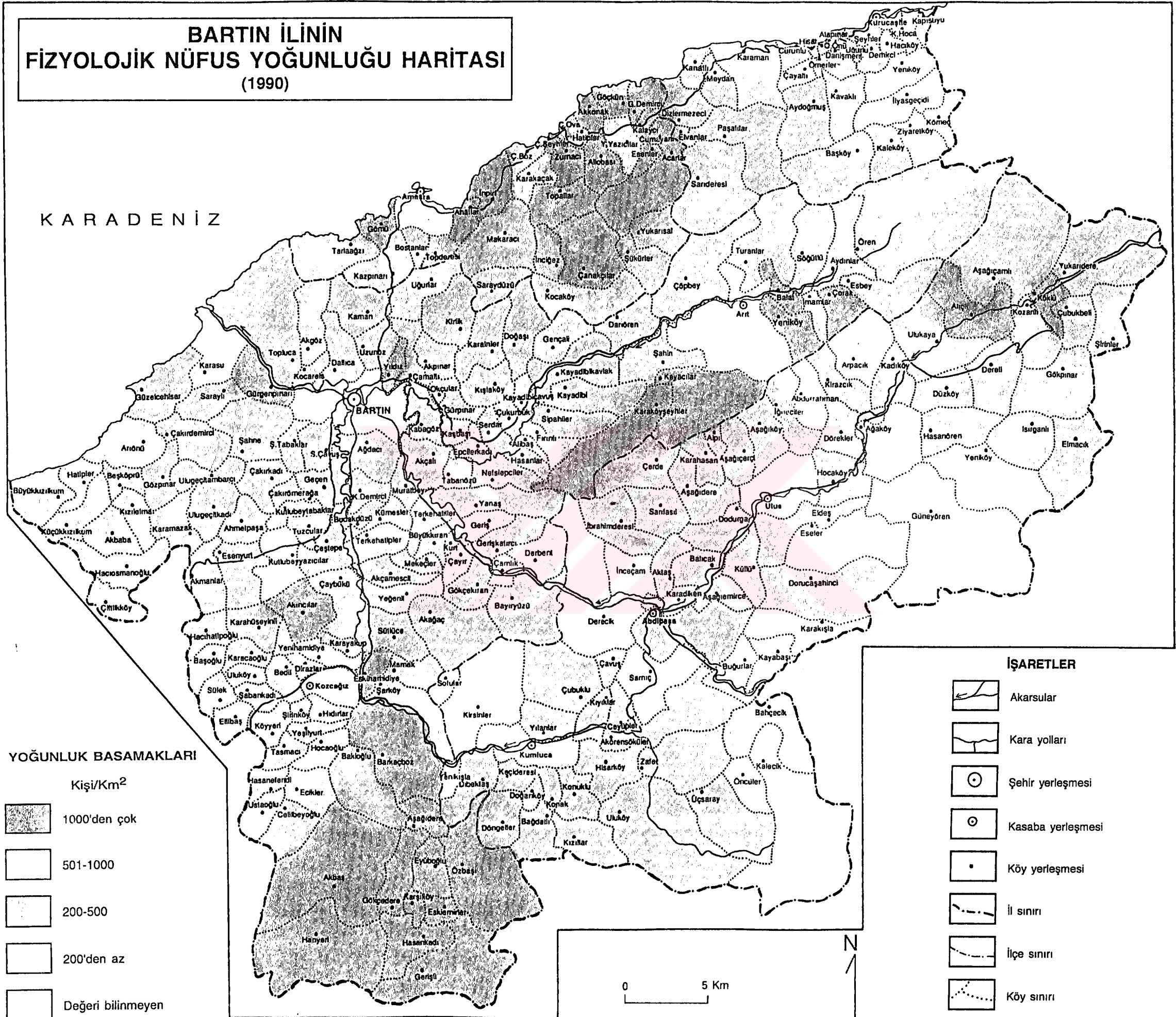
Herhangi bir sahadaki toplam nüfus, oradaki üretim maddelerine karşı olan talebi, tarımsal arazinin genişliği ise, bu maddelerinin üretim imkânlarını temsil etmektedir. Bu sebeple fizyolojik nüfus yoğunluğunun bilinmesi büyük bir önem taşır (Başol, 1994: 113). Ülkemiz genelinde olduğu gibi Bartın'da da tarım arazilerinin genişliği yıldan yıla büyük değişiklik göstermektedir. Bunun yanında tarım arazilerinin kapladığı alanların tesbitinde bazı sorunlar yaşanmaktadır. Bu sebeplerle fizyolojik nüfus yoğunluğu değerlerine göre yorum yapılırken bu hususların göz önünde bulundurulması gerekir. Ayrıca fizyolojik nüfus yoğunluğu toplam nüfusun beslenebilme derecesini ifade etmektedir. Bunun yanında, ekonomik değeri olduğu hâlde orman, çayır-mera alanlarını kapsamaması da bu tip yoğunluk hesabının olumsuz yanlarındanır (Güngördü, 1997:36).

İnceleme alanında 1990 yılı itibariyle fizyolojik nüfus yoğunluğu değerlerine göre hazırlanan haritadan şu sonuçları çıkartmak mümkündür:

Sahanın fizyolojik nüfus yoğunluğu haritası hazırlanırken 4 basamak kullanılmıştır. Buna göre Bartın'da fizyolojik nüfusun en yoğun olduğu

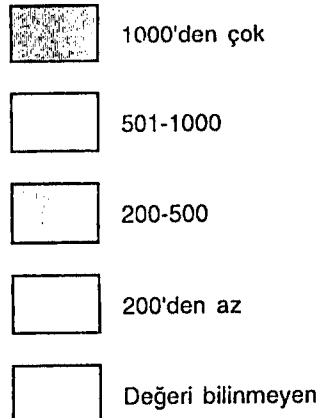
BARTIN İLİNİN FİZYOLOJİK NÜFUS YOĞUNLUĞU HARİTASI (1990)

KARADENİZ

YOĞUNLUK BASAMAKLARI

Kişi/Km²

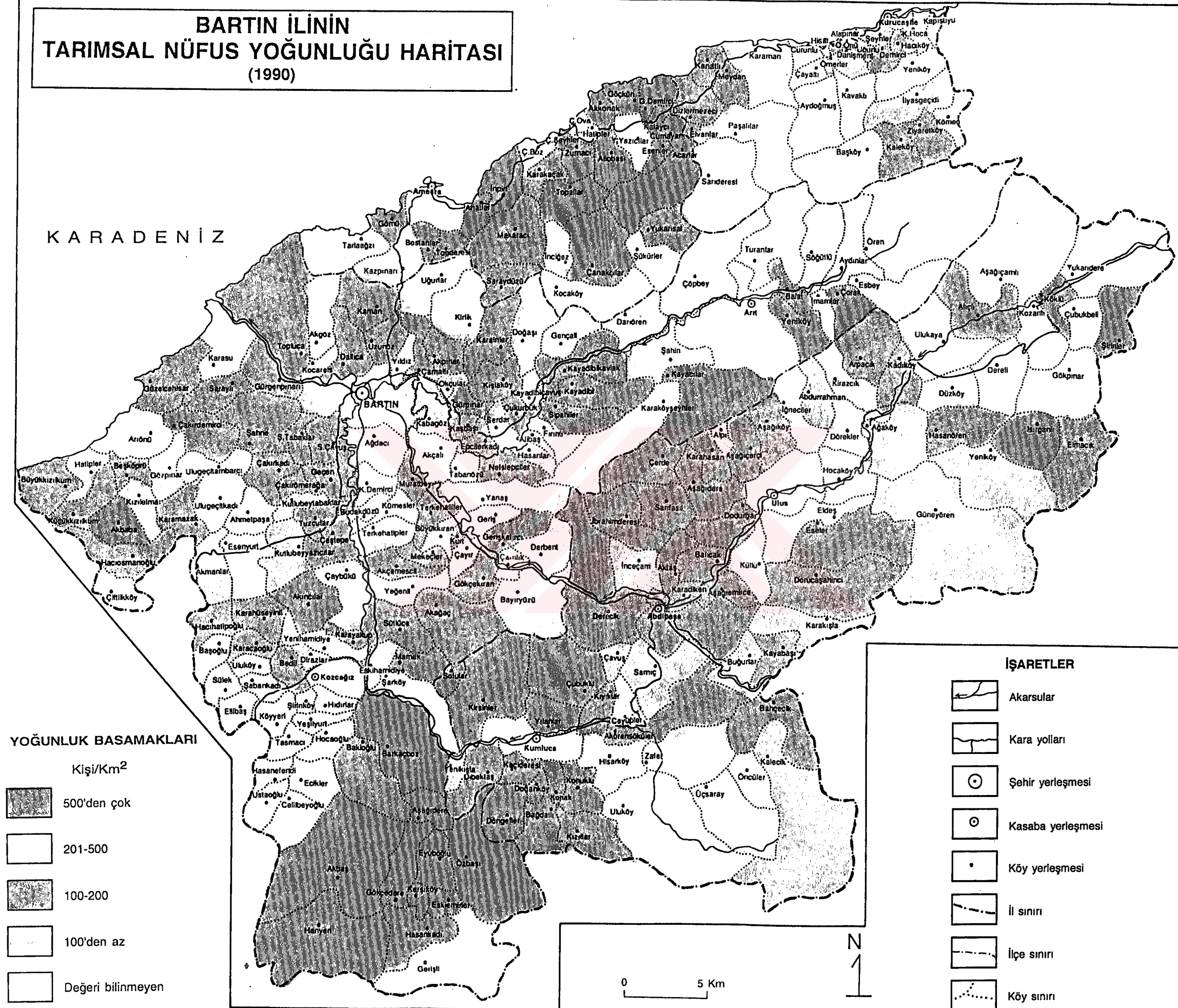

İŞARETLER

BARTIN İLİNİN TARIMSAL NÜFUS YOĞUNLUĞU HARİTASI (1990)

KARADENİZ

yerleşmeler sahanın güneyinde yer alır. Öyleki bu kesimde Barkaçboz köyünün güneyinde fizyolojik nüfus yoğunluğu sahadaki en yüksek değerlerine ulaşır. Örneğin; Barkaçboz'da bu değer 1 129, Akbaş'da 1 291, Gerişli'de 1 474, Hasankadı'da ise 3 057'dir. Söz konusu alanda fizyolojik nüfus yoğunluğunun bu kadar yüksek değer gestermesi, tarım alanlarının dar, köy nüfuslarının ise fazla olmasıyla açıklanabilir. Ancak tarım alanlarının az olduğu hâlde nüfusun fazla olması ise buradaki insanların büyük bir bölümünün tarım dışı faaliyetlerden geçimlerini sağladıklarının göstergesidir. Nitekim, bu çevredeki köylerde insanların önemli bir kısmı geçimini işçilikten sağlamaktadır.

Diğer yandan yöre halkının büyük bir bölümü yurt dışında çalışmaktadır. Dolayısıyla yurt dışında çalışanlar gerek yakınlarına maddi yardım göndererek gerekse kendileri adına küçük yatırımlar yaparak bu çevrenin gelişmesine katkıda bulunurlar. Özellikle sayım dönemlerinde de köylerinde bulunmak suretiyle sözü edilen köylerde nüfusun fazla çıkmasına sebep olmaktadır. Örneğin, burada yer alan Hasankadı önceleri küçük bir köy iken, günümüzde belirtilen etkilerle belediye kurulma aşamasına gelmiş bir yerleşme özelliğindedir. Hâlen merkez köy özelliğinde olan Hasankadı köyünün fonksiyonlarında bazı değişiklikler olmuştur. Çeşitli resmi kurum ve kuruluşlar ile özel teşebbüs yatırımları sayesinde çevre köylerin merkezi hâlini almaya başlamıştır. Öyleki Hasankadı giderek Kozcağz'a alternatif bir etki merkezi özelliğini kazanmaktadır.

Şu hâlde yukarıda belirtilenler özetlenirse, bu çevrede nüfusun yoğun olmasının sebebi tarımdan geçimini sağlayanların fazla olması değil, insanların geçimlerini sağlayabilmeleridir. Yine belirtildiği gibi bu çevrede insanların büyük bir bölümü geçimlerini tarım dışı faaliyetlerden sağlamaktadırlar. Dolayısıyla geçim sıkıntısı olmayan insanlar başka yerlere göç etmemektedir.

Fizyolojik nüfus yoğunluğu Amasra'nın doğusundaki köylerde de oldukça fazladır. Burada yer alan köylerin birçoğunda fizyolojik nüfus yoğunluğu binden daha fazladır. Örneğin; Çanakçılar'da 2 300, Göçkündermirci'de 2 437, Aliobası'nda 1 883 kişi gibi. Söz konusu alanda fizyolojik nüfus yoğunluğunun yüksek olması, yine aynı şekilde tarım arazilerinin toplam nüfusa oranla çok düşük bir değer göstermesinden kaynaklanmaktadır.

İnceleme alanında fizyolojik nüfus yoğunluğunun en düşük olduğu yerleşmeler ise genellikle sahanın güneydoğusunda bulunur. Buradaki yerleşmelerde fizyolojik nüfus yoğunluğunun yüksek olması bazı yerleşmelerde tarım alanlarının genişliği (Derecik, Sarnıç gibi), bazı yerleşmelerde ise tarım arazilerine göre nüfuslarının azlığı (Güneyören, Karakışla, Eseler, Yeniköy) ile açıklanabilir.

İnceleme alanında ortalama fizyolojik nüfus yoğunluğu, 399 kişidir*. Türkiye'nin 1990 yılı itibariyle fizyolojik nüfus yoğunluğu ise 186 kişidir. Buna göre sahadaki ortalama fizyolojik nüfus yoğunluğu değeri Türkiye ortalamasının üzerinde bir değer gösterir.

Tarımsal Nüfus Yoğunluğu

Herhangi bir alanda nüfusun dağılışını açıklamak için nüfus yoğunluğu hesaplamalarından birisi de tarımsal nüfus yoğunluğunun tespitidir. Tarımsal nüfus yoğunluğu, ziraat ve hayvancılıkla geçinen nüfusun ekili-dikili alanlara bölünmesiyle elde edilir. Tarımsal nüfus yoğunluğunun değeri, kırsal kesimin üzerindeki baskı hakkında fikir verir (Tümertekin, 1997: 312).

Tarımsal nüfus yoğunluğu bazı fikirler vermekle birlikte olumsuz yanları da vardır. Bunların başında gerçekten çiftçi nüfusun ne kadar olduğunun tesbitindeki zorluklar gelmektedir. Çünkü geçimini tarımla sağlayan nüfusun miktarını tam olarak tesbit etmek zordur**. Çok güvenilir sonuçlar elde edilememesine karşın, genel bir bilgi verebilmek amacıyla sahanın tarımsal nüfus yoğunluğu değerleri hesaplanarak harita üzerine aktarılmıştır.

* İnceleme alanın tamamına ait ortalama fizyolojik ve tarımsal nüfus yoğunluğu değerlerinin hesaplanmasında, verileri temin edilmediğinden şehir ve kasaba yerleşmelerinin merkezleri dahil edilmemiştir. Aynı şekilde bu birimler haritalarda da boş bırakılmıştır.

** İnceleme alanında ziraatten geçimini sağlayanların sayısı, DİE'nin bilgisayar kayıtlarından temin edilmiştir (DİE, 1997).

Araştırma alanında 1990 yılı verilerine göre, tarımsal nüfus yoğunluğu haritası hazırlanırken 4 basamak kullanılmıştır. Buna göre;

Hazırlanan tarımsal nüfus yoğunluğu haritası ile fizyolojik nüfus yoğunluğu haritasının benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Çünkü tarımsal nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu iki kesim vardır. Bunlardan birincisi sahanın güneyindeki, Akbaş ve Özbaşı köyleri çevresi; ikincisi ise Amasra'nın doğusundaki bazı yerleşmelerdir. Belirtilen bu iki grup yerleşmelerde tarımsal nüfus yoğunluğu bin kişiden daha fazladır. Sahada 1990 yılı itibariyle tarımsal nüfus yoğunluğunun 1 000'den fazla olduğu yerleşmeler Kayacılar, Kumaçorak, Hasankadı, Çanakçılar, Gömü ve İnpiri'dir.

Diğer yandan tarımsal nüfus yoğunluğu 100'den az olan 24 köy yerleşmesi bulunmaktadır. Bunların çoğunluğu da yine sahanın güneydoğu kesiminde yer almaktadır.

İnceleme alanında tarımsal nüfus yoğunluğunun az olduğu köylerin başında Kapısuyu (19,3), Güneyören (65), Abdurrahman (70,6) ve Buğurlar (70,6) gelmektedir. Sözü edilen yerleşmelerde Tarımsal nüfus yoğunluğunun azlığı, bu köylerin tarım arazilerinin nisbeten geniş ve tarımsal nüfusun da buna göre az olmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin, burada yer alan Kalecik'te tarım arazisi 3,9 km² iken tarımla geçinenlerin sayısı 356 kişidir ve tarımsal nüfus yoğunluğu 91,3'dür. Buna karşın tarım arazisi küçük ve tarımla geçinenlerin sayısının fazla olduğu köylerde tarımsal nüfus yoğunluğu yüksektir. Örneğin, inceleme alanının en doğusunda bulunan Isırganlı köyünde toplam tarım arazisi 0,148 km² gibi düşük bir değer gösterirken çiftçi nüfus sayısı sadece 79 kişidir. Bu köyde tarımsal nüfus yoğunluğu değeri 534 kişi olarak bulunmuştur.

Ülkemizde 1990 yılında tarımsal nüfus yoğunluğu 86 kişi iken inceleme alanında bu değer 197 kişidir. Buna göre, sahadaki tarımsal yoğunluk ülke genelinden çok daha fazladır. Dolayısıyla sahada tarım alanlarının azlığına karşın tarımla geçinen nüfusun fazla olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.3. Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Yapısı

Herhangi bir alandaki kadın ve erkek oranlarının birbirlerine göre olan durumları orada yaşayan nüfusun özellikleri hakkında yorum yapabilmek için bilinmesi gerekli konulardan biridir. Çünkü kadın ve erkeklerin çalışma, istihdam edilme ve üretime katılma payları, birbirinden farklı özellikler gösterir. Bu durum cinsiyet ve yaş gruplarının dağılımı ile yakından ilgilidir (Aktan, 1972: 131). Nüfusun cinsiyet oranları, insanların ihtiyaçlarının tesbitinde ve geleceğe yönelik planlamalarda dikkate alınması gerekli bir hususdur.

İnceleme alanındaki nüfusun cinsiyet oranları incelendiğinde, sahanın tamamında kadın nüfusun yıllara göre hep fazla olduğu anlaşılmaktadır.

Herhangi bir sahada erkek veya kadın nüfusun fazla olmasının çeşitli sebepleri vardır. Cinsiyette ortaya çıkan bu eşitsizliğin temel sebebi olarak, doğumlarda erkek nüfusun fazla olması gösterilmektedir. Çünkü genel olarak doğumlarda erkek nüfus fazlalığı vardır. Buna karşın genellikle erkek nüfusta ölüm oranı da fazladır. Erkeklerin gerek ekonomik hayatta daha fazla ve zor işlerde çalışmaları gerekse askerlik dolayısıyla savaflara katılmaları gibi çeşitli sebeplerle ileri yaşlarda genellikle kadın oranı daha fazladır (Cillov, 1960: 106-107). Doğumlarda erkek oranının fazla olmasını açıklamak için bazı görüşler ileri sürülmüşse de hâlen tam olarak bu konuda kesin bilgiler verilememektedir (Gürtan, 1969: 110).

İnceleme alanındaki nüfusun cinsiyet özelliklerinde de durum yukarıda belirtildiğinden çok farklı değildir. Çünkü sahadaki genel nüfus incelendiğinde kadın nüfusun daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşın kadın-erkek oranlarının kır, kasaba ve şehirlerde birbirinden farklı değerler taşıdığı anlaşılmaktadır.

Nüfusun cinsiyet özellikleri denilince, 100 veya 1000 kadın nüfusa düşen erkek nüfus anlaşılır. Bu durum genel cinsiyet oranı şeklinde belirtilir ve aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanır.

$$\text{Genel Cinsiyet oranı} = \frac{\text{Erkek nüfus}}{\text{Kadın Nüfus}} \times 100$$

(Gürtan, 1969: 107; Cillov, 1960: 105-106).

İnceleme alanında nüfusun genel cinsiyet oranı incelendiğinde, il genelinde kadın nüfusun fazla olduğu anlaşılmaktadır. 1950 yılına kadar 100 kadına isabet eden erkek nüfus 80-90 kişi arasındadır. Daha sonraki yıllarda erkek nüfus oranında bir miktar artış görülse de sahada genel olarak kadın nüfus oranı daima fazla olmuştur.

Tablo: 35- İnceleme alanında genel cinsiyet oranlarının yıllara göre durumu (1935-1990).

Yıllar	Kır	Kasaba	Şehir	Toplam
1935	84	-	89	84
1940	82	-	83	82
1945	85	-	90	85
1950	-	-	-	-
1955	89	-	105	90
1960	91	117	106	93
1965	89	105	112	92
1970	86	137	111	90
1975	95	139	116	99
1980	89	135	109	94
1985	90	114	123	95
1990	87	102	119	93

Nüfusun cinsiyet yapısı kırsal kesim ile şehir arasında da belirgin farklılık gösterir. Örneğin ülkemizde kırsal kesimde genel olarak kadın nüfusun daha fazla olduğu görülür. Bu durumun temel sebebi erkeklerin çalışmak için şehirlere göç etmeleridir.

Aynı şekilde inceleme alanındaki genel cinsiyet oranlarının kır, kasaba ve şehir bazında incelenmesinden de bazı sonuçlar çıkarılabilir. Sahadaki kır nüfusunun cinsiyet oranlarında, toplam nüfusta olduğu gibi, kadın nüfusun fazla olduğu dikkati çeker. Buna karşın kasaba ve şehir nüfusunda erkek nüfusun kadın nüfusa oranla daha fazla olduğu görülür. Kasabalar nüfusunda bu durum daha da belirgindir. Nitekim kasaba yerleşmelerinde 100 kadına isabet eden erkek nüfus 1960 yılında 117 kişi iken, 1980'de bu değer 139 kişiye yükselmiş ancak 1990 yılında 102 kişiye düşmüştür.

Şehir nüfusundaki cinsiyet oranları incelendiğinde 1950 yılına kadar kadın nüfusu daha fazla iken; bu yıldan sonra 100 kadına düşen erkek sayısı 100'den daha fazla olmuştur. Buna göre 1955 yılında genel cinsiyet oranı 105 iken 1985'de bu değer 123 kişi 1990'da ise 119 kişidir.

Tablo: 36- İnceleme alanında nüfusun cinsiyet oranları (%).

Yıllar	Kır		Kasaba		Şehir		Toplam	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1935	45,6	54,4	-	-	47	53	45,7	54,3
1940	45	55	-	-	45,4	54,6	45,1	54,9
1945	45,8	54,2	-	-	47,3	52,7	46	54
1950	-	-	-	-	-	-	-	-
1955	47,1	52,9	-	-	51,2	48,8	47,5	52,5
1960	47,7	52,3	53,9	46,1	51,6	48,4	48,2	51,8
1965	47	53	51,3	48,7	52,9	47,1	47,8	52,2
1970	46,2	53,8	57,9	42,1	52,7	47,3	47,5	52,5
1975	48,7	51,3	58,1	41,9	53,7	46,3	49,9	50,1
1980	47	53	57,4	42,6	52,3	47,7	48,3	51,7
1985	47,2	52,8	53,3	46,7	55,1	44,9	48,8	51,2
1990	46,6	53,4	50,5	49,5	54,3	45,7	48,2	51,8

İnceleme alanında nüfusun cinsiyet oranlarının kır, kasaba ve şehirdeki durumlarında da bazı hususlar dikkati çekmektedir. Buna göre, sahadaki kır

nüfusunda kadın nüfusun devamlı % 50'den fazla olduğu anlaşılr. Kadın nüfus oranı, 1935, 1940 ve 1945 yıllarında daha büyük bir değer taşıırken; 1955'den sonraki yıllarda da bu değer az çok değişmelerle devam etmiş ve 1990 yılında kadın nüfus oranı % 53,4 erkek nüfus oranı % 46,6'lık bir değer göstermiştir.

Bartın'da yerleşmeler sınıflandırıldığında 1960 yılından itibaren bazı yerleşmelerin kasaba özelliğine kavuştuğu görülür. Bu tarihten sonra kasaba yerleşmelerindeki nüfusun cinsiyet oranları incelendiğinde, erkek nüfusun daha fazla olduğu dikkati çeker. Nitekim 1960 yılında 53,9 olan erkek nüfus oranı 1975'de en yüksek değerine ulaşmıştır (58,1). 1975 yılında kasabalar nüfusundaki erkek nüfus oranının bu kadar artmasının temel sebebi; Amasra ve çevresindeki kömür ocaklarına 1970-1975 arasında işçi alımları dolayısıyla erkek nüfustaki artıştır. Sahadaki kasaba nüfusundaki erkek nüfus oranında daha sonraki yıllarda bir miktar düşüş olmuştur. 1990 yılı itibariyle kasaba nüfusunun cinsiyet oranları birbirine çok yakın değerler gösterir..

Şehirli nüfusun cinsiyet oranlarında ise durum daha da farklı bir özellik gösterir. Çünkü 1950 yılına kadar Bartın şehrindeki kadın nüfus oranı daha fazla iken 1955'den itibaren erkek nüfus oranı fazla duruma gelmiştir. 1935 yılında erkek nüfus oranı % 47 iken 1955'de % 51,2'lik bir değer göstermiştir. Daha sonra giderek artan şehirli nüfustaki erkek nüfus oranı 1975'de % 53,7, 1990'da ise 54,3 ile en yüksek değerine ulaşmıştır.

Bartın şehrindeki erkek nüfus artışının en önemli sebebi kırsal kesimden buraya çalışmak amacıyla erkek nüfusun daha fazla göç etmesidir. Bu durum özellikle 1950'den sonra daha belirgin bir hâl almış ve günümüze kadar da erkek nüfus oranı artışını devam ettirmiştir. Bartın'da erkek nüfusun 1950'den sonra belirgin bir artış göstermesinin sebeplerinden birisi, bu yıldan itibaren şehirlere erkek nüfusun göç etmeye başlamasıdır. Erkek nüfusun artmasında bu yıllarda şehir ve çevresinde yapılmaya başlanan sanayi tesislerinin de etkisi olmuştur. 1950'li yıllarda özellikle orman ürünleri, tuğla-kiremit ve gıda alanında yeni fabrikalar üretime geçmiştir. Sözü edilen fabrikalarda çalışanların

çoğunluğunu erkek nüfus oluşturmuştur. Ayrıca 1954'de yapımına başlanan Çimento fabrikasında da bir miktar erkek nüfus istihdam edilmeye başlanması da erkek nüfus oranının fazla olmasına sebep olmuştur.

Nüfusun Yaş Yapısı

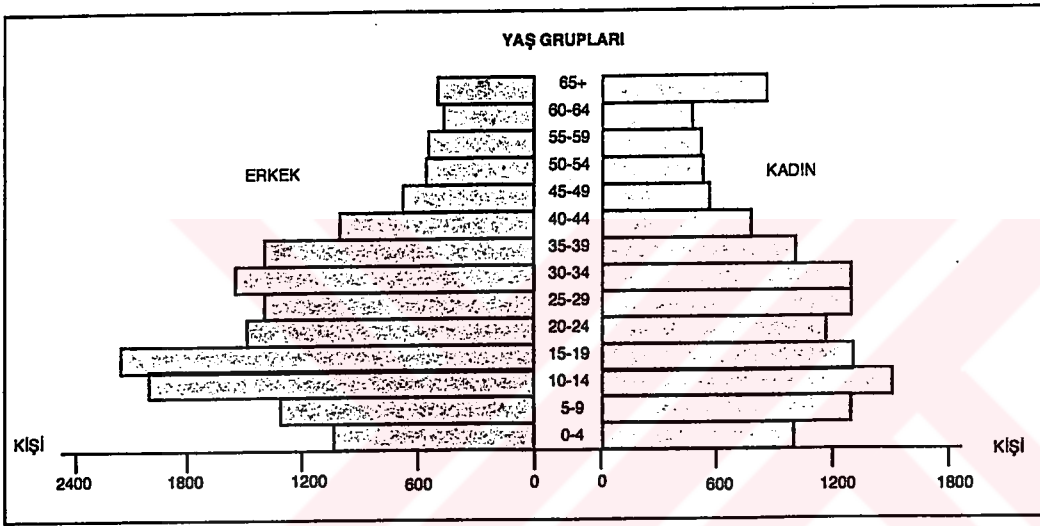
Nüfusun yaş yapısı çeşitli eşik değerleri kullanılarak incelenmektedir. Buna bağlı olarak ortaya çıkan sonuçlar da çeşitli şekillerde yorumlanabilir. Bir yerde yaşayan nüfusun genç ya da yaşlı olması, birçok bakımdan önemlidir. Çünkü nüfusun yaş bakımından gösterdiği özellikler başta askerî, siyasî ve ekonomik yönden olmak üzere orada yaşayanların sosyal durumları hakkında da bazı bilgiler verir (Gürtan, 1969: 121-123). Başka bir deyişle nüfusun yaşlara göre bölünüşünün tesbit edilmesi insanların ihtiyaçlarının ve sosyal fonksiyonlarının belirlenmesi açısından önemlidir (Başol, 1994: 76). Nüfusun yaş gruplarına göre dağılımının bilinmesi özellikle aktif nüfus açısından önemlidir. Çünkü herhangi bir sahada yaşayanların bir kısmı çalışmakta, geri kalan kısmı ise bu çalışan nüfusa bağımlı olmaktadır. Dolayısıyla çalışma çağındaki nüfusun fazla olması avantajlı bir durumdur.

Ayrıca nüfusun yaş yapısında çocuk nüfus oranının fazla olması, bu yaş grubunun 10 ile 20 yıl içinde doğurganlık çağına gelmesi anlamına gelir. Bu durum gelecekte nüfusun artış hızının yüksek olacağını düşündürmektedir (Üner, 1984: 9-11).

Nüfusun yaş yapısı incelenirken, geniş veya dar aralıklı yaş grupları kullanılabilir. Yapılan gruplandırma sonucu ise nüfustaki çocuk, genç, olgun ve ihtiyarların sayısı ve oranları tesbit edilebilir. Ancak nüfusun yaş yapısı incelenirken genellikle 0-4, 5-9, 10-14, 15-19...65+ şeklindeki 5'er yaş arayla yapılan gruplandırma sistemi kullanılmaktadır. İnceleme alanındaki nüfusun yaş yapısı incelenirken en çok kullanılan yaş grupları dağılımı esas alınmıştır.

İnceleme alanına ait yaş yapısı ile ilgili olarak, Bartın şehir merkezi ve bazı kasabalar dışında ayrıntılı bilgi bulunamamıştır. Bu sebeple inceleme

alanıyla ilgili yaş yapısı değerlendirilirken, Bartın şehri ve bazı kasabalara ait dar aralıklı yaş yapısına göre nüfus piramidi hazırlanmıştır (Şekil: 4). Diğer yandan, genel bir fikir vermesi açısından kasabaların tamamı ve kırsal kesimin tamamını içine alan geniş aralıklı yaş gruplarına göre de nüfus piramitleri hazırlanmıştır (Şekil: 5, 6, 7).

Şekil: 4- Bartın şehrinin nüfus piramidi.

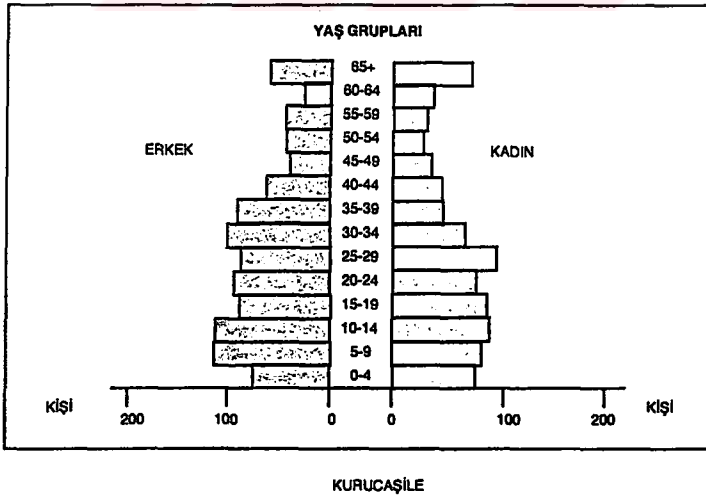
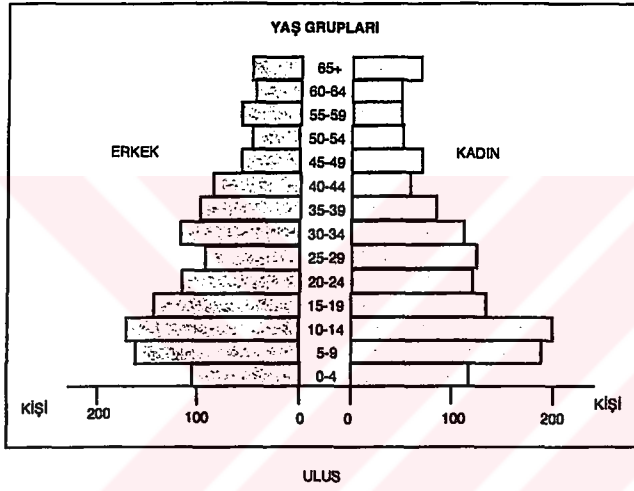
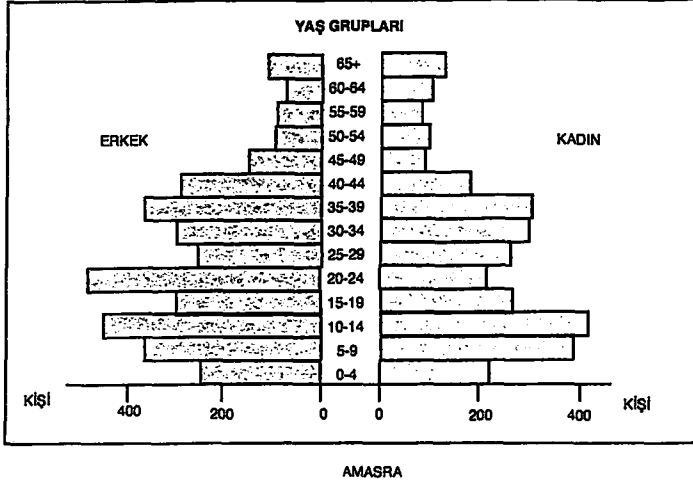
Bartın şehrine ait nüfus piramidi incelendiğinde; Şehirde 0-4 yaş gurubunda yer alan nüfus, toplam nüfusun % 6,86'sı kadardır. Bu değer şehirde doğum oranlarının düşük olmasının bir göstergesidir. Bartın'a ait nüfus piramidinde 10-14 ve 15-19 yaş gruplarındaki nüfus toplam nüfus içinde % 23,4'lük bir paya sahiptir. Bunun sebebi çevredeki birçok yerleşim biriminde temel eğitimden daha yüksek eğitim veren kurumun olmamasıdır. Dolayısıyla ortaokul ve liseyi okumak isteyen öğrencilerin şehre gelmesidir. Ayrıca son yıllarda açılan Orman fakültesinde okumak için gelen öğrenciler de bu değer

yüksek çıkmasında etkili olmuştur. Böylece şehirdeki nüfusun 1/3'ünden fazlasının 6-24 yaşından daha küçük olduğu anlaşılmaktadır (5-24 yaş arası % 32,3). Bartın'daki nüfusun % 74,59'u 40 yaşın altında bulunmaktadır. Nüfus piramidinde dikkati çeken bir husus da nüfus piramidinin 35-39 yaş grubundan itibaren giderek daralmaya başlamasıdır. Şehirde 65 yaş ve daha üzerinde olan nüfusun oranı ise 4,65'dir.

İnceleme alanının doğusunda bulunan Ulus kasabasının nüfus piramidinden şu sonuçlar çıkartılabilir:

Ulus kasabasında 0-4 yaş grubu nüfus % 8,04'lük bir orana sahiptir. Buna göre Ulus'ta doğum oranlarının Bartın şehrinden daha fazla olduğu belirtilebilir. Ulus kasabasında nüfusun 5-24 yaş gurubundaki nüfusun % 44,1 olması da yine kasaba nüfusunun büyük bir bölümünün genç nüfustan oluştuğunu gösterir. Diğer yandan Ulus'ta 65 yaş ve üzerinde yer alan nüfusun oranı da şehirden biraz daha fazladır (% 4,25). Bu durum bir yandan kasabadaki emeklilerin sayısının çokluğu ile diğer yandan da yaşam süresinin şehirden daha fazla olması ile açıklanabilir.

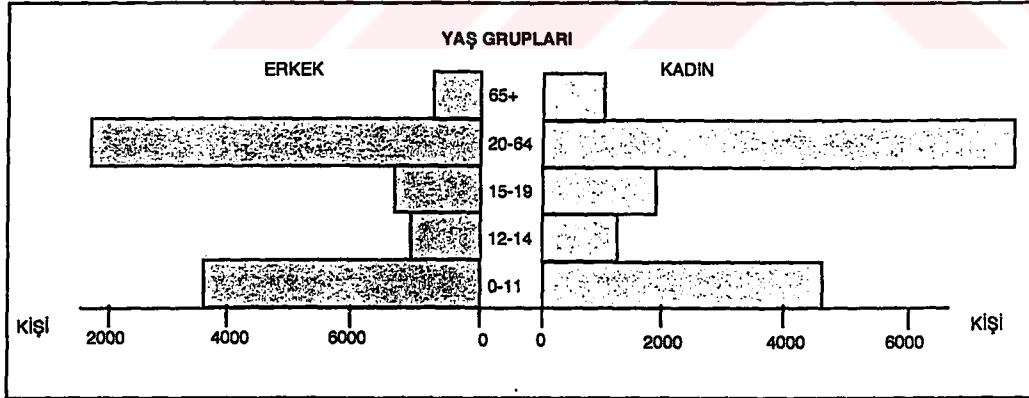
Amasra kasabasının yaş yapısında da az çok aynı oranlar görülmektedir. Kasaba nüfusunun % 7,1'i 0-4 yaş gurubunda, % 43,2'si 5-24 yaş grubunda yer alır. Buna göre Amasra'da çocuk nüfusun daha da fazla olduğu görülür. Diğer yandan Amasra'ya ait nüfus piramidinde genellikle erkek nüfusun daha fazla olduğu anlaşılır. Özellikle 20-24 yaş grubunda kadınların oranı % 31,8 iken erkeklerin oranı % 68,2'dir. Bunun sebebi Amasra'daki tesislerde askerlik görevlerini yapan erkek nüfustur. Amasra'nın nüfus piramidinin 45-49 yaş gurubundan sonra çok hızlı bir şekilde daraldığı görülmektedir. Bu durum kasabada yaşlı nüfusun azlığından kaynaklanmaktadır. Nitekim, 65 yaşın üzerinde bulunanların oranı % 3,67'dir.

Şekil: 5- Bazı kasabaların nüfus piramitleri.

İnceleme alanın kuzeydoğusundaki küçük bir kasaba olan Kurucaşile'nin yaş grupları incelendiğinde, 0-4 yaş gurubu nüfus oranının yine yüksek olduğu görülür (% 7,92). Kasabadaki toplam nüfusun % 38,8'i 5-24 yaş gurubunda, % 6,98'i ise 65 ve üzerindeki nüfustan oluşmaktadır. 65 yaş ve üzerindeki nüfus içinde kadınların oranının fazla olması dikkati çeker (65 ve üzerindeki nüfusta kadınların oranı % 56,3, erkeklerin oranı ise % 43,7'dir). Aynı şekilde yaşlı nüfusun çoğunluğunu emeklilerin oluşturduğu ve yine buradaki insanların daha uzun ömürlü oldukları (özellikle kadınların) belirtilebilir.

Bartın şehrine ait nüfus piramidi ile Ulus kasabasının nüfus piramidi karşılaştırıldığında en dikkati çeken husus; şehre ait piramidde genel olarak erkeklerin Ulus'a ait piramidde ise kadınların fazla olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Ulus'a ait nüfus piramidinde bazı yaş gruplarında erkeklerin fazla olduğu görülmektedir. Bunlardan örneğin 40-44 yaş grubunda erkeklerin fazla olmasının sebebi, bu yaş grubunun çoğunluğunun işçi emeklilerinden meydana gelmesiyle açıklanabilir.

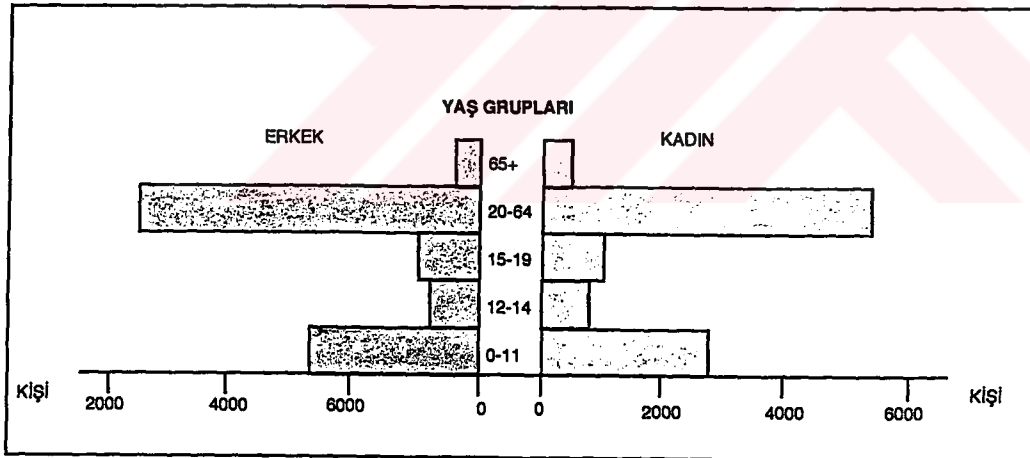

Şekil: 6- Geniş aralıklı yaş gruplarına göre kırsal kesime ait nüfus piramidi.

İnceleme alanının kırsal kesimindeki nüfusun geniş aralıklı yaş gruplarına göre hazırlanan nüfus piramidi incelendiğinde şu sonuçlar çıkartılabilir: Piramitte ilk olarak dikkati çeken husus 20-64 yaş grubundaki nüfusun toplam nüfus içinde % 45,8'lik bir paya sahip olmasıdır. Kırsal kesimdeki nüfusun %

37,5'i 0-14 yaş grubunda, % 5,92'si 65 ve üzeri yaş grubunda ve geri kalan % 10,8'i ise 15-19 yaş grubunda bulunmaktadır.

Daha önce belirtildiği gibi, inceleme alanında, 1990 yılı itibariyle kasaba olarak değerlendirilen yedi tane yerleşim birimi bulunmaktadır. Bunlardan bazıları için dar aralıklı yaş gruplarına göre nüfus piramitleri hazırlanmıştır (bak. şekil: 5). Ancak kasabaların geri kalanları için dar aralıklı yaş gruplarına göre nüfus değerlerini elde etmek mümkün olmamıştır. Bu sebeple kasabaların tamamını kapsayan ve geniş aralıklı yaş gruplarına göre de bir nüfus piramidi hazırlanmıştır (Şekil: 7). Buna göre, kasabalar nüfusu içinde de 20-64 yaş grubuna ait nüfusun en büyük paya sahip olduğu görülür (% 51,7). Kasabalar nüfusunun % 33,9'u 0-14 yaş, % 9,84'ü 15-19 yaş, % 4,46'sı ise 65 ve üzerindeki yaş nüfustan oluşmaktadır.

Şekil: 7- Geniş aralıklı yaş gruplarına göre kasabaların nüfus piramidi.

Tablo: 37- Bartın şehrinde nüfusun yaş gruplarına dağılımı ve Türkiye geneli ile karşılaştırılması.

Yaş grubu	Erkek	Kadın	Toplam	Yaş grubu %'si	Türkiye %'si
0-4	1 064	1 003	2 067	6,86	10,6
5-9	1 326	1 298	2 624	8,71	12,2
10-14	2 030	1 516	3 546	11,8	12,2
15-19	2 185	1 310	3 495	11,6	11
20-24	1 526	1 171	2 697	8,95	9
25-29	1 420	1 303	2 723	9,03	8,5
30-34	1 579	1 298	2 877	9,54	7,2
35-39	1 428	1 012	2 440	8,1	6,2
40-44	1 036	782	1 818	6,03	5
45-49	690	568	1 258	4,17	3,9
50-54	593	534	1 127	3,74	3,6
55-59	558	526	1 084	3,6	3,4
60-64	490	481	971	3,22	2,9
65+	539	864	1 403	4,65	4
Bilinmeyen	10	2	12	0,04	0,3
Toplam	16474	13668	30142	100	100

Nüfus piramidlerinden daha iyi faydalanabilmek ve yaş gruplarını daha iyi yorumlayabilmek için önceki yıllara ait yaş grupları dağılımlarının bilinmesi gerekir. Bu konuyla ilgili olarak sahanın tamamını kapsayan verileri bulmak mümkün olmamıştır. Ancak Bartın şehrine ait 1927 yılı itibariyle verilen yaş grupları dağılımına göre nüfusun yarıya yakını (% 47,37'sini) 0-19 yaş grubundaki nüfus oluşturur. Buna karşın 1990 yılı verilerine göre nüfusun ancak % 38,97'sini 0-19 yaş grubu nüfusunda yer alır. Diğer yandan 1927 yılı itibariyle 0-6 yaş grubuna giren nüfusun oranı % 21,7 iken; 1990'da 0-6 yaş grubu nüfusu ancak % 9,8'lik bir değer gösterir. Bu durum Bartın şehrinde doğum oranlarının düşmüş olmasıyla açıklanabilir.

Tablo: 38- 1927'de Bartın şehir nüfusunun yaş gruplarına göre dağılımı.

Yaş grupları	Erkek	%	Kadın	%	Toplam	Yaş grubu %'si
0-1	2 084	56,77	1 587	43,23	3 671	5,72
1-3	2 399	53,29	2 103	46,71	4 502	7,02
3-6	2 938	51,16	2 805	48,84	5 743	8,96
7-12	3 163	53,22	2 780	46,78	5 943	9,27
13-19	5 215	49,67	5 285	50,33	10 500	16,4
20-45	8 452	38,97	13 234	61,03	21 686	33,8
46-60	3 229	41,61	4 531	58,39	7 760	12,1
61-70	1 287	47,47	1 424	52,53	2 711	4,23
71+	632	41,72	883	58,28	1 515	2,36
Bilinmeyen	48	48,48	51	51,52	99	0,15
Toplam	29 447	45,92	34 683	54,08	64 130	100

Daha önce belirtildiği gibi, nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı incelenirken çeşitli yaş dilimi aralıkları kullanılır. Buna bağlı olarak ta orada yaşayan nüfusun çoğunluğunun yaşlı mı, genç mi, yoksa çocuk nüfustan mı, olduğu tesbit edilebilir. İşte nüfusun iş gücü ve bağımlılık oranlarının bilinebilmesi için de yaş grupları dağılımının incelenmesi ve bazı hesaplamaların yapılması gerekir (Doğanay, 1997: 165-166).

İnceleme alanındaki nüfusun yaş grupları itibariyle dağılımında dikkati çeken en önemli husus sahadaki nüfusun büyük bir bölümünün orta yaştaki nüfustan oluşmasıdır.

Medyan Yaş

Nüfusun yaş yapısını değerlendirirken nüfusun tamamını kapsayacak şekilde ortalama bir yaş hesabı yapılır. Nüfusu oluşturan bütün fertlerin yaşlarına göre sıralandığında tam ortaya isabet eden nüfusa **medyan yaş** denir (Gürtan, 1969: 129). Buna göre yaş itibariyle nüfusun yarısı medyan yaşın altında yarısı üstünde yer alır. Medyan yaş düştükçe genel olarak nüfusun gençleştiği, yükseldikçe nüfusun yaşlandığı anlaşılır. Medyan yaş, yardımıyla nüfusun ortalama yaşı hakkında genel bilgi edinmek mümkündür.

İnceleme alanındaki nüfusun, sabit aralıklarla yaş gruplarına göre dağılımı hakkında bilgi bulunamamıştır. Bu sebeple sahadaki köylere ve kasabalara ait medyan yaş hesaplamak mümkün olmamıştır. Ancak verileri elde edilen Bartın şehrine ait medyan yaş 25,4 olarak hesaplanmıştır. Buna göre şehir nüfusunun çoğunluğunun genç nüfustan oluştuğu belirtilebilir.

3.1.4. Nüfusun Hanehalkı özellikleri

İnsanlar konutlarda genellikle tek tek değil küçük veya büyük topluluklar halinde yaşarlar. Bu şekilde sosyal hayatın en küçük ünitesini teşkil eden birimlere aile denir. Ailelerin ortalama büyüklükleri, orada yaşayanların ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan seviyelerini yansıtır. Ailelerin büyüklüğü ya da küçüklüğü kır veya şehirlerdeki farklı dağılışı yönenin sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarının belirlenmesinde önemli etkilere sahiptir (Gürtan, 1969: 161).

Ayrıca aileden farklı anlamda kullanılan hanehalkı terimi vardır. Böyle bir beşerî coğrafya çalışmasında üzerinde durulması gereken de aile değil, hanehalkı özellikleridir.

Hanehalkı denilince, sayım sırasında aile bağı bulunsun veya bulunmasın, aynı konutta veya aynı konutun bir kısmında yaşayan, aynı kazandan yemek yiyen, kazanç ve masraflarını ayırmayan ve hanehalkı hizmet ve yönetimine iştirak eden bir veya birden fazla kişinin teşkil ettiği topluluk anlaşılır (DİE, 1993: XIX). Gürtan ise hanehalkını, sosyo-ekonomik bir ünite olarak kabul etmekte, akraba olsun veya olmasın, aynı yerde (ev, apartman dairesi veya oda) yaşayan ve aynı kazandan yemek yiyen fertlerin teşkil ettiği grup olarak tarif etmektedir (Gürtan, 1969: 162).

Buna göre, aile ve hanehalkı kavramları birbirinden farklı anlamlarda kullanılır. Çünkü aile denilince aynı çatı altında yaşayanların aralarında akrabalık bağının olması şarttır. Oysa aralarında kan bağı bulunmayan insanlar da bazı hâllerde aynı çatı altında yaşayabilmektedir. Buna göre aileler aynı

zamanda hanehalkını da meydana getirir. Ancak, hanehalkı içindekiler her zaman ailenin ferdi olmayabilir.

Bir yerdeki hanehalkı sayısının az ya da çok olması orada yaşayan insanların, ekonomik ve kültürel seviyeleri hakkında fikir verir. Çünkü ekonomik bakımdan gelişmemiş toplumlarda hanehalkı kalabalıktır. Aynı şekilde böyle toplumlarda kültür seviyesi de düşüktür. Ülkemiz gibi ataerkil toplumlarda aynı çatı altında yaşayan aileler ve hanehalkı sayıları fazladır.

Buraya kadar aile ve hanehalkı kavramları tanımlanarak bazı bilgiler verilmiştir. Aşağıda ise inceleme alanının hanehalkı özellikleri hakkında açıklamalar yapılacaktır.

Hanehalkının büyüklüğü ya da küçüklüğü çeşitli alanlar arasında bazı farklılıklar gösterir. Örneğin; hanehalkı sayısı genellikle kırsal kesimde daha fazladır. Bunun en önemli sebebi kırsal kesimde doğum oranının fazla olması, yani ailedeki ortalama çocuk sayısının çokluğudur (Gürtan, 1969: 168). Diğer yandan kırsal kesimde aynı evi birden çok ailenin paylaşması da hanehalkı sayısının yüksek bir değer göstermesine sebep olmaktadır. Ancak özellikle son yıllarda kırdan şehirlere olan göçler dolayısıyla, kırsal kesimdeki hanehalkı sayıları azalmıştır. Kırsal kesimde ekonomik seviyenin giderek yükselmesine bağlı olarak, artık kalabalık aileler aynı evi paylaşmamakta ve yeni bir ev inşa etmektedir. Bu durum da hanehalkı sayılarının kırsal kesimde azalmasına sebep olmaktadır.

1990 nüfus sayımı sonuçlarına göre ülkemizde ortalama hanehalkı büyüklüğü* 4,97 kişidir. Buna karşın aynı yıl inceleme alanında ortalama hanehalkı sayısı 5,32'dir. Ancak bu değer kırsal kesimde, kasabada ve şehirde birbirinden farklıdır.

* ortalama hanehalkı büyüklüğü: Bir hanehalkını oluşturan kişilerin ortalama sayısıdır. Ortalama hanehalkı büyüklüğü= Toplam nüfus/Toplam hanehalkı büyüklüğü şeklinde hesaplanır (DİE, 1993: XIX).

İnceleme alanında ortalama hanehalkı büyüklüğü en yüksek değerine köylerde ulaşmaktadır (Tablo: 39). Nitekim elde edilen veriler gruplandırıldığında kırsal kesimde 1980 yılında ortalama hanehalkı büyüklüğünün 6,28 kişi olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşın sahada ortalama hanehalkı büyüklüğünün en düşük değerine yine 1980 yılında ve kasabalarda sahip olduğu görülür. Kırsal kesimde ortalama hanehalkı sayısının en fazla olduğu yerleşim birimleri Şahne (13), Akıncılar (9,3), Kurtköy (9,1), Çerde (8), Köklü (7,9), Sülek (7,9), Dercik (7,8), Düzköy (7,8)'dür.

1985 yılında ise ortalama hanehalkı büyüklüğünün en fazla olduğu yerleşmelerin başında Aşağıçamlı (7,7), Güneyören (7,7), Gökpinar (7,4), Sülek (7,4), Saraydüzü (7,3), Hıdırlar (7,3), Çayır (7,3) köyleri gelir. Bunların dışında kalan yerleşmelerde ortalama hanehalkı büyüklüğü 3,2 ile 7,2 arasında değişmektedir.

Sahanın tamamı düşünüldüğünde 1990 yılında genel olarak ortalama hanehalkı büyüklüğü değerlerinde biraz düşüş olmuştur. Bu yıl itibariyle en yüksek değere sahip yerleşmeler; Yıldız, (8,1), İnciğez (7,1), Kocaköy (7,1), Ören (6,8) ve Yukarısal (6,8)'dir.

Bartın'da ortalama hanehalkı büyüklüğü yıllara göre de az çok değişiklik göstermiştir. Şehirdeki ortalama hanehalkı büyüklüğünde fazla bir değişiklik olmazken; kasabalardaki ortalama hanehalkı büyüklüğü değerinde 1980-1990 arasında yaklaşık % 1'lik bir artış görülmüştür. Bu durum son yıllarda kasabaların bir miktar göç almasıyla açıklanabilir. Diğer yandan kırsal kesimdeki ortalama hanehalkı büyüklüğünde ise azalma söz konusudur. Bütün bunların yanısıra sahanın tamamında ortalama hanehalkı büyüklüğünde çok az bir düşüş vardır.

İnceleme alanında hanehalkı sayıları ile ilgili olarak sadece 1980, 1985 ve 1990 yıllarına ait değerler elde edilebilmiştir. Bu sebeple bu yıllara ait hanehalkı sayıları biraz daha ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir.

Tablo: 39- Bartın'da ortalama hanehalkı büyüklüğü.

	Yıllar	Ortalama hanehalkı büyüklüğü
ŞEHİR	1980	4,49
	1985	4,77
	1990	4,71
KASABA	1980	3,34
	1985	3,79
	1990	4,67
KIR	1980	6,28
	1985	6,02
	1990	5,57
TOPLAM	1980	5,68
	1985	5,56
	1990	5,32

İnceleme alanının tamamı düşünüldüğünde hanehalkı sayıları 5-10 kişiden oluşan grubun yüksek bir değere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü 1980'de 5-10 kişiden oluşan hanelerin oranı % 60,8 iken, bu değer 1985'de 65,6 kişiye yükselmiş ancak 1990'da biraz düşerek % 63,8'e gerilemiştir. Değerlere göre sahanın tamamında hanelerin kalabalık olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum özellikle kırsal kesimde ve kasabalarda daha da belirgindir.

Hanehalkı sayıları yıllara göre değişiklik gösterdiği gibi şehir, kasaba ve kırsal kesim arasında da bazı farklılıklar gösterir. Sahadaki tek şehir olan Bartın il merkezinde toplam hanehalkı sayısı içinde sürekli olarak 2-4 kişiden oluşan hanehalkı grubu en büyük paya sahiptir. 1980 yılında bu grubun oranı % 48,8 iken, 1990'da bu değer % 60,1'e yükselmiştir. Şehirdeki 5-10 kişiden oluşan hanehalkı oranlarında ise seçilen yıllara göre bir miktar azalma olmuştur. Aynı şekilde hanehalkı sayısı 1 kişiden oluşan grubun oranında da düşme görülmüştür.

Tablo: 40- İnceleme alanında hanehalkı sayıları.

Hanehalkı sayısı		1	%	2-4	%	5-10	%	Toplam
ŞEHİR	1980	652	12,5	2 540	48,8	2 012	38,7	5 204
	1985	487	8,0	3 230	53,2	2 356	38,8	6 073
	1990	326	4,8	4 082	60,1	2 380	35,1	6 788
KASABA	1980	336	9,67	1 375	39,6	1 764	50,8	3 475
	1985	298	7,2	1 571	38,2	2 248	54,6	4 117
	1990	235	5,2	2 035	45,0	2 250	49,8	4 520
KIR	1980	1 262	5,32	6 551	27,6	15 931	67,1	23744
	1985	1 316	5,0	5 743	21,6	19477	73,4	26536
	1990	780	2,85	6 560	23,9	20069	73,2	27409
TOPLAM	1980	2 250	6,94	10466	32,3	19707	60,8	32423
	1985	2 101	5,72	10544	28,7	24081	65,6	36726
	1990	1 341	3,46	12 677	32,7	24 699	63,8	38717

Kasabalardaki hanehalkı sayılarında ise 1980-1985 yılları arasında 5-10 kişiden oluşan hanehalkı oranlarında artış görülmüştür. Zira bu değer 1980 yılında % 50,8'den 1985'de % 54,6'ya yükselmiştir. Bunun temel sebebi kasabalara kırsal kesimden kalabalık ailelerin göç etmesidir. Ayrıca bu değer in yükselmesinde 1985'e kadar kırsal kesim içinde incelenen Kumluca'nın, 1985'den sonra kasabalar içinde değerlendirilmesinin de etkisi olmuştur. Çünkü sözü edilen kasabadaki 5-10 kişilik hanehalkı sayısının yüksek olduğu anlaşılmaktadır (Kumluca'da 1985 yılındaki toplam 343 hanenin 226'sı 5-10 kişilik haneden oluşmaktaydı).

İnceleme alanın kırsal kesimindeki hanehalkı büyüklüklerinde de bazı hususlar dikkati çeker. Elde edilen verilere göre kırsal kesimdeki 1 kişilik ve 2-4 kişilik hanelerde azalmaya karşılık, 5-10 kişilik hanelerin sayısında ise devamlı artış olmuştur. Ayrıca 5-10 kişiden oluşan hanelerin oranı da diğer iki grubun oranından daha yüksektir. Çünkü 1 ve 2-4 kişiden oluşan hanelerin

toplamları ancak toplam kırsal kesim hanehalkı içinde 1/3'lük bir paya sahiptir. 5-10 kişiden oluşan hanelerin toplam hane sayısı içindeki payı yıllara göre artmıştır. Buna göre 5-10 kişiden oluşan hanelerin oranı 1980'de % 67,1, 1985'de % 73,4 ve 1990'da ise % 73,2 olmuştur.

3.1.5. Nüfusun İşgücü ve Sektörlere Göre Dağılımı

Bir yerde yaşayan insanların tamamı çeşitli sebeplerle ekonomik olarak üretime katkıda bulunamaz. Bunun için toplam nüfusta üretime katkıda bulunanların payının bilinmesi önemli bir konudur. Çünkü iktisaden faal nüfusun fazla olması ekonominin gelişmişliğinin bir göstergesidir.

İnsanlar belirli bir yaşta çalışma hayatına atılırlar. Ancak çalışma hayatına başlama yaşı standart değildir. Genel olarak belirtmek gerekirse insanlar 5-10 yaşından itibaren çalışmaya başlamakta ve bazen 80-85 yaşına kadar çalışmaya devam etmektedirler.

Çalışmaya başlama yaşı yöreler arasında önemli farklılıklar gösterir. Çünkü kırsal kesimde insanlar daha küçük yaşlarda çalışmaya başlar. Şehirlerde ise insanlar daha ileri yaşlarda çalışma hayatına atılmaktadır. İnsanların çalışma hayatına katılmaları ve çalışmayı bırakmalarında doğdukları ortamın etkisi yanında, sağlıklı olup olmamaları da önemli bir faktördür.

Bir yerdeki nüfusun çalışma durumunu belirleyebilmek için önce konuyla ilgili bazı kavramların açıklanması gerekir. Bu kavramların başında çalışabilir nüfus gelir. Kesin bir yaş sınırlaması yapılmadan, çalışmasında sağlık yönünden bir problemi olmayan yani çalışabilecek durumda olan insanların oluşturduğu kitleye çalışabilir nüfus adı verilir (Gürtan, 1969: 367).

Çalışabilir nüfus toplam nüfus içinde genellikle büyük bir orana sahiptir. Ancak çalışabilir nüfusu kesin rakamlarla ifade etmek zordur. Bu sebeple daha çok, çalışma çağındaki nüfus kavramı kullanılmaktadır. İşte farklı eşik değerleri kullanılmakla 15-64 yaşları arasında bulunan nüfusa çalışma çağındaki nüfus adı verilir (Gürtan, 1969: 365-368). Çalışma çağı nüfusu için 15-64 yaşları arasındaki nüfus kabul edilmekle birlikte; yukarıda da belirtildiği

gibi ülkemizin özellikle kırsal kesiminde insanlar 5-6 yaşlarından 70-80 yaşına kadar çalışmaktadır (Doğanay, 1997:166)

Diğer yandan çalışma çağındaki nüfusun bir kısmı sağlık, eğitimsizlik, evlilik, maddi durumunun iyi olması gibi sebeplerle çalışmamaktadır. Dolayısıyla çalışma çağındaki nüfus yanında belirtilmesi gerekli olan aktif nüfus kavramı vardır. Böylece fiilen çalışan üretime, ekonomiye katkıda bulunan nüfusa aktif (faal) nüfus adı verilir.

Tablo: 41- İnceleme alanında çalışma çağındaki nüfus ve aktif nüfus oranları (1990).

	Çalışma çağı nüfus	%	Faal nüfus	%	Toplam nüfus
Şehir	24 071	75,2	10 085	31,5	31 974
Kasaba	14 643	69,4	8 590	40,7	21 098
Kır	98 456	64,4	88 339	57,8	152 762
Toplam	137 170	66,6	107 014	51,9	205 834

Araştırma alanı genel olarak incelendiğinde, toplam nüfusun % 66,6'sı çalışma çağı nüfustan oluşmaktadır. Sahada toplam nüfusun ancak % 51,9'u aktif nüfustan oluşur. Buna göre inceleme alanının tamamında toplam nüfusun yarıdan biraz fazlası aktif nüfustan oluşur. Yani ekonomiye katkıda bulunmaktadır. Sahadaki çalışma çağı nüfusunun büyük bir bölümü herhangi bir işte çalışmaktadır. Çünkü toplam çalışma çağındaki nüfusun % 78,0'i aktif nüfustan oluşmaktadır.

Diğer yandan bu değerler kır, kasaba ve şehir arasında bazı farklılıklar gösterir. Örneğin; Şehirde çalışma çağındaki nüfusun toplam şehir nüfusu içindeki payı % 75,2 iken; bu değer kasabalarda % 69,4 ve kırsal kesimde ise % 64,4'dür. Aynı şekilde faal nüfusun toplam nüfus içindeki payları şehirde % 31,5, kasabalarda % 40,7 ve kırsal kesimde ise % 57,8'dir.

Şehir ve kasabalarda çalışma çağı nüfus oranlarının fazla çıkmasının önemli sebeplerinden birisi; kırsal kesimde Ortaokul'dan başka eğitim kurumunun bulunmamasıdır. Çünkü şehir ve kasabalardaki çalışma çağı

nüfusunun büyük bir bölümü eğitim görmek amacıyla şehire gelenlerden oluşmaktadır. Bu durum Bartın şehrinin yaş piramidinden daha iyi anlaşılmaktadır. Nitekim burada 15-19 yaş grubu nüfusunun fazla olduğu anlaşılmaktadır (Şekil: 4).

İnceleme alanının tamamında, çalışan nüfusun iş kollarına göre dağılımı incelendiğinde, en büyük grubu ziraatle uğraşanların oluşturduğu anlaşılar. Toplam aktif nüfus içinde ziraatle uğraşanlar % 75,1'lik paya sahiptir. Ziraat sektörünü % 10,1'lik değeri ile hizmet sektörü ve % 4,85 ile maden sektöründe çalışanlar takip etmektedir.

Çalışan nüfusun sektörler ile kırsal, kasaba ve şehirlere göre dağılımında ise daha farklı bir durum görülür. Çünkü Bartın şehrinde aktif nüfusun % 44,4'ü hizmet sektöründe çalışmaktadır. Şehirdeki aktif nüfusun % 19'u sanayi, % 17,4'ü ise ticaretle uğraşmaktadır. Bu değerler Bartın şehrinin bir hizmet şehri olduğunu gösterir (Tümertekin, 1973: 78-83).

Tablo: 42- Bartın'da çalışan nüfusun sektörlere göre dağılımı.

	Ziraat	%	Maden	%	Sanayi	%	Hizmet	%	Ticaret	%	Ulaştırma	%	Tanımla	%	Toplam
Şehir	894	8.86	399	3.96	1866	18.5	4477	44.4	1750	17.4	608	6.03	91	0.9	10085
Kasaba	4092	47.6	965	11.2	559	6.51	1899	22.1	686	7.99	351	4.09	38	0.4	8590
Köy	75367	85.3	3824	4.33	2466	2.79	4405	4.99	1155	1.31	1048	1.19	74	0.1	88339
TOPLAM	80353	75.1	5188	4.85	4891	4.57	10781	10.1	3591	3.36	2007	1.88	203	0.2	107014

İnceleme alanındaki kasabalardaki aktif nüfusun sektörel dağılımında ise ilk sırayı ziraatte çalışanlar alır (47,6). Ziraat sektörünü % 22,1'lik değeri ile hizmet sektörü ve % 11,2'lik değeri ile madencilikte çalışanlar takip eder. Buna göre inceleme alanındaki kasabaların birer ziraat kasabası (Tümertekin, 1973: 54-65), olmakla birlikte hizmet sektöründe geliştiği belirtilebilir. Ayrıca kasaba merkezlerinde oturanların önemli bir bölümü de madencilik sektöründe çalışmaktadır.

Kırsal kesimdeki aktif nüfusda ise ziraatle uğraşanların payı doğal olarak yüksek bir değer gösterir (% 85,3). Bu durum kırsal kesimde insanların büyük bir bölümünün ister geçimini sağlamak ister ticaret için olsun ziraatle uğraştıklarını gösterir. Diğer yandan kırsal kesimde aktif nüfusun hizmet sektöründe çalışanların oranı yaklaşık % 5 ve madencilikte çalışanların oranı ise % 4,33'dür.

Bağımlı Nüfus ve Yaş Bağımlılık Oranı

Daha önce belirtildiği gibi bir yerde yaşayan insanların tamamının çeşitli sebeplerle aktif olarak üretime katkısı yoktur. Dolayısıyla nüfusun belli bir bölümü başka insanlara ekonomik yönden bağımlı durumdadır. İşte ekonomik olarak aktif olan nüfusun, bakmakla yükümlü olduğu nüfus grubuna **bağımlı nüfus** denir (Başol, 1994: 83). Devlet İstatistik Enstitüsü Bağımlı nüfusun hesaplanmasında aktif nüfus olarak 12-64 yaş gurubunu esas almaktadır (DİE, 1993: 112-152). Ancak aktif nüfusun belirlenmesinde farklı yaş gruplarını esas alanlar da vardır (Tandoğan, 1994: 65; Doğanay, 1997: 167; Gürtan, 1969: 367-375; Başol, 1994: 83).

Herhangi bir alanda üretime katkıda bulunmayanların sayısının bilinmesi, önemli bir husustur. Çünkü yöre ile ilgili olarak yapılacak plânlamalarda çalışan nüfusun ne kadar insana bakmakla yükümlü olduğunun bilinmesi gerekir.

Toplam nüfus içinde bağımlı nüfusun ve bağımlılık oranının yüksek olması istenilen bir durum değildir. Çünkü üretime katkıda bulunmayan insanların çokluğu, orada bir insanın bakmakla yükümlü olduğu kişilerin fazla olması anlamına gelir. Yani aktif nüfusun ekonomik yükü artmış olur. Örneğin ülkemizde 1935 yılında bağımlılık oranı %0 829, 1950'de %0 713, 1970'de 859 ve 1990'da ise %0 647'dir* (Tandoğan, 1994: 63).

* Yaş bağımlılık oranlarının hesaplanmasında Bağımlılık Oranı = 0-14 yaş grubu nüfus + 65 ve daha yukarı yaş nüfusu / 14-64 yaş grubu nüfus x 1000 formülü kullanılmıştır.

Her ne kadar bazı yazarlarca bağımlı nüfusun hesaplanmasında 0-14, 15-64 ve 65+ yaş grupları kullanılmakta ise de, ülkemizde çalışma hayatına erken yaşlarda başladığı düşünülerek burada bağımlılık oranının hesaplanmasında aşağıdaki formül kullanılmıştır.

$$\text{Bağımlılık oranı} = \frac{\text{0-12+65 ve üstü yaşta olanlar}}{\text{12-64 yaş grubu nüfusu}} \times 100$$

Tablo:43- İnceleme alanında yaş bağımlılık oranları (1990).

	Çalışma çağı nüfus	Bağımlı nüfus	Bağımlılık oranı
Şehir	24 071	7 903	32,8
Kasaba	14 643	6 455	44,0
Kır	98 456	54 306	55,1

Tablo 43'de de görüldüğü gibi inceleme alanında bağımlılık oranı şehirde % 32,8'dir. Buna karşın kasabalarda bağımlılık oranı 44'e, kırsal kesimde ise 55,1'e yükselmektedir. Buna göre bağımlılık oranı en fazla kırsal kesimdedir. Başka deyişle kırsal kesimdeki çalışma çağındaki nüfusun büyük bir bölümü işsizdir. Öyleki kırsal kesimde çalışma çağı nüfusunun ancak yarısından az bir bölümü üretime doğrudan katılabilmektedir.

3.1.6. Nüfusun Eğitim Özellikleri

Bir ülkenin veya bir sahanın ekonomik ve sosyal bakımdan gelişmişlik göstergelerinden birisi nüfusun okur-yazarlık ve eğitim durumudur.

İnceleme alanında okuma yazma oranlarının yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Önceki yıllarda daha düşük olan okur-yazarlık oranı günümüzde oldukça yükselmiştir. Okur-yazarlık oranı ile ilgili geçmiş yıllara ait düzenli ve istenilen ayrıntıda veri bulunamamıştır. Ancak 1927 yılında yapılan Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre; Bartın'da okuma-yazma oranı erkeklerde % 6,03, kadınlarda ise sadece % 1,3'dür (DİE, 1929: 139). Ancak bu değerler sahanın tamamını kapsamamakla birlikte, ülkemiz genelinde

olduğu gibi oldukça düşüktür. Ancak aşağıda belirtileceği gibi inceleme alanında 1990 yılı itibariyle okuma-yazma oranı çok hızlı bir şekilde yükselmiştir.

İnceleme alanında okuma-yazma oranı % 78,8'dir. Okuma-yazma bilenler içinde erkeklerin daha fazla olduğu dikkati çeker. Çünkü sahada erkeklerin % 52,8'i kadınların ise 47,2'si okuma-yazma bilmektedir.

Tablo: 44- Bartın'da okuma yazma bilen ve bilmeyenlere göre nüfus (1990).

		Okur-yazar	%	Okur-yazar değil	%
Şehir	Erkek	15 107	57,5	877	29,4
	Kadın	11 172	42,5	2 101	70,6
	Toplam	26 279	18,5	2 978	7,78
Kasaba	Erkek	8 473	53,7	564	25,0
	Kadın	7 091	46,3	1 694	75,0
	Toplam	15 564	10,9	2 258	5,92
Köy	Erkek	51 549	50,8	9 965	30,1
	Kadın	49 002	49,2	23 134	69,9
	Toplam	100 551	70,6	33 099	86,3
Toplam	Erkek	75 129	52,1	11 406	29,7
	Kadın	67 265	47,9	26 929	70,2
	Toplam	142 394	100	38 335	100

Okur-yazarlık oranı kırsal kesim, kasaba ve şehirler arasında farklılık gösterir. Çünkü şehirlerde okuma-yazma oranı % 89,8 iken, kasabalarda bu değer % 87,9 ve köylerde ise % 75,2'dir. Buna göre okuma-yazma oranları kırsal kesimde daha düşük olmakla birlikte ülke geneli düşünüldüğünde bu değerlerin birçok şehrin okuma-yazma oranlarından yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Okuma-yazma oranlarının cinsiyet durumu değerlendirildiğinde ise erkeklerde okuma yazma oranının daha yüksek olduğu anlaşılr. Buna göre inceleme alanın tamamı düşünüldüğünde, erkeklerin % 52,8'i ve kadınların ise % 47,2'si okuma yazma bilmektedir.

Okuryazarların cinsiyet ve şehir, kasaba ve kırsal kesimdeki durumları incelendiğinde de durum yine erkeklerin lehinedir. Çünkü şehirlerde okuma yazma bilenler içinde erkeklerin oranı % 57,5 kasabalarda % 54,4 ve kırsal kesimde ise % 51,3'dür.

Nüfusun okur-yazarlık oranı yanında ve okur-yazarların bitirdikleri son eğitim kurumuna göre durumu da önemlidir. Yukarıda belirtildiği gibi inceleme alanın kırsal kesiminde okur-yazarlık oranı düşük olduğu gibi okur-yazarların büyük bir bölümünün de ilkokul mezunu olduğu dikkati çekmektedir. Kırsal kesimde bitirilen eğitim kurumlarına göre değerlendirildiğinde nüfusun büyük bir bölümünün ilkokul mezunu olduğu ve yüksekokulu bitirenlerin sayısının kırsal kesimde düşük olduğu anlaşılr. Bu değer özellikle kırsal kesim kadınlarında çok daha belirgindir.

Tablo: 45- Bartın'da nüfusun bitirilen son eğitim kurumuna göre dağılışı.

		İlkokul		Ortaokul ve Dengi		Lise ve Dengi		Üniversite		TOPLAM	
		KİŞİ	%	KİŞİ	%	KİŞİ	%	KİŞİ	%	KİŞİ	%
ŞEHİR	ERKEK	7873	54.7	2586	69.6	813	64.626	887	73.2	12159	59.1
	KADIN	6507	45.3	1128	30.4	445	35.374	324	26.8	8404	40.9
	TOPLAM	14380	15.7	3714	46.4	1258	50.401	1211	51.9	20563	19.7
KASABA	ERKEK	4646	51.3	1097	69.7	346	74.249	340	73.1	6429	55.6
	KADIN	4413	48.7	477	30.3	120	25.751	125	26.9	5135	44.4
	TOPLAM	9059	9.91	1574	19.7	466	18.67	465	19.9	11564	11.1
KIR	ERKEK	33916	49.9	2230	82.3	676	87.565	533	81.3	37355	51.8
	KADIN	34083	50.1	481	17.7	96	12.435	123	18.8	34783	48.2
	TOPLAM	67999	74.4	2711	33.9	772	30.929	656	28.1	72138	69.2
TOPLAM	ERKEK	46435	50.8	5913	73.9	1835	73.518	1760	75.5	55943	53.7
	KADIN	45003	49.2	2086	26.1	661	26.482	572	24.5	48322	46.3
	TOPLAM	91438	100	7999	100	2496	100	2332	100	104265	100

1990 yılı itibariyle inceleme alanında herhangi bir eğitim kurumundan mezun olanların sayısı 104 265 kişidir (Tablo:45). Buna göre sahadaki okumu-yazma bilenlerin % 73,2'si bir eğitim-öğretim kurumundan mezun olmuş kişilerden oluşmaktadır. Bir eğitim-öğretim kurumu bitirenler içinde erkeklerin oranı % 53,7 kadınların oranı ise 46,3'dür.

Okur-yazarlar içinde ilkokul mezunlarının en büyük paya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre okur-yazarların % 87,6'sı ilkokul mezunudur. İlkokul mezunları içinde kırsal kesimde yaşayanların oranı ise % 74'dür.

Bir eğitim kurumundan mezun olanlar içinde erkeklerin % 83,0'ü ilkokul, % 10,6'sı ortaokul ve dengi, % 3,3'ü lise ve dengi geri kalan % 3,1'i de üniversite mezunlarından oluşmaktadır. Eğitim kurumundan mezun olan kadınların ise, % 93,1'i ilkokul, % 4,3'ü ortaokul ve dengi, % 1,4'ü lise ve dengi, % 1,2'si ise yüksekokul mezunudur. Bu değerlere göre nüfusun çok az bir kısmı yüksekokula devam edebilmektedir. Özellikle kadınlarda temel eğitimden sonraki eğitim-öğretim kurumlarına devam etme oranı oldukça düşüktür.

Temel eğitimden sonrasına devam etme oranı hem kırsal kesimde hem de kasabalarda azdır. Sahadaki yüksek okul bitirenlerin sayısı 2 332 kişi olup bu değer, eğitim-öğretim kurumlarından mezun olanlar içinde % 2,2'lik bir paya sahiptir. Ayrıca kırsal kesimde ve kasabalarda yüksekokul bitirenlerin oranı daha düşük olup, yüksekokul bitirenlerin % 51,9'u şehirde bulunmaktadır.

İnceleme alanında okulu olmayan köy bulunmamaktadır. Ancak göçler sebebiyle bazı köylerde nüfus oldukça azalmaktadır. Buralarda öğrenci sayıları az olduğundan taşınmalı sistemle eğitim yapılmaktadır. Böylece oluşturulan çeşitli merkezlerdeki ilköğretim kurumlarına öğrenciler taşınmak suretiyle eğitim-öğretime devam edilmektedir. Bu duruma Ellibaş köyü yakınındaki İlköğretim okulu ile Akçamescit İlköğretim okulu tipik örneklerdir.

Sahada lise ve dengi okullar ancak kasabalarda ve şehirde bulunmaktadır. Bu sebeple temel eğitimden sonrasına devam etmek isteyenler buralara gitmek zorunda kalmaktadır.

Daha önce belirtildiği gibi, lise ve dengi okullar ile üniversiteye hazırlık kursları veren dershanelere devam etmek için kırsal kesimden insanlar Bartın şehrine gelmektedir. Bu durumu Bartın'ın yaş piramidinde de açıkça görmek mümkündür. Çünkü bu piramitte 15-19 yaş grubuna rastlayan nüfusun oldukça fazla olduğu dikkati çeker (bak. şekil: 4).

Bartın ilinde toplam 424 eğitim öğretim kurumu bulunur. Bunların büyük bir bölümünü temel eğitime yönelik hizmet veren okullar oluşturur. Sahada bu amaçla hizmet veren toplam 347 tane eğitim-öğretim kurumu vardır. Geri kalan 77 eğitim öğretim kurumunun 46'sı ortaokul ve dengi, 30 tanesi lise ve dengi 1 tanesi ise fakültedir.

Bartın şehrinde önce yüksekokul olarak açılan ve 1993-1994 öğretim yılında fakülte hâline getirilen bir de Orman Fakültesi de yer almaktadır. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi'ne bağlı bir fakülte olan Bartın Orman Fakültesi, ormancılıkla ilgili çeşitli bölümleriyle eğitim öğretim faaliyetlerine devam etmektedir.

İnceleme alanındaki nüfusun eğitim özellikleri ile ilgili genel olarak şunlar belirtilebilir: Yörede topografya dağlıktır. Hem bu sebeple hemde diğer etkilerle yerleşme dağınık bir özellik gösterir. Bu şartlara da bağlı olarak inceleme alanının özellikle kırsal kesimlerinde hem okuma-yazma oranı, hem de bitirilen eğitim öğretim kurumlarına göre nüfus sayısı istenilen düzeyde değildir.

3.1.7. Nüfus Projeksiyonları

Herhangi bir ülkede veya herhangi bir alanda yapılacak yatırımlarda ülkede yaşayan insanların sayısının bilinmesi büyük önem taşır. Özellikle geleceğe yönelik plânlamalarda nüfus potansiyeli dikkate alınması gerekli

hususlardan birisidir. Başka bir deyişle bir alandaki sosyal, ekonomik sorunları ve gelişmeyi nüfus konusundan ayrı olarak düşünmek imkânsızdır. Çünkü gelecekte nüfusun ne kadar olacağını bilmeden geleceğe yönelik kalkınma plânı yapmak isabetli değildir (Gürtan, 1969: 401-Başol, 1994: 19-21).

Nüfusun bir yerde ne kadar ve hangi özelliklere sahip olduğunu belirlemek amacıyla nüfus sayımları yapılmaktadır. Nüfusun gelecekteki sayısının bilinmesi ise, ancak çeşitli yöntemler kullanılarak yapılan tahminlerle mümkün olmaktadır. Böylece gelecekte nüfustaki doğum, ölüm ve göçlerin tahmin edilmesine nüfus projeksiyonu denir (Gürtan, 1969: 398).

Nüfusun gelecekte ne kadar olacağını tahmin edebilmek için çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntemlerin başında aritmetik artış metoduna göre yapılan hesaplama gelir.

Aritmetik artış yöntemine kullanılarak sahadaki nüfusun 2 000, 2 005 ve 2 010 yıllarındaki miktarı hesaplanmıştır. Bu hesaplama işlemi yapılırken üç ayrı yıl baz alınmıştır. Baz alınan yıllara göre gelecekte tahmin edilen nüfusta küçük farklılıklar vardır. Elde edilen değerler incelendiğinde sahada, eğer 1985-1990 yılları dikkate alınırsa 2 000 yılı nüfusu 208 968 kişi; buna karşın 1950-1990 yılları dikkate alınırsa bu değer 231 377 olarak hesaplanmıştır.

İnceleme alanının kırsal kesiminde ise 1985-1990 yılları nüfus değerleri esas alındığında kır nüfusu 138 850 kişi; 1950-1990 yılları esas alındığında ise 2 000 yılındaki kır nüfusu 167 503 kişi olarak tahmin edilmiştir.

Aritmetik artış yöntemine göre 2 000 yılındaki şehir nüfusu 1935-1990 yılları esas alındığında 36 011 kişi, 1965-1990 yılları dikkate alındığında ise 38 485 kişi olarak hesaplanmıştır.

Sahada yer alan kasabaların 2 000 yılındaki nüfusu 1960-1990 yılları esas alındığında 27 365 kişi ve 1985-1990 yılları esas alındığında ise 32 124 kişi olarak tahmin edilmektedir.

Tablo: 46- İnceleme alanının aritmetik artış yöntemine göre gelecekteki nüfusu.

Bartın şehrinin gelecekteki nüfusu.			
seçilen yıllar	2 000	2 005	2 010
1935-1990	36 011	38 029	40 047
1965-1990	38 485	41 741	44 996
1985-1990	37 994	41 004	44 014
Kasabaların gelecekteki nüfusu.			
seçilen yıllar			
1935-1990	27 365	30 499	33 632
1965-1990	29 288	33 383	37 478
1985-1990	32 124	37 637	43 150
Kırların gelecekteki nüfusu.			
1935-1990	166 890	173 954	181 018
1965-1990	167 503	174 873	182 243
1985-1990	138 850	131 894	124 938
Bartın ilinin gelecekteki nüfusu			
seçilen yıllar			
1935-1990	227 835	238 835	249 835
1965-1990	231 377	244 149	256 920
1985-1990	208 968	210 535	212 102

İnceleme alanının gelecekteki nüfusuyla ilgili ayrıntılı bilgiler tablo 46'da verilmiştir. Buna göre kır, şehir, kasaba ve toplam nüfus için ortak olan 1985-1990 yılları esas alındığında, sahadaki kır nüfusunda azalma olacağı, buna karşın şehir, kasaba ve toplam nüfusta artış görüleceği; ancak artış hızının çok yavaş olacağı anlaşılmaktadır.

* Aritmetik artış metoduna göre nüfus projeksiyonunun hesaplanmasında Görtan'dan alınan $P_t = (pt+z/n(pt+n-pt))$ formülü kullanılmıştır (Görtan, 1969: 406).

Geometrik artış yöntemine göre*, 1985-1990 yılları esas alınarak yapılan hesaplama sonucunda inceleme alanının 2 000 yılı nüfusu 209 004 kişi olarak bulunmuştur. Aynı yıllar dikkate alınarak yapılan hesaplama sonucu, Bartın şehrinin 2 000 yılı nüfusu 38 965 kişi, kasabalar nüfusu 38 664 kişi ve köyler nüfusu ise 139 746 kişi olarak tahmin edilmiştir.

Tablo: 47- Geometrik artış metoduna göre, 1985-1990 yılı nüfusları dikkate alınarak inceleme alanının gelecekteki nüfusları.

	2 000	2 005	2 010
Köy	139 746	133 659	127 838
Kasaba	38 664	52 341	70 856
Şehir	38 965	43 014	47 484
Toplam	209 004	210 607	212 223

Bu çalışmada iki ayrı yöntemle göre sahanın gelecekteki nüfusu tahmin edilmeye çalışılmıştır. Ancak hem aritmetik artış, hem de geometrik artış yöntemine göre yapılacak hesaplamanın bazı olumsuz yanları vardır. Örneğin, aritmetik artış yönteminde nüfus artış miktarını sabit kabul edildiğinden uzun vadeli tahminler yapmak bazı yanlışlıklara yol açabilir. Aynı şekilde geometrik artış yöntemi ise kısa vadeli sayım sonrası tahminler için elverişlidir. Çünkü devre uzadıkça hızla yükselen rakamlar vermek gerektiğinden uzun vadeli tahminlerde dikkatle kullanılması gerekir. Ayrıca bu yöntemle herhangi bir sahadaki tek tek yerleşmeler için yapılan hesaplamalar ile sahanın toplam nüfusu için yapılan hesaplama sonuçları eşit çıkmamaktadır (Gürtan, 405-407).

* Geometrik artış metoduna göre nüfus projeksiyonunun hesaplanmasında Gürtan'dan alınan $P_{t+n} = P_t (1+r)^n$ ve $\log (1+r) = 1/n (\log P_{t+n} - \log P_t)$.

Yukarıda belirtilenler özetlenirse, eğer sahada sosyal ve ekonomik yönden çok fazla bir değişiklik olmazsa; kasaba, şehir ve toplam nüfusun önümüzdeki yıllarda artmaya devam edeceği tahmin edilmektedir. Buna karşın kır nüfusunda 1985'den sonra başlayan azalmanın devam edeceği anlaşılmaktadır.

Ülkemizde 30 Kasım 1997'de nüfus tesbiti yapılmıştır. Henüz kesin sonuçları yayınlanmadığından bu nüfus tesbiti ile ilgili ayrıntılı yorum yapmak mümkün değildir. Ancak Bartın Valiliği'nin verilerine göre bazı genel Bartın ve ilçeleri ile ilgili olarak Tablo 48'deki değerler verilebilir:

Tablo: 48- Bartın ilinde nüfus durumu (30 Kasım 1997 Genel Nüfus Tesbiti'ne Göre).

	Toplam nüfus
Bartın merkez ilçe	130 950
Amasra	16 232
Kurucaşile	8 546
Ulus	30 333
Toplam	186 061

Daha önce belirtildiği gibi Bartın ilinin 1990 Genel Nüfus Sayımına göre nüfusu 205 834'dür. Buna göre aradan geçen yaklaşık yedi yıllık sürede il nüfusunda azalma olmuş ve 1985'de başlayan göç hareketi daha da hızlanarak devam etmiştir. Bartın'ın il merkezi statüsüne getirilmesi de göçe engel olamamıştır. Buradan şu sonuç çıkmaktadır: Bir yerleşim merkezinin coğrafi kriterler dikkate alınmadan idarî statüsünde yapılacak değişiklikler çok fazla bir öneme sahip değildir.

SONUÇ

Araştırmaya konu olan Bartın ili Batı Karadeniz bölümünde yer alır. Daha önce Zonguldak iline bağlı bir ilçe iken, 1991 yılında yapılan bir kanun değişikliği ile il statüsüne getirilen Bartın'a, hâlen Ulus, Amasra ve Kurucasıle ilçeleri bağlıdır.

İnceleme alanının elverişli şartları (iklim, yeryüzü şekilleri, coğrafi konum, verimli tarım arazilerinin varlığı, ticaret) dolayısıyla eskiden beri yerleşmeye sahne olmuştur. Yörede ilk yerleşime açılan saha Amasra ve çevresidir. Uzun bir süre Amasra'nın gölgesinde kalmış olan Bartın şehri ise yörenin Osmanlı Devleti'nin egemenliğine geçmesiyle önem kazanmaya başlamıştır.

İnceleme alanında yerleşme genel olarak dağınık bir özellik gösterir. Bunun temel sebebi sahanın fizikî coğrafya özellikleridir. Çünkü sahanın hemen her yerinde suyun bulunması ve yörenin topografik yapısının dağınık olması gibi etkenlerle yerleşme dağınıktır.

Günümüzde araştırma alanında, 267 köy, 7 kasaba ve 1 şehir yerleşmesi bulunmaktadır. Bu yerleşmelerin toplam nüfusu 1990 yılı verilerine göre 205 834'dür (30 Kasım 1997'de yapılan ve henüz kesin sonuçları açıklanmayan Genel Nüfus Tesbiti'ne göre araştırma alanının toplam nüfusu 186 061 kişidir). Buna göre, 1935-1985 yılları arasında nüfus sürekli olarak artış göstermiştir. Ancak önceleri daha yavaş olan kırsal kesimden şehre yapılan göçler, özellikle, 1980'den sonra hızlanmıştır. Bununla birlikte, devam eden yıllarda ise hem kırsal kesimden Bartın şehrine, hem de il dışına hızlı bir göç hareketi yaşanmıştır. Nitekim 1997 yılı verilerine göre toplam nüfusun azalmış olması bu durumun temel göstergesidir.

Araştırma alanında yukarıda belirtilenlerden başka yerleşmeler de vardır. Bunların başında mahalle yerleşmeleri gelir. Bartın ilinde 904 adet mahalle yerleşmesi bulunmaktadır. Öyleki sahadaki köylerin önemli bir kısmı birden çok mahalleden oluşur.

Yerleşim birimleri çeşitli etkenlerle zaman içinde büyümektedir. Araştırma alanındaki en büyük yerleşim birimi Bartın şehridir. Şehir kırsal kesimden aldığı göçlerle hem yatay hem de dikey yönde gelişmektedir. Özellikle 1950'li yıllardan sonra Bartın şehrinde hızlı bir nüfus artışı olmuştur. Şehrin gelişmesi sonucu merkeze bağlı birer köy durumundaki Aladağ, Karaköy ve Çaydüzü, şehrin sınırları içine alınarak merkeze bağlı birer mahalle özelliğine getirilmiştir. Bartın şehrinin gelişmesinde çevreden şehre yapılan göçler yanında şehrin sahip olduğu ticarî fonksiyon da etkili olmaktadır. Çünkü, şehir özellikle Osmanlı Devleti'nin idaresine katıldıktan sonra çevresinin etki merkezi olmuş ve şehirde canlı bir ticarî faaliyet görülmüştür. Bu durum günümüzde de devam etmektedir.

İnceleme alanındaki konutlar incelendiğinde, hem kırsal kesimde hem de şehir ve kasabalarda çok sayıda ahşap konutun bulunduğu dikkati çeker. Bunun en önemli sebebi çevrede yapı malzemesi olarak ahşabın çokça bulunmasıdır. Ancak son yıllarda ulaşım ve teknolojinin gelişmesine bağlı olarak diğer yapı malzemeleri de istenilen yere götürülebilmektedir. Bu sebeple yeni inşa edilen konutlarda ahşaptan çok beton ve tuğla kullanılmaktadır. Özellikle Bartın şehir merkezinde önceleri sayısı binden fazla olan ahşap konutlardan, yıkılan ve sökülenlerin yerine modern, betonarme olarak çok katlı konutlar inşa edilmektedir. Hâlen şehir merkezinde 500 kadar ahşap konut bulunmaktadır.

İnceleme alanında yerleşmelerin en yoğun olduğu yükselti basamağı 0-250 metre arasındır. Bu basamakta 1 şehir, 6 kasaba ve 167 köy yerleşmesi yer alır (Sahadaki toplam yerleşmelerin % 63,2'si). Diğer yandan sahadaki yerleşmenin üst sınırı 1 100 metredir. Araştırma alanının doğu kesiminde yer alan üç köy yerleşmesi 1 000 metre civarındaki yükseltide kurulmuştur.

İnceleme alanının nüfusunda başlangıçtan günümüze önemli değişiklikler olmuştur. Sahanın nüfusu incelenirken kır, kasaba ve şehir nüfusu olmak üzere üç başlık altında ele alınmıştır.

Bartın ilinde kır nüfusu 1985'e kadar sürekli olarak artış göstermiştir. Artış hızında ise sayım dönemlerine göre önemli farklılıklar olmuştur. Kır nüfusunda en hızlı artış 1945-1950 yılları arasındaki dönemde % 31.2 oranında gerçekleşmiştir. 1985'den sonra kır nüfusunda önemli ölçüde azalmalar olmuştur. Bu durumun temel sebebi kırsal kesimden yapılan göçlerdir.

Daha önce belirtildiği gibi inceleme alanında kasaba olarak değerlendirilen 7 adet yerleşim birimi bulunmaktadır. Sahada 1960'dan önce kasaba özelliğine sahip yerleşim birimi bulunmamaktadır. Bu sebeple 1960'dan günümüze kadar olan dönemde kasabaların nüfusları ele alınmıştır. Kasabalar nüfusunda da sürekli artış olmuştur. İnceleme alanında yer alan kasabalardaki nüfus artışının en önemli sebebi: insanların kırsal kesimden büyük yerleşmelere gitmeden önce buraları birer basamak olarak kullanmalarıdır.

Araştırma alanında aynı zamanda İl'e de adını veren tek bir şehir yerleşmesi bulunmaktadır. Bartın şehrinin nüfusu göçlerle sürekli olarak artmıştır. Şehre yapılan göçlerin çeşitli sebepleri vardır. Ancak son yıllarda şehre yapılan göçler azalmıştır. Bunun en önemli sebebi, İl'e bağlı köy ve kasabalardan hatta İl merkezinden çok sayıda insanın ülkemizin başka yerlerine göç etmesidir. Yani Bartın'ın göç veren bir il özelliğine sahip olmasıdır.

Bartın şehrinde nüfus artış hızının durduğu hatta nüfusun azaldığı dönem 1935-1940 yılları arasındadır. Bu dönemde nüfus % -13,6 azalmıştır. Bunun en önemli sebebi birçok köyün bu dönemde o zaman ilçe olan Bartın'dan ayrılmış olmasıdır. Şüphesiz II. Dünya Savaşı'nın da bu değere etkileri olmuştur. Diğer yandan şehir nüfusunda en hızlı artış 1980-1985 yılları arasında olmuştur. Bu dönemde nüfus artış hızı % 42,9'dur. Söz konusu dönemde nüfus artış hızının fazla olmasının sebebi şehre yapılan göçlerdir. 1997'de yapılan Genel Nüfus Tesbiti'nin henüz kesin sonuçları yayınlanmamıştır. Ancak geçici sonuçlara göre, 1990'dan sonraki yıllarda da şehir nüfusunda bir miktar artışın olduğu

anlaşılmaktadır. Çünkü 1990 verilerine göre şehir nüfusu 31 974 iken, %14,3'lük artışla 35 350'ye yükselmiştir.

Topografik yapının elverişli olmaması dolayısıyla inceleme alanında ulaşım çok fazla gelişmemiştir. Kara yolları son yıllarda iyileştirilmeye çalışılmaktadır. Buna karşın sahada hava alanı ve demir yolu yoktur. Deniz ulaşımı ise Bartın limanı, Amasra ve Kurucaşile'deki küçük limanlardan sağlanabilmektedir.

İnceleme alanındaki ulaşım faaliyetlerinde dikkati çeken bir konu da Bartın çayı üzerindeki akarsu taşımacılığının ülkemizdeki nadir örneklerinden birisi olmasıdır.

Bartın çayının sahip olduğu elverişli şartları dolayısıyla Karadeniz'den bu akarsu boyunca 50 tonilatoya kadar olan gemiler iç kesimlere sokulabilmektedir. Bundan dolayı eski devirlerden beri Bartın Çayı aracılığıyla gerek çeşitli tarım ürünleri, gerekse çevredeki ormanlardan elde edilen kerestelerin taşındığı anlaşılmaktadır. Günümüzde diğer ulaşım araçlarının taşımacılıkta daha çok kullanılması sebebiyle Bartın Çayı'nın ulaşımındaki önemi azalmıştır. Ancak son yıllarda Bartın şehir merkezinden küçük tekneler ve yatlarla İnkumu plajına turistik amaçlı olmak üzere yolcu taşınmaktadır.

Araştırma alanının yarısından fazlası ormanlarla kaplıdır. Bu sebeple çok önceden beri orman ürünleri ticareti yörede önemli bir geçim kaynağıdır. Günümüzde de özellikle Kumuluca ve çevresinde ormancılık halkın geçiminde önemli bir yere sahiptir.

İnceleme alanı gelişmeye elverişli turistik potansiyellere sahiptir. Bunların başında İnkumu plajı, Amasra'nın tarihî değerleri ve Ulus'ta bulunan Ulu yayla belirtilebilir.

Bartın çok eski dönemlerden beri çevresinin ticarî merkezi olmuştur. Günümüzde de bu özelliğini sürdürmektedir. Bartın'ın bu özelliği almasında şehirde haftanın iki günü kurulan Kadınlar pazarının da önemli katkıları vardır.

Bartın şehri akarsuyun kenarında kurulmuştur. Bu durumun eski devirlerde birçok olumlu etkileri olmuştur. şehrin bugünkü duruma gelmesinde akarsu taşımacılığı ve akarsu üzerinden yapılan ticaretin önemli bir yeri vardır. Ancak şehrin giderek büyümesi ve bu büyümenin plansız ve çok hızlı olması dolayısıyla önemli sorunlar yaşanmaktadır. Nitekim 1998 yılı mayısında Batı Karadeniz bölümünde yaşanan sel felaketinin etkileri şehirde daha çok olmuştur. Sel feleketinin şehirde bu kadar etkili olmasının başlıca sebepleri alt yapı hizmetlerinin yetersizliği ve şehrin plansız gelişmiş olmasıdır.

KAYNAKÇA

AKÇURA, Tuğrul

1969 Optimal Şehir Büyüklüğü ve Türk Şehirleri. 9. İskan ve Şehircilik Konferansları. İskan ve Şeh. Enst. Yay. Ankara.

AKÇURA, Tuğrul

1971 Türkiye'de Şehirleşme ve Bazı Şehir Örnekleri. Türkiye Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar. İ.Ü. Ed. Fak. Coğ. Enst. Yay. s:187-225, İstanbul.

AKKAN, Erdoğan

1974 Türkiye'de Akarsulardan Yararlanma. Cumhuriyetin 50. Yıldönümü ANMA KİTABI'ndan ayrı basım. A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Yay. No: 239, Ankara.

AKKAYAN, T.

1975 Göç ve Değişme İ.Ü. Ed. Fak. Doktora Tezi. İstanbul.

ALAGÖZ, C. Arif

1938 Anadolu'da Yaylacılık. CHP Yay. Konferanslar Seri: I, Kitap, 25, Ankara.

ALPAY, O.

1962 Yaylacılık ve Problemleri. Orm. Araş.Enst. Derg. Cilt: 8, S: 2, s: 3-16, Ankara

ARÜ, A.K.

1966 Yerleşmeler ve Faal Nüfus Hareketleri. Mimarlık Dergisi, Sayı: 11, Ankara.

AŞÇIOĞLU, Erkan

1970 İktisadi ve Sosyal Yönleriyle Bartın. Bartın Ticaret ve Sanayi Odası Yayını, Ahmet Sarı Matbaası, İstanbul.

ATALAY, İbrahim

1989 Türkiye'de Kır Yerleşmelerinin Arazi Degredasyonu Üzerine Etkileri. Ata. Kül. D.T.Y.Kur. Coğ. Araş.Derg. Cilt: 1, Sayı: 1, s:791-103, Ankara.

ATALIK, Gönül

1968 Şehirleşme ve Sanayileşme Arasındaki İlişkiler. Mimarlık Dergisi. Sayı: 3, Ankara.

AYDIN, Tekin

1963 Anadolu'da İnsan toplulukları ve Yerleşme İlkeleri Üzerinde Bi Deneme. İ.Ü.Tek. Üniv. Mimarlık Fak. Yay. İstanbul.

BALAMİR, A

1973 Türkiye'de İç Göçleri Meydana Getiren Nedenler ve Bu Nedenlerin Göçler Üzerine Etkisinin Ölçülmesi (Basılmamış Tez). Ankara.

BARKAN, Ömer Lütfi

1953 Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi, Türkiyat Mec. İ.Ü. Türkiyat Enst Yay. Cilt: 10, İstanbul.

BARTIN TİCARET VE SANAYİ ODASI

1996 İktisadi Rapor 1995-1996, Bartın.

BAŞOL, K

1982 Nüfusumuzdaki Gelişmeler ve Nüfus Artışının Ekonomik Etkileri. Prof. Seha Meray Armağanı. SBF Yay. Ankara.

1994 Demografi. Anadolu matbaası. İzmir.

BENEDİCT, Peter

1971 Türkiye'de Küçük Kasabaların Etüdüne İlişkin Bazı Sorunları. Türkiye: Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar, s: 147-186, İstanbul.

BERKMEN, H.,

1941 Safranbolu ve Civarının İskan ve İktisadi Coğrafyası. A.Ü. DTCF Yıllık Çalışmalar Derg.: 1, s: 431-462, İstanbul.

BİLGİÇ, A.

1969 Dağ ve Orman Köylerinin Yerleşim Sorunları ve Çözüm Yolları. Dağ ve Orm. Köy. Ekonomik, Sosyal Sorunları ve Çözüm Yolları, Türk. Tabiat. Kor. Cemiyeti V. Semineri. S:50-67, Ankara.

CANSEVER, Nurettin

1965 Bütün Yönleriyle Bartın. İstanbul

CİLLOV, Haluk

1960 Nüfus İstatistikleri ve Demografinin Esas Temelleri. İ.Ü.İkt. Fak. Yay. No: 111, İstanbul.

1965 Türkiye'de Nüfus Plânlamasının İktisadi Kalkınma Şartları Bakımından Önemi. İkt. Fak. Mec. Cilt: XIV, No: 1-2, İstanbul.

1966 Türkiye'de Şehirleşme Temayülünde Yeni Gelişmeler. Mimarlık Derg. Sayı: 11, Ankara.

1974 Türkiye Nüfusundaki Gelişmeler ve Bu Gelişmeye Etken Olan Amiller. Hacettepe Sosyal ve Beşeri İlimler Dergisi Cilt: 6, Sayı: 1-2, Ankara.

ÇİLSÜLEYMANOĞLU, Selahattin

1996 Bartın Halk Kültürü, Türk Tarih Kurumu Basımevi Ankara.

DANİEL, Peter-HAPKINSON, Michael

1995 The Geography of Settlement. England.

DARKOT, Besim

1953-54 Türkiye'de Nüfus Hareketleri. İ.Ü. Coğ. Enst Derg. No: 5-6, s: 3-22, İstanbul.

1961 Türkiye'nin Nüfus Hareketleri Üzerinde Yeni Gözlemler. Türk Coğ. Derg. Cilt: 17, sayı, 21, s: 1-14, İstanbul.

1965 Türkiye'de Altıncı Nüfus Genel Sayımı. Türk Coğ. Derg. No: 15-16, s: 85-104, İstanbul.

DARKOT, Besim

1967 Şehir Ayırımında Nüfus Sayısı ve Fonksiyon Kriterleri. İ.Ü. Coğ. Enst. Derg. Cilt: 8, Sayı: 16, s: 3-8, İstanbul.

1972 Türkiye İktisadi Coğrafyası. İ.Ü.Coğ. Enst. Yay. No: 51, İstanbul.

DENKER-TOLUN, Bedriye

1976 Şehir İçi Arazi Kullanılışı. İ.Ü. Ed. Fak. Yay. No: 2054, Coğ. Enst. Yay. No: 83, İstanbul.

1977 Yerleşme Coğrafyası. İ.Ü. Coğ. Enst. Yay. No: 93, İstanbul.

DİE

1929 1927 Umumi Nüfus Tahriri, Mufasssal Neticeler, İstatistik Umum Müd. Neş. No: 7, Ankara.

1935, 1940, 1945, 1950, 1955, 1960, 1965, 1970, 1975, 1980, 1985, 1990 Genel Nüfus Sayımı Sonuçları (İdarî Bölünüş). Ankara

1986 Binalar Sayımı 1984 (Belediye Teşkilatı Olan Yerleşmelerde), DİE yay. No: 1136.

1993 1990 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri. DİE yay. No: 1616. Ankara.

1994 1990 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Zonguldak. DİE yay. No: 1657. Ankara.

1996 Bartın Hane Halkı, Tarımsal Ürünler ve Ayrıntılı Nüfus Bilgileri, Bilgisayar Verileri. Ankara.

1996 Tarımsal Yapı (Üretim, Fiyat, Değer), DİE yay. No: 2097, Ankara.

DMİGM

1995 Bartın, Amasra ve Arıt'da Ortalama Ekstrem Sıcaklık ve Yağış. Bilgisayar kayıtları. Ankara.

DOĞANAY, Hayati

1986 1980 Genel Nüfus Sayımına Göre Türkiye'de Şehirli Nüfus ve Şehir Sayılarındaki Artışlar (1960 - 1980). Ata. Ün. Ed. Fak. Arş. Derg. Sayı: 15, Fasikül: 2, Erzurum.

1992 Coğrafya'da Metodoloji. 2. Baskı. Atatürk Üniv. Yay. No: 739, Kazım Kar. Eğit. Fak. yay. No: 28, Ders Kitapları Serisi No: 22, Erzurum.

1994 Türkiye Beşeri Coğrafyası. Gazi Büro Yayınları. Ankara.

DPT

1982 Türkiye'de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi (Ülke Yerleşme Merkezleri Sistemi) Cilt: I-II, DPT yay. No: 1806. Ankara.

1993 Merkez Köyler, DPT Sos.Plan.Gen.Müd.Yay. Ankara.

ELİBÜYÜK, Mesut

- 1990 Türkiye'nin Tarihi Coğrafyası akımından Önemli Bir Kaynak, Mufassal Defterler, Ata. Kül. Dil ve Tarih Yük. Kur. Coğ. Bil. ve uyg. Kolu. Coğ. Araş. Derg. Cilt: 1, Sayı: 2, Ankara.
- 1995 Matematik Coğrafya. Ekol Yayınevi. Ankara.
- EMİROĞLU, Mecdi
- 1958 Türkiye Zirai Topraklarının Nüfus ve İskan Üzerindeki Tesirleri. (Basılmamış Doktora Tezi) Ankara.
- 1961-1962 Şehirlere Akın ve Sebepleri İller ve Bel. Derg. Sayı: 194-195, s: 493-496 ve 14-18, Ankara.
- 1962 Şehirleşmede Endüstrinin Rolü. İller ve Bel. Derg. Sayı: 196, s: 65-69, Ankara.
- 1962 Şehirlerimizin Gelecekteki Beslenmeleri ve Gıda Rejimimiz. İller ve Belediyeler Derg. Sayı: 203, s: 424-428, Ankara.
- 1964 İşgücü İhracı ve Şehirlerimiz. İller ve Belediyeler Derg. Sayı: 229, s: 546-559, Ankara.
- 1964 Şehirlerimizin Coğrafi Bölgelere Göre Dağılışı ve Yoğunlukları İller ve Belediyeler Dergisi Sayı: 222, s:152-155. Ankara.
- 1964 Zonguldak ve Batı Karadeniz Bölümünde Nüfus Hareketleri. Türk Coğ. Derg. Sayı: 22-23, s:149-167, Ankara.
- 1965 Bartında Nüfus ve Ekonomik Faaliyetler. Ank. Üniv. DTCTF Derg. S:3-4, s:135-170, Ankara.
- 1966 Şehirleşmede Endüstrinin Rolü. İller ve Belediyeler Dergisi Sayı: 196, s: 65-69. Ankara.
- 1966 Zonguldak'ta Endüstri ve İşgücü Münasebetleri. DTCTF Coğ. Araş. Derg. Sayı: 1, s: 202-220. Ankara.
- 1967 Son Sayımlar ve Büyük Şehirlerimizdeki Nüfus Artışı. İller ve Bel. Derg. Sayı: 255, s: 27-31, Ankara.
- 1969 Batı Karadeniz Bölümünde Denizin Değerini Kısıtlayan Faktörler. A. Ü. Coğrafya Araş. Derg. Sayı: 2, s: 251-283, Ankara.
- 1970 Akçakoca'da Nüfus, Yerleşme ve Ekonomik Faaliyetler. AÜDTCTF Yay. No: 192, Ankara.

1973 Türkiye Ormanıçi Kırsal Yerleşmeleri ve Bolu Örneği. DTCF Coğ. Araş.Derg. Sayı: 5-6 Ankara.

1975 Türkiye Coğrafi Bölgelerine Göre Şehir Yerleşmeleri ve Şehirli Nüfus. DTCF Coğ. Araş. Derg. Sayı:7, s: 125-157, Ankara..

1978 Çevre Sorunları Açısından Yaylacılık-Vejetasyon İlişkileri. Çevre Sorunları-Vejetasyon İlişkileri Simpozyumu. 27-29 Kasım 1978, S0 75-80, İstanbul.

1981 Türkiye'de Son Sayımlar ve Kentleşme Olayının Boyutları. DTCF Araş Derg. Cilt: 10, Sayı: 10, s: 43-87, Ankara.

1988 Türkiye'de Yaşlı Nüfusun Artışı ve Coğrafi Dağılım Özellikleri.DTCF Coğ. Araş. Derg. Sayı: 11, No: 11, Ankara.

ERDOĞMUŞ, Zeki

1989, Türkiye'de Kırdan Kente Göçün Sosyal Temelleri. Fırat Üniv. Derg. Sos. Bil. Cilt: 3, Sayı: 2, s:97-108, Elazığ.

EVLİYE ÇELEBİ

1970 Evliya Çelebi Seyahatnamesi (Çev. Z.Danışman), Cilt: 2, İstanbul.

EYİCE, Semavi

FİŞEK, Nusret

1977 Dünya'da Nüfus Sorunu. Nüfus Sorun. Kon. Bildirileri İstanbul.

GEORGE, Pier

1976, Nüfus Coğrafyası. (Çev:Tanju Gökçöl) Gelişim Dizisi, 38, Tahvilli Matbası. İstanbul.

GERAY, Cevat

1961 Türkiyeden ve Türkiye'ye Göçler ve Göçmenlerin İskanı. 1923-1961. A.Ü. SBF., Maliye Enst. Türk İktisadi Gelişmesi Araştırma Projesi, Ankara.

1965 Türkiye'de Dağ ve Orman Köylerinin Yerleşme Sorunları. Siyasal Bil. Fak. Yay. No: 286, Dokuzuncu İskan ve Şehircilik Haftası Konf. Ankara

1968 Türkiye'de Dağ ve Orman Köyleri. Siyasal Bil. Fak. Derg. Cilt: XXIII, No: 1, s: 275-308, Ankara.

1969 Türkiye'de Dağ ve Orman Köylerinin Yerleşme Sorunları. Dokuzuncu İskan ve Şehircilik Haftası Konfe. İskan ve Şehircilik Enst. Yay. No: 12, Ankara.

GOTTMANN, Jean

1976 Şehirsel Merkeziyetin Gelişmesi (Çev: N. Özgüç).İ.Ü. Coğ. Enst. Yay. No: 80, İstanbul

GÖNEY, Süha

1977 Şehir Coğrafyası I. İ.Ü. Ed.Fak. Yay.No: 2274, Coğ. Enst. Yay. No: 91, İstanbul.

GÖNÜL, Mustafa

1977 Merkez Köy Seçiminde Kullanılabilecek Kriterler. Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Yayını. Ankara.

1977 Yerel Yönetim Birlikleri Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü. Ankara.

GÜNGÖRDÜ, Ersin

1988 Hatay'da Yerleşme, Nüfus-Ziraat İlişkileri, G.Ü. Gazi Eği. Fak. Derg. Cilt: 4, sayı: 1, Ankara.

1990 Kırşehir'in Kuruluşu-Gelişmesi ve Fonksiyon Alanlarının Dağılışı. A.Ü. Sosyal Bil. Enst.(Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara.

1997 Türkiye'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası. Ankara.

1997 Coğrafya'da Veri Toplama ve Değerlendirme Metodları. Ankara.

GÜRİZ, Adnan

1971 Kır Yerleşmesinde Mülkiyet. TÜRKİYE: Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar. İ.Ü. Coğ. Enst. Yay. İstanbul.

GÜRTAN, Kenan

1966 Türkiye Nüfus Problemi ve Ekonomik Kalkınma İle İlgisi. İ.Ü. yay. No: 1166, İkt. Fak. Yay. No: 177, İstanbul.

1969 Demografik Analiz Metodları. İst. Üniv. Yay. No: 1479, İktisat Fak. Yay. No: 260, İstanbul.

GÜVENEN, Orhan

1992 Türkiye Nüfus Yapısı ve Nüfus Çevre Etkileşimi. Tür. Çev. Vakfı. Yay. s: 93-149, Ankara.

HALAÇOĞLU, Yusuf

1988 18. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi. Türk Tarih Kurumu Yayınları.VII, Dizi: sa: 92. Ankara.

HOŞGÖR, Şeref

1992 Pattern and Structure of Internal Migration by Provinces Rgions, Sex and It's Effect on Population Growth (1980-1985) DİE yay. Ankara.

İMAR VE İSKAN BAKANLIĞI

1971 Batı Karadeniz Bölgesi, Bölgesel gelişme, şehirleşme ve yerleşme düzeni. Bölge Planlama Dairesi Yay. Ankara.

1964 Zonguldak Bölgesi Ön Plânı, İmar ve İskan Bak. Yay. Ankara.

KALIPSIZ, A.

1969 Orman Köylerinin Ekonomik ve Sosyal Sorunlarının Çözümlemesinde Ormancılık Sektörünün Rolü. Dağ ve Orman Köylerinin Ekonomik, Sosyal Sorunları ve Çözüm Yolları. Türkiye Tabiatını kor. Cem., V. Semineri, Tür. Tab. Kor. Cem. Yay. No: 12, s: 92-100, Ankara.

KARABAĞ, Servet

1997 Tavşanlı İlçesinin Beşerî ve Ekonomik Coğrafyası. G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.

KARABORAN, Hilmi

1980 Kentlerin Tiplendirilmesi Sorunu: Bölgesel Kent. A.Ü. DTCF Coğ. Araş. Derg. Sayı: 9, Ankara.

1982 Bölge Planlaması Açısından Şehir ve Türkiye Coğrafyasında Gösterdiği Değişiklikler. Fırat Ün. Ed. fak. Derg. I, Cilt: 2, Elazığ.

1983 Bölge Planlaması Bakımından Şehir Tabirinin Türkiye'de Gösterdiği Değişiklikler Türk Kültürü Sayı: 237, s: 48-54, Ankara.

1989 Şehir Coğrafyası ve Şehirsal Fonksiyonlar. F.Ü.Sosyal Bilimler Derg. Cilt: 3, Sayı: 2, Elazığ.

KARABULUT, Yalçın

1982 Karadeniz Bölgesi Nüfusu (I. Şehirsel), Ank. Üniv. Coğ. Araş. Derg. Sayı: 10, s: 123-151, Ankara.

KARABULUT, Yalçın

1982 Karadeniz Bölgesi Nüfusu (II. Kırsal), Ata. Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Coğ. Araş. Derg. Cilt: 1, Sayı: 1, s: 149-159, Ankara.

KARAL, E. Ziya

1943 Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus sayımı (1831). Başvekalet İstatistik Umum Müd. Neş. No: 195, Ankara.

KARAOĞUZ, Ahmet

1946 Zonguldak Limanları: Ereğli, Zonguldak, Amasra, Bartın, Zonguldak: Karaelmas Basımevi.

KELEŞ, R.-TÜRKAY, O.

1962 Köylü Gözü ile Türk Köylerinde İktisadi ve toplumsal Değişme. Siy. Bil. Fak. Mal. Enst. Türk İktisadi Gelişmesi Araştırma Projesi No: 13, Ankara.

KEMİK, Cahit

1986 Bartın Evleri ve Kentsel Değerlerine Üzerine Bir Bakış, İ.Ü. Fen Bil Enst. (Basılmamış Doktora Tezi) İstanbul.

KETİN, İ.-ABDÜSSELAAMOĞLU, Ş.

1969 Bartın Depreminin Etkileri, Türkiye Jeoloji Kur. Bül. Cilt: XII, sayı: 1-2, Ankara.

KÖKTEN, Kılıç

1951 Kuzeybatı Anadolu'nun Tarih Öncesi Hakkında Yeni Gözlemler. AÜ DTCF Derg. C: IX, S: 3, s: 201-214, Ankara.

1952 Anadolu'da Prehistorik Yerleşmelerin Dağılımları Üzerinde Bir Araştırma. DTCF Dergisi Cilt: 10, Sayı:3-4 Ankara.

KÖY İŞLERİ BAKANLIĞI

1984 Köy Envanter Etüdü, 67- Zonguldak, Ankara.

KURTER, Ajun

1961 Zonguldak Safranbolu Arasında Morfolojik Müşahedeler. İst. Üniv. Coğ. Enst. Derg. Cilt: 6, Sayı: 12, İstanbul.

ORHONLU, C.

1963 Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretleri İskan Teşebbüsü. İ.Ü. Ed. Fak. Yay. No: 998, İstanbul.

ÖNGÖR, Sami

1959 Türkiye'de Dahili Muhaceret Hakkında. Türk Coğ. Derg. Yıl: XIV-XV, Sayı: 18-19, s: 101-118, Ankara.

1961 1950-1955 Devresinde Türkiye'de İç Göçler. Türk Coğ. Derg. Yıl: XVII, Sayı: 21, s: 46-63, Ankara.

ÖZÇAĞLAR, A.

1988 Türkiye'deki Tarım Alanlarının Coğrafi Dağılışı ve Doğal Çevreyle İlişkisi. A.Ü. Dil ve Tarih-Coğ. Fak. Derg. Sayı: 11, No: 11, Ankara.

1996 Türkiye'nin İdarî Coğrafyası Bakımından Köy, Bucak, İlçe, İl ve Belde Kavramları Üzerine Düşünceler, A.Ü. DTCTF Coğrafya Araş. Derg. s: 12, Ankara.

1997 Türkiye'de Belediye Örgütlü Yerleşmeler (Kasabalar-Şehirler). Ekol yayınevi. Ankara.

ÖZGÜR, Murat

1990 Bilecik İli Coğrafyası, Ank. Üniv. Sos. Bil. Enst. (Basılmamış Doktora Tezi). Ankara.

1992 Türkiye'de Faal Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Dağılışı. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Derg. Sayı:1 Ankara.

1996 İl ve İlçe Merkezlerimizin, Faal NÜfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Dağılımı Bakımından Sınıflandırılması, A.Ü. Tür. Coğ. Araş. ve Uyg. Merk. Derg. Sayı: 5, Ankara.

RAMSAY, W.M.

1961 Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası. (Çev. M. Pektaş), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

RUBAN, W.

1947 Anadolu'nun Yerleşme Tarihi İle İlgili Görüşler. A.Ü. DTCF Derg. Cilt: V. No: 4, s: 369-389, Ankara.

SAKAOĞLU, Necdet

1966 Kuruluşumuzdan Günümüze Kadar Çeşm-i Cihan Amasra.

1987 Amasra'nın Üç Bin Yılı, Zonguldak Valiliği yayınları No: 2, İstanbul.

SAMANCIOĞLU, Kemal

1941 İktisat ve Ticaret bakımından Bartın. Ankara.

SARAÇ, C. Ömer

1947-1948 Türkiye'de Şehirleşme Temayülü, İkt. Fak. Mecmuası. 9. yıl, No: 1-2, İstanbul.

SELEN, H. Sadi

1955 Türkiye'de Nüfus Dağılışı.

SERGÜN, Ümit

1975 Beşeri Coğrafya Açısından Bir Araştırma: ULUOVA. İ.Ü. Yay. No: 2029, Coğ. Enst. Yay No: 82, İstanbul.

1974-1977 Türkiye'de Nüfus Artışı ve Sorunları. İ.Ü. Coğ. Enst. Derg. 20-21, s: 211-223. İstanbul.

1986 Kocaeli Yarımadası'nda Kırsal yerleşmeler. İst. Üniv. Edeb.Fak. Yay. No: 3370, İstanbul.

SOMUNCU, Mehmet

1993 Kayseri-Sarımsaklı Ovası ile Çevresinin Beşerî ve İktisadi Coğrafyası, Ank. Üniv. Sos. Bil. Enst. (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara.

1995 Kayseri Şehrinin Kuruluşu ve Gelişmesi. A.Ü. Türkiye Coğ. Araş. ve Uyg. Merkezi Derg. Sayı: 4, s:127-147. Ankara.

SHORTER, C. Frederic

1971 (Çev: Bozkurt Güvenç) Türkiye Demografyası. H.Ü. Yay.No: D-13. Ankara.

SÖZER, A. Necedet

1983 Türkiye'nin Kırsal Yerleşim Coğrafyasına İlişkin Terminolojik Sorunlar ve Tipolojik Yaklaşımlar. Ege Coğ. Derg. Sayı: 1, İzmir.

SÖZER, A.Necedet.-BAYKAL, Füsun

1983 Türkiye'nin Kırsal Yerleşim Bibliyografyası. Ege Coğ. Derg. Sayı: 1, İzmir.

ŞAHİN, Cemalettin

1985 Aşınım Yüzeylerinin Türkiye'de Tarım Alanları Olarak Önemi", Jeom. Derg. 13, S: 37-43, Ankara.

1989 Hava Kirliliği ve Hava Kirliliğini Etkileyen Doğal Çevre Faktörleri. Atatürk Kül. Dil ve Tarih Yük. Kur. Coğ. Araş. Cilt: 1, sayı: 1'den ayrı basım, sayfa: 25-47, Ankara.

1990 Aladağ Çayı Havzasında Çevre Koşulları ve Bunlarla İlgili Bozulmuş Doğal Dengenin Yeniden Kurulmasına İlişkin Çözüm Yolları, Atatürk Kültür, Dil, Tarih Yüksek Kurumu, Coğ. Dizisi, Sayı: 1, Ankara.

TANDOĞAN, Alaettin

1989 Türkiye'de 1975-1980 Döneminde İller Arası Göçler. KTÜ Yay. No: 141, İkt. ve İd. Bil. Fak. Yay. No: 5, Trabzon.

1994 Türkiye Nüfusu. Trabzon

TANKUT, Gönül

1992 Nüfus, Şehirler ve Çevre. Tür. Çev. Sor. Vakfı Yay. s:149-157, Ankara.

Tankut, H.R., 1939, Köylerimiz. İstanbul.

TANOĞLU, Ali

1954 İskan Coğrafyası, Esas Fikirler Problemler ve Metod. Türkiyat Mecmuası, Cilt: XI, s: 3, İstanbul.

1959 Türkiye Nüfus Dağılışı. İ.Ü. Coğ. Enst. Derg. Sayı: 10, s: 15 İstanbul.

1966 Nüfus ve Yerleşme. İ.Ü. Yay. No: 1183, Ed. Fak. Coğ. Enst. Yay. No: 45, İstanbul.

TANYERİ, İ.

1992 Nüfus Artışı, İktisadi Gelişme, Doğal Kaynaklar ve Çevre. Tür. Çev. Sor. Vakfı Yay. s: 35-51, Ankara.

TEKELİ, İlhan.-ERDER, Leila

1978 Yerleşme Yapısının Uyum Süreci Olarak İç Göçler. H.Ü. Yay. D-26, Ankara.

TEXİER, Charles

1923 Küçük Asya, Cilt: 3, (Osmanlıca Terc.Ali Suat), T.C. Maarif Vekaleti Neş., Matbua-i Amire, İstanbul.

TOKAY, Melih

1954-55 Filyos Çayı Ağzı-Amasra-Bartın-Kozcağız-Çaycuma Bölgesinin Jeolojisi. MTA Derg. Sayı:46/47, sayfa: 58-74, Ankara.

TUNCEL, Metin

1977 Türkiye'de Kent Yerleşmelerinin Tarihçesine Toplu Bir Bakış. İ.Ü. Coğ. Enst. Derg. Sayı: 23, s: 124-160, İstanbul.

1977 Şehir Yerleşmelerinde Kuruluş Yerinin Fonksiyonel Sürekliliği Etkisi Üzerine Bir Deneme İzmit. Coğ. Enst. derg. Sayı: 22, İstanbul.

1981 Tarih Boyunca Türkiye'de Kent Kuruluşları. (Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan) s: 310-350, İstanbul.

TUNCER, Baran

1968 Nüfus Artışı ve Türkiye Ekonomisi. H.Ü.Yay. No: 2, Ankara.

1976 Ekonomik Gelişme ve Nüfus. H.Ü. Yay.No: D-20 Ankara.

1977 Gelecekte Türkiye Nüfusu ve Ekonomisi. Türkiye Kalkınma Vakfı Yay. Ankara.

TUNÇDİLEK, Necdet

1964 Türkiye'de Yaylalar ve Yaylacılık. İ.Ü. Coğ. Enst. Derg. Sayı: 14, s: 15-28, İstanbul.

1967 Türkiye İskan Coğrafyası. Kır İskanı(Köy-Altı İskan Şekilleri) İ.Ü. Ed. Fak. Yay. No: 1283, Coğ. Enst. Yay. No: 49, İstanbul.

1973 Yerleşme Planı, Şehir-Köy İlişkileri. İ.Ü. Coğ. Enst. Derg. Sayı: 19, s: 71-85, İstanbul.

1978 Türkiye'nin Kır Potansiyeli ve Sorunları. İ.Ü. Yay. No: 2364, Coğ. Enst. Yay. No:96, İstanbul.

1986a Türkiye'de Kır Yerleşmesinin Gelişimi ve Evrimi. İ.Ü. Deniz Bil. ve Coğ. Enst. Yay. No: 4, İstanbul.

1986b Türkiye'de Yerleşmenin Evrimi, İst. Üniv. Yay. No: 3367, Deniz Bil. ve Coğ. Enst. Yay. No: 4, İstanbul.

TÜMERTEKİN, Erol

1965 Türkiye'deki Şehirlerin Fonksiyonel Sınıflandırılması. İ.Ü. Coğ. Enst. Yay. No: 43, İstanbul.

1968 Türkiye'de İç Göçler. İst. Üniv. Yay. No: 1371, İstanbul.

1972 Türkiye'de Kademeli Göçler. Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Derg. I, s: 47-86, İstanbul.

1973 Türkiye'de Şehirleşme ve Şehirsiz Fonksiyonlar. İ.Ü. Coğ. Enst. Yay. No: 1840, Coğ. Enst. yay. No: 83, İstanbul.

1973 Yerleşme Planlaması (Şehir-Köy İlişkileri) İ.Ü.Coğ. Enst Derg. Cilt: 10, Sayı: 18-19, s: 71-87, Ankara.

1977 Türkiye'de İçgöçlerde Yeni Eğilimler. İTÜ Mim. Fak. Şehircilik Enst. Derg. S: 14, s: 18-34, İstanbul.

TÜMERTEKİN, Erol-ÖZGÜÇ, Nazmiye

1997 Beşeri Coğrafya, İnsan-Kültür-Mekan, Çantay Kitabevi, İstanbul.

TÜRK DİL KURUMU

1996 İmlâ Klavuzu, Türk Dil Kurumu yay. No: 525. Ankara.

TÜTENGİL, C. Orhan

1975 Kırsal Türkiye'nin Yapısı ve Sorunları. Gerçek Yayınevi. İstanbul.

ÜNER, Selma,

1984 Türkiye Nüfusu, Boyutlar ve Sorunlar, Yatırımlar. H.Ü. Nüfus Etütleri Enst. Yay. Ankara.

WITHERICK, Michael Edward

1995 Population Geography, Longman Group UK Limited, England.

YAMAN, T. Mümtaz

1935 Kastamonu Tarihi. Ahmed İhsan Matbaası, Kastamonu.

YENER, S.

1970 1960-1965 Döneminde Köyden Şehire Göçler. DPT yay. 932, SPD. 212, Ankara.

1977 1965-1970 Döneminde İller Arası Göçler ve Göç Edenlerin Nitelikleri. DPT yay. No: 1528, SPD. 293, Ankara.

YILMAZ, Cevdet

1991a Batı Avrupa Ülkelerinde Çalışan Türk İşçilerinin Türkiye'deki Kırsal Kesim Üzerine Etkileri. İst. Üniv. Sosyal Bil. Enst. (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul.

1991b Batı Avrupa Ülkelerinde Çalışan Türk İşçilerinin Türkiye'deki Kırsal Kesim Üzerine Etkileri ve Yeni Bir Yerleşme Tipi Örneği (Türkeli-Güzelkent). Ata. Kül. Dil ve Tarih.Yük. Kur. ve Ege Üniv. Ed. Fak. Coğrafya Meslek Haftası Bildiri Özetleri 20-24 Kasım 1991, İzmir.

YURT ANSİKLOPEDİSİ

1983 Zonguldak maddesi, Cilt: 10, Anadolu yay. İstanbul.

YÜCEL, Talip

1960 Türkiye'de Şehirleşme Hareketleri ve Şehirler. (Birinci Makale) Türk Coğ Derg. Yıl: XVI-XVII, Sayı 20-21, s: 23-35, İstanbul.

1961 Türkiye'de Şehirleşme Hareketleri. (İkinci Makale) Türk Coğ. Derg. Sayı: 21, s: 31-45, İstanbul.

1988 Türkiye'de Kır Yerleşme Tipleri Üzerine Yeni Görüşler, Türk Kültürü Araştırmaları, Türk Kültürünü Araş. Enst. Derg. Sayı: XXXI/1-2, Ankara.